LEONARD KIRSCHEN

DEŢINUT AL JUSTIŢIEI ROŞII

Titlul editiei engleze : Prisoner Of Red Justice
EDITURA ENCICLOPEDICĂ

Prima ediţie, la Arthur Barker Ltd.
Londra 1963
© 1963 Leonard Kirschen

Ediţia în lb. română © 2002 Margaret Kirschen

LEONARD KIRSCHEN

Deţinut al Justiţiei Roşii

Traducere
de LIDIA IONESCU şi BRENDA WALKER

Prefaţă
ANDREI PIPPIDI

Editura *Enciclopedică*

BUCUREŞTI
2002

ISBN 973-45-0398-7

PREFAŢĂ

ÎN SĂPTĂMÂNA 2-9 MARTIE 1950, ultimele birouri de presă occidentale, ca şi bibliotecile franceză, italiană, americană şi britanică din Bucureşti, au fost închise. Această decizie a conducerii Partidului desăvârşea izolarea României şi, incidental, a dus la aruncarea în închisoare a unor corespondenţi străini, funcţionari români din jurul ambasadelor sau simpli cititori surprinşi de această măsură neaşteptată acolo unde veniseră să împrumute o carte ori să citească ziarul[1]. Peste puţină vreme, de altfel, va veni şi rândul acelor gazetari români care întârzia- seră să se supună ordinelor cenzurii[2]. Au fost astfel rupte brutal nişte

1 Cf. André Godin, *Une passion roumaine. Histoire de VInstitut Français de Hautes Etudes en Roumanie (1924-1948),* Paris—Montréal, 1998, p. 227-228. A se vedea şi stilul în care propaganda oficială a noului regim vorbea despre acest episod: „Institutul de Cultură Italiană din Bucureşti a păşit pe aceeaşi cale ca şi oficiile de informaţii ale legaţiilor S.U.A. şi Marii Britanii, demascate anterior ca oficine murdare de spionaj. E bine să se ştie ce fel de „ambasadori" ai „culturii trimitea lumea imperialistă în ţările noii democraţii!" (Procesul *unui grup de spioni, trădători şi complotişti* îh *slujba Vaticanului şi a centrului de spionaj italian – Bucureşti, 10-17 septembrie 1951,* Editura de Stat pentru Literatură Ştiinţifică, 1952, p. 5).

2 Arestări masive la 1 decembrie, despre care informaţia

destine. Printre ele, şi al autorului acestui volum.

Leonard Kirschen (1908-1983) era, din 1946, corespondent al Agenţiei *Associated Press.* Născut la Brăila, făcuse, după

răzbate peste hotare, ea fiind introdusă în numărul de la 15 decembrie 1950 din „La Nation roumaine" de la Paris.

ani de şcoală în Anglia, studii de inginerie la Berlin şi de drept la Bucureşti, unde a devenit corespondentul ziarelor englezeşti. Când a început teroarea legionară, s-a refugiat în Turcia. La Ankara, în 1941-1944, a lucrat pentru „Daily Telegraph", „Morning Post", „Sunday Times" şi Biroul de Presă al Guvernului Indiei[3]. Acolo a intrat în legături cu Archibald Gibson şi cu alţi ziarişti britanici, ceea ce-i va atrage mai târziu acuzaţia de spionaj[4]. Revenind în noiembrie 1944, activitatea sa la *Associated Press* în Bucureşti a provocat furia autorităţilor comuniste, care l-au ameninţat de mai multe ori, unul din aceste avertismente venind chiar din partea lui Iosif Chişinevschi.

O dată cu arestarea sa, la 14 aprilie 1950, începe o experienţă atroce pe care a ţinut s-o povestească în această carte care, atunci când a apărut, în 1963, nu putea fi cunoscută în România. Amintirile celor zece ani la Aiud, Jilava şi Piteşti îşi au locul într-o literatură ale cărei titluri se înmulţesc necontenit în ultima vreme, cea a memoriilor foştilor deţinuţi politici. Cartea lui Leonard Kirschen, scrisă probabil în 1961 – George Macovescu este undeva menţionat ca ambasador la Washington, funcţie pe care a avut-o numai până în acel an, – a fost imediat recunoscută ca „una dintre cele mai bune având ca subiect închisoarea, dintre multe altele publicate de victime ale

3Date pentru care am a mulţumi doamnelor Margaret Kirschen şi lolanda Costide.

4M. Pelin, *Sioniştii sub anchetă,* Bucureşti, 1993, p. 147. Gibson se va întoarce la Bucureşti la 1 septembrie 1944, plecând definitiv din ţară la 5 iunie 1945 (Dennis Deletant, *Studies în Romanian History,* Bucharest, 1991, p. 241).

comunismului”[5]. Cel t:aruia-i aparţine această judecată îl considera chiar „un Soljeniţîn român”.

Autorul a fost întâi închis în fosta cazarmă Malmaison pentru interogatorii. Această perioadă a durat nouă luni. Cititorul asistă înspăimântat la dresajul unui om liber, având o puternică impresie a mizeriei fizice şi a torturilor la care a fost supus, ca atâţia alţii, Leonard Kirschen. Cu metode de o cruzime bestială, i se smulge o declaraţie care putea fi utilizată pentru demolarea politică a Anei Pauker: acuzaţia că ea ar fi avut conturi în băncile elveţiene era menită să figureze între crimele care-i vor fi imputate în 1952. în acelaşi timp însă, această culpă imaginară se va răsfrânge asupra lui Kirschen, care s-a autodenunţat că a jucat un rol în mituirea fostului număr 1 al Partidului. Am citat mai devreme din învinuirile aduse ziariştilor şi funcţionarilor diplomatici sau culturali ai misiunilor occidentale la Bucureşti. în loc ca ancheta să parcurgă drumul de la prezumţia de inocenţă la proba contrarie, ea urmărea să demonstreze incriminările prestabilite. Astfel, împotriva lui Kirschen s-au adăugat şi mărturisirile surorilor Samuelli, obţinute prin aceleaşi mijloace de presiune[6]: birourile de presă american şi britanic, unde lucraseră coacuzaţii, se dovedeau

5 Horia Georgescu, *în slujba neamului meu,* trad. Laurenţiu Hanganu, Bucureşti, 1999, p. 124. Exemplarul din ediţia engleză *(Prisoner of Red Justice,* London, 1963) care se află în prezent în Biblioteca Institutului Român de Istorie Recentă din Bucureşti provine de la „Maison Roumaine” din Paris. A fost deci citit de oameni care erau capabili să aprecieze atât informaţia cât şi tonul cărţii.

6 Annie Samuelli, *Zidul despărţitor,* Timişoara, 1993.

ceea ce comuniştii spuseseră totdeauna că sunt, oficine de spionaj sau, în termenii pe care i-am auzit şi noi, mai târziu, „agenturi”. Ca atare, era firească sentinţa de la 18 ianuarie 1951, prin care Leonard Kirschen a fost condamnat la 25 de ani închisoare, după pledoariile formale ale avocaţilor din oficiu – situaţia în care apărătorii folosesc limbajul procurorului se va repeta adeseori până în 1989. Undeva, în cursul acestor memorii, apare informaţia că aceeaşi condamnare la 25 de ani fusese atribuită unui căpitan care mitraliase evrei în Basarabia, cu alte cuvinte, unui criminal de război.

Coborârea în iad care urmează e descrisă cu c luciditate fără amărăciune, dar pururi de veghe, şi cu o neobişnuită precizie a memoriei. Aşa se face că, drumul lui încrucişându-se cu al multor altor deţinuţi ale căror nume, din diverse motive, s-au întipărit în istoria acelei epoci, autorul reţine întâlnirea sau povestirile ascultate cu acest prilej, fie că erau fabulaţii sau experienţe autentice, exact ca în ţesătura *Arhipelagului Gulag.*

Cea mai uimitoare relatare este aceea adusă de vocea pictorului George Tomaziu care se lăuda că, la Vinniţa, în vara anului 1942, a dat din întâmplare peste trenul lui Hitler, pe când identifica, pentru *Intelligence Service,* trupele germane în trecere prin această localitate din Ucraina. întâmplarea se regăseşte în amintirile acestui nepot al lui Enescu ajuns un zelos spion în timpul războiului şi arestat în 1949[7]. De altfel, şi

7 George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant, 1939-1964,*

Tomaziu povesteşte cum a vopsit lăzi la Aiud alături de „Leonard Kirschen, corespondent al Agenţiei *Associated Press* la Ankara şi Bucureşti, pe care-l iubeau cu toţii măcar pentru figura sa inteligentă, obosită şi dezarmantă, de elev la şcoala de rabini". Scena pe care şi-o aminteşte în legătură cu el este chiar momentul când a fost pălmuit de sinistrul Crăciun, fostul cazangiu legionar care era directorul închisorii: „Cu obrajii roşii, cu capul prea greu pentru gâtul său lung, aplecat într-o parte pe umerii săi înguşti, acesta continua să-şi mânjească lada în timp ce apucatul îşi termina criza"[8]. Pe Kirschen l-a avut chiar tovarăş de celulă şi-l pomeneşte ca pe „unul dintre cei mai reputaţi profesori de engleză"[9]. Tomaziu era încă închis când cartea prietenului său a apărut la Londra.

Alte figuri întâlnite în acest itinerariu al exterminării sunt generalul Nicolae Stoenescu, fost ministru de Finanţe în guvernul format de Antonescu după înăbuşirea rebeliunii legionare, şi doctorul Petre Topa, extraordinarul chirurg şi om de suflet, căruia-i revenise conducerea Partidului Nationalist-Democrat în ultima perioadă, în urma morţii lui N. lorga, şi care fusese condamnat, ca „spion al Vaticanului" (!), la zece ani temniţă grea. Tot un chirurg renumit era Amza Jianu, închis fiindcă la alegerile din 1946 candidase ca deputat din partea Partidului Social-Democrat. Nici ei, nici

---

trad, Mariana şi Gabriel Mardare, Bucureşti, 1995, p. 75-76.

8Ibid., p. 212.

9 *Ibid.*, p. 236-237.

alţii pe care Kirschen i-a cunoscut în închisoare, nu s-au mai întors vreodată de acolo. Pentru regimul nemilos pe care l-au îndurat, este semnificativ că la Salcia, vestitul lagăr al morţii, numărul oficial al victimelor a fost 58, dar cifra care circula, notată de Kirschen, este de 800[10]. Impresia covârşitoare care se desprinde din aceste amintiri este a abuzului, a bunului plac, prin care temnicerii terorizau miile de captivi transformaţi în sclavi.

Atmosfera din penitenciare e sugestiv evocată cu prilejul unor ştiri care răzbeau dinafară, de pildă un episod aproape uitat astăzi al Războiului rece, ocuparea Legaţiei R.P.R. din Berna, în 1951, de către un comando din emigraţie. Această acţiune, urmată de un proces în Elveţia şi, abia după ani, de răzbunarea Securităţii realizată cu ajutorul Stasi, a fost primită cu satisfacţie de deţinuţi. De asemenea, nicăieri alegerea lui Eisenhower ca preşedinte n-a produs atâta bucurie şi speranţă (ulterior înşelată) ca în închisorile româneşti. În acest mediu şi în aceste condiţii au luat naştere opinia cu ecouri persistente: „Evreii au adus comunismul în România". Ca şi altă prejudecată la fel de tenace: „perfidul Albion, naţie de negustori", atribuind un rol decisiv tranzacţiei de la lalta.

în schimb, e interesant de văzut că literatura engleză a vremii (Somerset Maugham, Cronin, autorii care, ca şi inefabilul Charles Morgan, populau bibliotecile interbelice, în traduceri franţuzeşti care mai zac încă prin anticariate) era foarte prezentă în rezumatele orale care

10 *Cartea Albă a Securităţii,* II, Bucureşti, 1994, nr. 160.

întreţineau în celule o adevărată „artă a memoriei”. Pot depune mărturie că cele câteva traduceri în româneşte din If..., poezia lui Kipling în care acea generaţie căuta o lecţie de morală, au circulat şi în libertate, fiind mereu copiate de mână sau la maşină.

Raportul dintre lumea de afară şi deţinuţi se întrevede din câteva pagini pe care sobrietatea lor de expresie nu le face mai puţin zguduitoare. Revenind pentru o clipă între oameni normali, cu ocazia unei rechemări înaintea tribunalului, Kirschen e surprins de înfăţişarea celor pe care-i găseşte îngrăşaţi de paste făinoase – şi românii întorşi din exil după 1990 se mirau de corpolenţa conaţionalilor rămaşi în ţară –, dar şi travestiţi: doamnele cu basmale, domnii cu şepci şi fără cravată. Rostul acestei deghizări era, desigur, confundarea în masa anonimă, „populară”. în lipsă de mijloace de subzistenţă, ei, foştii „exploatatori”, îşi vindeau, bucată cu bucată, mobilele sau hainele la Talcioc. Iar printre ei treceau, invizibili, deţinuţi în dube camuflate pe care scria „Aprozar” sau „Pâine” (şi această trăsătură a oraşului comunist apare la Soljeniţîn). Faţă de figura palidă şi ştirbă a câte unuia care „a ieşit” – numărul lor a crescut brusc în 1964 –, gestul caracteristic era al femeii îngrozite cu care Kirschen s-a întâlnit în gara Piteşti: se închină şi închide fereastra.

Faptul că autorul a fost eliberat în 1960, obţinând chiar să plece în Anglia, unde şi-a reluat activitatea de ziarist, şi că, mai târziu, a făcut parte, alături de Ion Raţiu şi Horia Georgescu din conducerea unor organizaţii ale românilor din străinătate, este o excepţie. Citind amintiri din

închisoare, ca cele ale lui Leonard Kirschen, ne înfiorăm de banalitatea unor asemenea umiliri şi suferinţe; totodată, ne ruşinăm de tăcerea resemnată care a înconjurat această tragedie.

Prefaţă

Publicarea aici a oricărei cărţi despre Gulagul românesc este o necesitate, căci scutură amnezia sau ignoranţa complezentă. Având în vedere însă că, în multe cazuri, mărturiile acestea au pătruns mai întâi în Occident, unde alimentau Războiul rece, să nu ne mai mirăm că, acolo, imaginea societăţii româneşti mai răneşte şi azi sensibilităţile, primitivă şi brutală.

ANDREI PIPPIDI,

Prefaţă

Directorul Institutului Român
de Istorie Recentă

TRADUCEREA A RESPECTAT întocmai textul original, chiar cu unele inadvertenţe sau afirmaţii discutabile (de pildă, aceea că „România fost un stat poliţist începând din 1916”), dar a corectat tacit unele date greşite, poate simple erori de tipar.

în cazul unor persoane menţionate în carte, cu nume sau date bibliografice inexacte, rectificarea de rigoare s-a făcut aici, ca şi câte o eventuală completare.

Eleonora Bunea sau Eleonora de Wied (în text apare sub aceste două nume) era o rudă apropiată a familiei regale, tatăl ei fiind prinţul Wilhelm de Wied, fostul suveran al Albaniei în 1914, care s-a retras în România, pe moşia sa de la Fântânele—Bacău. Ea a murit în închisoare, în 1957.

Generalul Nicolae Pârvulescu a fost subsecretar de stat la Industrie şi Comerţ în 1945-1946, apoi ministru adjunct la Apărarea Naţională în 1948-1950.

Alexandru Buican era în 1948 directorul Relaţiilor Culturale din Ministerul de Externe.

Colonelul Arsenescu, conducătorul rezistenţei din Argeş, nu se numea Ion, ci Gheorghe. Ti tu

Jubleanu, născut în 1902, era unul dintre aghiotanţii lui şi a fost executat în 1959.

Alexandru Hodoş n-a fost ministru al Informaţiilor, ci subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului, în guvernul Goga.

Constantin Pillat a fost deputat liberal de Botoşani, ales în 1946.

Leonard Kirschen

Protopopul de Huedin, torturat şi ucis de maghiari după dictatul de la Viena, se numea Aurel Munteanu, asasinat la 10 septembrie 1940.

Ministru de Interne în anii 1952-1957 era Pa vel Ştefan, nu Ion Pavel.

Zevedei Barbu, fostul asistent al lui Blaga, a fost numit ataşat de presă la Londra, unde a cerut azil politic, devenind mai târziu profesor la Universitatea din Glasgow.

Grigore Leu n-a fost mitropolit, ci episcop de Huşi.

Numele generalului de Securitate Gheorghe (nu Ilie) Pintilie era, în realitate, Pantiuşa

Bodnarenko.

Andrei lanuarevici Vîşinski n-a fost ministru de Interne, ci locţiitorul comisarului poporului pentru Afacerile Externe (1940-1949) al U.R.S.S.

ARESTAREA

România era stat poliţist încă din 1916, an după care toate guvernele au condus ţara aplicând legea marţială. Oamenii n-au mai fost niciodată cu adevărat liberi să-şi exprime gândurile cu voce tare sau în scris. Politica era doar o afacere pentru oamenii ambiţioşi care râvneau la putere şi la bani. Instaurarea comunismului în 1945 a urmat îndeaproape modelul revoluţiei ruseşti din 1917. în 1948, câteva persoane hotărâte au încercat să se împotrivească regimului prin acţiuni izolate sau organizate, dar era prea târziu. Marea majoritate s-a complăcut în fatalismul balcanic.

Noi, angajaţii agenţiilor occidentale de ştiri, comentam îngrijoraţi situaţia, dar nu puteam decât să aşteptăm şi să ne uităm cum evoluează lucrurile. Agenţiile occidentale erau reprezentate de un singur cetăţean străin, Raymond Audibert de la *France Presse.* O dată cu plecarea lui Bill Lawrence de la „New York Tim.es" în 1948, părăsise ţara şi ultimul reporter independent. Eu reprezentam agenţia *Associated Press* încă din ianuarie 1946. Mai erau câţiva străini reprezentând ţări comuniste

satelite sau publicaţii comuniste destinate ţărilor occidentale şi, în sfârşit, echipa atotputernică a ziariştilor sovietici.

Sarcina agenţiei *Associated Press* era să furnizeze ştirile principale pentru ziarele şi posturile de radio străine.

Toate informaţiile considerate demne de a apărea în presă erau preluate pe loc şi transmise cât mai obiectiv cu putinţă, fără nici un comentariu. Aceste reportaje veneau la Bucureşti din diferite puncte ale ţării şi erau puse la ‘ dispoziţia ziarelor din toată lumea care, dacă socoteau necesar, le suplimentau cu unele relatări ale propriilor corespondenţi.

Leonard Kirschen

La biroul din Bucureşti, eram singurul funcţionar cu normă întreagă, având doi asistenţi. Ne ocupam de actualităţile politice, financiare, sportive, teatrale, ştiinţifice şi de tot ceea ce prezenta un interes deosebit. Ţinând seama de importanţa evenimentului, îl comunicam telefonic la Londra, Paris sau Praga, unde biroul s-a închis în 1950. Activitatea aceasta ne cerea multe deplasări, un contact permanent cu birourile ziarelor şi cu cele guvernamentale, participarea la reuniuni oficiale, întruniri politice şi congrese ale partidului. Eram în mare măsură om bun la toate, prezent la sărbătorile naţionale, întreceri sportive, parade, baluri şi recepţii ale corpului diplomatic.

Deşi născut în România, mi-am făcut studiile

în Anglia, iar din 1925 am urmat ingineria la Berlin. M-am întors în România în 1930, unde m-am înscris la Drept, iar în 1937 m-am apucat de jurnalistică, lucrând pentru *British Press.* în 1941, o dată cu infiltrarea germanilor în România, am plecat în Turcia unde am colaborat la „Daily Telegraph", „Sunday Times", pentru *Arab News Agency* şi *Indian Govemment Press Office.* M-am întors în România în noiembrie 1944 şi am început să lucrez pentru *Associated Press,* locuind în Bucureşti, împreună cu tata şi cu mama mea vitregă.

Succesiunea arestărilor, proceselor, decretelor de confiscare şi condamnările la moarte îşi accelerau an de an ritmul. O măsură guvernamentală luată în 1949, prin care se „epurau" funcţionari de stat după mulţi ani de serviciu, stigmatizându-i drept reacţionari şi tăindu-le pensiile, a produs un val de sinucideri. în cea de a treia zi de luni a fiecărei luni, Securitatea acţiona după un program fix. Dispăreau persoane din casele lor, de pe stradă, de la petreceri sau din vacanţa la mare. Victimele erau deopotrivă ţărani sau orăşeni, intelectuali sau sportivi, adolescenţi sau vârstnici.

Practici obişnuite în ziaristica din lumea liberă deveniseră, prin noile decrete, delicte grave. Statistici publicate de obicei în rapoartele companiilor sau în jurnale, mişcările

guvernanţilor sau ale personalităţilor din Partid deveniseră peste noapte ultrasecrete, iar dezvăluirea lor pedepsită. Vizitele la legaţiile sau la instituţiile culturale străine erau riscante. Persoanelor care au urmărit cu interes nunta regală sau Jocurile Olimpice din 1948 la Legaţia britanică li s-au notat numele. Unii au dispărut fără urmă.

în iulie 1949, m-am dus la gara din Bucureşti să văd sicriul în care se afla Gheorghi Dimitrov, conducătorul comunist bulgar în drum spre ţara sa; murise intr-un sanatoriu din Crimeea. întors acasă, am găsit o „invitaţie" la şeful miliţiei locale, pentru ora patru după-amiază. Deşi miliţia se afla la doi paşi, m-am dus cu maşina, cerând şoferului să dea alarma dacă nu mă întorc.

Leonard Kirschen

M-a primit un civil blond, cu obraz prelung şi cu trăsături ascuţite. în tot timpul întrevederii a fost de faţă un căpitan de securitate care stătea tăcut la o altă masă. Civilul mi-a spus că miliţia a iniţiat contacte frecvente cu populaţia, ca să sondeze care este atitudinea oamenilor faţă de regim. întrevederea noastră era unul dintre aceste contacte. Mi-a pus apoi întrebări privind activitatea mea profesională, sursele de informaţii şi modul de a le transmite în străinătate. Părea satisfăcut de răspunsurile mele, dar eu eram atât de tulburat de parcă aş fi patinat pe un strat subţire de gheaţă. Drept

încheiere, mi-a ţinut o lungă tiradă despre dictatura proletariatului şi, cu un zâmbet acru, mi-a spus că cei care încercau să pună piedici acestei dictaturi aveau să fie măturaţi fără milă şi distruşi. I-am spus că am înţeles. Când am ieşit, eram probabil galben, căci şoferul mă fixa cu o privire ciudată. Mi-au trebuit câteva zile ca să-mi revin.

Deşi acest lucru îmi fusese interzis în mod expres de şeful miliţiei, m-am dus imediat la legaţia americană şi l-am văzut pe domnul Rudolph Schoenfeld, ministrul american. El mi-a dezvăluit faptul că şi unii angajaţi din personalul român al legaţiei americane fuseseră chemaţi la miliţie, unde li se spusese acelaşi lucru şi unii fuseseră chiar recrutaţi ca agenţi. Legaţia spusese acestor persoane că pot raporta tot ce le doreşte inima atâta timp cât îşi îndeplinesc munca pentru care au fost angajaţi. Cele auzite mi-au potolit puţin temerile, căci în mod evident nu fusesem ales ca să fiu dat exemplu.

Peste două săptămâni, la o recepţie dată de Ambasada poloneză, un grup de ziarişti români şi străini l-au înconjurat pe Chişinevschi, viceprim-ministru şi şeful departamentului de propagandă al Partidului Comunist. Acest individ mic şi strâmb ca un pitic îi împroşca cu ură densă pe toţi cei care nu erau comunişti. Ochii lui cenuşii, lunecoşi, ca de peşte, sclipeau de o viclenie primitivă, rea. în mijlocul flecărelii

şi glumelor, s-a întors brusc spre mine şi m-a întrebat: „Cum de nu eşti încă arestat?”. în timpul discuţiei care a urmat, mulţi s-au strecurat afară, îndepărtându-se discret.

în trei zile, Securitatea a arestat pe unii dintre cei care aveau legături cu Bibliotecile Britanică şi Americană. Au fost ridicaţi gazetarul român Liviu P. Nasta, care reprezenta „New York Times”, Nora Samuelli de la American *Press Office* şi Annie, sora ei, de la *Britisb Press Office;* Constantin Mugur, şeful personalului român de la Biblioteca Britanică şi soţia sa; Eleonora Bunea de la *Britisb Press Office* şi mulţi alţii. Au căzut într-o cursă pregătită cu grijă, în timp ce încercau să scape din ţară prin mijloace ilegale. încă din 1948, aceste persoane se străduiau să părăsească România, dar cum era cu neputinţă să se obţină paşapoarte, fiecare căuta să-şi găsească o cale proprie de a pleca. Toţi cei arestaţi au fost duşi la cartierul general al Miliţiei din Calea Victoriei, una dintre străzile principale din Bucureşti, unde au fost trataţi cu brutalitate.

Leonard Kirschen

între timp, eu eram filat în permanenţă. Maşina mea era urmărită de Jeepuri, Oldsmobile, Forduri noi, atât pe străzile Bucureştilor, cât şi pe drumurile din afara oraşului. Tot felul de oameni citeau ziare în faţa casei, privind spre ferestrele mele de la etajul doi. De câte ori mergeam la recepţii

oficiale, în jurul meu se făcea un gol, căci oamenii se fereau să stea de vorbă cu mine. M-am trezit că nu mai pot lua legătura cu cunoscuţii mei din presă. Persoanele care lucrau la *Agerpress,* agenţia română de presă, erau mereu extrem de „ocupate” şi am fost nevoit să mă bazez din ce în ce mai mult pe buletinele oficiale de ştiri. Eram tot mai deprimat şi mai nervos, aşteptând în fiecare seară să fiu arestat. Era cu neputinţă să fug, deoarece conducătorii ţărilor satelite se puseseră de acord să-i extrădeze pe toţi cei care scăpau din ţară peste graniţă.

în ceea ce mă privea, autorităţile încă aşteptau un moment potrivit. îşi dădeau seama că ar fi putut forţa pe cei arestaţi din personalul român al agenţiilor de informaţii să aducă orice dovadă de care era nevoie împotriva mea. Dar doreau ceva mai spectaculos, căci, în afară de Audibert, eram cel mai activ corespondent străin din Bucureşti – peste optzeci la sută dintre ştirile din România fiind transmise de *Associated Press.* Erau de asemenea extrem de iritaţi că, în ciuda teroarei care fusese dezlănţuită, continuam să vizitez legaţiile străine. Ştiau că aceste vizite erau atât în avantajul meu cât şi al diplomaţilor occidentali ale căror contacte cu cei din România fuseseră tăiate unul după altul. Cu siguranţă nu era vorba de curaj din partea mea, ci de considerentul că aveau să fie de

două ori mai bănuitori în privinţa mişcărilor mele dacă mi-aş fi întrerupt vizitele zilnice.

în această ultimă perioadă premergătoare arestării mele, corespondenţii ruşi m-au tratat cu deosebită amabilitate şi s-au străduit să mă convingă cât ar fi fost de corectă o dezicere a mea făcută în public. Doreau ca eu să afirm în mod deschis că doar acum am început să văd adevărul ieşind la lumină; că am spionat în serviciul agenţiilor imperialiste anglo-americane; că *Associated Press* era o mare organizaţie mondială de spionaj care lupta împotriva clasei muncitoare, vrând să-i distrugă fericirea. Eram mereau invitat la recepţiile ruseşti, ba chiar acceptau şi ei invitaţii la mine acasă, ceea ce era ceva fără precedent. Nikolai Vnuk, corespondentul ziarului „Izvestia", a dispărut brusc. Sunt sigur că „prietenia" lui cu mine a depăşit limitele ordinului primit.

Leonard Kirschen

în martie 1950, oficiile de presă au fost închise. în seara zilei de 6 martie, Donald Dunham, şeful Serviciului de Informaţii SUA, mi-a telefonat tulburat: „Românii ne-au trimis nouă şi britanicilor o înştiinţare, cerându-ne să închidem imediat serviciile de presă şi bibliotecile". Dunham şi personalul său au petrecut un sfârşit de săptămână agitat, arzând documente. Luni l-am văzut pe ministrul britanic, domnul Walter Roberts, care a spus că nu se putea face decât un protest verbal, dar

nu ar fi avut nici un fel de efect asupra hotărârii luate de Guvernul României. Ministrul american a fost de aceeaşi părere.

Am găsit Serviciul de Informaţii al Statelor Unite dat peste cap şi în toiul împachetatului. în hol fusese pus un bufet de rămas bun, iar afară în curte se ridica fumul de la hârtiile care ardeau. Deşi nu conţineau secrete, dăinuia teama că la mutare s-ar fi putut fura vreo ladă cu fişe iar dacă printre ele era vreun nume de cetăţean român acesta risca necazuri inutile. După-amiază, când personalul Serviciului de Informaţii a plecat, cei mai mulţi dintre angajaţi au fost arestaţi de Securitate. Acelaşi lucru s-a întâmplat la Biblioteca Britanică. Puţinii corespondenţi care au rămas, reprezentând presa occidentală, aşteptau acum îngrijoraţi să vadă ce avea să mai aducă viitorul, întâlnirile săptămânale de la *Foreign Association Press,* al cărui comitet executiv era condus în exclusivitate de comunişti, au continuat ca de obicei. Ruşii îşi dădeau toată silinţa să fie amabili, în special cu mine. Considerau că lipsea disciplina în Asociaţie şi-şi ţineau cu biciul subalternii în front. La şedinţe, trebuia să înghiţim tot felul de filme educative, ca de pildă fabricarea oţelului dur în Rusia sau cum să economiseşti fier la construirea locomotivelor.

Eu şi Marcel Pohne, vechiul meu prieten din *United Press,* ştiam că nu era decât o chestiune de zile. Diplomaţii britanici şi americani

intraseră şi ei în panică, şi a ieşit la iveală că cei mai cinstiţi dintre cei care îi serveau fuseseră recrutaţi, sub ameninţare, ca spioni. Securitatea instala microfoane folosindu-se de pretextul unor „inspecţii” ale societăţii de telefoane. La bar la Athénée, unde înainte nu mai era loc de străini, diplomaţi şi ziarişti, mai veneau acum doar Pohne, Audibert şi cu mine, ştiind bine că asta nu schimbă nimic în ceea ce ne priveşte. După arestări din ce în ce .mai apăsătoare. Era destul o ceartă cu un vecin sau cu portarul blocului ca să apară Securitatea. Nu puteai să ştii dacă prietenul tău cel mai bun nu era de fapt informator. Prea adesea era cu adevărat! Arestările continuau neabătut. Trădarea, organizarea politică, sabotajul, instigarea, agitaţia şi propaganda contrarevoluţionară făceau parte dintre pretextele nenumărate care sporeau teroarea. Nu mai ieşeam niciodată noaptea, ci stăteam şi citeam tot ce-mi cădea în mână.

Leonard Kirschen

Dunham a primit ordin s-o ia din loc şi a dat o recepţie de rămas-bun pentru presă pe 14 aprilie. Legaţia britanică şi cea americană au descoperit că procesul celor arestaţi din personalul Oficiului de presă urma să fie deschis pentru public, cu iluminaţii Klieg, ca la filmări, cu presa şi cu un public bine ales care ştia când să huiduiască. Dar actele de acuzare erau imposibil de obţinut. Aş fi vrut să comunic

toată povestea, prin telefon, la *Associated Press* din Londra, dar nu puteam cita nici un nume. Ştiam cine fusese arestat, dar nu şi cine avea să fie judecat la proces. Ziua de 24 aprilie am petrecut-o în goană după informaţii, însă fără succes. La ora patru după-amiază Departamentul presei din Ministerul de Informaţii m-a sunat să- mi spună să trec pe la ei la zece seara ca să-mi primesc invitaţia la proces. Am făcut cum mi s-a spus şi la ora unsprezece, într-o ultimă încercare disperată, l-am trimis pe Mironescu, asistentul meu, la *Agerpress,* ordonându-i să nu se întoarcă până nu obţine informaţiile.

Eu săream de la un post de radio la altul. În ciuda cenzurii programelor de ştiri, comuniştii uitaseră să anuleze emisiunea în limba rusă despre deschiderea procesului. Am dat tocmai de ea şi deşi nu înţelegeam rusa, am auzit destul de limpede numele celor implicaţi: „Constantin Mugur, Liviu Nasta, Annie Samuelli, Nora Samuelli, Eleonora Bunea". Am pregătit patru texte scurte pentru *Associated Press* şi pe la 12.20 am transmis prima parte a informaţiei, simţindu-mă mai puţin încordat o dată ce-mi făcusem datoria. în sufragerie, unde tata, în pijama, juca cărţi cu mama mea vitregă, mă aşteptau o ceaşcă de ceai fierbinte şi câteva brioşe aurii. Prin fereastra deschisă pătrundea huruitul tramvaielor târzii. Din când în când, foşnetul celui care ponta la bezucă

întrerupea tăcerea.

S-a auzit soneria.„E Mironescu cu informaţiile”, i-am spus mamei mele vitrege. Aceasta s-a dus în grabă la uşa apartamentului, ca să se întoarcă după câteva secunde palidă şi tremurând. „Nu răspunde nimeni. M-am uitat prin vizorul uşii şi e întuneric pe palier”, a spus ea agitată. S-a auzit din nou soneria. Am coborât la uşa de intrare şi am strigat: „Cine-i acolo?” Răspunsul a venit prompt: „Securitatea. Deschide!” Am deschis. Cinci indivizi în impermeabile deschise la culoare s-au năpustit înăuntru. Şeful lor, îndreptând lumina unei lanterne spre ochii mei, a strigat: „Unde-i Leonard Kirschen?” „Eu sunt!”, i-am răspuns. „Du-te şi te îmbracă”, mi-a poruncit el.

Leonard Kirschen

Au năvălit în apartament răscolind peste tot, în timp ce tata şi mama mea vitregă au fost împinşi la mine în cameră şi li s-a spus să stea jos. Cărţile zburau în toate părţile, paturile şi mesele au fost mutate din loc, pereţii tatonaţi în căutarea vreunui loc secret. în dormitoare, lenjeria a fost aruncată pe jos, în bucătărie toate dulapurile scotocite. Au luat o valiză mare de piele şi în ea au băgat toate fişele şi tăieturile mele din ziare. Douăzeci de ani de muncă jurnalistică pe care n-am mai revăzut-o de atunci. Şeful lor a dat de cărţile mele de marxism în engleză, pe care le consultam înainte de a-mi transmite informaţiile ca să

redau jargonul comunist corect. „Bandit ce eşti! Asemenea cărţi n-au ce căuta la tine-n casă. Nu meriţi să le ai!” a strigat el. Au fost şi ele aruncate în valiză.

M-am îmbrăcat în mod mecanic, cu ceas de aur şi butoni de aur de parcă plecam la o petrecere. Când am vrut să-mi bag nişte bani în buzunar, mi s-a spus că nu-i nevoie. Aşezându-mă pe pat şi privindu-mi părinţii, mă simţeam neajutorat şi cuprins de panică. Tatăl meu, în vârstă de 71 de ani, era tăcut şi palid. Mama mea vitregă nu era în stare să rostească o vorbă şi lacrimile îi şiroiau pe obraji. Am luat o ţigară şi am început să fumez, aşteptând să văd ce mai urma să se întâmple. în celelalte camere, căutările mai continuau când şeful s-a întors. „Ridică-te şi vino cu mine”, mi-a poruncit. „Pot să-i dau nişte haine?”, a întrebat mama mea vitregă. Răspunsul a fost negativ. A reuşit totuşi să vină cu mine până la uşa de la intrare şi mi-a strecurat o batistă şi jumătate de pachet de ciocolată. Am văzut-o pentru ultima oară cu faţa înspăimântată, apăsându-şi o batistă mototolită pe gură. L-am lăsat pe tata incapabil să se mişte de pe scaun, încremenit de durere.

în hol, portarul de noapte privea spre grupul nostru cu ochi înspăimântaţi şi cu gura căscată. Am fost îmbrâncit într-un Oldsmobile lucios şi înghesuit în spate între doi agenţi, în timp ce alţii stăteau în faţă. Pe când pornea maşina,

unul dintre indivizii de lângă mine a scos o pereche de ochelari de motociclist, acoperiţi cu foiţă de staniol. Mi i-a pus pe nas şi i-a legat la ceafă.

Maşina străbătea lin străzile goale ale oraşului, făcând ocolişuri ca să mă inducă în eroare. Simţeam trecerea de la asfalt la drum pietruit şi traversarea şinelor de tramvai, dar nu-mi puteam da seama de direcţie. Brusc, maşina s-a oprit. Am auzit cum un om coboară de pe bancheta din faţă, un schimb scurt de cuvinte, zgomotul unei chei ce se răsuceşte într-o încuietoare şi apoi maşina a părut că urcă, avansând încet. O poartă de oţel a răsunat închizându-se. în tăcere, oamenii au coborât din maşină, în timp ce mie îmi sărea inima din piept. Apoi s-a dezlănţuit o zarvă infernală când nişte câini au înconjurat maşina lătrând furioşi. „Coboară!”, mi s-a ordonat şi o mână brutală m-a împins să urc câteva trepte şi apoi să intru într-o cameră. „Scoate-ţi ochelarii”, a spus o voce liniştită.

Leonard Kirschen

INTEROGATORIUL – MALMAISON

Mă aflam într-o mică încăpere văruită, slab luminată, cu tavanul jos şi pardosea de ciment. Intr-un colţ, în diagonală, era un birou ponosit cu un scaun în spatele lui. Pe el se vedeau două telefoane, o serie de butoane pentru sonerii, hârtii şi formulare tipărite.

Când mi-au scos ochelarii, eram gata să mă împiedic de valiza mea care se afla între mine şi birou. în spatele lui stătea un om îndesat şi atletic, cu păr cărunt, care îmi dădea ordine. Purta o cămaşă albă deschisă la gât. Faţa i-a rămas nepăsătoare tot timpul anchetei.

„Sprijină-te de calorifer şi fă ce-ţi spun", mi-a poruncit el. Am privit în jur. în spatele meu era o fereastră închisă, cu geamul văruit, iar sub ea un radiator. Am păşit îndărăt şi m-am sprijinit de el.

„Scoate tot ce ai prin buzunare, inclusiv batista şi pune totul pe birou. Dezbracă-te şi de impermeabil". După ce am făcut ce mi-a spus, a vorbit din nou. „Scoate-ţi ceasul, cureaua şi cravata." A făcut apoi un inventar al lucrurilor mele. După ce a deschis valiza, a făcut la fel şi cu conţinutul ei.

Când termină de scris, privi spre mine. „Scoate-ţi pantofii şi pune-ţi ăştia”, îmi spuse, aruncându-mi o pereche de papuci murdari şi rău mirositori, făcuţi dintr-o stofă veche. Aruncă una dintre cele două batiste ale mele jos pe podea. „Iaţi-o”, porunci scurt. Cu vocea tremurândă, l-am întrebat: „Pot să-mi iau ţigările?”. „Nu. Aici nu-i hotel”, îmi răspunde el. Dar gândurile mele se tot întorceau la ţigări. „Semnează aici.” împinse inventarul sub nasul meu. „Pot să-mi iau ochelarii?” l-am mai întrebat. Nu mi-a dat nici un răspuns.

Am încercat să deduc unde mă aflam. Ar fi putut să fie sediul central al Securităţii din Bucureşti de pe Calea Rahovei, o stradă principală din Capitală. Dar camera părea prea mică pentru fosta clădire a primăriei pe care o cunoscusem. Nu se auzea zgomotul străzii, deşi eram cu siguranţă la parter. Se ridică de la birou şi deschise uşa. întrerupse tăcerea bătând de două ori din palme, închise uşa şi se aşeză din nou. Uşa fu deschisă de un ţigan scund care părea murdar. Se opri în prag. O vestă neagră îi atârna peste pantalonii de pânză şifonaţi şi bucle unsuroase de păr negru îi ieşeau de sub bereta cenuşie, îndesată bine pe cap. Purta papuci la fel ca ai mei. Omul cărunt îi făcu semn să se apropie şi-i dădu o bucăţică de hârtie pe care mâzgălise ceva. Nu schimbară nici o vorbă. Ţiganul se întoarse spre mine şi-mi făcu semn să-l urmez.

Am mers pe un coridor lung a cărui pardoseală de ciment era acoperită cu o rogojină de cocos. Tavanul şi pereţii erau văruiţi. Becuri simple atârnau din loc în loc răspândind o lumină crudă. Pe stânga era un şir de ferestre cu geamurile văruite, iar spre dreapta, la intervale regulate, se găseau uşi masive de stejar întunecat, zăvorâte cu bare grele metalice, bine unse ca să alunece. Papucii noştri făceau plici-plici pe când înaintam târşâit, eu pier- zându-i mereu în mers. Peste şoldul stâng, vesta jegoasă a ţiganului avea o umflătură care nu prevestea nimic bun.

Ajungând la uşa nr. 13 se opri, o descuie şi trase cu înverşunare zăvorul. După ce din exterior aprinse lumina, scuipă indiferent pe rogojină. Fără un cuvânt, îmi făcu semn să intru, arătând spre un anunţ de pe spatele uşii care fu grabnic trântită ca să se închidă, iar zăvorul pus la loc.

Mă simţeam buimăcit. Am încercat să mă calmez. Ochii îmi ardeau de lacrimi de neputinţă, frustrare şi teamă. Cu încetul, mi-am venit în fire şi am cercetat celula văruită. într-un colţ era un pat de campanie. Mai era o masă mică de scânduri cu două scaune şi o oală de noapte emailată cu capac şi cu mâner. Dintr-un fasung fixat sus pe perete, un bec mic răspândea o lumină slabă şi enervantă. Pe pat, peste o saltea plină de ghemotoace, era întins

un cearşaf murdar. Pătura de cal, rău mirositoare, rămăsese mototolită după ultimul ocupant. îmi era greaţă şi am început să citesc anunţul de pe uşă.

Era interzis să vorbeşti tare, să cânţi, să fluieri, să te joci, să ai sfoară, sârmă, cuţite şi obiecte tăioase, sau să păstrezi mâncarea de la o masă la alta. Pentru a chema paznicul era permis să baţi în uşă. La toaletă, puteai să te duci între orele şase şi opt dimineaţa şi şase şi opt seara. Mai erau şi alte instrucţiuni, dar nu mă mai puteam concentra.

Greaţa m-a copleşit în timp ce stăteam ca paralizat aţintindu-mi în neştire ochii spre pat. Mă întrebam cât e ceasul. Am încercat să-mi amintesc ce dată era şi ce zi din săptămână. Brusc, am căzut epuizat pe pat, cu privirea goală îndreptată spre tavan. în timp ce sângele-mi bubuia disperat intrând şi ieşind din inimă, m-a cuprins un sentiment de intensă claustrofobie. Simţeam că o să-mi explodeze creştetul capului. Nu era nici o cale de ieşire... n-aveam loc să umblu... nici o activitate care să te facă să simţi că trăieşti... tăcere... tăcere permanentă... nu bâzâia nici o muscă... nu s-auzea nici un zgomot de pe străzi... nimic.

Dar ceva îmi zomăia în urechi. Mi le-am încordat. Un clinchet. Apoi tăcere. Am ascultat un timp concentrat. A urmat un alt clinchet. Mă întrebam ce poate fi, în timp ce urechile mi se acomodau cu zgomotul acela regulat. M-am

uitat la fereastră bine zăbrelită de deasupra uşii care era deschisă spre interior ca să pătrundă aerul. Din nou clinchetul. Privirea mi-a coborât plimbându-se pe uşă. Muşchii mi-au înţepenit. La un sfert din înălţimea uşii, privind de sus în jos, era o gaură neagră care-i străbătea toată grosimea. O tuse dinafară m-a făcut să tresar şi am putut vedea clar albul unui ochi cu irisul care se rotea în mod hidos în cercul mic. Un clinchet şi gaura s-a întunecat. Peste două minute, ochiul a reapărut, rotindu-se şi clipind. Mi-am dat seama că ochiul acesta mă supraveghea cu grijă, apărând şi dispărând la fiecare două minute, cu un clinchet al capacului de tablă care balansa pe o balama din exterior.

Vor să ştie cum suport situaţia. Am închis ochii şi m-am prefăcut că dorm. Dar somnul m-a ocolit în noaptea aceea. M-am zvârcolit pe cearşaful murdar până s-au ivit zorii şi la mine în celulă. Zăvoare se trăgeau şi se trânteau. Papucii fâşâiau în timp ce oamenii mergeau în jos şi în sus pe coridor. Uşa mi-a fost deschisă şi am tresărit. Ţiganul scund şi murdar statea în prag ţinând în mână revolverul. Mi-a spus să mă scol şi să-mi iau oala de noapte, făcân- du-mi apoi semn să ies. „Mişcă înainte”. Mi-am târşâit papucii în jos pe coridor, în timp ce el mă urma cu revol- venii ridicat. M-a condus spre toaletă şi mi-a spus că am exact două minute să-mi fac nevoile, să mă spăl, să-mi

golesc oala de noapte, s-o şterg cu un dezinfectant şi să bat la uşă ca să anunţ că sunt gata. M-a păzit tot timpul şi când am terminat m-a condus înapoi la celulă.

M-am întins pe pat şi am aşteptat să văd ce se mai întâmplă. Nu mi s-a dat nimic de mâncare, dar nu-mi era deloc foame. Apa pe care o adusesem de la spălător într-o cană de tablă fu curând terminată, buzele însă mi-au rămas uscate. Uşa s-a deschis şi un alt gardian mi-a ordonat să-l urmez de-a lungul coridorului într-o cameră unde un tip destul de amabil mi-a spus să iau loc. Mi-a notat datele personale pe un formular. A scos apoi un aparat fotografic, a aprins o lampă puternică de pe birou, a îndreptat lumina spre mine şi în timp ce eu ţineam o scân- durică pe care era un număr, a fotografiat „criminalul”. Din acest moment, eram marcat şi informaţiile despre mine urmau să fie trimise în toată ţara. Deşi, evident, nu fuseseră încă luate măsuri judiciare împotriva mea. Simpla bănuială a unei activităţi antistatale făcea dintr-o persoană un potenţial bandit. Chiar dacă omul era eliberat după cercetări, într-un stat comunist rămânea pentru totdeauna un suspect. Când m-am întors la mine în celulă aveam dosar şi număr.

Se apropia ora prânzului. Am auzit zăngănit de vase şi tacâmuri. Un cărucior huruia încet pe coridor, trecând de la o celulă la alta. Masa se compunea din supă cu legume şi macaroane

cu gem, dar nu m-am putut atinge de ea. Spre sfârşitul după-amiezii a apărut gardianul. Mi-a dat o pereche de ochelari acoperiţi cu staniol şi m-a împins în lungul coridorului. în drumul nostru, am auzit uşi deschi- zându-se până când am ajuns la cea din urmă şi şi-a luat mâna de pe mine.

O voce cultivată, guturală, dintr-un capăt al camerei mi-a spus: „Scoate-ţi ochelarii, domnule Kirschen.” Am făcut cum mi s-a spus şi m-am găsit într-o mică încăpere cu obloanele trase. într-un colţ, pe un birou, erau trei lămpi care răspândeau o lumină albă foarte puternică. Pe o masă mică, alăturată, era o călimară, un toc şi o foaie de hârtie nescrisă „Bună ziua, domnule Kirschen”, spuse Vocea. Nu i-am răspuns. „Ai uitat să fii politicos! Nu răspunzi când eşti salutat?” Am răspuns şi mi-a spus: „Aşa-i mai bine. Aşază-te acolo la masă şi nu încerca să priveşti spre mine dacă nu vrei să-ţi facă rău la ochi lumina.” Vocea venea de dincolo de lumina orbitoare şi eu mi-am încordat ochii ca să văd cine vorbeşte. Efort inutil care a făcut să-mi lăcrimeze ochii.

Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul şi cu toate că mă străduiam să-mi vin în fire, neliniştea mea trebuie să fi fost evidentă. „Linişteşte-te”, spuse el. „Nu avem de gând să te mâncăm. Te-am adus aici doar ca să răspunzi la câteva întrebări. Mandatul dumitale de arestare e doar pentru trei zile. Atât ne

permite legea. Dacă ne dai răspunsuri satisfăcătoare, mergi acasă. Fiindcă a venit vorba, ştii de ce te găseşti aici?" L-am asigurat că nu ştiu. „Hai, hai, nu te preface", spuse el. „Ştii prea bine de ce şi nu te sfătuiesc să mă duci cu vorba. Ai avut timp să-ţi dai seama că Securitatea ştie tot. Vrem doar să verificăm cât eşti de sincer. Fii sincer cu noi şi n-o să ţi se întâmple nimic. Nu suntem aici ca să distrugem omul, ci ca să-l reeducăm, redându-l societăţii mai bun. Nu folosim metodele *burgheze,* dar asta nu înseamnă că nu te putem face să vorbeşti. Putem aştepta săptămâni, luni şi, dacă e necesar, ani ca să auzim adevărul. Depinde de dumneata să te eliberezi cât de curând posibil şi să te întorci la lucru. Şi acum spune-mi: ştii de ce te afli aici?"

Din nou am spus că nu ştiam. După o tăcere apăsătoare, Vocea mi s-a adresat din nou. „Bine, timp avem şi te sfătuiesc sincer să te gândeşti la asta în celula dumi- tale." M-a întrebat apoi amănunte despre prima mea copilărie, despre profesiunea părinţilor; amănunte despre părinţi, despre proprietăţile pe care le-au avut şi unde am urmat şcoala. După o jumătate de oră de întrebări, mi-a spus: „Bine. E destul pentru moment. Ia bucata asta de hârtie, întoarce-te în celulă şi fă-mi o descriere completă a vieţii dumitale. începe cu întrebările pe care tocmai ţi le-am pus şi continuă până la ziua arestării. Nu omite nimic,

chiar dacă ţi se pare lipsit de importanţă. Aminteşte-ţi că ştim totul despre dumneata şi putem controla orice. Ţi se va da cerneală şi ţi se vor înapoia ochelarii. Acum du-te înapoi, aşază-te şi scrie. O zi bună, domnule Kirschen şi sper că n-o să te simţi prea rău cât timp rămâi oaspetele nostru”.

Afară se auzi o sonerie. Se deschise uşa. „Tovarăşe,” spuse vocea „se întoarce în celulă şi scrie. Dă-i tot ce-i trebuie”.

„Pune-ţi ochelarii, spuse gardianul, pe când veneam înapoi. M-am aşezat epuizat pe scaun. Primul meu contact adevărat cu Securitatea nu părea prea rău. Aveau mandat doar pentru trei zile. S-ar putea să fiu liber în curând. Vor să controleze ceva. N-au decât! Nu am nimic de ascuns. Urmau să-mi dea precis drumul când aveau să-şi dea seama ce puţin însemnam eu pentru ei. Ca jurnalist,
aveam acces la contactele cu străinii şi la sursele interne. Doar îmi cunoşteau toate legăturile. Cu siguranţă că m-ar fi oprit să lucrez dacă ar fi avut cea mai mică bănuială.

Tot încercam să mă conving că situaţia era mai bună decât mă aşteptasem. Uşa s-a deschis şi paznicul mi-a adus o călimară, toc şi ochelarii. De treisprezece ani nu mai folosisem decât maşina de scris şi nu-mi venea la îndemână să întrebuinţez tocul. Peniţa era proastă şi hârtia nu era de calitate. Am făcut un mare efort să fiu precis. Dar gândurile mele fugeau

mereu de la sarcină principală, şi mă canoneam să găsesc explicaţii şi justificări care să-i satisfacă pe temnicerii mei. Progresam foarte anevoie.

Uşa s-a deschis pentru cină. Deşi mi-era destul de foame, mirosul respingător de untură încinsă şi de came fiartă mi-a făcut silă şi am împins mâncarea la o parte. Am reuşit să mestec doar puţin din pâinea care fusese coaptă în tăvi unse cu ulei rânced. Pe la nouă seara, clădirea a prins viaţă o dată cu primul sunet înăbuşit al unei sonerii sinistre. încercând să mă pregătesc pentru următoarea întâlnire, am căutat să desluşesc semnificaţia fiecărui zgomot. Soneria a fost urmată de aplauze şi de târşâitul papucilor pe coridor. Un drug a fost dat la o parte şi o uşă s-a deschis izbindu-se. Mi-am încordat auzul. Soneria suna iarăşi şi iarăşi, picioare se târşâiau şi uşi se trânteau. Puteam să aud şoapte afară şi în celulele apropiate. Din când în când răbufnea o tuse. Dintr-odată, am îngheţat. Obişnuitul plici-plici era însoţit de plânsul amar al unei femei ce părea că se sufocă. Gardianul care se vede că o aducea înapoi, îi poruncea pe şoptite să tacă.

Mi s-a părut că în celula de alături auzeam vocea şi tuşea tatei şi a soţiei lui. Stropi reci de sudoare mi-au ţâşnit pe frunte şi lacrimile au început să-mi curgă pe obraz. Da, m-am gândit, ticăloşii i-au adus şi pe ei aici şi acum aveau să

mă şantajeze să recunosc orice. Da, cu siguranţă, erau vocile lor. În celula din partea cealaltă cineva a început să geamă şi să bată în uşă. Gardianul a venit şi i-a spus că doctorul nu poate fi chemat la ora aceea. „Mâine”, spunea el. „N-ai să mori până atunci. Acum taci din gură că, de nu, vin la tine şi n-o să-ţi placă ceam să-ţi fac.” Gemetele au mai slăbit, dar au continuat toată noaptea.

Mi-am adus apoi aminte de procesul cardinalului Mindszenty şi de scrisoarea scrisă înainte de a fi arestat prin care prevenea să nu i se dea crezare nici unei afirmaţii făcute de el după arestare. Spunea că dată fiind slăbiciunea trupului omenesc, s-ar fi putut să admită lucruri care nu erau adevărate. Păi, mă gândeam eu, dacă un cardinal poate admite că s-ar putea să cedeze sub presiune, eu, care nu eram crescut în atmosfera austeră a bisericii care te pregăteşte pentru sacrificiu şi martiriu, ce puteam face împotriva puterii răului unit cu distrugerea? Căutam justificare pentru o acţiune viitoare. Voi admite şi voi semna orice. Dacă apoi ieşeam şi poate reuşeam să plec din ţară, puteam să explic totul. Uitasem, firește, că era imposibil să pleci din ţară. Toate posibilităţile păreau acum reale numai dacă aş fi reuşit să ajung din nou liber. Numai dacă...!

M-am aplecat furios spre autobiografia mea. Da, hai să sfârşim cu ea cât mai curând posibil. Să înceapă interogatoriul. în trei zile sau

dovedesc că nu ştiu nimic, sau admit că ştiu totul. N-au făcut şi alţii la fel? De ce să-mi fac scrupule? Lumea de dinafară va înţelege şi va ierta. Numai de m-ar chema mai curând. Dar dacă uită că sunt aici? Au spus că au timp să aştepte. Nu, am să bat la uşă, am să strig, am să fac atâta gălăgie încât au să vină. Duceţi-mă la interogatoriu, am să spun. Voi spune totul. Nu sunt un afurisit de burghez. Am admirat întotdeana comunismul. Am ţinut mereu cu clasa muncitoare. Am fost şi persecutat din cauza asta. N-a trebuit să plec din ţară în 1941, hăituit de cei din Garda de Fier? Trebuiau să înţeleagă că nu sunt capitalist. N-am fost niciodată. Blestemaţi să fie străinii ăia, ei ne-au exploatat. Iar acum m-au părăsit. Toate ziarele occidentale sunt doar scule ale capitaliştilor avizi de bani, care şi-au clădit averile pe spinarea celor săraci şi slabi. Da, asta am să le spun şi multe altele. Să vină numai să mă cheme. Dar trebuie să termin de scris, că nu mă cheamă dacă nu sunt gata. Mă simţeam sleit. Stropi de sudoare îmi căzdeau pe hârtie, se amestecau cu cerneala şi lăsau pete unsuroase.

Mai târziu în aceeaşi seară, după ce a sunat soneria o dată, am fost luat din nou la interogatoriu. O voce nouă era în faţa mea. Una mai amabilă, intelectuală şi în general mai suportabilă. Din nou am fost întrebat dacă ştiu de ce m-au adus acolo. întrebarea a fost repetată de câteva ori deşi a rămas fără

răspuns. „Ce informaţii i-ai dat lui Donald Dunham?”, m-a întrebat vocea, pronunţând numele „Duunham”. Deci asta era. I-am răspuns că am vorbit de multe ori cu Dunham în cursul anilor, dar nici în schimbul vieţii nu-mi pot aduce aminte amănuntele. „Ar fi mai bine să ţi le aminteşti”, spuse el. „Avem metode ca să te facem să vorbeşti şi n-o să-ţi placă deloc. Te putem întinde şi comprima. Şi avem cele mai bune medicamente americane ca să te facem la loc după aceea. Ştii bine că şi alţii au vrut s-o facă pe deştepţii cu noi şi n-au vorbit. După ce ne-am terminat treaba, ne-au spus şi laptele pe care l-au supt de la mama lor.” Am început să tremur.

„La urma urmei am şi eu o mamă”, a continuat anchetatorul. „De ce să-mi plângă mie mama mea pentru că am fost indulgent cu dumneata şi nu mi-am făcut datoria. Mai bine o las să plângă pe maică-ta care a adus pe lume un şarpe trădător ca tine.”

„Când l-ai întâlnit pe Dunham? Care a fost primul lucru pe care ţi l-a spus? Tu ce i-ai spus?” Aceste întrebări reveneau iarăşi şi iarăşi. Cum naiba să-ţi aduci aminte când i-ai întâlnit pe oameni şi ce v-aţi spus unul altuia la prima întâlnire? Nici un nume al celor care au lucrat la legaţia americană sau britanică n-a fost lăsat pe dinafară. Când i-am întâlnit, unde ne-am întâlnit şi ce ne-am spus la prima întâlnire? Simpla repetiţie şi insistenţă amenin-

ţau să mă facă să-mi pierd minţile. în asemenea condiţii, răspunsurile nu erau nici pe departe precise dar asta nu părea să tulbure vocea ascunsă.

Trecuse bine de două dimineaţa şi pe neaşteptate Vocea păru nemulţumită de ce-i spusesem până atnci. „Ia o foaie de hârtie şi scrie”, îmi porunci ea. „Eu, subsemnatul Leonard Kirschen, de bună voie şi nesilit de nimeni, declar prin prezenta că dacă nu este adevărată vreo declaraţie pe care o fac în timpul interogatorului, consimt să fiu pedepsit cu zece ani detenţiune în lagăr. Aceasta este propria mea declaraţie, făcută de bună voie şi semnată de mine.” Am semnat această declaraţie.

Pe la ora patru dimineaţa, uşa s-a deschis brusc şi un om a dat buzna înăuntru. „Pentru ce ai folosit banii pe care îi aveai în cont la purtător? Nu erau bani cu care să-ţi plăteşti agenţii?” Pusesem 1 000 de dolari din salariu pe un cont fără nume. Ca să previi pierderea lor nu era posibil să-i retragi fără a da parola fixată dinainte. Aceasta a stârnit suspiciunea celor ce mă ţineau captiv şi care îmi confiscaseră toţi banii când mi-au percheziţionat apartamentul. Izbucnirea aceasta m-a dezorientat complet. Cum puteam admite că am plătit agenţi când nu era adevărat. Dacă răspund afirmativ, vor începe să mă constrângă să le dau nume. Le-am spus

că banii aceştia îmi rămăseseră de la vânzarea maşinii cu un an în urmă. Nu m-au crezut. Aşa că le-am spus că am făcut aceşti bani speculând la bursa neagră salariul meu plătit de *Associated Press* la New York. Au crezut de data aceasta şi au schimbat imediat direcţia interogatoriului. Cui i-am vândut dolarii şi prin ce mijloace s-a făcut plata în străinătate. Le-am dat multe nume de oameni care plecaseră din ţară.

Apoi Vocea a revenit la Dunham. Şi tot aşa oră după oră. Nervii mei erau încordaţi la limită. Aş fi vrut să nu fi fost niciodată jurnalist; aş fi vrut să nu fi avut niciodată de a face cu toţi oamenii aceia despre care mă interogau; aş fi dorit să nu mă fi născut niciodată. Ochii mi se tot închideau şi mâna îmi tremura de parcă tocul ar fi cântărit o tonă. Vocea trebuie să fi observat acest lucru şi a făcut o pauză. Atmosfera din mica încăpere era insuportabil de sufocantă.

„Hai să ne odihnim. Fumezi?”, spuse el. Am dat din cap afirmativ. A sunat şi a spus ceva omului care a răspuns chemării. Mi-a fost pus pe masă un pachet de ţigări ieftine. Vocea a aruncat o cutie de chibrituri spre mine. Am aprins o ţigară. A fost cea mai bună pe care am fumat-o vreodată şi m-a liniştit. „Sunt ţigări Republica. O să capeţi zece pe zi de acum înainte. Precum vezi, închisorile noastre sunt civilizate. Fiecare îşi primeşte raţia.” Am fost

profund impresionat.

Vocea a continuat: „Văd că-ţi vine greu să mânuieşti condeiul. Obişnuieşti să scrii la maşină?” „Da, folosesc maşina de scris de ani de zile”, am răspuns eu. „Păcat că declaraţiile tale trebuie să fie scrise cu mâna”, spuse el. „Eşti un admirator al lui Paul Valéry? Ştii că el îşi scria versurile la maşina de scris? Unii cred că dactilografierea dăunează imaginaţiei. Eu personal nu sunt de această părere. Creaţia modernă cere ustensile modeme. Nu crezi la fel?” Acest neaşteptat interludiu uman m-a surprins atât de mult încât m-am lăsat pe spate, relaxându-mă. Mi s-a făcut dor de somn. Poate că s-o fi terminat prima rundă. Ca prin vis îl auzeam comparându-l pe Valéry cu Mallarmé, folosind cuvinte ca „etică”, „estetică”, „metru” şi „rimă”. Prin fumul cămăruţei înăbuşitoare, m-am simţit purtat îndărăt într-o cafenea din Montmartre.

„Se pare că ne-am îndepărtat de subiectul nostru principal. Nu mi-ai spus încă nimic despre Dunham.” Parcă m-ar fi îmbrâncit brusc în realitate. Mă simţeam slab şi vulnerabil. Vocea mi-a cerut bucata de hârtie pe care mâzgălisem răspunsurile. I-am înmânat-o şi ea a dispărut în întuneric. „Asta n-o să meargă, prietene!” Zgomotul de foaie mototolită a fost urmat de căderea ei departe de coşul de hârtii. „Mai bine du-te din nou în celulă şi gân- deşte-te mai bine. Poţi să-ţi termini de scris şi

autobiografia.” Răsuna soneria şi veni un paznic să mă ia. „Se întoarce la el în celulă şi se gândeşte. Poate să şi scrie. Vezi să nu adoarmă”, au fost instrucţiunile Vocii, în timp ce eu, cu ochelarii acoperiţi cu staniol, eram împins afară.

„Te gândeşti şi scrii. Acestea sunt ordinele. Să te gândeşti şi să scrii. Să nu cumva să te prind dormind, dacă vrei s-o sfârşeşti bine”, au fost ultimele instrucţiuni ale gardianului, în timp ce trântea uşa. Mi-am sprijinit capul în mâini, lăsându-mă pradă epuizării. O bătaie în uşă m-a readus la viaţă. „De ce leneveşti? De ce nu scrii? Ştii că ţi s-a dat o sarcină de îndeplinit. Dacă nu înţelegi, te fac eu îndată să înţelegi”, spuse vocea de afară în timp ce eu vedeam un ochi rotindu-se în gaura pentru control. Mi-am aplecat capul spre hârtie, cu pleoapele de plumb, limba umflată şi lipicioasă, creierii înfierbântaţi. Din când în când, în capul meu se instala un vid complet, dar ordinul şi bătaia în uşă aveau grijă să mă facă să-mi reiau în grabă mâzgăleala.

Am trudit din greu câteva ore cu autobiografia. Soarele se ridicase pe cer. Copacii din afara închisorii prinseseră viaţă o dată cu ciripitul vrăbiilor. Lumina din celulă fusese stinsă şi printre zăbrelele de deasupra uşii lumina soarelui filtrată dădu la iveală o ploşniţă care se ţâra pe peretele văruit. Semne cafenii pe albul imaculat marcau moartea

anterioară a multor altor semene. Am strivit-o cu o bucată de hârtie, şi o pată proaspătă de sânge începu să se întindă. La câţiva centimetri depărtare se ţâra altă ploşniţă şi apoi încă una şi încă una. începuse să mă captiveze vânătoarea. „Ce faci acolo? Curăţenie de primăvară? Lasă asta-n grija DDT-ului. Stai şi te gândeşte”, spuse Ochiul. Am încercat să arăt ca cineva care gândeşte. Da, erau multe la care trebuia să mă gândesc.

Curând, am fost scos pentru alt interogatoriu şi întrebările au luat-o de la început. „Ce ştii despre Dunham?”. De data aceasta era Vocea numărul 3. La prânz, am fost dus în celulă să mănânc. Imediat după masă a reînceput interogatoriul. în noaptea aceea s-a reîntors Vocea numărul 2. Nu ştiam ce urmăresc şi nu ştiam ce ştiu. Nu ştiam ce crime am făcut şi eram gata să le inventez. Mai mult de cincisprezece ore, am fost ţinut sub presiune, fără somn. De altfel, dormisem foarte puţin chiar înainte de a intra la puşcărie. Cam pe la miezul nopţii, uşa camerei mici în care se lua interogatoriul s-a deschis. Cineva a intrat şi s-a aşezat lângă Voce. „Cum merge, tovarăşe?”, întrebă el. „Nu vrea să vorbească, tovarăşe anchetator general”, răspunse Vocea. „Bate câmpii şi încearcă să ne prostească.” Noul venit aprinse o ţigară. „Păi, tovarăşe,” spuse el tărăgănat, suflând cu zgomot fumul în aer, „există mai multe etape într-un interogatoriu.

Şi în cazul ăstă, că şi în altele, în prima etapă, vinovatul încearcă să se eschiveze şi să vadă ce ştim noi despre nelegiuirile lui. E ceva normal. Toţi infractorii urăsc ideea că trebuie să fie pedepsiţi pentru faptele lor. Trebuie să fim pregătiţi pentru etapa asta şi să avem răbdare. Eu o numesc perioada de incubaţie şi când se termină, ouăle vor fi clocite cum trebuie. Dumneata ce crezi, domnule Kirschen? O să ne ajuţi să clocim ouăle? Vreau să spun, ai să colaborezi cu noi ca să stabilim adevărul, sau va trebui să te înmuiem? Mi-ar părea foarte rău dacă va trebui să aplic această a doua metodă, căci suntem oameni civilizaţi şi nu credem în folosirea violenţei.” Păstram tăcerea, neştiind ce să spun.

„Am să te ajut”, continuă el după un timp. „Am să-ţi citesc câteva extrase din declaraţiile publice făcute ieri la procesul surorilor Samuelli şi al celorlalţi ticăloşi.” începu să citească pasaje în care aceştia declaraseră că eram angajat ca spion de legaţiile britanică şi americană; că i-am informat despre mişcările trupelor sovietice în România; că le-am dat informaţii conform cărora pot aprecia moralul populaţiei, în special al ţăranilor. La sfârşit a spus: „Acum ştii cum stai. Chiar dacă negi toate acestea, avem destule dovezi ca să te împuşcăm. Nu vrei să fii împuşcat, nu-i aşa? Ai doar patruzeci şi doi de ani, domnule Kirschen, vârsta cea mai bună din viaţa unui bărbat. Ai în

faţă o mulţime de perspective dacă ai să colaborezi cu noi în stabilirea adevărului. întoarce-te în celulă şi gân- deşte-te la ce ţi-am spus. Te vom ajuta în toate felurile, numai să vrei să colaborezi cu noi. Nu uita că avem la dispoziţie toate mijloacele şi, dacă vom fi siliţi să le folosim, cu tot regretul nostru, le vom folosi. Dacă te porţi mai departe ca un ticălos, te tratăm şi noi ca atare. Noapte bună."

A plecat din cameră şi am rămas din nou cu Vocea numărul 2. „Te sfătuiesc să te întorci în celulă şi să-ţi începi confesiunea. Ai aici vreo sută de foi de scris. Dacă nu-ţi ajung, bate la uşă şi mai cere." Sună. „Se întoarce în celulă", au fost instrucţiunile în timp ce eu eram mânat înapoi, cu ochii acoperiţi de ochelari. întors în celulă, am hotărât să scriu o confesiune pe linia declaraţiilor făcute la tribunal. în felul acesta, scăpăm de chinul de a inventa ceva. Am început să scriu cu înfrigurare şi abia terminasem când m-au chemat din nou. Vocea a privit rezultatul efortului meu şi a spus: „Da, e mai bine, dar nu sunt mulţumit. Nu sunt destule amănunte în cele scrise. Să dai mai multe amănunte şi să nu ascunzi nimic. Noi ştim totul."

După şaptezeci şi două de ore petrecute în acest fel, mi s-a permis să mă odihnesc câteva ore dimineaţa. Intero- gatoriile au continuat în fiecare după-amiază şi noaptea până pe la cinci dimneaţa. A trebuit să scriu şi să rescriu

acelaşi lucru de mai multe ori. Se proceda astfel ca să se găsească neconcordanţe, inevitabile, de altfel, deoarece nu era cu putinţă să-ţi aminteşti ce-ai scris sub o asemenea presiune. După două săptămâni s-a întors Vocea numărul 1: „Ţi-aduci aminte de mine, nu-i aşa? Ne-am întâlnit acum două săptămâni. Acum o să lucrezi cu mine. Până în prezent, ai făcut să ne pierdem timpul, dar de azi înainte trebuie să ne punem pe treabă. Când se termină totul o să te odihneşti, o să citeşti cărţi, o să fumezi după pofta inimii, o să mănânci ce-ţi place, şi chiar o să joci şah cu un alt deţinut. Dar până atunci trebuie să munceşti şi asta înseamnă că trebuie să ne spui totul. Trebuie să-ţi deşerţi mintea în faţa noastră. E clar ce ţi-am spus?”

Din momentul acela, timp de patru săptămâni, zi şi noapte, cu doar câteva ore de somn noaptea târziu şi în zori, interogatoriul era reluat mereu de la capăt. Ce voiau de la mine? în vânătoarea lui frenetică de spioni, regimul era convins că toată activitatea Consiliului Britanic şi al Serviciului de Informaţii al Statelor Unite nu era altceva decât o reţea larg răspândită de agenţi secreţi. Guvernul era convins că prinseseră omul cheie al acestei vaste afaceri. Publicul îşi va da bine seama că forţele imperialiste nu se dau în lături de a folosi orice mijloace, oricât de inocente, când e vorba să distrugă bunăstarea muncitori-

lor. Simpatia României pentru Occident va slăbi considerabil. Faptul că un corespondent al celei mai mari agenţii de ştiri occidentale (AP) recunoaşte că a fost implicat în spionaj, va deconcerta cu siguranţă maşinaţiile diplomaţilor occidentali.

în această a doua etapă a interogatoriilor s-au interesat despre activitatea mea de jurnalist înainte de război, despre ce-am făcut în Turcia în timpul războiului şi despre întoarcerea mea în România la sfârşitul lui. Am fost întrebat îndeaproape despre fiecare membru al misiunilor militare sau diplomatice cu care am avut de-a face. în special despre britanici şi despre americani. Am fost întrebat care dintre ei bănuiam că erau spioni şi care nu. Am răspuns fără ezitare că toţi erau spioni pentru că lucrau în interesul propriilor ţări. Această declaraţie prea generală l-a supărat pe cel care îmi punea intrebările, el intere- sându-se doar de cei care activau în spionajul calificat. Dar cu toată abilitatea mea nu-l puteam ajuta. Investigaţiile încercau să demonstreze că „activitatea mea criminală" începuse la întoarcerea mea în România, după război, întoarcere aranjată de anumite servicii secrete din Turcia pentru a organiza o reţea occidentală de spionaj. Rămânea de hotărât dacă spionam în favoarea americanilor sau a britanicilor.

Voiau să descopere toţi britanicii şi

americanii cu care intrasem în contact în ţară. Şi nu numai pe ei, dar voiau să ştie şi pe cine contactau cei cu care avusesem eu contact. Nu-i interesau doar legăturile de afaceri ci şi cronica mondenă. Orice mică informaţie de acest fel era primită cu bucurie. Nici o cale nu a fost lăsată neexplorată. îmi închipuiam indexarea şi indexarea încrucişată care avea loc undeva după ce informaţia fusese controlată şi răscon- trolată. Prin această metodă de a stoarce informaţii prin perseverenţă, metodă care trebuie să fie extrem de costisitoare, năvodul era aruncat şi scos apoi cu mare încetineală. Orice se prindea era examinat cu atenţie, luat în considerare şi cântărit. Mulţi ani de asemenea muncă stăruitoare a dus la identificarea, indexarea şi fotografierea unor zeci de milioane de indivizi în toată lumea, cu adnotări precise despre ce mănâncă la micul dejun, care le sunt viciile şi virtuţile.

După contactele cu străinii, cercetarea s-a orientat spre cei din ţară. De unde primeai informaţii? Cu asta m-am distrat şi eu puţin. Am scris numele tuturor comuniştilor pe care i-am cunoscut în Comitetul Central, în birourile guvernamentale şi pe la sediul ziarelor pe unde am fost. Am dat fără exagerare zeci de nume şi adevărul este de fapt că toate informaţiile mele erau corecte deoarece veniseră direct de la membri de partid. Şi totuşi nici unul dintre ei

nu a fost vreodată arestat pentru că mi-a împărtăşit ştirile.

Am fost acuzat de a fi dat informaţii secrete cu mult înainte de procesul lui Maniu din 1947. De fapt, ele mi-au fost date, în mod deschis, în biroul său, în prezenţa altui jurnalist, de Silviu Brucan, responsabil cu rubricile interne ale ziarului comunist, „Scânteia". Brucan este acum numărul doi în delegaţia permanentă română de la ONU. Informaţii economice despre recolta din România mi-au fost date de generalul Niculae Pârvulescu, subsecretar de stat la Aprovizionare. De atunci a fost numit ministru adjunct la Apărarea Naţională. Fiecare informaţie primită de la Departamentul Presei mi-a fost dată de persoane care au acum funcţii importante. Vasile Dumitrescu este ministm adjunct la Ministerul de Externe, George Macovescu este ambasador la Washington şi Alexandru Buican director la Relaţiile Culturale cu Străinătatea. Toate informaţiile despre tratate, moralul populaţiei,

 programul guvernamental, informaţii incluse în acuzaţiile care mi s-au adus fiind considerate vătămătoare, le-am avut de la aceştia trei. Dar eu eram criminalul iar ei eroii revoluţiei comuniste! îi vine greu unei minţi normale să înţeleagă.

Un lucru mi-a rămas clar din această etapă a interogatoriului. Fiecare membru proeminent al Partidului, de la preşedintele republicii în jos, are un dosar în care sunt notate părţile bune şi cele rele. Cu cât sunt mai populari, cu atât dosarul e mai gros. Ultima săptămână a interogatoriilor a fost cea mai rea dintre toate. II arestaseră pe Emanuel Moscu, asistentul meu în domeniul economiei, care îmi procurase întotdeauna informaţii secrete. Sub presiune, afirmase lucruri care nu erau adevărate şi care, când au fost comparate, nu corespundeau cu spusele mele. Am insistat să fim confruntaţi, dar am fost refuzat. Ca să mă facă să recunosc că cele spuse de Moscu erau adevărate, am fost pus la o grea încercare. Timp de o săptămână nu mi s-a îngăduit să dorm. Trebuia să stau la mine în celulă pe un scaun şi să gândesc. Uneori, mă lăsau să moţăi o oră, două cu capul căzut în piept şi coatele sprijinite pe masă. Apoi eram chemat la ordine. După mai multe zile de acest tratament pentru înmuiere, anchetatorul a părut dintr-odată că a înnebunit. A început să urle şi să gesticuleze cu violenţă. Pe la

sfârşitul lui mai 1950, a sunat şi a strigat: „Tâlharul ăsta merge la plimbare. Dacă are ceva de spus aduceţi-l înapoi la mine.”

Am fost condus pe coridor, cu ochelarii puşi şi am ieşit afară într-o curte. Apoi am coborât un rând de trepte. Scoţându-mi-se ochelarii, m-am trezit într-un beci, într-un colţ era despărţită o celulă, cu uşă şi cu ochi de

supraveghere. Lângă celulă era o masă pe care era hârtie şi alături un scaun.

„Scoate-ţi papucii. Aparţin Republicii, iar tu acum trebuie să faci o plimbare lungă.” Mi-am scos papucii şi am rămas pe cimentul aspru în unica mea pereche de ciorapi subţiri şi plini de găuri. „Intră înuntru”, mi-a poruncit, arătându-mi celula. Acum umblă de jur împrejur şi gândeşte. Poţi să te plimbi de sus în jos, dacă asta te ajută. Dar să nu te opreşti, căci trebuie să ajungi la Braşov cât de repede poţi. Cu cât ajungi mai repede, cu atât mai bine şi nu uita să te gândeşti. Dă-i drumul!”. Am intrat şi am început să mă învârt în jurul celulei.

Paznicul stătea afară la masă şi citea o carte. Uşa era deschisă. Din când în când ridica privirea, nemulţumit de progresul pe care-l făceam şi striga: „Dă-i înainte, dă-i înainte! Mai repede, mai repede!”

Am mers în jurul celulei de doi metri pe trei, timp de patru zile şi patru nopţi. La fiecare şase ore mi se spunea să mă opresc şi aruncau înăuntru o saltea de paie pătată cu urină şi sânge de la predecesorul meu şi o pernă de paie. Mi se dădea voie să mă odihnesc două ore şi apoi începea din nou „manejul”, cum îl numeau ei. împrejur şi-mprejur şi-mprejur, până ce capul mi se învârtea ca un titirez. Când se sfârşeau cele şase ore cădeam pe saltea şi dormeam buştean. Când mă trezeam şi-mi reluam mersul, picioarele îmi erau umflate şi mă dureau de

parcă aş fi călcat pe un amestec de tăciuni şi cuie ascuţite. La anumite ore, mi se aducea înăuntru hrana pe care o mâneam stând în picioare, tremurând ca varga şi cu lacrimi amare şiroindu-mi pe faţă. îmi începeam apoi din nou chinuitoarea călătorie fără sfârşit. Paznicii mei se schimbau din opt în opt ore. Am început să umblu ca-n transă şi să vorbesc cu mintea rătăcită. Am văzut apoi ca într-un vis că paznicul meu mâzgălea ceva pe o hârtie.

Mergeam şi plângeam. Moartea părea o mare uşurare, dar atât de greu de obţinut. îmi izbeam capul de peretele de lemn, în dorul ei. Paznicul biciuia spre picioarele mele cu o curea. „Mişcă-te. Ce naiba crezi că faci?", striga el în timp ce eu încercam să-mi târăsc picioarele. Numai de m-ar chema anchetatorul. Sunt gata să recunosc orice. La începutul celei de a patra zile, am fost dus la el. Eram foarte slăbit şi pierdusem mult din greutate. Colita mea devenise acută. Mergeam la toaletă din oră în oră şi aveam impresia că toată apa mi se scurge din trup. M-a întrebat: „Ţi-au venit minţile la cap?" I-am răspuns că sunt gata să semnez orice îmi pune dinainte. „Porc ce eşti!", mă apostrofă el. „Nu asta vrem noi. Vrem să ne spui ceea ce ascunzi de noi. Nu vrem să inventezi. Vrem fapte reale." Se auzi soneria. „Continuă să umbli", ordonă el.

M-am întors să mă învârt din nou prin mica celulă de lemn. Mâncarea rămânea neatinsă. Capul îmi plesnea, burta părea să-mi fie o rană

uriaşă, goală. Picioarele sângerânde erau aproape una cu nisipul mişcător, umed, de pe jos. înainte, mereu înainte, într-un spaţiu de coşmar care se învălura şi se învolbura, cădea şi-şi lua zborul. înainte, tot înainte, într-un haos zănatic. După încă o zi, am fost condus cu ochelarii puşi, prin curte şi-am putut simţi căldura soarelui de mai. Ciripitul păsărilor din salcâmii din preajmă ajungea slab la mine prin pacea blândă din jur. Era de necrezut că iadul se afla atât de aproape.

Le-am spus tot ce am ştiut, dar erau lucruri pe care le cunoşteau. Mi-am dat seama, cu o groază sporită, că dacă nu fac rost de ceva nou, vor merge aşa înainte până mă omoară. Mi-au trecut prin minte tot felul de poveşti, una mai fantastică decât alta. în cele din urmă, am reuşit să scornesc ceva ce putea fi considerat un complot rezonabil. Le-am spus că am vorbit cu nişte diplomaţi occidentali să provocăm o sciziune în Comitetul Central. Am inventat amănunte despre cum intenţionăm să-i cumpărăm pe nişte membri influenţi din Comitetul Central. M-au întrebat atunci dacă vorbisem realmente cu vreunul dintre ei în acest sens. Am declarat că vigilenţa lor m-a împiedicat. Dar o dată ce li se treziseră bănuielile, voiau nume de membri de partid care se implicaseră şi n-am reuşit să spun nici unul. M-au întrebat pe neaşteptate dacă ştiam că Ana Pauker şi alţi lideri comunişti, care pe atunci erau în fruntea

puterii, au conturi în bănci elveţiene? Se pare că un ziar elveţian publicase acest fapt şi şi-au închipuit că am legătură cu sursa acestor ştiri. Mi-am dat seama că am făcut o gafă şi nu mai puteam da înapoi deoarece erau convinşi acum că sunt pe urme bune. După trei zile de interogatoriu susţinut, au renunţat dar confesiunile mele au ocupat trei pagini de acuzare la proces. De fapt, „născocirea" mea a devenit o parte importantă a incriminării şi s-a dovedit mult mai dăunătoare pentru mine decât declaraţiile mele anterioare adevărate.

Brusc, interogatoriul a luat sfârşit. La începutul lui iunie am fost mutat într-o altă celulă unde mai era cineva. Peste zece zile, am văzut pentru prima dată faţa anchetatorului meu. O faţă slabă de intelectual. Smead şi cu început de chelie, avea un aer cunoscut, obtuz şi distant. Purta haine bine croite, scumpe şi un ceas masiv de aur. Mi-a spus că pentru moment se terminase totul şi puteam să iau cărţi să citesc. M-a întrebat dacă vreau să mă consulte un medic şi dacă îmi ajunge mâncarea. Nu voiam nimic şi eram recunoscător pentru cărţi. Mă simţeam de parcă aş fi ieşit din spital după o boală grea, slab şi nesigur pe picioare. Chiar cu luminile aprinse şi cu Vocea materializată, îmi era frică.

Mi-a explicat: „Să nu-ţi închipui că tribunalul te va judeca şi-ţi va decide soarta. Dosarul merge la ei cu decizia noastră. Noi suntem cei

care vom hotărî pedeapsa. Procesul nu-i decât o formalitate. Dacă la tribunal nu recunoşti ceea ce ai spus aici, te aducem înapoi şi-ţi tăbăcim pielea. Am fost foarte indulgenţi şi înţelegători în cazul dumitale. Considerăm că ai apucat-o pe un drum greşit sub influenţa burgheză şi a anturajului în care te învârţi. Un intelectual nu are de ce să fie împotriva clasei muncitoare."

Pe la sfârşitul lui iunie, am fost chemat la lumina zilei şi întrebat dacă sunt mulţumit de hrană şi dacă-mi primesc ţigările. Dar adevăratul scop al anchetatorului meu era să-şi reverse asupra mea bucuria. De la el am auzit prima dată despre războiul din Coreea şi că în câteva ore americanii aveau să fie aruncaţi în mare. „Iată ce se întâmplă cu prietenii despre care crezi că vor veni să te salveze. Ar trebui să se salveze pe ei. Asta e, pot americanii avea toţi banii de pe lume, toate armele şi echipamentele, dar le lipsesc armele spirituale şi idealurile. Ei nu ştiu pentru ce luptă. Noi comuniştii ştim bine ce vrem şi o să obţinem. Noi avem oameni şi idealuri", încheie el.

IN AŞTEPTAREA PROCESULUI JILAVA

La începutul lunii august, mi-a fost dictată o recapitulare detaliată, bătută la maşină, a tuturor declaraţiilor mele, şi după ce am terminat de scris mi s-a spus să adaug la sfârşit: „Această declaraţie este făcută din proprie voinţă şi poartă mai jos iscălitura mea.” După patru zile, am fost dus la gardianul şef care mi-a restituit tot ce-mi aparţinea. M-a pus să semnez o declaraţie tip prin care afirmam că fusesem tratat bine şi prin care eram prevenit că dacă voi destăinui într-un mod sau altul ce am văzut sau auzit la închisoare, sau pe cine am întâlnit acolo, voi fi pedepsit conform legii. Am fost dus apoi la un jeep care aştepta cu prelata ridicată, am fost împins într-un colţ şi mi s-au pus ochelari opaci. Peste câteva minute a mai fost adus cineva lângă mine şi ni s-a ordonat să nu vorbim.

După ce a pornit maşina, am auzit zgomotul vehiculelor care ne depăşeau şi clinchetul clopoţelului de la tramvaie. Străzile asfaltate au fost urmate de drumuri pietruite şi, în cele din urmă, nu se mai auzea decât vuietul monoton al cauciucurilor noastre pe şosea. Nu aveam nici cea mai vagă idee încotro mergeam. Brusc,

maşina şi-a micşorat viteza şi am simţit-o cotind spre stânga. înaintam acum pe un drum de ţară, aruncaţi când într-o parte, când în cealaltă, când lovindu-ne de capotă. Un gând teribil a pus stăpânire pe mine: „Au să mă împuşte.” Da, asta e!
După câteva minute de drum cu hârtoape, maşina s-a oprit. Atn auzit vorbindu-se în şoaptă. Am pornit apoi iarăşi şi, curând, ne-am oprit de tot. Spre uşurarea mea, am auzit un difuzor care transmitea muzică populară.

Mi-am dat seama că cealaltă persoană a fost scoasă din maşină, dar a trecut mult timp până când o voce mi-a spus să cobor. Am fost luat de braţ şi condus pe o cărare prunduită. Pe măsură ce muzica difuzorului se pierdea în depărtare, se auzeau păsările ciripind în copacii din preajmă. Cărarea cobora abrupt şi la capătul ei ne-am oprit. Au urmat alte explicaţii şi apoi o uşă s-a deschis scârţâind. Am intrat împiedicându-mă, am coborât câteva trepte. A fost tras un zăvor şi am fost împins într-o încăpere. „Scoate-ţi ochelarii!”, mi s-a ordonat. Mă aflam în faţa unui paznic în uniformă albastră de miliţian, cu gradul de sergent major. Mi-a luat ochelarii fără să scoată un cuvânt şi a ieşit trântind uşa. Celula mea era o fostă latrină ale cărei găuri fuseseră astupate. Nu avea ferestre, iar aerul pătrundea printr-un horn din acoperiş. După tavanul boltit şi după distanţa parcursă cu maşina eram sigur că e Jilava, închisoarea cea mai temută din

România, aflată la 12 kilometri de Bucureşti.

După o jumătate de oră s-a deschis uşa şi un caporal m-a condus printr-un pasaj întunecat şi boltit al fostei fortăreţe. M-a împins într-o celulă unde doi sergenţi stăteau la o masă cu un registru mare deschis în faţa lor. Au notat toate datele mele personale şi apoi mi-au cerut să pun pe masă tot ce am. Se făcea inventarul obişnuit şi mi s-a spus să mă dezbrac de haine. Am aşteptat gol puşcă pe pardoseala de ciment, în timp ce ei mi-au cercetat bucată cu bucată îmbrăcămintea, desfăcând tivurile şi căptuşeala. Au aruncat totul într-un colţ şi mi s-a ordonat: „Braţele sus." Am făcut ce mi s-a spus. Au privit atent. „întoar- ce-te." M-am supus. „Apleacă-te şi desfă-ţi fesele." S-au uitat bine. „Deschide gura." Am fost cercetat şi acolo. „Pune-ţi hainele."

Am plecat toţi din cameră şi printr-o boltă am ieşit în curte. Afară se lăsa întunericul. Turnurile care se conturau în lumina înserării erau pline de tineri recruţi din trupele Securităţii, cu balalaici şi cu bonete care păreau ruseşti. Sergentul m-a întrebat: „Ce-ai făcut?". I-am răspuns că nu ştiu. „Voi, tâlharii, sunteţi toţi la fel. Nu ştiţi ce-aţi făcut. Guvernul nostru nu bagă la închisoare oameni nevino- vaţi. Eşti un tâlhar şi un criminal, căci altfel n-ai fi aici. O să te învăţăm noi ce-nseamnă să unelteşti împotriva muncitorilor. O să te învăţăm ce-nseamnă dictatura proletariatului. Marş înăuntru,

tâlharule!”, şi spunând aceasta mă împinse într-o celulă mare a cărei uşă uriaşă, cu zăvoare de fier, o deschisese mai înainte. Era sergentul Ivănică, unul dintre brutele cele mai odioase create vreodată de închisorile româneşti. „Responsabilul cu camera!”, strigă el. „Da, domnule,” veni răspunsul dinspre roiul de oameni care îşi întrerupseră brusc zumzăitul conversaţiei. „A mai venit unu,” spuse Ivănică trântind uşa.

Responsabilul camerei veni spre mine, pe jumătate dezbrăcat şi cu sudoarea şiroindu-i pe obraz. „Bună seara, domnule,” spuse el. „Eu sunt Popescu Polyglot, interpret, aventurier şi socialist. îmi pare rău să-ţi spun bine ai venit aici, dar eşti binevenit. O să-ţi găsim un loc unde să dormi, dacă o să poţi.” îmi întinse mâna şi i-am strâns-o.

Era o celulă destul de mare, boltită, cu două şiruri lungi de priciuri supraetajate, de-a lungul pereţilor, lăsând între ele un interval de trecere de vreun metru şi jumătate. Pe priciuri stăteau culcaţi bărbaţi goi până la brâu, purtând doar chiloţi. încăperea era în parte în întuneric, fiind iluminată doar de un bec slab care atârna de tavan. Fiecare mişcare era însoţită de un joc lugubru de umbre pe pereţii văruiţi, murdari, care se curbau ameninţători deasupra capului meu. La capătul mai îndepărtat al camerei era o singură ferestruică cu gratii groase de fier. în timp ce mă obişnuiam încet cu întunericul, am

observat că dorm oameni şi sub priciul de jos. Li se vedeau doar picioarele care ieşeau afară, iar pantofii sau ghetele le foloseau drept pernă. Aerul îmbâcsit de miasma excrementelor, a urinei şi a sudorii făcea să-mi fie greaţă.

Când am intrat, toate capetele s-au ridicat curioase. Feţe palide, nebărbierite, ochi înfundaţi, cu cearcăne negre şi capete cu părul ras. Au început îndată să mă bombardeze cu întrebări: „Cine eşti?”. „De unde vii?”. „Ce-ai făcut?”. „Ce veşti ai din afară?”. „Eşti singur, sau aţi fost luaţi mai mulţi deodată?”. Eram buimăcit. Eram încă atât de speriat de ce păţisem la Malmaison, încât nu făceam decât să clatin din cap şi să spun că nu ştiu. Popescu m-a pus să mă aşez pe priciul de jos, lângă el. Deşi se ordonase oamenilor să se culce cu o oră în urmă, tot mai vorbeau între ei în şoaptă. Popescu mi-a povestit câte ceva despre el însuşi. Fusese un fel de vântură lume. Interpret Ia Constantinopol şi angajat în Legiunea Străină de unde dezertase, se căsătorise cu o rusoaică, apoi întors în România găsise o slujbă şi se înscrisese în Partidul Socialist. Fusese acuzat, împreună cu alţi membri ai partidului, că ar fi complotat împotriva regimului. Mi-a mai spus că sunt nouăzeci de oameni în celulă, mai mult ţărani, iar loc nu era decât cu greu pentru şaptezeci. Mi-a indicat un loc pe ciment, sub bancheta de jos, şi mi-a făcut rost de o bucată de rogojină murdară ca s-o pun sub mine.

După ce mi-am scos pantofii pentru a-i folosi drept pernă, am reuşit cumva să mă strecor şi eu dedesubt. Răsucindu-mă pe o parte, au mai rămas abia cinci centimetri între mine şi scândură. Mi-am ţinut capul afară, sprijinindu-l de pantofi. Am închis ochii, dar somnul refuza să vină. Gemetele, sforăiturile, mişcarea continuă a celor care se duceau să se uşureze, duhoarea şi muştele care ţi se aşezau ba pe frunte, ba pe nas, ba pe buze, m-au ţinut treaz întreaga noapte. Pe banchetele de sus, oamenii transpirau de căldură, în timp ce pe pardoseală umezeala rece a fortăreţei începea să ne pătrundă în trupuri. Am strâns din dinţi şi m-am pregătit pentru o noapte de veghe.

Fortăreaţa Jilava a fost construită în secolul al nouăsprezecelea pentru a împiedica apropierea de Bucureşti şi era împrejmuită cu şanţuri adânci care puteau fi umplute cu apă. Concepută pentru şase sute de oameni, pe vremea când am intrat eu acolo erau înghesuiţi înăuntru 2 500. Cum jumătate dintre celule erau în secţia secretă, unde oamenii erau ţinuţi în număr mic, aglomeraţia din celelalte celule era îngrozitoare. La ora cinci dimineaţa se bătea cu un ciocan improvizat într-o bucată de şină care atârna de o mică schelă în şanţ. Nimeni nu dădea prea mare atenţie sunetului strident. în acea perioadă era dificil să se menţină disciplina, deoarece gardienii nu erau pregătiţi

aşa cum trebuie, în ciuda brutalităţii lor.

Oamenii se ridicau alene şi am văzut formându-se coadă la butoaiele dintr-un colţ. Toate nevoile fiziologice se făceau în celulă. În alt colţ, stând cu picioarele încrucişate pe priciul de jos, un tânăr palid, de vreo optsprezece ani, mesteca indiferent o bucată de pâine uscată. Fiecare persoană din coadă trecea pe lângă butoiaşul cu apă. Acolo i se dădea jumătate de litru de apă ca să se spele la fund şi jumătate pentru mâini şi obraz. Apa era raţionalizată şi trebuia să servească pentru băut, spălat, spălatul gamelelor şi al ceştilor. Era vară şi deşi dis-de-dimineaţă, oamenii transpirau deja, cu toate că erau goi până la brâu, neavând pe ei decât chiloţii. Curând, toată lumea începu să vorbească sau să strige în acelaşi timp şi cu excepţia unei ore după masa de prânz o ţinură aşa toată ziua.

Am văzut un om golind o găleată de urină şi apoi primind apă în ea. Scoţând de pe el chiloţii şi cămaşa, i-a spălat cu o bucăţică de săpun. Altul cosea. Acul folosit era un cui scos din scândura băncilor. Cu capătul turtit tăiat, fusese frecat de duşumeaua de ciment până când devenise subţire şi strălucitor. Apoi, cu alt ac de oţel, păstrat special în acest scop, i se făcuse o gaură în capătul neascuţit şi astfel noul ac era gata. Pentru a coase se scotea un fir dintr-un prosop vechi sau un ciorap de bumbac.

Fu tras zăvorul de la uşă şi apărură doi gardieni. în liniştea care se aşternuse, începură să citească nişte nume de pe o listă, însă cu mare greutate, pentru că erau aproape analfabeţi. Erau numele celor care urmau să fie judecaţi în ziua respectivă. în chiloţi şi cămaşă, erau duşi într-o celulă mare şi umedă unde se schimbau în haine speciale de puşcăriaş. în acest fel, erau împiedicaţi să dezerteze în drum spre tribunal. Gardienilor le era mereu teamă că deţinuţii ar fi putut să fugă de sub escortă, deşi practic era imposibil. Li se dădea doar raţia de pâine ca să le ajungă toată ziua, iar mâncarea le era păstrată în oale ca să o mănânce rece seara la întoarcere. Aveau să înfrunte judecătorii cu foamea care le rodea stomacul.

Ochii îmi erau umflaţi după noaptea nedormită şi mă durea tot trupul din cauza pardoselei de ciment. Mi-a trebuit ceva timp să-mi dezmorţesc încheieturile. După podeaua rece, acum mi se prelingea sudoarea de pe obraz şi de la subţiori. M-am dezbrăcat şi eu păstrând doar chiloţii iar hainele mele, relativ noi şi nepătate, au stârnit admiraţia tuturor celor din celulă. Căci nu se vedea la nimeni cămaşă sau chiloţi fără petice de toate culorile. Şi pantalonii erau peticiţi în fund şi-n genunchi cu bucăţi multicolore luate din costume vechi, aruncate. Fiecare bucăţică de cârpă era păstrată ca o comoară. Cei mai mofturoşi, în loc să folosească apa ca să se spele la fund, făceau pătrate mici

din pânză sau material de căptuşeală. Am văzut pe unul dintre ei rupând bucăţi din partea de jos a unei cămăşi încă bune ca să-şi pună tălpi la ciorapi. Cum nu era permis să-ţi legi cu şnur pantofii şi ghetele, ciorapii se rupeau foarte repede.

Pe la ora şapte s-a deschis uşa şi a fost împins înăuntru un cazan din care ieşeau aburi. Omul de serviciu l-a dus în mijlocul celulei. Asta era „terciul” cum i se spunea, care consta din patruzeci de grame de mălai amestecat cu apă, de persoană. Şapte grame de zahăr îl salvau de un gust din cale-afară de rău. Se forma un cerc, iar hrana se împărţea sistematic, începând în fiecare zi cu altă persoană. Vacarmul se mai potolea, în timp ce flămânzii îşi aţinteau ochii spre mult aşteptata mâncare. Următoarea masă avea să fie la unsprezece, iar ultima la trei. Aşteptaseră şaisprezece ore până la masa aceasta, aşa cum era obiceiul în închisorile din România. Mulţi îşi păstrau porţia de după-amiază până seara şi o mâncau atunci rece. Urmarea obişnuită era diareea. Primul meu contact cu terciul n-a fost încurajator şi câteva zile l-am cedat. Asta a făcut să cresc mult în ochii celorlalţi şi primeam oferte din toate părţile să mi se pună tălpi la ciorapi, ceea ce-mi convenea de minune căci de patru luni de când fusesem arestat mi se rupseseră de tot.

Cincizeci de gamele trebuiau să ajungă celor nouăzeci de deţinuţi, aşa că „fericiţi! posesori”

consimţeau să le împartă cu cei veniţi mai târziu. Gamelele fuseseră de mult trecute la rebut de armată şi erau pline de găuri ruginite. Pentru a le astupa se foloseau bucăţele de lemn învelite în pânză, pâine sau săpun. Dar gustul verzei fierte, dreasă cu săpun topit nu era deloc apetisant. Pentru a ţine în mână gamelele fierbinţi, se făceau toarte din bucăţi de lemn şi multe dintre ele erau frumos crestate, ca să indice cine-i „posesorul”. Pentru a face linguri fusese tăiat în diverse locuri lemnul moale din priciuri, iar ţăranii le ciopleau. O lingură costa jumătate de porţie de pâine sau de mâncare.

După ce cazanul cu mâncare fu golit şi gamelele spălate, începu o şedinţă de povestire a visurilor. Pornirea de a-şi împărtăşi unii altora visurile era mai puternică la ţărani, care se delectau descriindu-le. Dar nu numai ei. Erau şi alţii, foşti miniştri plini, persoane care studiaseră în străinătate, generali care şi ei erau superstiţioşi. Se dădea mare atenţie visurilor şi erau comentate din toate părţile celulei. întotdeauna se găsea cineva care visase ceva mai remarcabil decât restul. Aveam sentimentul că cei mai mulţi inventau pe măsură ce le povesteau. De fapt, nu-i cu putinţă să-ţi aminteşti visuri în închisoare. De îndată ce deschizi ochii, te trăsneşte aspra realitate rău mirositoare şi mereu iluminată din celulă. Imaginile din vis au puţine şanse să persiste.

După sfârşitul acestei şedinţe începeau alte

ocupaţii. Toate erau interzise, căci se intenţiona să se facă din noi nişte nenorociţi nervoşi, lipsiţi total de voinţă. Dar era datoria noastră fundamentală, care pe unii i-a costat viaţa, să încercăm să ne păstrăm mintea activă. în primii ani, totul era improvizat dar, încetul cu încetul, fiecare celulă a învăţat să se organizeze, desfăşurând activităţi de dimineaţă până noaptea.

A urmat şedinţa de ghicit, în timpul căreia un public curios urmărea pe cineva făcând din mâini mişcări misterioase peste ceva care se afla pe prici. Din terciul cu făină de porumb de dimineaţă se pescuiseră patruzeci şi una de boabe care au fost puse la uscat pe pervazul ferestrei. Numărul reprezenta patruzeci de sfinţi plus o boabă pentru clientul care o ţinea strâns în pumn, concentrându-se asupra problemelor sale. între timp, prezicătorul le amesteca şi le răsucea pe celelalte de pe scândură, invocând toţi sfinţii pe care îi ştia şi alţii pe care nu-i ştia, să ajute boabele să spună adevărul. Apoi, făcea semnul crucii deasupra lor. Prevestirea era întotdeauna încurajatoare: curând, aveai să fii chemat la proces; prieteni din afară se străduiesc să te elibereze; libertatea ta e la doi paşi. Şedinţa costa o treime din porţia de pâine şi prezicătorul arăta foarte bine hrănit.

în altă parte se jucau table. Jocurile de noroc erau rare la deţinuţii politici, comparativ cu cei de drept comun, dar se obişnuiau alte jocuri.

Jocul de table era cel mai popular, căci deşi în mare parte contează norocul, toţi considerau că cere pricepere şi tactică. Pricepere nu la aruncatul zarurilor, ci la modul cum trebuiau mişcate piesele. Tabla era făcută dintr-o bucată de pânză albă, probabil dintr-o cămaşă, pe care era cusut desenul cu aţă neagră. Mai era făcută pe batiste sau desenată pe cearşafurile cenuşii din închisoare cu tencuială râcâită de pe pereţi. Unele erau colorate cu praf roşu de cărămidă sau cu verdele firelor de iarbă smulse în timpul plimbărilor. Zarurile erau făcute din oase găsite în supă. Şi tablele de şah erau făcute în acelaşi fel. Era periculos să ţinem table mai bune folosind carton sau lemn de la cutiile de marmeladă. Printre noi erau câţiva jucători de şah care nici nu aveau nevoie de tablă şi de piese, pentru că puteau mişca piesele în minte. Piesele de şah şi pentru jocul de dame se făceau amestecând timp de vreo oră pâine moale cu salivă. Se adăuga apoi praf de cărbune sau cărămidă pisată ca să se obţină cele două culori. Apoi începea munca artiştilor. Când se uscau, piesele nu se sfărmau decât rar dar, dacă totuşi se întâmpla aşa ceva, nu trebuia decât să lingi cele două capete şi să le lipeşti la loc. Se organizau întreceri şi întotdeauna erau donaţii de pâine şi de hrană drept premii.

Dintre torturile care nu erau de ordin fizic, interzicerea fumatului era cea mai rea. La Malmaison, aveam o mică raţie de ţigări, dar aici

nu mai aveam deloc. Ani de zile n-am putut abandona ideea că închisoarea ar fi fost mai uşor de îndurat dacă am fi fumat. Dar fireşte, în celulele acelea supraaglomerate mai nici unul n-ar fi scăpat de tuberculoză. Chiar în prima zi am învăţat cum oamenii îşi pot potoli pofta de tutun. Am privit cum un om şi-a făcut şapca bucăţi. A smuls cartonul şi hârtia care întăreau cozorocul şi le-a băgat în gamela plină cu raţia lui zilnică de apă de spălat. După un timp, a scos fâşiile de hârtie care se despărţiseră şi le-a pus să se usuce pe pervazul ferestrei. Reuşise mai înainte să-şi facă rost de câteva chiştoace şi acum, că rezolvase problema hârtiei, începu să-şi răsucească o ţigară. A luat apoi o bucăţică de vată, a înfăşurat-o în jurul câtorva cristale de hipermanganat, primite în scop medical şi cu atenţie a început să frece ghemotocul între două aşchii de brad desprinse din scândurile paturilor. Când a tras de această „petardă”, s-a generat o flacără suficientă ca să-şi aprindă ţigara.

La ora opt s-a deschis uşa şi am fost mânaţi afară de gardieni care ţipau. Era numărătoarea de dimineaţă. Trecând printr-un coridor îngust, eram duşi în curte, între două şiruri de gardieni înarmaţi cu pistoale automate. Un picior în spate sau o lovitură zdravănă cu coada unei mături făceau ca pasul nostru să fie vioi. Trebuia să ieşim afară în goana mare, fără a se ţine seama de vârstă sau de condiţia fizică. Din gura

gardienilor se revărsa fără întrerupere un torent de înjurături în care erau pomeniţi Iisus, Dumnezeu, Maria şi sfinţii. Ar fi fost suficient să sperie pe oricine, iar loviturile nu făceau decât să ne sporească neputinţa. Trebuia apoi să ne aliniem în rând câte patru ca să fim număraţi. Dura timp îndelungat, căci aritmetica este marele duşman al „democraţiei" de tip răsăritean. în general, gardienii pierdeau şirul când treceau de douăzeci, care era numărul degetelor de la mâini şi de la picioare, de care se puteau servi. Eram apoi mânaţi înapoi cu acelaşi ceremonial. între timp, alţi gardieni scotociseră celulele în căutarea obiectelor interzise şi când ne înapoiam toate erau întoarse şi aruncate jos pe podea. La ora şapte seara se făcea o numărătoare similară înainte de a ne încuia pentru noapte. Uneori, cifrele pe închisoare nu corespundeau şi avea loc o altă numărătoare în toate celulele. Totuşi, se întâmpla foarte rar să fugă cineva.

într-o zi au venit treisprezece deţinuţi de la închisoarea Văcăreşti. După ceremonia obişnuită de recepţie, punctată cu înjurături şi lovituri, li s-a spus acestora să se alinieze în rând câte patru. Au executat în grabă ordinul, dar cel de al treisprezecelea om a rămas de unul singur în coadă. Bonciulică, un gardian ţigan, a ţipat la el: „De ce nu faci rând de patru, dobitocule?" Răspunsul a fost: „Suntem treisprezece şi nu se poate să formăm rând de patru la urmă."

Bonciulică strigă: „Păi dacă-i aşa, staţi câte trei!” S-au executat. Dar ultimul a rămas tot singur. Gardianul începu să înjure de mama focului şi le-a trebuit nou veniţilor mult timp să-l convingă că şi stând câte trei în rând tot rămâne la urmă unul singur. în cele din urmă, le-a ordonat să stea câte doi. Dar, spre consternarea lui, la urmă a rămas tot unul singur. Raportă locţiitorului politic susţinând că a fost sabotat de grupul respectiv. Dar nici aceşti locţiitori politici nu erau mult mai breji.

După numărătoarea de dimineaţă, eram lăsaţi mai mult de capul nostru. Unul dintre subiectele de conversaţie erau procesele care se apropiau. Fiecare încerca să obţină un sfat, iar foştii avocaţi şi magistraţi erau tot timpul asediaţi. Deşi se ştia prea bine că nu te puteai aştepta la dreptate din partea instanţelor judecătoreşti comuniste, oamenii încercau să se convingă pe ei înşişi că tot mai exista o speranţă. Cei mai mulţi erau într-adevăr nevinovaţi şi mai sperau încă să fie achitaţi sau să li se dea o pedeapsă uşoară, dacă aveau să-şi prezinte aşa cum trebuie cauza. Dar mulţi puteau fi condamnaţi la moarte pentru învinuirile care le erau aduse şi erau gata să înghită orice gogoaşă care putea să le aline disperarea. în timpul consultărilor, dezvăluiau informaţii pe care informatorul celulei le spunea cu prima ocazie locţiitorului politic. Ele erau transmise la Securitatea din Bucureşti care adesea lua oameni din închisoare

pentru a-i interoga despre fapte pe care le ţinuseră ascunse sau despre persoane pe care ei încercaseră să nu le implice. Mii de oameni au fost arestaţi în acest fel.

în celulă era un grup mare de ţărani din judeţul Muscel care fuseseră toţi membri ai Partidului Naţional Ţărănesc. Fuseseră acuzaţi că au adăpostit şi au hrănit un număr de partizani conduşi de colonelul Ion Arsenescu, un fost ofiţer de Stat Major. Mulţi dintre aceşti partizani fuseseră prinşi şi unii dintre ei condamnaţi la moarte, dar grupul principal continua să existe. Arsenescu, încă în libertate, a devenit figura cea mai legendară a mişcării de rezistenţă româneşti. Uneori, câte trei batalioane de intervenţie ale Securităţii erau pe urmele lor, dar ajutorul pe care îl primeau de la populaţia locală făcea să nu poată fi arestaţi. Ambele părţi suferiseră pierderi grele în ultimii unsprezece ani.

Titu Jebleanu, din grupul lui Arsenescu, fusese condamnat la douăzeci şi cinci de ani de închisoare. Soţia lui fusese ucisă alături de el, în munţi, pe când trăgea o ultimă rafală de gloanţe, în timpul unei lupte hotărâtoare cu Securitatea. Fiul lor fusese omorât şi el în altă luptă. Titu, în vârstă de peste şaizeci de ani, stătuse luni de zile la Securitatea regională din Piteşti, într-o celulă întunecoasă, de un metru jumătate pe un metru jumătate, dormind pe ciment, fără nici un fel de pătură sau rogojină. De două ori pe zi,

timp de mai multe săptămâni, gardianul arunca o căldare de apă murdară pe podea, care inunda întreaga celulă. Pe jumătate mort de foame, fusese dus în altă celulă şi supus unui interogatoriu. Mâncarea deveni mai bună, dar într-o zi, când refuzase să vorbească, fusese trimis îndărăt în prima celulă. De atunci, începură să-i dea mâncare grasă şi consistentă, foarte sărată şi pipărată, printre altele peşte şi hering sărat. Dar nici un strop de apă, niciodată. Supa avea gust de saramură. încerca să nu se atingă de hrană, dar foamea şi setea îl biruiau de fiecare dată. Limba începu i se umfle în gura jupuită şi sângerândă, până când abia mai putu vorbi. Şi totuşi n-a scos nici un cuvânt. Atunci, au început să-i scoată unul după altul toţi dinţii cu un cleşte. A leşinat. L-au trezit cu o căldare de apă rece şi au continuat să-i scoată puţinii dinţi care îi mai rămăseseră. A vorbit.

Unul dintre grupurile cele mai însufleţite şi neînfricate din celula noastră era format din câţiva tineri ofiţeri stagiari şi proiectanţi din Ministerul Apărării. Fuseseră aleşi să ia parte la defilarea de 23 August 1949, în cinstea conducătorilor comunişti. Când li s-a spus ce sloganuri să strige şi ce flori să arunce, au pus la cale să ascundă două grenade de mână în buchetele destinate Anei Pauker, ministrul Afacerilor Externe. Unul dintre ei a trădat, iar acum aşteptau să fie judecaţi şi să primească o pedeapsă grea.

Un soldat de la Artileria Antiaeriană din Bucureşti mi-a spus cum, într-o dimineaţă, un instructor militar le-a explicat că tunurile pe care le mânuiesc erau ultimul tip de tunuri antiaeriene ruseşti. Soldatul a atras atenţia că erau şi inscripţii în germană pe tunuri. De fapt, erau tunuri germane şi nu toate inscripţiile fuseseră şterse cu succes. Acum aştepta să fie judecat pentru calomnierea Uniunii Sovietice şi afirmaţia că ruşii nu pot face asemenea tunuri.

Un alt soldat tânăr fusese prins cu o greşeală la lecţia politică. Un grup de recruţi, cei mai mulţi dintre ei anal- fabeţi, fuseseră întrebaţi cine era ministrul Afacerilor Externe. Nimeni nu a ştiut. Prietenul meu a vrut să răspundă dar, din păcate, uitase numele Anei Pauker. Şi-a amintit foarte clar o poză a ei dintr-un jurnal, aşa că a spus foarte simplu: „Cea cu părul zburlit”. Acum aştepta să fie judecat pentru tulburarea ordinii publice şi instigare împotriva membrilor guvernului.

Printre ceilalţi din celulă erau câţiva care băuseră prea mult în trenuri sau cârciumi şi cântaseră cântece naţionale interzise sau criticaseră miniştrii comunişti. Erau români din Banat care încercaseră să fugă în Iugoslavia şi fuseseră predaţi de grănicerii iugoslavi. Mai erau nişte elevi de liceu, de cincisprezece şi şaisprezece ani, care organizaseră un grup pentru răspândirea unor manifeste anticomuniste şi care fuseseră arestaţi împreună

cu profesorul lor.

Un grup de adolescenţi plănuise să fure vechile tunuri turceşti, trofee de la Mormântul Soldatului Necunoscut din Bucureşti. Urmau să le ia în timpul nopţii şi a doua zi dimineaţă să le agaţe de un tramvai care trecea prin faţa Ministerului de Interne. Acolo voiau să tragă cu proiectile
de tun originale, folosind praf de puşcă de la cartuşe pentru arme de vânătoare. Unul dintre băieţi i-a povestit mamei sale. Aceasta, o văduvă care fusese sedusă şi abandonată de tatăl altuia dintre băieţi, om divorţat, a spus la miliţie că fostul ei iubit era instigatorul bandei. Tatăl şi opt băieţi fuseseră arestaţi, judecaţi şi condamnaţi la zece ani de închisoare pentru că au plănuit să răstoarne regimul.

Un alt grup de tineri s-a hotărât să-i şantajeze pe miniştrii comunişti. Le scriau scrisori cerându-le să pună o sumă de bani într-un anumit loc şi amenințând că aveau să-i împuşte dacă nu le făceau pe voie. Unul dintre ei, care furase ceva din magazinul unde lucra, a fost percheziţionat şi s-a găsit asupra lui o astfel de scrisoare semnată „Contele de Monte Cristo.” Tot grupul a fost arestat.

La ora unsprezece, două cazane mari au fost împinse înăuntru. În timp ce se împărţea hrana, în celulă domnea tăcerea. Era burtă, cartofi şi morcovi, dar mirosul de burtă nespălată era atât de scârbos, încât n-am putut mânca. Doi

spectatori interesaţi s-au prezentat imediat şi mi-au oferit jumătate de felie de pâine în schimbul mâncării. Am acceptat cu plăcere şi de atunci una sau două persoane, ca nişte umbre credincioase, se aflau întotdeauna lângă mine când se dădea masa. Se ofereau să-mi facă tot felul de servicii ciudate ca să mă mulţumească.

în timp ce unii mai mestecau încă agale ultimii dumicaţi, începea şedinţa de defecare. Deşi butoaiele aveau capac de lemn, dar rupte şi cu găuri, duhoarea era permanentă. Se amesteca cu miasma de burtă, de ulei de gătit rânced şi cu miros de sudoare. Spre seară, butoaiele erau golite şi cazanele cu apă reumplute de o echipă de corvoadă formată din foşti ofiţeri superiori în vârstă de peste cincizeci de ani.

Erau acuzaţi fie de crime de război, fie de uneltiri pentru răsturnarea regimului. Unii dintre ei făcuseră deja câţiva ani, ceea ce îi slăbise în mod considerabil. Oameni de şaptezeci de ani sau şi mai mult erau siliţi să care murdăria la hazna ca s-o verse. Se clătinau sub greutate, îndemnaţi de strigătele răguşite ale gardienilor şi de lovituri convingătoare cu cozi de mătură. În ciuda faptului că oameni mai tineri se ofereau să-i înlocuiască, administraţia închisorii, conform ordinelor primite de la Bucureşti, îi puneau pe aceşti ofiţeri la astfel de corvoadă. Uneori, li se dădea încă o porţie de mâncare, dar asta nu compensa umilirea şi

oboseala. Mulţi sfârşeau complet secătuiţi de puteri, dar tocmai asta dorea administraţia.

Masa de seară consta dintr-o fiertură de orz decorticat. Când paznicii ne goneau afară pentru numărătoare se ţineau la distanţă neputând să îndure mirosul nostru despre care spuneau că e acru. Asta măcar ne dădea puţin răgaz.

Am fost bucuros când şina de cale ferată a sunat pentru culcare. Mă usturau ochii şi capul îmi plesnea de durere. Eram epuizat şi nu mâncasem mai nimic, dar cântăream 76 de kilograme, ceea ce pentru un deţinut politic era foarte mult. Când se elibera podeaua, îmi întindeam rogojina şi mă băgăm sub priciul de jos.

A doua zi am experimentat teroarea care ne ameninţa în permanenţă existenţa. în faţa noastră, într-o celulă similară, erau înghesuiţi o sută cincizeci de puşcăriaşi de drept comun. Fiecare celulă avea un responsabil, ales fie de deţinuţi, fie numit de administraţie. în cazul din urmă, era un informator de nădejde. Mai mare peste condam- naţii de drept comun era Constantin Tudósé, un fost campion de ciclism de cursă lungă. Furase anvelope şi le vân- duse la negru, iar acum ispăşea o condamnare de cincisprezece ani. în scopul de a se pune bine cu administraţia, se purta cu brutalitate. Unul dintre oamenii din celula sa era ţinut de peste un an fără să i se intenteze procesul şi el se ruga tot timpul să fie judecat pentru aşa-zisele lui

infracţiuni. într-o zi a început să bată în uşă ca să atragă atenţia gardianului. Tudósé l-a alungat de acolo şi l-a bătut crunt. Omul făcea greva foamei şi refuzase deja hrana timp de câteva zile.

Locotenentul Maromét, comandantul închisorii, veni ceva mai târziu în aceeaşi dimineaţa şi-l întrebă de ce este în grevă. Omul răspunse că dorea să i se facă dreptate. „Lasă că-ţi dau eu ţie dreptate", spuse Maromét şi dădu ordin la trei gardieni de serviciu să-l bată. Noi priveam printr-o crăpătură din uşă. Mie mi se uscase gura şi simţeam cum mă lasă genunchii. Omul era bătut în cap, peste obraz, pe spate, cu paturi de pistol şi cozi de mătură, lovit cu picioarele în stinghie. încerca să se apere de lovituri cu mâinile, neputincios faţă de atacul sălbatic. Urlând ca un animal rănit, căzu jos: o masă zvârcolitoare de came şi sânge, cu hainele rupte şi sângele amestecându-i-se cu praful de pe coridor. Tovarăşii lui primiră ordinul să-l bage în celulă. Peste două zile, fu dus la spital pe targă.

Mai târziu, în aceeaşi dimineaţă, am auzit zăngănit de lanţuri. A pune pe cineva în lanţuri era pedeapsa aplicată pentru cea mai mică infracţiune. Mai era folosită şi când se transportau deţinuţii. De câte ori oamenii de vizavi de noi erau scoşi la plimbare, auzeam zăngănitul lanţurilor grele pe pardoselile de ciment şi târşâit greoi de picioare ostenite. O

pereche de lanţuri cântareau de la cinci la peste treizeci de kilograme, împreună cu o greutate atârnată la mijloc, pe care deţinutul o ţinea în mână când umbla. Nu putea face paşi mai mari de aproximativ treizeci de centimetri. Era un spectacol monstruos să vezi un convoi de oameni în lanţuri, purtând greutatea în bagajul legat la spate, târâindu-şi picioarele şi zăngănindu-şi lanţurile în strigătele paznicilor.

Câteva zile mai târziu, un gardian a văzut prin fereastră pe unul dintre noi jucând table. Omul refuză să spună cu cine a jucat, căci partenerul său nu fusese văzut. Fu chemat afară şi s-a întors cu capul umflat şi sângele curgându-i pe faţă. Peste două zile, cu capul bandajat cu fâşii dintr-o cămaşă veche, stătea din nou cu picioarele încrucişate şi îşi scutura zarurile.

în fiecare zi veneau noi loturi din celulele secrete unde Securitatea îşi terminase investigaţiile. Unii dintre ei fuseseră ţinuţi în celule chiar şi câte trei ani. Erau palizi şi bolnavi, cu ochi căzuţi în fundul capului şi cearcăne negre. La sfârşitul lui septembrie 1950 eram vreo sută şi cincizeci şi patru de oameni. Celula noastră avea un mic antreu unde încăpeau jos, pe podea, vreo opt persoane. Mai mult de douăzeci dormeau acolo. Mirosul şi căldura erau insuportabile. Doi oameni stăteau faţă în faţă pe priciurile de sus, în picioare şi unduiau cearşafuri. Dar rezultatul părea să fie doar că aerul rău se amesteca şi se răspândea în

toată celula. Stăteam cu rândul jos pe podea, goi până la brâu, ca să tragem o gură din aerul proaspăt ce venea prin crăpătura uşii. Timp de şaisprezece ore pe zi sudoarea ni se prelingea pe faţă şi pe trup. Ne ştergeam cu cămăşile pe care le puneam apoi la uscat pe o frânghie făcută de noi din papură. Afară temperatura depăşea 33 de grade Celsius. Zeci de oameni leşinau zilnic şi trebuiau readuşi în simţiri. Băteam în uşă, rugându-ne să fie lăsată deschisă. Uneori, câte un gardian se îndura de noi şi o lăsa, cu condiţia să fie linişte înăuntru. Dar cum pot o sută cincizeci şi patru de oameni să păstreze liniştea când stau înghesuiţi şi se sufocă? La cea mai mică abatere, uşa era trântită şi chinul începea din nou.

Oamenii se îmbolnăveau şi diareea făcea ravagii, dar nu aveam nici un leac împotriva ei. O dată la câteva zile apărea uneori asistentul medical. „Nu pot lua decât cinci dintre cazurile cele mai urgente”, spunea el în timp ce oamenii se îngrămădeau în jurul lui, rugându-l să-i ia în seamă. Dintre cei cinci, trei trebuiau cătaţi cu pătura. Care mai de care se lupta să poarte targa, căci uneori, făcând aşa, puteai obţine medicamente de la infirmerie. M-am oferit şi eu să-l duc pe un bolnav şi m-am încleştat de capătul dinspre mine al păturii în care un om se zvârcolea fără cunoştinţă. Infirmeria era la o sută de metri şi gardianul ne amenin- ţa cu coada lui de mătură, obligân- du-ne să alergăm. L-am

ascultat şi unul dintre cei care purta pătura, bolnav şi slab el însuşi, scăpă din mână capătul lui de pătură. Victima căzu jos pe pământ lovindu-se rău. în cele din urmă am ajuns la infirmerie unde asistentul, un fost jandarm, aştepta în salopetă albă. Ne-a notat numele, vârsta şi profesia. Aceasta din urmă era foarte importantă. Intelectualii, foştii ofiţeri şi boierii, preoţii şi foştii membri ai parlamentului, căpătau mai puţine pilule decât muncitorii şi ţăranii. Pentru diaree se dădeau trei pastile de sulfamidă şi o lingură de doctorie. Lingura era ruginită, lipicioasă şi nu se spăla niciodată. Pentru furuncule şi răni deschise, câteva cristale de hipermanga- nat. Celor care se plângeau de dureri de dinţi sau de sciatică, două aspirine. Vizita dura cinci minute şi apoi eram zoriţi să ne întoarcem cât mai repede.

Celula noastră începu să se umple cu socialişti care refuzaseră să intre în Partidul Comunist, sau care fuseseră suspectaţi, după ce se înscriseseră, de activităţi subversive. Astfel era Ion Mirescu, unul dintre cei mai vechi socialişti români, care fusese membru al Parlamentului de mai multe ori înainte de război; Corneliu Bragadireanu, preşedintele Uniunii Clericale; doctorul Jianu, specialist în raze X şi chirurg, fost candidat socialist în alegerile din 1946 şi mulţi alţii. Erau închişi în aşteptarea judecăţii şi acuzaţi de înaltă trădare.

Printre ei au apărut şi generalul Emilian lonescu, fost aghiotant al regelui Mihai, Constantin Pilat, fost deputat liberal şi colonelul Emil Velciu, fost director juridic al serviciului secret în timpul lui Carol. Velciu, pe jumătate orb, stătuse ascuns cinci ani până când a fost trădat de cumnatul său.

Erau îngrămădiţi laolaltă criminali de război care îm- puşcaseră cu sânge rece ruşi şi evrei cu membri ai partidelor care se opuseseră atrocităţilor. Oameni care uneltiseră să-l răstoarne pe Antonescu, la un loc cu cei din Garda de Fier. Oameni suspectaţi de sabotaj împreună cu membri devotaţi de partid. Răni vechi fuseseră redeschise şi se răspândiseră acuzaţii grave. în atmosfera aceasta, informatorul prospera, iar administraţia îşi freca mâinile de bucurie. Cu cât era mai multă dezbinare, cu atât era mai puţin probabil să se organizeze vreo rezistenţă, marea lor frică.

într-o zi, spre sfârşitul lui octombrie, am primit la masa principală o fiertură apoasă în care pluteau două frunze de praz. Pentru prima dată în viaţă, am descoperit atunci ce-i foamea. Raţia noastră zilnică de pâine de 225 de grame era distribuită la ora nouă dimineaţa. Resposabilul celulei primea pâinile făcute din făină neagră care, fără să fie tăiate de tot, erau împărţite în patru. Aceste pâini, puse pe nişte

batiste, erau aliniate pe priciul de jos şi fiecare echipă de patru îşi trimitea pe rând delegatul să aleagă o pâine. Această ceremonie serioasă dura mai mult de jumătate de oră, timp în care pâinile erau cercetate fără să fie atinse. Odată atinse trebuia să le iei. în mod inevitabil, delegatul era de fiecare dată criticat pentru alegerea făcută, considerând că luase o pâine prea mică. Pâinea era apoi ruptă cu grijă în patru bucăţi. Fiecare bucată, învelită într-o batistă, era apoi înmânată unui membru al grupului care intenţionat se întorcea cu spatele şi el decidea cui săi fie dată. Dar pe măsură ce foamea se intensifica, sistemul se dovedi nesatisfăcător. Se făcură mici balanţe din lemn bine echilibrate. Pâinea era cântărită cu fărâmiturile puse cu grijă pentru echilibrare exactă. Gardienii, în timpul percheziţiilor, confiscau balanţele şi pedepseau oamenii pentru că le foloseau, căci se presupunea că fuseseră făcute cu cuţite improvizate. Dar ele apărură din nou. Certurile în legătură cu raţiile de pâine duceau uneori la bătăi, capete stâlcite şi ochi învineţiţi.

Amăgiri şi obsesii întovărăşeau foamea. Fiecare era convins că vecinul său căpăta mai multă mâncare. Când se dădea came, omul de serviciu era întotdeauna suspectat că-şi protejează prietenii. îl schimbam adesea, dar problema rămânea. La un moment dat, s-a

hotărât să se scoată toată carnea din cazan şi să fie împărţită egal.

Când nu aveam tutun, jupuiam bucăţi de stuf din rogojini şi scoteam miezul pe care îl fumam. Toamna aveam şansa să adunăm frunzele uscate de cais care căzuseră pe cărarea pe care ne plimbam. Ceaiurile medicinale, când le puteam obţine de la infirmerie, erau foarte apreciate pentru fumat. De altfel, orice fel de frunză ca şi fânul din saltele erau folosite în loc de tutun. Alţii ciopleau doar o bucăţică de lemn ca să arate ca o ţigaretă şi o sugeau. Industria port-ţigaretului era înfloritoare şi cele mai elegante erau din fag, dacă se putea tăia o bucată de lemn dintr-un capac de butoi. Gaura era perforată cu o bucăţică de sârmă luată din sârma ghimpată care fortifica palisada de-a lungul căreia ne plimbam. Era unul dintre materialele noastre cele mai preţioase, din care făceam ace şi dălţi. Chiar şi andrele se puteau face din bucăţi mai lungi.

în halul de murdărie în care trăiam, baia pe care o făceam o dată la două săptămâni era o combinaţie de dar ceresc cu iad. Eram duşi în grupuri de şaptezeci sau mai mulţi şi trebuia să stăm sub un duş câte patru. Multe dintre ele nu funcţionau. Asta însemna să alergi, gol pe jumătate, printre două rânduri de gardieni care nu conteneau să te lovească cu băţul. Cei bătrâni sau infirmi nu rezistau la o asemenea plimbare. Singura posibilitate de a ne spăla

zdrenţele era să ne folosim gamelele. Cămăşile şi pantalonii erau spălaţi o dată la trei săptămâni cu mare grijă căci nu aveam cu ce le înlocui. Nu ni se dădeau nici haine nici lenjerie, iar pachetele de acasă fuseseră aproape interzise.

Printre criminalii de război din celulă erau câţiva ofiţeri din jandarmerie şi ofiţeri stagiari de cea mai rea specie. Pe măsură ce se intensifica foamea, administraţia îşi alegea informatorii mai ales din grupul acesta şi, în schimbul unei porţii suplimentare de supă sau de terci, obţineau informaţiile pe care le urmăreau. Adesea ele erau inventate. Aceşti ticăloşi dădeau numele oamenilor care aveau cuţite, ace sau jocuri; care vorbeau limbi străine sau le predau; care încercau să dea lecţii, povesteau sau criticau regimul. Urmările erau bătăi şi regim de carceră în lanţuri. Informatorilor li se spunea că ar putea să-şi reia locul în societate dacă deveneau comunişti buni. Se întorceau în celulă hotărâţi să înceapă o viaţă nouă. Aşa şi făceau, transformând viaţa noastră în infern şi eram siliţi să ne ascundem de ei toate activităţile.

Spaţiul s-a împuţinat până când a mai rămas sub jumătate de metru pe care să dormi. Informatorii începură să poruncească bătrânilor, în special foştilor lor comandanţi, să se dea jos de pe locurile lor. Spuneau: „Toată viaţa ta ai dormit pe pat. Acum vreau eu să dorm acolo şi tu treci jos sub prici.” Oameni trecuţi de

şaptezeci de ani erau supuşi la acest tratament şi toată celula era neputincioasă din cauza teroarei, căci orice rezistenţă putea îndrepta asupra noastră toată puterea administraţiei. Pe priciuri dormeam pe o parte şi când se răsucea unul trebuia să se răsucească toţi. Răsuflarea ne mirosea mai rău decât duhoarea dintr-un pavilion de maimuţe, căci dinţii ni se cariau, proces accelerat şi de lipsa de calciu. Nu se putea dormi înainte de două dimineaţa, când aerul din celulă se răcorea puţin.

Informatorii opresori furau raţiile bătrânilor şi nici unul dintre noi nu putea face vreo obiecţie. Unii au încercat să cumpere pacea dându-le de bună voie porţia lor şi astfel s-a înfiripat o afacere bazată pe protecţie. Câţiva şi-au cumpărat un loc pe prici plătind cu pâine şi săpun. Alţii, care dormeau pe podea, au cumpărat dreptul de folosinţă a unei haine sau pături de la cei cărora nu le trebuiau. Oamenii, ca să poată juca table şi bridge în tăcere, erau şantajaţi să-şi dea hrana acelor nemernici. Dar nici unul dintre aceşti mizerabili nu a fost eliberat măcar cu o oră mai devreme decât era hotărât de sentinţă.

Hrana ne întuneca complet existenţa. Raţiile zilnice erau ţinute într-un depozit din afara închisorii şi erau aduse de puşcăriaşii de drept comun. Fereastra noastră dădea spre drumul care ducea la depozit şi noi am râcâit puţin varul de la un geam ca să urmărim tot timpul ce se

petrece acolo. Ascultam, cuprinşi de entuziasm, că a venit fasole uscată, canistre cu ulei şi pungi de zahăr. Aşteptam solemni să auzim câte pungi cu porumb erau cărate înăuntru şi cum sunt legumele. Primele roşii amărâte din august au fost întâmpinate cu strigăte de aprobare şi ne-a cuprins dezamăgirea auzind că dovlecii dintr-o căruţă sunt pătaţi. încercam să apreciem cât vor fi raţiile de came, după hălcile de carne murdară şi burta verde încărcate într-o cotigă şi târâte prin praful de pe cărare. Dar nu ghiceam niciodată bine deoarece populaţia închisorii creştea zilnic şi raţiile se micşorau mereu.

Seara, cele mai multe conversaţii erau despre mâncare. „Soţia mea obişnuia...” şi apoi urma descrierea unei cine pregătite de soţia lui. Nu lipsea nici un amănunt al felului cum se preparau şi cum se coceau bucatele. Alţii adânceau subiectul spunând cum era pregătit acelaşi fel în alte provincii. Veneau apoi cei care îşi aminteau mâncăruri suculente servite la Paris sau Roma. Se menţionau diferitele moduri de a prepara *tripes ă la mode de Caen,* iar nemţescul *Eisbein* era şi el amintit. începeam să presupunem ce o să mâncăm când vom fi liberi şi fiecare compunea un meniu în mijlocul unor discuţii aprinse. Deţinuţii medici făceau liste de calorii şi se ofereau să ne dea sfaturi. Ne străduiam serios să interzicem orice fel de menţionare a hranei, dar n-am reuşit niciodată. Când mâncarea se îmbunătăţea, subiectul

dispărea de la sine, dar de îndată ce mesele lăsau iar de dorit, năluca de care eram obsedaţi îşi făcea prompt apariţia.

într-o zi, ni s-a spus să ne pregătim bagajele. Era vorba de un schimb periodic de celulă şi încercam să formăm grupuri astfel ca prietenii vechi să rămână împreună. Fiecare se lupta să fie cât mai repede la uşă deoarece primii ajunşi în celula cea nouă ocupau cele mai bune locuri. Când grupul meu ajunse în noua celulă am găsit cincizeci de persoane care erau deja instalate. La nevoie încăpeau şaizeci, dar cu noi eram nouăzeci şi şapte. Fereastra avea obloane fixe în exterior şi trebuia să ardem lumina zi şi noapte. Mirosul era la fel de rău ca întotdeauna şi culoarul dintre priciuri nu era mai lat de un metru. A trebuit s-o iau de la început dormind sub un prici împreună cu prietenii mei Costache Pilat, Nick Silvermann – contabil şef al filialei Astra Shell – şi Ionică Arapu – inginer petrolist. Am pus pe jos impermeabile şi foloseam toţi patru o singură pătură. Când, în cele din urmă, am găsit un loc pe priciul de jos, după ce au mai plecat din oameni, am dormit două săptămâni lângă butoaie, împroşcat toată noaptea cu stropi de urină.

Era printre noi şi generalul lonescu Emilian care, folosind cărţi de joc făcute din pastă de pâine, a inventat un nou sistem de a ghici viitorul. împărţea cărţile de poker în patru

grupuri: unul reprezenta libertatea, altul amânarea, al treilea apropierea procesului şi ultimul mutarea din celulă. Cu cât primeai cărţi mai bune în cadrul unui anumit grup, cu atât şansele de realizare sporeau. Patru aşi însemna eliberarea imediată, în timp ce doi nouari însemnau o posibilitate îndepărtată. Ţăranii pur şi simplu se îngrămădeau în jurul lui. Spre sfârşitul lui noiembrie 1950, m-am hotărât într-o dimineaţă să-l rog să-mi ghicească şi mie viitorul. A consimţit imediat şi ne-am aşezat în mijlocul mai multor spectatori interesaţi. A împărţit în patru cărţile şi a început să interpreteze. La grupul pentru mutatul din celulă aveam trei regi şi mi-a spus că mutarea mea este iminentă. Am râs. Peste cincisprezece minute, pe când ne pregăteam pentru o masă compusă din fasole şi o bucată de câmat, un lux care nu avea să se mai repete niciodată în existenţa mea de puşcăriaş, s-a deschis uşa şi a fost strigat numele meu. Am înhăţat cârnatul şi pâinea, uitând de fasole. Mi-am luat impermeabilul şi am ieşit buimăcit din cameră, în strigătele de rămas bun ale celorlalţi. Le-am răspuns fluturând cârnatul şi pâinea, iar gardianul mi-a poruncit să mă grăbesc.

Purtând ochelari opaci şi cătuşe, am fost dus cu maşina la Malmaison pentru un interogatoriu în legătură cu un fost deputat român care mă vizitase în Turcia. Ce uneltise şi pe cine contactase dintre Aliaţi? Nu am fost brutalizat,

dar mâncarea era proastă şi am fost flămând tot timpul. După cinci săptămâni, am fost trimis înapoi la Jilava şi închis într-o celulă unde era loc doar pentru nouăzeci de persoane. Eram al două sute cincizeci şi optulea. Timp de aproape o săptămână, zece dintre noi făceau cu schimbul zi şi noapte stând jos şi în picioare, din lipsă de spaţiu. Cei care aveau locuri pe priciuri ni-l cedau vreo două ore în fiecare zi să tragem un pui de somn. Noaptea, mai mulţi dintre noi trebuiau să doarmă cu capul în balta de urină care se revărsa din cele cinci butoaie aflate într-un colţ al celulei. Două sute cincizeci şi opt de persoane urinau de mai multe ori pe noapte, trecând peste corpurile celor întinşi pe culoar. De două ori pe zi erau împărţite două sute cincizeci şi opt de porţii aburinde de fiertură apoasă. Stăteam în chiloţi, deşi era ianuarie iar zăpada cădea din abundenţă.

Era acolo Emanuel Moscu, culegătorul meu de ştiri comerciale la *Associated Press.* Fusesem şeful lui şi mai bine de o lună a împărţit cu mine locul pe care îl avea pe priciul de jos, gamela şi lingura de lemn. Moscu fusese condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru contactele avute cu mine şi cu legaţiile străine din Bucureşti. El mi-a povestit ce s-a întâmplat la Jilava în 15 decembrie 1950, în timp ce eu eram la Malmaison.

Reţeaua de informatori din fiecare celulă raportase locţiitorului politic că deţinuţii ţineau

prelegeri cu subiecte politice, în special despre posibilitatea ca Vestul să schimbe situaţia politică din partea aceasta a lumii. Alţii tratau lucruri mai nevinovate, cum ar fi raţionalizarea agriculturii sau bolile contagioase. Din păcate, în toate aceste expuneri vorbitorii scoteau în evidenţă superioritatea Vestului faţă de Rusia. Astfel că s-a hotărât să se ia măsuri drastice împotriva vinovaţilor pentru ca ceilalţi amatori de a ţine conferinţe să ştie ce-i aşteaptă.

în noaptea de 15 decembrie, comandantul Maromet cu scutierul său Ivănică şi zece gardieni, au pornit să inspecteze celulele. Erau mai mult de cincizeci şi două de celule la Jilava şi trei mii de deţinuţi. Avea cu el o listă şi, când uşile anumitor celule se deschideau larg, Ivănică striga un nume sau două.

După o introducere în Evanghelie, cu sfinţii ei şi cu mama inculpată, făcând referinţe la toate organele genitale ale celor pomeniţi, Maromet îl întreba pe om ce dracu i-a venit de s-a apucat să otrăvească mintea celor din celulă. Apoi, la un semn al său, şase gardieni săreau pe victimă şi o târau afară, de unde, în pumni şi lovituri de picioare o duceau, în lungul coridorului, până la şanţul din jurul Jilavei. Ploua. Trăgeau peste capul victimei o desagă îngustă, sufocând-o aproape şi o aruncau în groapa de gunoi unde, din pricina proastei administraţii, putrezeau douăzeci de tone de morcovi, otrăvind aerul cu o duhoare ucigătoare. Gardienii săreau deasupra

ei, călcând-o în picioare, lovindu-o cu ciomege şi cu patul revolverelor. Ţipetele sale nu se mai auzeau. înfăşurată într-o pătură, era cărată înapoi în celulă şi aruncată în aşa fel încât, în mijlocul liniştei îngrozite, să se audă capul lovindu-i-se de pardoseala de ciment.

Victimele s-au întors cu timpane sparte, coaste rupte, capete umflate şi sângele curgându-le pârâu din nas şi urechi. Cei mai mulţi şi-au pierdut mai toţi dinţii din faţă. Zbătându-se între viaţă şi moarte, fără alt ajutor decât îngrijirea plină de simpatie a colegilor de celulă, îi trebuia cel puţin două săptămâni ca să-şi revină. Mulţi au murit, ani mai târziu, de pe urma acestor bătăi, ca de pildă profesorul Ion Gheorghe, director de producţie la Uzinele Metalurgice din Reşiţa. Printre cei care au fost crunt bătuţi atunci mai sunt: profesorul Dan Hurmuzescu, economist, Dimitrie Gerota, profesor de drept administrativ la Universitatea din Bucureşti şi doctorul George Petrescu, chirurgul şef al spitalului „Schuller" din Ploieşti.

După câteva zile, Ivănică şi ajutoarele sale au citit o listă lungă a celor bătuţi. Victimele au început să se îmbrace, înnebunite de frică, împrumutând haine de blană şi căciuli la gândul că vor fi aruncate în celule individuale întunecoase şi umede şi întrebându-se dacă li se va mai administra o doză de bătaie. Apoi, Ivănică ţinu un scurt discurs: „Cei care sunt chemaţi şi-au dat bine seama că trebuie să se supună

ordinelor şi regulilor stabilite de administraţie. Administraţia crede de cuviinţă să-i recompenseze pentru buna lor purtare. Veniţi în faţă unul câte unul.” Un om care purta o tavă apăru de pe coridor şi fiecare victimă primi trei sferturi de kilogram de terci rece. Apoi, uşa fu trântită şi noi am rămas întrebându-ne dacă şi asta a fost o formă de umilire.

Am primit primul meu pachet cu haine de acasă. Părinţii mei s-au gândit că s-ar putea să fiu la Jilava şi au făcut o încercare trimiţându-mi-1. Conţinea primele mele haine de lână, paltonul, o căciulă şi trei schimburi de lenjerie, inclusiv ciorapi de care aveam atât de multă nevoie.

PROCESUL

într-o dimineaţă, la ora patru şi jumătate, s-a deschis uşa şi mi-au strigat numele. Mi se fixase procesul. Trecuseră vreo nouă luni de la arestare. Numai în chiloţi şi cămaşă, împiedicându-mă, am ieşit în frigul de pe coridorul întunecat, şi am fost îndreptat spre celula unde erau adunaţi cei care mergeau la tribunal. Eram teribil de emoţionat şi speriat. Aveam poate să aflu acum dacă acuzarea ceruse să fiu condamnat la moarte. Urma poate să-mi văd dosarul, să-mi angajez un avocat şi să-mi numesc martori. O slabă speranţă licărea printre presentimentele mele apăsătoare.

În camera boltită şi mohorâtă din tavanul căreia picura apă făcând bălţi mici pe pardoseală, douăzeci de oameni se pregăteau pentru tribunal, în lumina slabă a becului care se clătina. La o masă şubredă, câţiva îşi săpuneau bărbile cu săpun de rufe şi apă rece, folosindu-se de mâini ca să facă niţel clăbuc. Toţi tremurau neavând pe ei decât cămaşa şi chiloţii şi se înghesuiau în aerul umed şi rece, scoţând aburi pe gură şi pe nas. Spre uimirea mea, l-am văzut pe Marcel Pohne de la *United Press* cu care mă luptasem ani de zile într-o

întrecere prietenească. Aştepta abătut să-i vină rândul la bărbierit. Ne-am îmbrăţişat cu ardoare. Avusesem o vagă bănuială că eram amândoi la Jilava. Un mesaj al lui ajunsese pe furiş la mine în urmă cu câteva luni, pentru ca apoi să nu mai aud nimic despre el. Acum mi-a spus că fusese arestat în aceeaşi noapte cu mine. L-au ridicat direct din pat, în timp ce soţia lui suspina sub cuverturi. Deci, cu Pohne în aceeaşi închisoare, anchetatorul m-a întrebat: „De ce a trebuit să te apuci de spionaj? Pohne s-a ţinut numai de treaba lui şi el e liber şi o duce de minune.” Iar lui i-au spus acelaşi lucru cu privire la mine. Ne-au cerut mie să dau un raport despre dânsul şi lui unul despre mine.

A intrat un gardian, împingând cu piciorul pe cimentul murdar o boccea cu haine de puşcăriaş. Ne-am repezit cu disperare să ne găsim măsura potrivită, sau ceva mai puţin rupt. Pantalonii pe care i-am primit erau teribil de scurţi, iar prohabul era legat cu bucăţi de sârmă răsucite. Mi se vedeau genunchii prin două petece uzate. Haina, mică şi intrată la apă, avea pete mari de vopsea roşie şi crenguţe legate cu sârmă drept nasturi. Boneta, mult prea largă, îmi ajungea peste urechi. în lumina pâlpâitoare, aveam toţi un aspect grotesc, iar umbrele noastre stranii dansau pe perţi. Ca să ne încălzim băteam din picioarele încălţate cu ghete uriaşe, fără şireturi şi cu tocuri scâlciate.

Ca să nu ne cadă pantalonii, îi ţineam cu amândouă mâinile sub stomac.

După două ore a apărut un gardian şi ne-a strigat după o listă. De fiecare dată când bifa un nume, umezea din abundenţă un creion chimic în gură. Până la urmă buzele i s-au făcut albastre. Am străbătut încolonaţi drumeagurile întunecate ale fortăreţei, sub zăpadă şi burniţă, până la intrarea principală. Ghetele ne intrau adânc în noroi şi era foarte greu să le ţii în picioare.

Mâncasem deja porţia de trei sute de grame de terci abia încălzit. La poartă, ni s-a dat câte un sfert de kilogram de pâine ca să ne ajungă toată ziua. Eu şi Pohne am învelit, cu mare grijă, preţiosul bun în batiste. Formând un grup murdar, zdrenţăros, flămând, de puşcăriaşi înfriguraţi, aşteptam în tăcere ordinul să ne urcăm în cele două dube care înaintaseră cu spatele. Nu toţi îşi împachetaseră pâinea. Cei care fuseseră arestaţi de mai mulţi ani şi mergeau abia acum la judecată pentru prima dată erau foarte flămânzi. La vederea pâinii, le-a lăsat gura apă şi după ce, pe furiş, şi-au comparat bucata lor cu cea a vecinului, şi-au înfipt dinţii în ea rotindu-şi ochii de fericire. Alţii ciuguleau din ea gânditori.

Paza, zece gardieni voinici, stătea în jurul nostru cu pistoale mitralieră îndreptate spre noi, în timp ce ne căţă- ram cu greu la etajul de sus

al dubelor. Erau oameni tre- cuţi de şaizeci de ani care nu reuşeau şi alţii încercau să-i ajute. Paznicii noştri, nerăbdători, înjurau furioşi şi loviturile cu patul pistolului începură să cadă asupra noastră fără nici o milă sau deosebire de vârstă sau de infirmitate, într-un compartiment separat din faţă, cu şase locuri, au fost înghesuite cazurile „periculoase.” Aerul venea doar prin câteva găuri mici şi de data aceasta erau treisprezece înghesuiţi înăuntru. Alţi cincizeci erau îngrămădiţi în compartimentul principal şi trei gardieni stăteau cocoţaţi pe o mică platformă din coada dubei.

Prima parte a călătoriei s-a desfăşurat pe un drum de ţară cu gropi pline cu apă. Maşina sălta, se afunda şi fâşâia când despica apa, împroşcând-o. Cu smucituri sălbatice, eram aruncaţi înainte, îndărăt şi lateral, neavând de ce să ne ţinem decât unul de altul. Adesea, vehiculul se împotmolea şi atunci încercau să-l facă să iasă din noroi în viteza întâi sau în marşarier. Aerul era înăbuşitor, îmbâcsit de duhoarea trupurilor noastre ude şi nespălate şi în timp ce înaintam zgâlţâindu-ne, ne întrebam neputincioşi ce ne aşteapta în viitorul apropiat.

Tribunalul militar din Bucureşti, situat în fundătura Negru Vodă, era întotdeauna închis pentru public; când staţionau acolo dubele închisorii, paza lor era asigurată de doi miliţieni înarmaţi. Procesele erau în cea mai mare parte secrete şi rudele nu puteau nici să asiste, nici să

aştepte pe undeva prin preajma intrării în tribunal. Nu erau niciodată anunţate oficial despre procese dar, în schimbul unei sume suplimentare, avocaţii le informau despre ziua în care urma să aibă loc.

Familia şi prietenii stăteau pe marginea trotuarului străzii principale de vizavi, la vreo 90 de metri depărtare de tribunal. în dimineţile ceţoase de iarnă, sub ploaie, ninsoare şi lapoviţă, se uitau spre dubele care se apropiau, cu lacrimile curgându-le pe feţele palide şi trase. Gardienii simţeau o plăcere diabolică să dea ordin şoferului să se suie pe pavaj şi să meargă cu spatele cât mai aproape de intrarea la tribunal. Formau apoi un front pe partea cea mai apropiată de mulţime, ca s-o împiedice să-i zărească măcar pe cei dragi, dispăruţi de luni, ba chiar de ani, fără nici o urmă. Mulţi dintre ei, purtând pachete cu hrană şi valize cu haine, aşteptau zi de zi şi noapte de noapte, în speranţa zadarnică de a li se permite să dea preţioasa legătură celor care aveau atâta nevoie. Când cerul mohorât şi cenuşiu vestea lumina zilei, cei care trebuiau să meargă la lucru plecau în silă. Dar, majoritatea femeilor rămâneau mai departe, se înlocuiau unele pe altele ca să poată da o fugă acasă pentru treburile gospodăriei şi apoi se întorceau să-şi reia veghea.

Maşina noastră s-a oprit şi a urcat în marşarier pe trotuar, în timp ce auzeam miliţienii certându-se cu mulţimea care se agita.

Uşile au fost larg deschise şi cel care ne escorta a strigat: „Acum să vă băgaţi minţile-n cap! Cobo- râţi şi staţi cu capul plecat. Dacă vă uitaţi în sus o păţiţi. Hai, în fugă!” Am sărit jos, dar mă îndoiesc că a fost vreunul care n-a încercat să arunce o privire spre oamenii care aşteptau la distanţă. Mulţi au avut impresia că au recunoscut pe cineva. Eu aveam impresia că mi-am recunoscut părinţii, Pohne credea că şi-a văzut mama.

Am urcat scările murdare ale fostului conservator de muzică. Pe coridoare se foiau civili care bănuiam că sunt avocaţi. Militarii alergau de colo-colo sau stăteau în faţa uşilor. Zoriţi de escorta noastră vigilentă, am zărit indicatoare care te informau în ce loc te afli din prima şi a doua secţie a tribunalului. Toţi civilii se fereau din calea noastră, unii întorcând chiar capul în altă direcţie, ca să nu fie suspectaţi că au vorbit cu noi sau că ne-au făcut semne. Curând, am fost mânaţi, împinşi cu pistoalele gata de tragere, într-o cameră mare şi goală. Era un frig pătrunzător, deoarece elementii de calorifer de pe lângă pereţii de-a lungul cărora erau puse bănci fuseseră închişi. Gardienii ne-au strigat numele şi ne-au ordonat să ne aşezăm pe bănci diferite, în conformitate cu motivul pentru care eram judecaţi.

Pohne şi cu mine am fost îngrămădiţi împreună la capătul băncii. Am încercat să vorbim în şoaptă, dar gardienii ne-au privit sever

şi ne-au ameninţat. în timp ce dimineaţa înainta, degetele mele mângâiau prin batistă bucata de pâine. îi simţeam coaja dură şi miezul moale. A început să-mi lase gura apă şi am observat că Pohne făcea acelaşi lucru, luptându-se şi el cu sine însuşi, fără îndoială, ca să amâne mâncatul ei. Cu cât o păstram mai mult, cu atât ziua părea mai senină.

La amiază, picioarele ne erau îngheţate de lunga aşteptare. îmi tot frecam mâinile ca să mi le încălzesc, deoarece nu ne era îngăduit să facem nici un pas. Când ne pierdusem deja speranţa, am fost duşi în grefa tribunalului unde doi militari stăteau la o măsuţă în faţa unui abac. O dactilografă prost îmbrăcată, cu pâslari şi cu un pulover ieftin, bătea la o maşină de scris veche, în timp ce unul dintre grefieri, un sergent major de şcoală veche, s-a apropiat de noi. Ne-a privit batjocoritor, s-a scărpinat în fund cu o mână şi şi-a băgat arătătorul de la cealaltă mână în nas. După ce şi-a potolit mâncărimea de la partea posterioară şi şi-a curăţat canalele frontale, a întrebat: „Cine sunteţi?”. Mi-am spus numele. „Cum se scrie?”. I-am spus. „Mai zi o dată,” mi-a cerut el. M-am executat. „Aha!” făcu iar şi cu arătătorul murdar parcurse o coală de hârtie ponosită. „Asta eşti tu?”, m-a întrebat, arătându-mi un nume lung polonez care începea cu K. „Nu,” i-am răspuns. „Uite ce,” spuse el, „caută-ţi singur numele.” M-am aplecat asupra listei, iar Pohne şi gardienii noştri au făcut

acelaşi lucru, dar nu eram pe listă.

Grefierul mi-a smuls din mână lista, s-a dus la masă şi s-a întors cu alta.”Poate-i aici,” sugeră el, destul de plictisit. „Ăştia suntem noi!”, am exclamat eu. „Aha!”, fu răspunsul lui. Gardienii s-au arătat uşuraţi, în timp ce grefierul s-a întors la masă şi a căutat prin alt maldăr de dosare. A venit la noi cu unul subţire, şi-a lins degetul şi a scos din dosar două hârtii, dându-ne câte una fiecăruia. „Citiţi asta şi completaţi-o,” spuse el. Era formula obişnuită. Magistratul anchetator hotărâse că era dat în judecată Leonard Kirschen conform articolului 191 din codul penal, combinat cu articolul 190, combinat cu articolul 86, fiind acuzat de înaltă trădare. M-am simţit negrăit de uşurat. Nu era menţionată legea 16 care prevedea pedeapsa cu moartea. Şi Pohne era vesel. Era încadrat în articolul 215, deci dezvăluire de documente secrete de stat unor persoane neautorizate, ceea ce însemna o condamnare de maximum cinci ani.

Rămânea să completăm numele martorilor propuşi în apărare. Căzusem de acord mai înainte să nu cerem martori pentru că aceştia ar fi fost învinuiţi automat, arestaţi şi judecaţi pentru complicitate pentru tăinuirea unor delicte. „N-am nici un martor”, am spus eu şi am tras o linie peste această întrebare. Pohne a spus acelaşi lucru şi grefierul a ridicat din umeri. Am semnat formularele şi el le-a luat. Gardienii ne-au spus să ieşim. „Dar dosarele

noastre? Nu ne-am văzut dosarele!” am protestat eu. Pohne a spus: „Sunt de naţionalitate străină. Vreau să-mi văd dosarul!” „Ce fel de străin eşti?”, întrebă funcţionarul. „Sunt german!” răspunse el. Grefierul dădu din cap şi spuse: „la-i de aici!” Am protestat din nou. „Vrem să ne vedem dosarele!” Grefierul a răspuns: „Nu le am aici”. „Unde sunt?”, am întrebat noi. „De unde vreţi să ştiu?”, ne repezi el. „Dar nu putem fi judecaţi fără să ştim pentru ce suntem acuzaţi,” am răspuns noi. „N-am ce să vă fac!” a încheiat el. Am plecat resemnaţi.

Pe la două după-amiază, am desfăcut nodurile de la batiste şi ni le-am întins pe genunchi. Apoi, am început să mâncăm pâinea. întâi am scormonit tot miezul şi l-am pus la o parte. Saliva mi se scurgea pe bărbie şi mi-am şters-o cu dosul mâinii, dar s-a umezit în curând din nou. Am pus prima bucăţică în gură şi cerul gurii, înţepat de mii de mici împunsături, mi s-a zgârcit ca o băşică ce se usucă. Am încercat să mestec de treizeci şi două de ori, cum mi se spusese în copilărie, dar nu ştiu cum se întâmpla că după două sau trei mişcări ale fălcii, pâinea aluneca în jos pe gât. Am încercat din nou. Din nou a alunecat. Am să reuşesc mai bine cu coaja. Dar nu mă puteam hotărî. Să mănânc oare mai întâi partea de sus, cea bine rumenită? Era o întrebare foarte importantă, deoarece doream să profit cât se poate de mult din mâncatul pâinii. M-am uitat la Pohne. Studia foarte atent vatra

bucăţii lui de pâine, muncit de aceeaşi dilemă. în cele din urmă, eu am mâncat partea rumenită mai la început, iar el a lăsat-o la urmă. Ne-am privit întristaţi batistele noastre goale ca şi cum am fi sperat să mai producă nişte pâine. Am examinat firimiturile şi le-am strâns cu grijă cu palma în mijlocul batistelor murdare. Apoi mi-am înmuiat degetul arătător în gură şi am început să le culeg una câte una până n-a mai rămas absolut nimic. îmi curgea nasul aşa că mi l-am şters cu batista pe care apoi am împăturit-o frumos şi am pus-o la loc în buzunarul rupt de la piept. Ziua era în fond trecută. Nu mai rămăsese nimic pe care să-l aştepţi cu plăcere. începuse cu împărţirea pâinii, continuase cu nesfârşitele aşteptări şi se sfârşea cu mâncatul. Aceasta era realitatea esenţială a vieţii noastre, ritualul ei profund.

Am fost duşi în secţia a doua. Pe un podium mai înalt, la unul din capetele sălii, erau cinci scaune, cel din mijloc mai ridicat decât celelalte. în spate, întinzându-se pe tot peretele, era un panou din hârtie roşie, înalt de un metru, pe care scria cu litere albe: „Dreptatea poporului în serviciul poporului.” Deasupra lui, portretele lui Parhon, preşedintelui Republicii, al lui Gheorghiu-Dej, secretar general al Partidului Muncitoresc Român şi al Doctorului Petru Groza, prim-ministru. încoronându-le pe toate era stema Republicii. La dreapta şi la stânga podiumului erau masa procurorului şi cea a

grefierului. Pe prima se aflau câteva tomuri cu colţurile paginilor îndoite, pe a doua vrafuri de dosare. Boxa acuzaţilor era pe dreapta şi în faţa podiumului erau rânduri, rânduri de bănci obişnuite.

încăperea era slab luminată şi pe jumătate goală deoarece curtea era în pauză. Câţiva bărbaţi şi câteva femei stăteau pe bănci. Printre ei erau şi nişte ţigani jegoşi şi nebărbieriţi, cu nevestele lor îmbrăcate în zdrenţe viu colorate, cu şaluri de lână legate sub bărbie. Afară se întuneca şi încă ningea. Gardienii ne-au împins în boxa acuzaţilor, unde ne-am aşezat mai în spate. Ne minunam de ţigani, oameni liberi, care erau la doar câţiva metri de noi. Unul dintre ei, cu un ziar întins pe genunchi, tăia câmaţi şi ardei. îşi vâra o bucăţică de cârnat în gură, apoi o bucăţică de ardei, iar în locul care mai rămânea gol îndesa pâine neagră. Pohne şi cu mine eram hipnotizaţi de fiecare mişcare a lui.

Sala începu să se umple încetul cu încetul de civili, ofiţeri şi avocaţi; aceştia din urmă stăteau la o masă chiar în faţa primului rând de bănci. O avocată frumuşică se apropie de gardienii care ne escortau şi începu să vorbească cu unul dintre ei. Acesta îi indică ceva şi ea se apropie de noi. „Care dintre voi e Kirschen?", întrebă ea. „Eu sunt!", am răspuns şi am privit-o cu alţi ochi. „Sunteţi avocatul meu?". „Nu!", îmi răspunse ea, „sunt prietena unui prieten de-al dumitale." îmi dădu numele lui şi m-am lămurit.

„Părinţii dumitale spun să-ţi razi mustaţa.” Mi-am mângâiat cu drag mustaţa pe care o lăsasem să crească în închisoare. Arătam probabil îngrozitor, slab şi palid, obosit şi înfrigurat, cu capul ras ca o minge de biliard şi o mustaţă ruginie, spălăcită, ca de morsă, pe care mi-o tunsesem cu atâta chin cu acest prilej. Dar am înţeles. Era un semn că părinţii mă văzuseră de dimineaţă şi asta mă bucura foarte mult. „N-au putut intra aici, nu li s-a dat voie. Procesul dumitale e secret.”, spuse ea. Gardienii deveniseră evident bănuitori în legătură cu „consultaţia juridică”. „Ce ai vrea să-ţi trimită? Au voie să-ţi trimită haine, lenjerie, ciorapi. De ce ai nevoie?”. Abia am mai avut timp să şoptesc: „De toate. De orice. Spuneţi-le că sunt bine.”, am îngăimat eu, înainte ca gardianul să se apropie şi să-i spună să plece că sosea Curtea.

între timp, ni s-a mai alăturat un ţigan bătrân, cu barbă căruntă şi murdară, un tânăr îmbrăcat în salopetă şi doi ţărani. Când s-a deschis uşa din spatele podiumului şi a intrat Curtea, avocaţii noştri nu dăduseră încă nici un semn de viaţă. Preşedintele instanţei era un locotenent- colonel mai în vârstă, gras şi pe jumătate chel. Mai erau un alt locotenent-colonel din corpul militar judiciar, un z maior şi doi căpitani. Toţi păreau plictisiţi şi obosiţi. în urma judecătorilor, au intrat acuzatorul, procuror militar, un locotenent-colonel din

corpul judiciar şi, în timp ce ei intrau, noi ne ridicam în picioare. Grefierul Curţii, un sergent-major, era deja la masă. Curtea s-a aşezat şi noi de asemenea. Preşedintele bătu în masă cu creionul şi grefierul chemă primul caz. Ne-am sprijinit de spătar, uşuraţi la gândul că procesul nostru nu se va desfăşura probabil fără asistenţă legală.

A fost citat un nume. Ţiganul cu barbă căruntă de lângă noi se ridică în picioare. Grefierul rosti acuzarea cu voce plângăreaţă şi ton monoton. „În seara zilei de 15, acuzatul a ieşit clătinându-se dintr-un local public de pe bulevardul Gheorghi Dimitrov. Era evident pentru toţi cei care l-au văzut că era beat. Acuzatul s-a legat de trecători şi a început să cânte, în gura mare, cântece interzise. Apoi a început să strige insulte la adresa tovarăşului Stalin şi a tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej.”

Acuzatul se uită mai jos de paltonul lui jegos şi pătat, ştergându-şi nasul cu dosul mâinii. Apoi îşi aţinti un ochi asupra preşedintelui, vrând parcă să-i evalueze reacţia, rotind implorator celălalt ochi spre fotografia tovarăşului Gheorghiu-Dej, care privea în jos, spre Curte, cu o bunăvoinţă bovină.

„Când tovarăşul miliţian Popa i-a spus s-o ia din loc, s-a năpustit cu insulte la adresa tovarăşului miliţian şi a forţelor de ordine publică. Când tovarăşul miliţian Popa a încercat să-l aresteze, a opus rezistenţă. A fost nevoie ca

alţi doi miliţieni să vină în ajutorul tovarăşului miliţian Popa ca să-l poată prinde. Adus la sediul Miliţiei, acuzatul ă spus că, în ceea ce-l priveşte, miliţienii n-au decât să se ducă dracului toţi.”

Ţiganul părea foarte ruşinat şi cu degetele osoase şi murdare începu să-şi frământe pălăria soioasă. îşi tot muta greutatea de pe un picior pe altul, apoi se uită pe furiş la judecătorii care stăteau comod în scaunele lor şi-l priveau de parcă fusese în joc tot viitorul Republicii ca apoi să fie salvat de intervenţia promptă a miliţianului Popa.

„La sediul Miliţiei,” continuă grefierul, „acuzatul s-a trezit din beţie a doua zi dimineaţă. A dat atunci o declaraţie prin care confirma acuzaţiile aduse de miliţianul Popa. Acuzatul este vinovat de tulburarea ordinii publice, de agitaţie împotriva regimului poporului şi al muncitorilor şi de insulte la adresa şefului unui stat prieten şi aliat şi a conducătorului Partidului Muncitoresc, avangarda clasei muncitoare din România”.

Părea foarte mult. Acuzaţii într-adevăr grave împotriva ţiganului.

„Ce ai de spus în apărarea ta?”. Tăcere. „Recunoşti acuzaţiile aduse?”, întrebă din nou Preşedintele. „Da!”, se auzi răspunsul. „De ce ai făcut aşa ceva?”. „Am băut prea mult.”, explică ţiganul. „Asta-i evident.”, comentă Preşedintele. „Dar de ce? Ai un salariu atât de mare încât îţi permite să bei atâta?”. „Nu,

domnule!”, veni răspunsul. „Beau pentru că salariul meu e mic şi, din ce câştig, nu pot ţine casa, nevasta şi ăi cinci copii.” „De ce nu faci economie?”, întrebă Preşedintele. „Pentru că n-am din ce face.”, veni răspunsul.

Lucrurile începuseră să se încurce. Preşedintele se aplecă înainte bătând cu creionul în dinţii lui de aur. „Eşti un fiu al clasei muncitoare, nu-i aşa?”. Ţiganul, care probabil nu avea la activ nici o zi de muncă cinstită în toată viaţa lui, se gândi la această întrebare care privea statutul lui de cetăţean. Işi îndreptă spatele şi răspunse cu o voce mai hotărâtă decât până atunci: „Da.”. „Păi dacă eşti un fiu al clasei muncitoare de ce l-ai insultat pe tovarăşul Stalin care a luptat întotdeauna pentru clasa muncitoare?”. „Pentru că eram beat şi nu mai ştiam ce vorbesc.”. „Dar pe tovarăşul Gheorghiu-Dej de ce l-ai insultat?”. „Pentru că eram beat.”, răspunse el. „Unde lucrezi?”. „La fabrica de ciment.” „Faci muncă grea?” „Da.”

Dar nu dădea nici un semn de căinţă, deşi judecătorului i-ar fi plăcut o retractare siropoasă. Era clar că ţiganul nu se îndoia că o dată ce era beat, nu era responsabil. Acuzarea repetă incriminările citite de grefier şi ceru o pedeapsă dură. Apoi începu să vorbească avocatul care reprezenta apărarea şi ne făcu să anticipăm ce ne aştepta în viitorul imediat.

„Tovarăşe Preşedinte,” luă el cuvântul, după

ce îşi încheiase complet sacoul, făcând o plecăciune adâncă adresată Curţii şi tuturor icoanelor marxiste de pe pereţi. „Aveţi în faţă unul dintre exemplele tipice de infiltrare în rândurile clasei muncitoare. Total inconştient de înaltele obligaţii pe care le are un membru al clasei muncitoare faţă de ceilalţi membri ai clasei muncitoare, acuzatul a împroşcat cu insulte pe iubiţii conducători ai clasei muncitoare şi pe cel mai glorios exponent al ei, tovarăşul Stalin.” Tovarăşul avocat se opri de parcă ar fi fost copleşit de acest sacrilegiu. Aruncă o privire distrugătoare acuzatului, tuşi să-şi dreagă glasul şi continuă cu umilinţă. „Dar nu el trebuie învinovăţit. Vina o poartă societatea decadentă şi clasa conducătoare ale cărei partide politice au dus ţara aceasta la ruină.”

Urmăream ce face ţiganul. Nu mai era intimidat şi pocăit, ci cu capul sus. Legătura care se făcuse între el şi cei mari şi tari, al cărei sens era evident că nu-l prinsese, îi ridicase nemăsurat de mult stima faţă de sine însuşi. „Ei nu l-au educat, nu i-au dat de lucru, l-au neglijat. De unde ar fi putut să ştie ce-i pe lume? Noi, avocaţii apărării, suntem ajutoarele Justiţiei. Aşa cum explică în mod desăvârşit tovarăşul Vîşinski în ultima sa lucrare, avocaţii trebuie să colaboreze cu acuzarea pentru ca să se dezgroape adevărul. Aveţi adevărul în faţa dumneavoastră, tovarăşi judecători.” Judecătorii

se uitară de jur împrejur, ca să descopere, se vede, adevărul. „Trebuie să fiţi îngăduitori cu acest fiu al clasei muncitoare. Trebuie să i se dea o pedeapsă mică, una care să-i dea posibilitatea să fie reeducat ca apoi, refăcut, să se întoarcă în mijlocul noii societăţi.”

Instanţa a fost binevoitoare, condamnându-l numai la doi ani. „Acum stai jos. Doi ani zboară ca o zi,” fu consolarea gardianului oferită omului uluit. Ţiganul se aşează, mormăind ceva în barbă şi l-am auzit şoptind aluzii necuviincioase la adresa organelor genitale ale mamei preşedintelui Curţii, cât şi aprecieri caustice, tot sexuale, cu privire la Justiţia poporului.

Următorii au fost ţăranii. Se certaseră cu secretarul de partid din satul lor. Vacile gospodăriei colective intraseră pe ogorul lor. Goniseră vacile şi spuseseră văcarului să-i zică administratorului fermei că dacă mai prindeau vacile pe pământul lor avea să fie pentru ultima dată. „Cum?”, i-a întrebat văcarul. „Am să-l omor!”, spusese unul dintre ţărani. „Şi dacă n-o s-o pot face acum, am s-o fac când vin americanii.” Judecătorii au şuşotit între ei şi i-au aplicat o pedeapsă mică: numai cinci ani. Curtea era bine dispusă.

A urmat tânărul. într-o seară văzuse pe stradă câteva afişe pe un gard de lemn. îi jigniseră simţul estetic, dar fusese şi mai indignat de lozincile Partidului Comunist de pe ele. Aşa că le-a rupt unul câte unul, cu răbdare şi

perseverenţă. S-a iscat însă o ceartă cu trecătorii care ţineau cu partidul. Curând a apărut omniprezentul miliţian şi l-a dus la secţia de miliţie. Curtea a şuşotit din nou şi i-au dat sentinţa. Numai trei ani pentru dezlipirea afişelor Partidului. O pedeapsă într-adevăr uşoară pentru unul dintre delictele cele mai grave înregistrate în acel timp. Apoi, Curtea a decis să ia o pauză, ceea ce ne-a dat timp să mai răsuflăm. Se făcuse destul de întuneric şi aerul era înăbuşitor. Mulţi spectatori plecau, iar gardienii noştri şi-au aprins ţigările.

Deodată, patru oameni foarte agitaţi au dat năvală în sală. După ce i-au întrebat ceva pe gardieni, doi dintre ei s-au repezit spre noi. Unul a întrebat de Pohne şi altul de mine. Erau ayocaţii care ne apărau. Al meu mi-a spus că a fost repartizat să mă apere din oficiu. Tot aşa şi ceilalţi trei. Ni se dăduseră de fapt doi avocaţi fiecăruia dintre noi, ca să se preîntâmpine orice comentarii despre lipsa de apărare. Curtea nu acceptase să mă reprezinte avocatul ales de familia mea. Mi-a mai explicat că el îşi asuma numai aspectul pur legal al cazului meu, urmând ca celălalt să se ocupe de partea politică. Mi-am amintit atunci că toate procesele trebuiau să fie „politizate”, astfel încât să se poată trage o învăţătură care să susţină principiile Partidului.

Avocatul a continuat prin a mă întreba: „De ce ai făcut-o?”. „Ce să fac?”, am întrebat la rândul meu. „Spionaj,” răspunse el, considerând

ca ceva de la sine înţeles că acuzaţia era adevărată. I-am spus că nu făcusem spionaj şi chiar dacă aş fi făcut, nu era asta treaba lui. [1] „Atunci de ce ai recunoscut în declaraţie că ai făcut spionaj?”, mă întrebă el. „Unde ai văzut aşa ceva?”. „în dosar,” mi-a replicat avocatul. I-am spus că nu mi-am văzut dosarul şi că, în orice caz, dacă ar fi trecut prin ce-am trecut eu, nu mi-ar fi pus o asemenea întrebare. N-a mai insistat, ci mi-a spus: „Ştii c-ai putea fi condamnat pe viaţă pentru fapta săvârşită?”. „Şi ce-i cu asta?”, i-am tăiat-o eu. „E meseria dumitale să dovedeşti că n-am făcut spionaj, ci mi-am făcut numai datoria de ziarist după standardele occidentale.” „De!”, spuse el, „nu mă pot pronunţa, dar poate o să putem obţine o sentinţă mai blândă.” Văzusem cu câteva minute în urmă ce însemna o sentinţă blândă dată pentru o nimica toată şi mă cutremuram la gândul de a primi o sentinţă blândă pentru spionaj. Avocatul avu dintr-odată o idee: „O să încercăm să amânăm procesul deoarece n-ai avut ocazia să-ţi consulţi dosarul şi să-ţi pregăteşti apărarea.” Spunând acestea, a plecat.

Avocatul lui Pohne era ceva mai realist decât al meu. „în cazul cel mai rău, pentru infracţiunea dumitale, poţi primi maximum cinci ani. Din punct de vedere legal ai comis un delict împotriva statului.” Adăugă încet în idiş: „Ce să faci? Nebunii ăştia afurisiţi nu ţin seama de raţiune.” în româneşte: „Vom încerca să o

scoatem cumva la capăt.” în idiş: „Naiba să-i ia pe toţi. Crezi că mie-mi place ce trebuie să fac?” în româneşte: „Vom încerca să facem apel la bunul simţ al Curţii.” în idiş: „Soţia dumitale a fost eliberată. întreabă dacă ai nevoie de indispensabili groşi de lână.” în româneşte: „Va trebui, bineînţeles, să-ţi recunoşti întreaga vină.” în idiş: „Şi când ai să fii liber, să nu uiţi să spui prietenilor dumitale americani că te-am apărat şi că nu trebuie să fie prea aspri cu mine.” în româneşte: „Asta e tot ce pot să spun în legătură cu cazul dumitale. Un caz foarte dificil. Tovarăşe gardian, am terminat. Mulţumesc pentru gentileţea dumitale.” Plecă şi el.

Curtea intră din nou şi avocaţii cerură o amânare. Ni s-a dat o amânare de şapte zile că să pregătim procesul. Târziu, seara, ne-am întors la Jilava, frânţi de oboseală, înfriguraţi, ca vai de lume, dar cu un pic de speranţă. Ne-am dezbrăcat afară în curte,, sub lumina galbenă a becurilor electrice care atârnau de sârmele îngroşate de chiciură. Când am intrat la mine în celulă tremurând, doar în cămaşă şi chiloţi, fiecare voia să ştie: „Ce veşti ai?”

Un prieten s-a apropiat cu două gamele de apă rece, colorată, la suprafaţa căreia pluteau câteva pete de ulei. „Uite,” spuse el „ţi-am păstrat cina. Mănâncă, trebuie să-ţi fie foame.” în următoarele zile, am încercat să mă concentrez asupra procesului, victimă a aceleiaşi

febre care-i cuprinde pe toţi cei ce trebuie să înfrunte judecătorii. Ştiam că nu te puteai aştepta la dreptate adevărată şi că nu contează decât aspectul politic. Cu toate acestea, mergeam tot timpul pe la cei câţiva avocaţi care erau printre noi şi îi băteam la cap cu tot felul de întrebări, cerându-le consultaţii juridice. Răspunsurile erau aceleaşi ca întotdeauna. Eram nevinovat. Experţii citau la nesfârşit autori şi făceau zeci de referiri la jurisprudenţa înaltei Curţi de Justiţie. Demonstrau ilegalitatea arestării noastre, faptul că nu ne văzusem mandatele de arestare, spuneau că nu puteam fi reţinuţi fără să fie reconfirmate mandatele în prezenţa noastră, din treizeci în treizeci de zile, că nu ni se poate stabili vinovăţia bazându-se doar pe mărturisirea noastră, că era nevoie să fie câţiva martori care să ne acuze. Avocaţii mai sceptici le ripostau că sunt depăşiţi şi nu mai ştiu pe ce lume trăiesc, că e o perioadă de revoluţie şi toate regulile legislaţiei, stabilite de pe timpul lui Iustinian, au fost călcate în picioare până la desfiinţare. Procesele care nu se terminau pe placul procurorului erau redeschise iarăşi şi iarăşi până se aplica justiţia dorită de partid. Un sergent major de la jandarmerie, în vârstă de 75 de ani, fusese acuzat că se făcuse vinovat de moartea unui ţăran din Moldova în timpul răscoalei ţărăneşti din 1907. Şi tot aşa, erau oameni închişi pentru acţiuni împotriva demonstraţiei socialiste din Bucureşti din 1919.

Pentru înăbuşirea revoltei roşii de la Tatar-Bunar, organizată în 1924, mai mulţi oameni au fost arestaţi în 1954 şi condamnaţi la cincisprezece, douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani închisoare. Nimeni în ţară nu era în siguranţă.

Totuşi, continuam să cerem sfaturi. îi tratam pe cei bătrâni întocmai cum le tratează ţăranii pe bătrânele vrăjitoare din sate, cu un amestec de teamă respectuoasă şi dispreţ. Reuşeam întotdeauna să extragem din răspunsurile lor o anumită consolare care ne ajuta să adormim cu o foarte mică speranţă. Dar pe măsură ce se apropia ziua procesului, nu-mi mai puteam lua gândul de la totala mea neputinţă şi lipsă de apărare.

în 18 ianuarie 1951, Pohne şi cu mine am fost duşi din nou la tribunal. Eram singuri cu doi gardieni, unul numit Maier şi celălalt un tânăr căruia noi îi ziceam Bebe. Am aşteptat toată dimineaţa singuri în camera neîncălzită şi mizeră. Maier a deschis uşa şi a lăsat să intre un civil tânăr şi bine îmbrăcat. I-a spus să stea jos pe una din bănci şi să-şi ţină gura. Când Pohne a făcut o mişcare ca să se apropie de el, gardianul a ţipat amenin ţându-l că-i mută fălcile din loc. Supus, s-a aşezat din nou pe bancă, în timp ce Maier pleca. M-am uitat la noul venit şi în mod simultan am realizat că ne mai întâlniserăm undeva. Plecă şi Bebe, încuind uşa în urma lui. Ne-am amintit că ne întâlniserăm la nunta lui

Zevedei Barbu, fostul ataşat de presă român de la Londra, în februarie 1946. L-am întrebat ce mai e nou. Preşedintele Truman, mi-a spus el, vorbind despre starea Uniunii a cerut mobilizarea totală a muncitorilor. Toată lumea presupune că Statele Unite au gânduri serioase de data aceasta, iar noi am fost nespus de bucuroşi să avem veşti bune pe care să le ducem prietenilor noştri. Tânărul, bulgar, fusese arestat pentru că poseda un revolver fără să aibă permis. Curând a fost luat de Maier şi nu l-am mai văzut niciodată.

Bebe s-a întors, aducându-şi şi servieta plină până la refuz. A pus-o pe pervazul ferestrei şi a început să scoată din ea. S-a întors spre noi şi ne-a întrebat: „Sunteţi flămânzi?”. „Da!”, am răspuns amândoi în cor, surprinşi. Era o întrebare într-adevăr rară din partea unuia dintre temnicerii noştri. '

A desfăcut un pachet învelit în ziar şi l-a împins spre noi. „Asta-i pentru voi, de la prietenii voştri de afară.” Am rămas cu gura căscată de uimire. Omul îşi pusese în joc libertatea nu atât pentru noi cât pentru bani; eternul „bacşiş”, reminiscenţă turcească înrădăcinată atât de adânc în România. Erau cam trei sferturi de kilogram de carne afumată şi multă pâine neagră. Am împărţit cu Pohne preţiosul dar şi imediat am început să înfulecăm.

înainte de a se lăsa întunericul a fost nevoie de camera în care aşteptam noi şi atunci Maier

ne-a condus, prin nişte coridoare deşerte ale clădirii tribunalului, într-un mic antreu care dădea în două birouri. Un soldat făcea curăţenie. Maier i-a cerut să ne păzească şi a plecat împreună cu Bebe. Afară ningea. Sprijiniţi de fereastra care avea un mic element de calorifer dedesubt, am aşteptat în tăcere. Soldatul continua să-şi vadă de treaba lui. Fuma şi eu eram cu ochii ţintă la ţigară. M-a văzut privind-o şi a aruncat-o jos pe podea, pe jumătate fumată. Am ridicat-o. Aşa se proceda întotdeauna. Dacă mi-o dădea direct, ar fi putut fi văzut şi ar fi primit o pedeapsă de la cinci la zece ani. Aveam la mine întotdeauna un ţigaret făcut din pâine sau din lemn de brad şi fixând restul de ţigară în el, am început să fumez.

Ne-a întrebat: „Deţinuţi politici?” „Ai ghicit.” „Ce-aţi făcut?” „Corespondenţi la un ziar american.”, am răspuns noi. „La ce bun să munceşti pentru americani?”, spuse el. „Aia nu-s serioşi. Ne tot spun la radio că vin să ne ajute. Da', pe cinstea mea, să fi făcut tot drumul din America până aici într-o roabă şi tot ar fi ajuns demult.” Continuă să mătură pardoseala cu vigoare sporită. După un timp, se duse la uşă şi privi în lungul coridorului. Se întoarse, scoase un pachet de ţigări ieftine, alese patru şi pe furiş le puse pe pervazul ferestrei. Apoi îşi aprinse o ţigară şi o lăsă pe calorifer, dispărând în camera de alături. Am luat ţigara, am aprins una dintre cele lăsate de el şi am pus-o pe cea aprinsă la

loc pe calorifer. I-am mulţumit pentru darul făcut. „E în regulă. Oameni suntem la urma urmei. Ai grijă să nu te vadă porcul ăla de miliţian că o păţesc.”

Fumând ţigara, m-am înveselit şi am început să glumesc cu Pohne. „Am impresia că *Associated Press* o să primească un articol mai gras decât *United Press.* Sunt sigur că mi se dau douăzeci de ani şi ţie numai cincisprezece.” Am fumat una după alta cele patru ţigări. Am fost cuprins de euforie şi Pohne s-a molipsit şi el. Am început să glumim şi să râdem. Nu era vorba nici de bravadă, nici de curaj. Ceva ne scosese din ambianţa sordidă şi ne desprinsese de realitate.

Maier şi Bebe s-au întors şi ne-au spus să ne pregătim. Era târziu şi eram obosiţi. Ne sculasem la patru şi jumătate dimineaţa, şi când am fost duşi, în cele din urmă, în sala de judecată bine iluminată a secţiei a doua, ceasul arăta nouă şi jumătate seara. Eram singuri în boxa acuzaţilor. Pe bănci erau câţiva ofiţeri stagiari şi câţiva civili. Avocaţii noştri luaseră loc la masa apărării. N-am priceput niciodată raţiunea pentru care erau şi spectatori civili. Poate voiau să menţină un fel de tradiţie, deşi procesul nostru era secret. Nici unuia din familia noastră nu-i fusese îngăduit să vină şi totuşi erau afară de la ora şapte dimineaţa, stând la marginea trotuarului şi aşteptând să ne zărească.

La ora zece, Curtea binevoi în sfârşit să apară. Am fost onoraţi de doi locotenent-colonei, trei maiori şi un colonel procuror, gradul cel mai înalt posibil. Ne-am ridicat în picioare şi am aşteptat până ce Curtea ne-a spus să stăm jos. Apoi, preşedintele mi-a strigat numele. Eu eram „şeful bandei”. După ce m-a identificat a fost rândul lui Pohne şi apoi preşedintele a spus grefierului să citească acuzarea. Ascultam cu urechile ciulite: „încă din 1941, acuzatul a lucrat pentru Serviciul de Informaţii Anglo-American la Ankara. De atunci şi-a început activitatea criminală.” în 1941, anglo-americanii erau aliaţii Rusiei, totuşi a fi colaborat la ziare britanice şi americane în perioada aceea devenise, în 1950, o crimă împotriva clasei muncitoare româneşti. Pe vremea când eu eram de partea adevăratei democraţii, cei mai mulţi dintre judecători erau probabil angajaţi, împreună cu invadatorii nazişti ai Europei Orientale, să lupte împotriva „principiilor” pe care le apărau în noaptea aceea.

Acuzatul, continuă el, a dat serviciilor de informaţii imperialiste ştiri valoroase de natură politică, economică şi militară, vorbind şi despre moralul poporului. Acuzatul a comunicat în secret informaţii la BBC care au fost folosite pentru a răspândi minciuni la adresa Republicii noastre. Acuzarea a intrat apoi în amănunte. Informaţii politice: acuzatul a vorbit despre arestările ţăranilor; despre numiri în Partidul

Muncitoresc; despre mişcările conducătorilor politici. Informaţii economice: a vorbit despre eşecul stabilizării din 1947; despre negocieri comerciale şi despre expedierea aurului românesc în străinătate.

Mi-am amintit deodată că am primit o telegramă în 1946 de la *Associated Press* din Londra în care se spunea: „Churchil a afirmat că sovieticii au 400 de divizii gata pentru a acţiona în Europa Orientală stop Câte sunt staţionate pe teritoriul vostru?”. Am privit telegrama ca pe o bucată de cărbune aprins deoarece purta ştampila cenzorului militar rus. Am alergat cu ea la maiorul Levy, şeful rus al Cenzurii Presei Aliate. „Ce pot să fac cu asta?”. Levy, un evreu basarabean inteligent, m-a privit înţelegător. „Păi, nu-i decât un om care să-ţi poată da răspunsul. Tovarăşul Stalin. De ce nu intri în contact cu el?”. Eu am uitat incidentul, dar Serviciul Secret Român nu l-a uitat.

Moralul ţăranilor: a comunicat contactelor sale că ţăranii şi-au pierdut economiile la stabilizare şi că erau mulţi nemulţumiţi. Că exista o opoziţie şi partizani care luptau.

Au fost citite declaraţiile Annei şi Norei Samuelli despre vizitele mele frecvente la oficiile de presă şi la legaţii. Un prieten afirmase că am vorbit cu el despre problemele economice. Mironescu, adjunctul meu, a declarat că el fusese de multă vreme convins că spionam, deoarece de câte ori venea cineva să mă caute

acasă, atunci când era şi el la mine, îi spuneam să iasă din cameră. Asta era curată prostie. Dar am aflat mai târziu că toate aceste persoane fuseseră chemate la Ministerul de Interne unde li s-au arătat declaraţii gata pregătite cerându-li-se să le semneze. Dacă au încercat să refuze, au fost ameninţaţi că vor fi arestaţi şi judecaţi pentru complicitate.

Apoi, grefierul a citit acuzarea lui Pohne. Obţinuse informaţii de la Ministerul de Interne despre regulile care priveau emigrarea evreilor în Israel. Afară de aceasta, comunicase legaţiei americane informaţii primite de la legaţia Israelului. în plus, avea relaţii cu diplomaţi străini şi le dădea informaţii despre ţară. Iată ce făcuse marele spion internaţional Pohne!

Acuzarea a conchis că eram vinovaţi de înaltă trădare. Pedepsele noastre fuseseră probabil deja stabilite de Securitate, dar judecătorii aveau totuşi o anumită latitudine privind limitele maxime. Stăteau impasibili, aparent plictisiţi de toate procedurile. Era foarte târziu şi cu toate că în noul stat comunist se obişnuia să se lucreze până noaptea târziu şi să se înceapă târziu dimineaţa, erau probabil nerăbdători să termine odată şi cu treaba asta şi să plece acasă la neveste, la iubite şi la o cină bună. Preşedintele mi s-a adresat şi m-am ridicat în picioare. M-a întrebat dacă sunt de acord cu cele afirmate şi dacă am ceva de spus. Ştiam că era inutil să neg ceva sau să protestez pentru faptul că sunt rău

tratat. Singurul rezultat ar fi fost să fiu trimis înapoi la Securitate şi bătut, că să învăţ cum *se* aşteptau ei să se poarte actorul principal în această melodramă înscenată. Pentru că scopul acestor spectacole era să demonstreze direct, negru pe alb, vigilenţa Partidului şi ce-l aştepta pe un eventual spion dacă era prins.

Am spus doar că vreo 80 la sută dintre veştile care vin despre România sunt de la *Associated* Press şi că nici un alt corespondent nu şi-a bătut capul să trimită rapoarte atât de cuprinzătoare. Dacă guvernul a avut cândva ceva de obiectat împotriva contactelor mele, ar fi fost cinstit să mă înştiinţeze direct sau pur şi simplu să nu mă mai acrediteze. în felul acesta, s-ar fi pus punct întregii afaceri. Am încheiat prin a spune că sunt prea bătrân să mai învăţ noul mod de a face ziaristică şi că nu cunosc decât jurnalismul considerat în mod general corect în Occident. Au schimbat legile în secret. Ceea ce fusese în regulă cu o zi în urmă, devenise ilegal peste noapte. S-ar fi putut să fiu vinovat conform noilor legi, dar conform normelor occidentale nu eram. Am admis toate învinuirile care mi s-au adus, iar Pohne le-a admis pe ale sale. Colonelul procuror citi o transpunere într-o formă nouă a acuzării dar sfârşi cu o notă sinistră şi neaşteptată. Ceru condamnarea pe viaţă pentru noi amândoi. Eu mă aşteptam, dar Pohne nici gând.

Apărarea, bucuroasă să se agaţe de orice pai

care ar putea prelungi cazul, iar lor să le dea ocazia de a pretinde că au făcut tot ce au putut, au sărit în sus şi au cerut o amânare de o săptămână ca să reconsidere apărarea lui Pohne, în lumina celor solicitate de procuror. Pohne era de naţionalitate străină şi, ca atare, nu putea fi acuzat de înaltă trădare, ci doar de spionaj, ceea ce însemna maximum cincisprezece ani. Curtea nu a ţinut deloc seama de acest argument şi l-a acuzat de trădare. Erau sute de cazuri asemănătoare, greci, iugoslavi, austrieci, germani ba chiar şi un cetăţean american; neţinându-se de fel seama de cetăţenia lor străină, erau toţi acuzaţi de înaltă trădare.

Având în vedere gravitatea acuzării împotriva lui Pohne, Curtea, după o matură deliberare, care a durat vreo trei minute, s-a întors şi a spus că îi lăsa apărătorului lui Pohne douăzeci de minute în care să se pregătească pentru noile încadrări. într-adevăr, o mare generozitate! Preşedintele a declarat că vrea să fie drept. Acuzării i-au trebuit douăzeci de minute ca să pledeze împotriva noastră, aşa că acorda cu generozitate apărării acelaşi timp. Zece minute pentru pledoaria celor doi avocaţi ai lui Pohne, zece minute pentru ai mei. Cinci minute de avocat pentru a combate o posibilă condamnare pe viaţă.

Primul meu avocat s-a ridicat şi a spus:

„Tovarăşe Preşedinte, în faţa dumneavoastră stă un exemplu al acelei burghezii care a oprimat atâta timp oamenii muncii din ţara noastră. S-a născut în mijlocul răului. N-a ştiut că se poate altfel. A fost educat în acea atmosferă viciată care cultivă ura pentru tot ce este bun, pentru libertatea pe care o apărăm noi. E stăpânit de ura împotriva clasei muncitoare şi a făcut totul ca să-i împiedice progresul. Uneltind şi complotând cu imperialiştii anglo-americani, a încercat...” şi tot aşa mai departe timp de patru minute. Apoi s-a oprit, amintindu-şi probabil că nu era acuzator ci apărător. „Tovarăşe Preşedinte, este vinovat, dar având în vedere faptul că a mărturisit totul şi că poate a fost pervertit de acea societate putredă în care e posibil să nu fi fost un agent liber, vă rog să-i daţi cea mai blândă sentinţă pe care o puteţi considera echitabilă.” îşi şterse fruntea după treaba bună pe care o făcuse şi se aşeză.

Cel de al doilea avocat al meu a bolborosit, cu o viteză uimitoare, o mulţime de cuvinte de specialitate de neînţeles pentru mine şi probabil şi pentru Curte şi a încercat să demonstreze că instanţa a ales din codul penal paragrafe care nu se potriveau cazului meu. S-a aşezat şi el, clar fiind că nu a reuşit să convingă nici Curtea şi nici pe sine însuşi. Dar trebuia să-şi câştige şi el cumva existenţa.

Apărarea lui Pohne a cântat o melodie pe o

temă complet diferită. A încercat să convingă Curtea că Pohne era un adevărat democrat, ceea ce întâmplător chiar era. A amintit că omul acuzat de activitate fascistă fusese închis într-unul din îngrozitoarele lagăre naziste din Transnistria, de unde fusese eliberat de trupele ruseşti.

În ultima mea pledoarie, am spus că nu puteam decât să le amintesc că au schimbat legile. Le-am mai cerut să aducă martorii care au făcut declaraţii împotriva mea ca să dovedesc că ceea ce au spus nu-i adevărat. Pohne le-a amintit încă o dată de anii petrecuţi în lagărul de concentrare. Nici o persoană care a fost închisă într-un asemenea lagăr nu poate fi considerată duşman al clasei muncitoare.

Curtea s-a ridicat. Hotărârea urma să fie luată mai târziu, iar noi aveam să fim anunţaţi în închisoare. Spectacolul luase sfârşit, şi gardienii ne grăbeau să ieşim din sală. Trecuse de miezul nopţii. După încă două ore, am fost duşi la duba care aştepta în dosul clădirii şi încuiaţi în micul compartiment secret din faţă. Era întuneric beznă şi pe pipăite ne-am aşezat pe podea. Spre uimirea noastră, am dat cu mâinile de alte trupuri omeneşti, constatând că mai sunt trei oameni închişi acolo cu noi.

în timp ce duba înainta zgâlţâindu-se pe drumul acoperit de zăpadă care ducea la Jilava, am aflat povestea celor care erau cu noi. Doi dintre ei erau muncitori la calea ferată, iar al

treilea funcţionar. Trimiseseră informaţii la Comitetul Naţional Român din Paris şi Centrului American de Contrainformaţii din Linz, ascunzând scrisori, documente şi hărţi în cutia acumulatorului din vagonul Bucureşti-Paris al expresului internaţional. Se stricase sistemul de iluminare şi electricienii care au deschis cutia acumulatorului au găsit scrisori adresate unor oameni din Paris. Printre electricieni era şi un membru de partid. Nu s-a spus nimic, dar Partidul a pus sub supraveghere cutia. Unul dintre cei care erau acum cu noi a fost prins încercând s-o deschidă şi o bătaie bună dăduse la iveală şi numele celorlalţi doi.

Duba s-a înţepenit într-un nămete de zăpadă din afara Capitalei şi gardienii, înjurând furioşi, au început să îndepărteze zăpada cu lopeţile. Dinspre câmpia Dunării bătea un vânt îngheţat care şuiera printre crăpăturile maşinii noastre. Ne-am înghesuit unii în alţii cu degetele şi picioarele îngheţate. Eram sculaţi de douăzeci şi două de ore, având drept hrană un sfert de kilogram de pâine şi ne lăsau genunchii. Am ajuns la Jilava pe la 4 dimineaţa şi prietenii mei mi-au adus obişnuitele lături, conţinând o mulţime de oase. Am înghiţit zeama scârboasă şi am supt oasele. Cineva păstrase pentru mine porţia lui de pâine. Am înghiţit-o hămesit, stând pe priciul de jos şi gândin- du-mă la situaţia mea.

Trecură patru zile foarte lungi. Nu puteam

sta liniştit, nu mă puteam concentra asupra nici unui subiect şi nici participa la discuţii. Numărul celor din celulă scăzuse de la 258 la 180. Tot mulţi rămăsesem, dar cel puţin avea fiecare un loc unde să doarmă, deşi mulţi dormeau tot pe podea.

în cea de a patra zi, un funcţionar din închisoare îmi strigă numele. Mă conduse pe coridorul lung şi întunecos la o masă mică, pliantă, cu două scaune, pe care ne-am aşezat. O lămpiţă cu gaz răspândea fum o dată cu lumina ei galbenă pâlpâitoare. Funcţionarul deschise un dosar şi-mi dădu copia scoasă la indigo a unei coli de hârtie scrisă de mână. Am citit: „Curtea secţiei a doua a Tribunalului Militar din Bucureşti, întrunită în ziua de 18 ianuarie 1951, sub preşedinţia locotenent-colonelului Florescu, a judecat cazul acuzatului Leonard Kirschen, ziarist, domiciliat în Bucureşti, strada C.A. Rosetti. în baza articolului 191, a fost găsit vinovat. împotriva acuzatului Leonard Kirschen, Curtea a pronunţat următoarea sentinţă: douăzeci şi cinci de ani detenţie, pierderea drepturilor civile timp de zece ani şi plata cheltuielilor de judecată. Pentru infracţiuni privind probleme monetare, Curtea îşi declină competenţa. Acuzatul are drept de apel.” Urmau apoi diferite ştampile şi semnături. Dedesubt scria „Fac apel împotriva sentinţei nr. 160 din 18 ianuarie 1951 a secţiei a doua a Tribunalului Militar din Bucureşti.” Funcţionarul mă întrebă:

„Ai citit?”. Am dat din cap. „Ce dracu ai făcut?”. „Am fost corespondent pentru presa americană,” am răspuns eu. Funcţionarul a fluierat: „N-ai găsit ceva mai bun de făcut, în lumea asta mare, decât să lucrezi pentru americani?”. „Nu ştiam să fac altceva,” am spus eu. „Ei bine, acum ştii”, fu ultimul lui comentariu. „Ai de gând să faci apel? Eu aş face. Nu se ştie niciodată de unde sare iepurele.”

La întoarcerea în celulă, toţi s-au repezit să afle care a fost sentinţa. învăţaţii care spuseseră că sunt nevinovat şi că nu am de ce să mă tem au tras concluzia: „Trebuie să fi făcut tu ceva.” De fapt, nu făcusem nimic mai rău decât ceilalţi. Dar cum toţi se simţeau „vinovaţi” pentru că se aflau acolo, deşi îşi susţineau nevinovăţia, găseau o oarecare consolare în bănuiala vinovăţiei altuia.

Am încercat să-mi analizez sentimentele. Regretam că sunt ziarist? Nu. Mi-era frică? Poate. Mi-a fost întotdeauna teamă să stau închis. Credeam sincer că va trebui să ispăşesc toată pedeapsa de douăzeci şi cinci de ani? Nici gând. Dacă aş fi fost *sigur* că aveam să fac chiar numai zece ani, n-aş fi supravieţuit. Mă gândeam să-mi pun capăt zilelor? Din ziua în care, în celula de la Malmaison, am fost silit să umblu în cerc la nesfârşit, nu mi-a trecut niciodată prin cap să fac aşa ceva. în închisoare, cât timp ai viaţă, ai speranţă. Această speranţă m-a ţinut pe mine, pe Pohne şi pe alţi zeci de mii în

viaţă în acei ani de suferinţă şi dezolare. Cei care n-au avut-o, n-au supravieţuit. Am văzut un bătrân general, nevinovat şi sigur că va fi achitat, îndurând nouă luni în cele mai vitrege condiţii. Când i s-a spus că a fost condamnat la doi ani, a murit de o criză de inimă. Cele cincisprezece luni care îi mai rămăseseră erau mai mult decât putea el îndura. Eram bucuros că s-a sfârşit. Aş fi putut dormi zile în şir, dar zgomotul din celulă facea imposibilă odihna.

IN AŞTEPTARE

>

în primăvara anului 1951, în toate închisorile româneşti se răspândise zvonul despre o reformă a întregului sistem penitenciar. Se spunea că închisorile aveau să se numească „Institute de reeducare”, iar puşcăriaşii aveau să fie ţinuţi în ele doar scurt timp. Guvernul plănuia să facă nişte colonii autonome de muncitori, de care condamnaţii să aparţină doar nominal. în aceste colonii se preconiza să se construiască fabrici şi locuinţe, astfel încât familiile deţinuţilor să poată veni şi locui împreună cu ei. Aveau să ajute la construirea unei ţări noi, eliberată de vechea asuprire a burgheziei. Destinul lor avea să depindă doar de ei înşişi. Aveau să fie, bineînţeles, şi anumite restricţii, dar ele erau necesare unui stat nou, subminat în permanenţă de duşmani.

Circulau de asemenea vorbe despre munca în mine, dar aici părerile erau împărţite. Unii spuneau că munca în mine înseamnă pur şi simplu muncă de sclav. Alţii că ar fi un adevărat rai din punct de vedere al hranei. Această ultimă părere ne trezea mult interesul, căci încă din toamna anului 1950, de la un meniu relativ bogat, guvernul a trecut brusc la praz. Sau mai

bine zis o bănuială de praz în apa caldă pe care o primeam de două ori pe zi. Apoi a trecut la morcovi. Trei sute şaizeci de tone au fost aruncate la Jilava şi noi a trebuit să le mâncăm. Explicaţia era că întreprinderea de Stat pentru Distribuirea Legumelor rămăsese cu o mulţime de morcovi dolofani şi pe jumătate stricaţi, pe care nu i-ar fi cumpărat nimeni nici măcar pentru porci. Fuseseră trimişi la închisori, ca să se acopere pierderile, aşa cum s-a întâmplat şi cu cartofii stricaţi. Când m-am întors de la Malmaison, în ianuarie 1951, încă se mai mâncau morcovi. La plecarea mea, îi lăsasem pe toţi palizi. La întoarcere, din cauza consumului neîntrerupt de carotină, arătau ca nişte stafii galbene.

Oamenii se simţeau slăbiţi şi nu făceau mişcare din simplul motiv că nu mai aveau putere să umble. Am încercat să protestăm, să refuzăm cu totul mâncarea, dar gardienii făceau haz spunând că această dietă se datora preoţilor şi medicilor din închisoare care protestaseră împotriva fasolei uscate. Dar şi de fasole uscată avusesem parte din belşug. A hrăni nişte oameni, în condiţiile în care trăiam noi, cu fasole uscată de două ori pe zi, săptămână după săptămână, era ceva mortal. Cei bătrâni nu se atingeau de mâncare zile întregi, dar se găseau întotdeauna guri flămânde care întindeau mâna la o asemenea pomană. Timpul nostru se împărţea în perioade marcate de schimbarea

hranei. Era „perioada premergătoare introducerii fasolei”, sau „perioada care a urmat imediat după apariţia ciorbei de burtă”.

întreaga agitaţie privind hrana şi zvonurile despre „reformă” făceau parte dintr-o tehnică deliberată pentru a o scoate la capăt cu atitudinea noastră turbulentă. Pe vremea aceea, noi, deţinuţii politici, eram foarte hotărâţi să nu ne lăsăm călcaţi în picioare. Autorităţile ar fi putut folosi metoda elementară a brutalităţii fizice pentru a ne ţine sub control. Dar acest procedeu avea dezavantajele lui. Pentru a-l aplica era nevoie de un număr mare de oameni şi nici nu era bine venit pentru publicitate. În schimb se folosea tehnica mai subtilă, mai ieftină şi tot atât de eficientă a hranei şi a zvonurilor. Mai întâi hrana, ca să ne debiliteze în aşa hal, încât orice revoltă să devină imposibilă. Apoi, când în starea noastră de apatie şi de slăbiciune mâncarea devenea unica preocupare, începeau zvonurile. Zvonuri cu „reforma închisorilor”, munca în „mine” şi la „Canal”, zvonuri care puneau accentul pe mâncarea bună pe care o primeau oamenii acolo. Toate ca să ne facă să ne oferim de bună voie la realizarea acestor proiecte care implicau o muncă de sclav.

Raţia noastră de pâine era de un sfert de kilogram pe zi. Dar am auzit că la Canal se dădea o jumătate de kilogram, ba în anumite colonii de muncă se ajungea chiar la trei sferturi, iar în mine se spunea că s-ar da un

kilogram şi un sfert. Ba, mai mult, în coloniile de muncă, îţi puteai vedea familia şi puteai primi pachete de acasă care conţineau ciocolată, cafea solubilă, slănină, şuncă şi came afumată. Ba chiar medicamente şi haine. Inghesuiţi în celulele noastre supraaglomerate, a început să ne obsedeze dorinţa de a fi trimişi la Canal, la mine sau la fabrica din Aiud. Nu vorbeam despre nimic altceva decât despre muncă, mâncare mai bună, pâine, grame şi raţii. Din când în când, câte cineva închis în lagărele care existau acum în Bucureşti era adus sau ca martor, sau spre a fi rejudecat. Era la curent cu zvonurile, dar ele nu aveau nimic comun cu lagărul de unde venea el. Dimpotrivă, ne vorbea despre condiţii de viaţă extenuante, muncă de noapte, zăpadă, vânt şi nămeţi, ne povestea cum se întorc uzi leoarcă, morţi de foame, bătuţi de gardieni, iar schimburile erau de douăsprezece ore. Noi însă, nu-l credeam, iar campania zvonurilor era bine întreţinută de locţiitorii politici. Flămânzi, epuizaţi şi deprimaţi, doream cu disperare să muncim, să facem orice ca să scăpăm din blestemata aceea de fortăreaţă subterană care ne măcina viaţa, înlocuind-o cu reumatism şi tuberculoză.

Trăgeam de limbă gardienii să ne spună despre posibilitatea de a munci şi deduceam din răspunsurile lor circumspecte şi evident pregătite de mai înainte, că existau posibilităţi şi pentru noi. Apoi, când disperarea noastră de a

afla ceva concret devenise acută şi ne înmuiaserăm suficient, ne-au spus că posibilitatea de a munci era ceva sigur. Dar nu pentru oricine. A munci, când eşti la puşcărie, era un privilegiu şi nu o obligaţie. Era o reeducare, o pregătire pentru societate. Clătinau din cap, prefăcându-se că au îndoieli şi ne spuneau că numai celor foarte buni, numai celor care au dovedit că se căiesc sincer pentru nelegiuirile comise, li se va îngădui să muncească.

Pe neaşteptate, au dispărut morcovii şi s-a revenit la hrana normală din închisoare, groaznică, dar suportabilă. Ba chiar cu o inovaţie, două feluri la masa de prânz. Paznicii rânjeau la noi şi ne spuneau că nu meritǎm un asemenea tratament. Două zile mai târziu, a început etapa următoare a planului pe care autorităţile îl puneau în aplicare. între fortificaţii şi zidul exterior era un şanţ în care celor 1 200 de persoane închise nu li se îngăduia decât un minimum de mişcare. Lipsa aceasta de aer, de lungă durată, asigura debilitarea organismelor.

Veni ordinul ca toţi deţinuţii să facă mişcare. Şase celule erau scoase afară de la opt la zece dimineaţa şi şase de la zece la douăsprezece. Câte şase sute de oameni în acelaşi timp. Instrucţiunile extrem de severe pentru a preveni contactul între celule fuseseră revocate. Dimineaţa la opt gardienii dădeau buzna în celulă, strigând: „Afară, şleahtă afurisită de

netrebnici, toţi, afară, la instrucţie! Nu mai rămâne nimeni în celulă.”. Mulţi oameni în vârstă nu-şi reveniseră încă după dieta de morcovi şi abia erau în stare să se deplaseze de lângă paturile lor ca să urineze în butoaie. Rugau în zadar gardienii să-i lase să rămână înăuntru. Toţi trebuiau să fie scoşi »afară. Gardienii îl zoreau pe fiecare cu lovituri şi înjurături. Unii se ascundeau sub paturi, dar gardienii loveau zdravăn pe dedesubt cu cozi de mătură şi ţevi de fier, nimerind ţeste, ochi, guri şi tot ce putea fi ajuns. Urletele şi ţipetele nu făceau decât să le sporească furia.

Ne grăbeam să ieşim afară, călcându-ne unii pe alţii, cuprinşi de panică, încercând să evităm loviturile care cădeau ca o ploaie asupra noastră dinspre cele două rânduri de miliţieni aliniaţi de o parte şi de alta în drumul nostru peste podul basculant şi apoi în şanţ. Zăpada era de aproape treizeci şi cinci de centimetri şi în unele părţi ale şanţului se formaseră nămeţi înalţi. Eram galbeni şi vineţi la faţă din cauza morcovilor şi a gerului şi stăteam zăpăciţi afară, frecându-ne mâinile şi suflând în ele. O treime dintre noi eram îmbrăcaţi destul de gros, cu căciuli de lână şi haine cu petice multicolore. Alţii aveau sacouri de bumbac, cămăşi deschise la gât şi sandale, cum fuseseră surprinşi la arestare. Paznicii noştri purtau pâslari peste cizmele lor militare, căciuli, mănuşi groase de lână şi şube îmblănite peste mantalele lungi şi groase. Chiar

şi aşa simţeau frigul şi băteau din picioare.

Veni ordinul să mărşăluim prin şanţ în şir indian. în timp ce şirul se lungea şi înainta anevoie prin zăpada neumblată, apăru locotenentul Maromet, însoţit de cea mai mare parte a personalului şi a „aparatului politic". Se înfipse în mijlocul şanţului, cu mâinile în şolduri şi boneta înclinată ameninţător peste un ochi. Părea să fi petrecut o noapte rea. Stătu şi ne privi fix câteva minute, fără să rostească un cuvânt, pe când noi grăbeam pasul ca să ne ferim de privirea lui. Deodată, strigă: „ Mai repede, porcilor, credeţi că asta-i o procesiune funerară?". Şi atunci, toată banda de vlăjgani se repezi asupra noastră cu frenezie. începură să ne lovească cu beţele sau cu orice le era la îndemână, făcându-ne să fugim cât ne ţineau picioarele. Tineri şi bătrâni, voinici şi neputincioşi, cu limba scoasă, pantofii fără şireturi dispărând în zăpada groasă, tuşind şi transpirând, ne aruncam înainte ca smintiţii.

Dar pasul nostru nu era destul de rapid. Maromet îşi scoase haina şi luând un baston începu să ne lovească şi el. Deţinuţi! cel mai bine îmbrăcaţi erau victimele sale preferate şi privirea lui descoperi doi printre noi. Un inginer din faţa mea, cu o haină de piele îmblănită şi eu, în paltonul meu albastru, englezesc, cu guler de oposum. Slavă Domnului că haina era groasă,

căci bastonul mă lovea peste umeri, peste cap şi, mai jos, în dreptul rinichilor. M-am împiedicat şi am căzut. Mi-a tras un picior ca să mă ridic. Am alergat mai departe şi m-am împiedicat iar. Bastonul lui mă lovea fără încetare. între timp, şirul a mai domolit pasul şi atunci a început să lovească în alţii, ca să-i grăbească. Timp de două ore a continuat în felul acesta, cu Maromet încurajându-ne cu ţipete şi bătaie.
Din când în când, chiar gardienii oboseau şi se dădeau mai la o parte să-şi aprindă o ţigară.

Şirul încetinea atunci fuga. În diferite colţuri ale şanţului, ascunşi de privirile gardienilor, victime epuizate schimbau locul cu altele care reuşiseră să-şi tragă puţin sufletul. Ne-am întors împiedicându-ne la celulă şi ne-am trântit unde am apucat, pe jumătate morţi. Afară reîncepuseră ţipetele, căci a doua serie de şase sute de oameni era mânată să alerge prin şanţ. Programul a continuat timp de mai multe săptămâni, combinat cu o hrană mai consistentă, căci aveau de gând să ne facă apţi pentru muncă grea. Ca de obicei, indiferent cu ce intenţie se dădea un ordin, gardienii ţigani îl executau în unicul mod pe care îl ştiau.

între timp, câte vreo şaizeci de persoane erau duse zilnic la tribunal pentru judecată, care pentru unii se prelungea luni de zile, pe când maşina măcina înainte, fără să se oprească. în celula mea era un grup din conducerea Parti-

dului Naţional Ţărănesc, şaisprezece oameni în vârstă. Unii fuseseră membri în Parlamentul României. Şeful lor era Petrescu, vestitul chirurg şi director al spitalului „Schuller", din Ploieşti. într-o dimineaţă, pe la ora patru, le-a venit rândul să meargă la tribunal. Câţiva dintre ei fuseseră recent bolnavi, iar pe unul îl luaseră bolnav din pat ca să-l aresteze.

După ce, conform rutinei, au stat dezbrăcaţi în frig ca să se schimbe în uniformele infecte de puşcăriaşi, au plecat pe la ora şapte. Dar cum nu venise încă pâinea, au pornit spre tribunal doar cu treizeci de grame de terci în stomac. Procesul a început la ora nouă şi a durat, fără întrerupere, până Ia prânz. Nu era secret, era un simplu proces politic pentru înaltă trădare, iar ei erau acuzaţi că au continuat ilegal activitatea partidului, după ce fusese desfiinţat. Sala de tribunal era înţesată de membri ai familiilor lor şi de cei veniţi să asiste sau care aşteptau alte procese. Pe la ora douăsprezece jumătate, unul dintre ei a leşinat în boxa acuzaţilor şi a căzut cu capul înainte, peste ceilalţi, în timp ce era supus unui interogatoriu de către judecător. Din sală s-au auzit ţipetele soţiei şi ale mamei sale.

Preşedintele a întrebat: „E bolnav?" S-a auzit un strigăt din boxă: „Toţi suntem bolnavi. Nu ne-au dat nimic de mâncare. Cum vă puteţi aştepta să stăm flămânzi aici toată ziua, într-o asemenea tensiune?" Preşedintele s-a întors spre escortă şi a întrebat: „Când le aduceţi mâncarea?" „O s-o

primească diseară când se întorc. Nu putem aduce aici mâncare pentru toţi.” „Au mâncat ceva azi dimineaţă, şi-au primit pâinea?”, fu întrebarea următoare la care gardienii au răspuns minţind: „Au mâncat-o toată”. Din boxă se auziră proteste puternice şi toţi începură să ţipe în acelaşi timp.

Preşedintele hotărî să suspende interogatoriul şi trimise avocaţii să aducă ceva de mâncare pentru acuzaţi. Gardienii protestară vehement, spunând că este împotriva regulamentului ca deţinuţii să primească hrană de la străini, cât timp sunt în afara închisorii. Preşedintele ridică şi el vocea, spunând că tribunalul se află sub jurisdicţia lui şi dacă el spune să li se dea mâncare, avea să li se dea. Gardienii ripostară că nu vor permite nimănui să se apropie de acuzaţi şi dacă oamenii insistă vor fi duşi şi ei la puşcărie, orice ar spune preşedintele. Publicul, revenin- du-şi din şocul iniţial, striga, se urca pe bănci şi ameninţa pe cei patru gardieni care hotărâtă să cedeze. Oamenii s-au repezit afară, rude, prieteni, străini, să cumpere alimente pentru cei din boxa acuzaţilor.

După câteva minute, s-au întors încărcaţi cu pachete şi pungi de hârtie. Avocaţii au început să le împartă acuzaţilor, care se străduiau să ajungă la ele. Gardienii încercară să inspecteze pungile, de teamă să nu fi fost introduse mesaje înăuntru, dar fură împiedicaţi de mulţimea

cuprinsă de înfrigurare. Foarte curând, toţi cei din boxă, ţinând două sau mai multe pungi în mâini ori pe genunchi, începură să înfulece în graba mare, de teamă să nu înceapă interogatoriile imediat. Dar, preşedintele i-a lăsat să termine. S-au îndopat cu dulciuri şi chiftele usturoiate, castraveţi muraţi cu frişcă, muştar cu portocale, biscuiţi dulci cu peşte afumat, mere şi pere cu sandvişuri cu icre, toate împreună, cum le cădeau la mână. Unicul lor scop era să îmbuce cât de mult posibil, ca să-şi facă rezervă pentru mai multe zile. Au băut cafea, ceai, cacao şi limo- nadă, toate laolaltă, în timp ce publicul stătea în picioare pe bănci, strigând la ei emoţionaţi. Preşedintele s-a întors după o oră şi a reluat interogatoriile. S-a reinstalat ordinea, dar toată după-amiaza acuzaţii au ciugulit din bunătăţi, până n-a mai rămas nimic decât mult gunoi pe jos, în boxa acuzaţilor/[2]'

Gardienii, temându-se că o altă scenă se va dezlănţui seara, au telefonat la Jilava după întăriri. Acestea sosiseră şi aşteptau ascunse în altă cameră. Când audierea s-a sfârşit, pe la unsprezece noaptea, şi publicul a început să plece, unii au încercat să stea de vorbă cu acuzaţii. Gardienii şi-au scos pistoalele şi au obligat pe deţinuţi să se întoarcă spre perete. Cei douăzeci de miliţieni care aşteptau au dat năvală în sală şi au gonit publicul. Ivănică era alb de furie.

La ordinul său, escorta începu să-i bată pe cei

din boxă, care stăteau cu faţa la perete şi încercau să-şi apere capetele de lovituri. „Vă învăţăm noi ce-i aia disciplină, tâlharilor! Flămânzi, ai? O să vă dăm de mâncare de-o să vă iasă pe nas, trântori blestemaţi ce sunteţi. Aşteptaţi să ne întoarcem la închisoare!”. Deţinuţii s-au târât în duba care îi aştepta, tremurând la gândul celor ce aveau să urmeze. Miliţienii bruscau rudele care aşteptau, încercând disperate să-i zărească pe ai lor.

Ajunşi înapoi la Jilava, după ce s-au dezbrăcat sub o avalanşă de ninsoare, au fost duşi în maiouri şi chiloţi în „camera neagră” numărul 16, o încăpere subterană, unde era întuneric beznă. Acolo fusese păstrată pe vremuri muniţia ce servea tunurilor de 105 mm, montate în turnurile fortăreţei. încăperea nu avea ferestre şi pereţii erau de beton. Din tavanul boltit, plin de crăpături, picura necontenit apă, formând o baltă adâncă de câţiva zeci de centimetri care se întinsese peste tot. Temperatura era cel mult două grade sub zero.

Au străbătut coridorul şi s-au oprit în faţa uşii grele de stejar. Ivănică le-a poruncit să se dezbrace în pielea goală. Tremurau şi le clănţăneau dinţii, în timp ce el ţipa la ei: „Vă învăţ eu minte ce-nseamnă să călcaţi disciplina închisorii şi să vă răzvrătiţi împotriva regulilor ei. O s-aveţi timp berechet să vă lămuriţi ce se-ntâmplă cu cei care nu se supun. Marş înăuntru!”. După ce s-a deschis uşa, a tras câte

un picior zdravăn sau un pumn în ceafă fiecăruia dintre ei, împingându-i în gaura neagră şi căscată. Apoi, uşa a fost zăvorâtă.

După ce şi-au venit în fire, au început să se bălăcească goi prin apa lipicioasă. Simţeau picăturile grele şi înghe- ţaţe căzând din tavan şi lunecându-le pe trup, dar nu vedeau nimic. Se auzeau unii pe alţii împroşcând pe undeva apa cu picioarele, în căutarea zadarnică a unui loc uscat. Ar fi putut să însemne moarte sigură după trei sau patru ore.

Dar Petrescu nu şi-a pierdut capul. A început de îndată să-i organizeze pe oameni. Unul avea peste şaizeci de ani şi mulţi erau bolnavi. Trebuia găsit ceva cât mai repede. Le-a spus celor şaisprezece să formeze un şir. Apoi, fiecare dintre ei să ţină strâns în braţe pe cel din faţa lui ca să nu le fie irosită căldura trupurilor. Ţinându-se astfel, în întunericul negru ca smoala, formau un fel de şarpe uriaş. Petrescu le ordonă să depărteze picioarele şi să sară dintr-o parte în alta şi apoi de jos în sus. Strânşi la un loc, au început să sară şi să se legene într-o încercare disperată de a se încălzi. Apa rece şi mâloasă îi împroşca tot timpul. Unii alunecau. Alţii, din faţă şi din spate, se străduiau să-i susţină. Tot la câteva minute omul din frunte, căruia începuse să-i îngheţe partea din faţă, se schimba cu cel din urmă al cărui spate era îngheţat. Au continuat astfel ore şi ore în şir, schimbându-şi tot timpul locul şi sperând să se

sfârşească tortura cât mai curând.

Nu mai ştiau dacă e zi sau noapte. înghiţirea nemestecată a unei uriaşe cantităţi de hrană începu să-şi arate consecinţele, dând colici şi diaree. Oamenii erau nevoiţi să plece din rând, să se pună pe vine în întuneric, şi să se uşureze. Excrementele şi urina se amestecau cu apa de pe podea şi cum ei băteau tot timpul din picioare se stropeau cu propria murdărie. Mirosul sufocant, stricat, devenise insuportabil. Vreo doi dintre ei au leşinat. Ca să fie readuşi în simţire s-a întrerupt „dansul şarpelui" şi atunci începură imediat să îngheţe. Dar, de fiecare dată au reuşit să-şi reia poziţia şi au sărit aşa, în întuneric, patruzeci şi opt de ore. Când s-a deschis uşa, până şi gardienii au amuţit văzând rezultatele pedepsei aplicate. Cele mai multe dintre victime au căzut pe cimentul coridorului. S-au adus pături de la o celulă apropiată şi cei care nu mai puteau umbla au fost căraţi. Nici unul dintre oamenii care au trecut prin acest calvar nu a murit, doar câţiva s-au ales cu câte o răceală. Dar coşmarul amintirii celor îndurate atunci nu i-a părăsit toată viaţa şi ani de zile au tot povestit despre această groaznică întâmplare.

Pe măsură ce grup după grup părăsea Jilava, numărul celor din celula noastră s-a împuţinat de la 180 la 100. Cei mai mulţi dintre noi voiau să plece la Canal, din cauza mâncării, a aerului curat şi ca să scape de supravegherea constantă. Mulţi s-au dus la Aiud, o închisoare la vreo

şaizeci şi doi de kilometri la sud de Cluj, într-o regiune frumoasă, viticolă, dar unde disciplina era rigidă şi severă. Toţi deţinuţi! politici importanţi, cu sentinţe lungi, toţi marii criminali de război şi toţi membrii fostului guvern Antonescu erau acolo. Apoi, am auzit că celor care aveau de ispăşit mulţi ani, nu li se permitea să meargă în lagăre de muncă. Doar în mine sau la Aiud. Nu ştiam mare lucru despre mine, dar cei care veniseră de curând de la Aiud ne-au spus că nu-i atât de rău. Aveau o fabrică cu secţii de tâmplărie, de lăcătuşerie, de cazangerie şi un atelier de turnătorie. Hrana era mai bună decât la Jilava şi aveai chiar posibilitatea să fumezi câte o ţigară din când în când. Nu ne venea să credem.

Pohne, care fusese condamnat la douăzeci de ani, avu din nou aceeaşi soartă cu mine şi am început să ne pregă

tim de drum. Nici unul dintre noi nu poseda măcar o sacoşă mai mare pentru haine. Dar eu tot mai aveam vechiul meu impermeabil a cărui etichetă elegantă de Regent Street strălucea ca o ironie a trecutului. Am tăiat o bucată din căptuşeala lui de mătase şi Pohne mi-a făcut din ea o sacoşă. Dintr-o batistă am făcut un sac pentru pâine. Am amestecat pasta de dinţi cu săpun de ras, ca să dureze mai mult şi asta era cam tot ce aveam nevoie pentru ziua pelerinajului nostru spre Aiud. Un vechi deţinut ne-a spus: „Când îţi ispăşeşti pedeapsa, după condamnare, în penitenciar, gardienii se poartă altfel cu tine. Ai un statut diferit şi nimeni nu te scoate din rutina zilnică. Ai cel puţin dramul de pace la care te poţi aştepta în închisoare şi asta e ceva. Poţi să-ţi lingi rănile şi să uiţi de proces şi de ce a fost înainte”. Eram pe la mijlocul lui martie, dar Pohne şi cu mine încă nu fuseserăm chemaţi. Plecau tot mai mulţi, bucuroşi să scape de Jilava acum că venea primăvara. Eram din ce în ce mai nervoşi, pe măsură ce conducerea închisorii întocmea tot felul de liste. într-o zi, au făcut un recensământ al tuturor muncitorilor calificaţi, altădată al tuturor evreilor şi în altă zi al maghiarilor. De fiecare dată se răspândeau în închisoare zvonuri ciudate despre noi proiecte de lagăre şi noi posibilităţi de muncă. Dar nimic nu se materializa.

în fiecare zi eram aliniaţi în şanţ, sub soarele anemic de martie, bucuroşi să respirăm un pic

de aer proaspăt, în timp ce fişele noastre stăteau teanc pe o masă şubredă, cu picioare în capră. Funcţionarii închisorii şi „aparatul politic” ne strigau tot timpul numele, controlând şi răscontro- lând ore în şir. Peste tot părea că domneşte confuzia. Adesea, ştiam noi mai bine decât ei în care celulă stau oamenii, iar taloanele cu numere de înmatriculare păreau să nu corespundă niciodată. O funcţionară cu haine ponosite mâzgălea ceva, cu degetele pătate de cerneală, pe listele lungi şi pe formulare, în timp ce noi toţi o priveam, întotdeauna se întâmpla aşa când, în mijlocul acelor bărbaţi înfometaţi de sex, era prezentă o femeie. Bătrână sau tânără, urâtă sau drăguţă, devenea ţinta comentariilor noastre. în zadar unii dintre noi ne atrăgeau atenţia că aşa ceva nu este demn de nişte deţinuţi politici. Erau printre noi băieţandri de vârstă şcolară, pentru care priveliştea oferită de un păr lung, nepieptănat şi o fustă pătată părea o minune. Funcţionara îşi vedea de scris, obişnuită de multă vreme cu aşa ceva şi indiferentă la prezenţa unor puşcăriaşi murdari şi rău mirositori.

Pe când aşteptam şi căscam ochii la faţa ei ofilită şi plină de coşuri, câte unii rupeau rândurile ca să se ducă la veceul din apropiere, totul într-o goană nebună, de teamă să nu le fie strigate numele în lipsa lor. Gardienii înjurau în timp ce ei se întorceau încheindu-şi nasturii de la pantaloni. Locţiitorul politic era de-a dreptul

revoltat: „Mama voastră de porci, javre împuţite! Bine, mă, când termini s-o regulezi pe curva de mă-ta la closet, nu te poţi încheia la prohab înăuntru? Auziţi ce vă spun, fii de căţea ce sunteţi? Nu vă puteţi încheia la prohab înăuntru? Nu vedeţi că-i o doamnă aici?”, striga el în timp ce doamna îşi vedea înainte de treabă, netulburată.

în seara aceea, mă culcasem între un doctor şi un profesor de liceu care începu să recite „Luceafărul” de Eminescu, poetul naţional român din secolul al nouăsprezecelea:

> Cobori în jos, luceafăr blând,
> Alunecând pe-o rază Pătrunde-n
> casă şi în gând Şi viaţa-mi
> luminează!

Cuvintele răsunau atât de ireal, totuşi alinătoare, în mijlocul poverii de brutalitate şi suferinţă din celula întunecoasă. S-a aprins o discuţie literară, dând la iveală, pentru puţin timp, o altă lume.

în trei aprilie, ne-am sculat la cinci dimineaţa, flămânzi ca întotdeauna. A urmat „ora tăcerii”, în care am încercat să ne concentrăm gândurile şi să le trimitem celor dragi de acasă. De fapt, gândurile noastre se concentrau invariabil asupra mâncării: sau te pregăteai s-o primeşti, sau îţi ajutai digestia după ce ai mâncat-o. Uşa se deschise. Ca nişte animale flămânde, ne-am răsucit capetele

cuprinşi de marea aşteptare, dar venise doar Ivănică, care se chinuia să citească o listă lungă de nume. Eram întotdeauna atent la cel mai mic semn care ar fi putut însemna plecarea şi de câte ori îl vedeam pe Ivănică întâmpinând o imensă dificultate în privinţa unui nume, mă ridicam plin de speranţă în picioare, adunându-mi lucru- rile/[3]> „Fraţilor!”, am strigat eu, „Cred că plecăm!”. De data aceea a fost adevărat! Ivănică, având o memorie bună pentru fizionomii, privi spre cei care se agitau şi scuipă spre celulă ca să-şi sublinieze sentimentele. „De ce dracu nu răspunzi când te strig pe nume?”, mârâi el spre mine. Urmă Pohne şi foarte curând ne-am repezit amândoi să prindem un loc bun în coada care se formase la uşă. Pentru că a fi primul afară, însemna a fi primul într-un loc nou şi primul care îşi alege culcuşul într-o grabă nebună, poticnindu-se de ceilalţi şi sărind cu lucrurile lui pe cel mai apropiat pat care părea mai ferit şi în stare mai bună.

Ne-am aşezat pe bagaj, aşteptând. în sfârşit, au sosit terciul şi raţia noastră zilnică de pâine pe care am păstrat-o, căci încă nu ştiam ce ne aşteaptă. Auzisem că unii au călătorit timp de două săptămâni şi li se dădea de mâncare o dată la trei zile. Fiecare dintre noi dormea cu o pungă cu pâine uscată lângă cap, tocmai pentru o asemenea eventualitate. Dar asta însemna că, păstrând rezerva de pâine prin rotaţie, nu o mai mâneam niciodată proaspătă. Făceam tot felul

de presupuneri, noi cei chemaţi, cerând şi părerea celor care rămâneau în celulă. Asemenea mişcări stârneau întotdeauna emoţie. Chiar dacă evenimentul era nefavorabil, aducea o întrerupere a rutinei noastre cotidiene. Pentru noi, dacă într-adevăr plecam, aceasta însemna oameni noi în timpul călătoriei, veşti, călătoria în sine şi alţi oameni la capătul ei. Era totuşi o chestiune de noroc: puteam fi aruncaţi într-un loc mai bun sau mai rău. Speram cu toţii, bineînţeles, să fim trimişi la Canal, unde se dădea de trei ori mai multă pâine, veneau pachete de acasă şi poate ne întâlneam cu familiile. Când, în cele din urmă, gardienii ne-au făcut semn să ieşim, ne-am dat imediat seama că urma să mergem departe. După ce ai stat un timp închis, puteai să-ţi citeşti soarta din comportamentul gardienilor. Când intrai în închisoare pentru o perioadă lungă, erau aroganţi, dispreţuitori şi brutali. Când erai chemat la un interogatoriu de către un ofiţer superior, erau politicoşi, temându- se să nu fie mustraţi pentru brutalitate. Când plecai la altă închisoare, erau indiferenţi şi neagresivi. Când te eliberau, se purtau ca fraţii, de teamă că s-ar putea să se mai întâlnească vreodată cu tine.

Ne-au prevenit: „Să nu lase nimeni lucruri în urma lui, că nu are voie să şi le mai ceară înapoi”. De fapt, se refereau la sistemul nostru de comunicare între închisori, prin lăsarea câte unui obiect la toaletă sau în celulă. Din celula

următoare ni s-au mai alăturat şase persoane. Ne cunoşteam aproape toţi între noi şi ne-am salutat prieteneşte, dar gardianul ne-a ordonat să tăcem. Am traversat şanţul, ducându-ne într-o celulă mică aflată alături de intrarea în fort, unde câţiva deţinuţi pe care nu-i cunoşteam stăteau jos pe podea. S-au ridicat solemn în picioare şi ritualul prezentărilor a început fără grabă, metodic şi cu multă politeţe. Era ceva patetic şi ridicol în felul în care ne comportam cu acest prilej. Formula iniţială era: „E o plăcere să vă cunosc! îmi permiteţi să mă prezint”. La care se răspundea: „Plăcerea este de partea mea”. Titlurile de general, ministru, profesor, doctor şi episcop, ca şi cele de baron şi conte umpleau celula în acele ocazii şi te simţeai uşurat când cineva spunea „ţăran”, „şofer”, „muncitor”, sau orice altceva care să întrerupă monotonia bunei creşteri şi a prestigiului social. N-am acceptat niciodată teoria că ar exista un mod aristocratic în felul cum mănânci fasole şi morcovi stricaţi sau un mod rafinat de a-ţi lăsa pantalonii jos şi a te pune pe vine în faţa mai multor zeci de ochi curioşi.

Am pus întrebarea obişnuită: dacă mai sunt noutăţi. Dar nu erau decât puţine. Am reluat presupunerile în legătură cu destinaţia noastră şi am ajuns la concluzia că nu poate fi vorba de Canal, deoarece eram prea puţini şi media de vârstă depăşea bine patruzeci şi cinci de ani.
Părea să fie Aiudul. Am încercat să-i întrebăm pe

gardieni, dar ei au ridicat doar din umeri. Era secret şi nu aveau voie să ne spună.

A sosit un sergent funcţionar împingând, ca de obicei, o măsuţă pliabilă şi un scaun. A trântit un teanc de fişe pe masă, s-a aşezat, şi-a scos tocul rezervor, i-a deşurubat capacul şi a scuipat pe duşumea. A şters scuipatul cu cizmele lui de călărie, şi-a împins boneta pe ceafă, s-a rezemat de scaun şi ne-a examinat cu atenţie. Se juca cu tocul rezervor şi avea grijă să i se vadă ceasul de mână rusesc, în ţările cu regim comunist, tocul rezervor şi ceasul de mână denotau un rang social. Tocul însemna că cel care îl purta ştia să citească şi să scrie. Ceasul era răsucit ostentativ, scuturat şi ascultat la fiecare ocazie. Sergentul şi-a probat tocul pe o bucată de hârtie. După ce a studiat atent ceasul să vadă cât arată, trecu şi la sarcina plicticoasă de a ne identifica şi a completa încă unul din zecile de formulare pe anul acela. Apoi a plecat, luându-şi masa şi scaunul.

Gardienii, ajutaţi de un puşcăriaş de drept comun, începură să arunce în celulă sacoşele, valizele şi rucsacurile noastre ce fuseseră depozitate în magazia închisorii. Tot ce depăşea cantitatea permisă în celulă era ţinut în magazie. Uneori, puteai să schimbi hainele vechi cu altele mai noi, sau iama puteai obţine puloverele şi hainele de blană care-ţi fuseseră

luate primăvara. Dar nu existau reguli fixe şi închisorile se deosebeau unele de altele. Mult depindea de comandant şi de capriciile lui personale. Nici măcar o batistă veche şi zdrenţăroasă nu ţi-o puteai înlocui cu una bună fără aprobarea lui. Câteodată, nu-l vedeai cu lunile şi între timp era prea târziu pentru hainele groase de care ai fi avut nevoie.

Ne-am identificat foarte repede bagajele şi am cercetat lucrurile din interior cu afecţiune, numărându-le fericiţi, controlându-le şi mângâindu-le. În timp ce le împachetam la loc, ne puneam serios întrebarea cu ce să ne îmbrăcăm. Unii directori de închisoare interziceau hainele de blană, alţii aveau ceva cu puloverele. în altă parte, pijamalele erau considerate drept un articol decadent, îmbrăcăminte de imperialist occidental. Era absolut interzis să porţi brâu pe sub haine. Totuşi, mulţi îl purtau în secret ca să se apere de umezeala permanentă şi să-şi protejeze rinichii. Mulţi dintre noi sufereau de hernie în urma stării generale de slăbiciune. Din păcate, cu administraţia care se schimba foarte des, totul era nesigur. Problema îmbrăcăminţii ne preocupa foarte mult, neliniştindu-ne, deoarece mulţi au murit la închisoare din cauză că aveau haine nepotrivite în anumite condiţii limită, neprevăzute.

După mult timp, ni s-a dat masa. Unii dintre

noi şi-au zgâriat numele pe perete, căci deţinuţii care aveau să vină aici după noi îşi făceau datoria transmiţând numele, împreună cu orice alt indiciu în privinţa destinaţiei noastre, celor care rămăseseră înăuntru. Informaţia se transmitea apoi în toată închisoarea, trecând din celulă în celulă. Am fost duşi într-unul dintre coridoarele subterane lungi şi ni s-a dat ordin să ne dezbrăcăm şi să punem tot ce aveam în faţa noastră. Din fericire, era primăvară şi deşi era încă răcoare, nu îngheţam de frig. Au controlat toate obiectele pe care noi le împachetasem cu atâta grijă şi le-au împrăştiat prin coridor. Această ultimă inspecţie era foarte meticuloasă, căci voiau să ne împiedice să purtăm mesaje, să avem bancnote cu care am fi putut corupe escorta, sau să ascundem obiecte tăioase care ar fi putut servi la o evadare în timpul călătoriei. Ne-am îndesat în grabă lucrurile, ne-am îmbrăcat şi ne-am întors în celula de izolare.

După câteva ore au apărut cei care ne escortau, cu pistoalele mitralieră îndreptate spre noi. Un gardian şi-a amintit dintr-o dată că doi dintre noi erau „periculoşi”. Deşi, conform regulii generale, toţi cei care aveau condamnări mai mari de zece ani închisoare urmau să fie transferaţi în cătuşe, douăzeci şi şase dintre noi, a căror sentinţă era de peste cincisprezece ani, au fost lăsaţi în pace. S-au adus în grabă două perechi de lanţuri şi au fost puse în jurul gleznelor celor doi. Gardienii se mai înmu-

iaseră puţin în această ultimă călătorie pe care am făcut-o de la Jilava şi ne-au permis să privim prin fereastra mică din spatele dubei. Oraşul părea foarte mohorât şi neglijenţa administraţiei de stat se vedea în deteriorarea blocurilor de locuit, care pe vremuri fuseseră cochete. Se vedeau aceleaşi vechi tramvaie şi căruţele cu cai mânaţi alene de proprietarii lor ţărani, venind dinspre piaţa centrală.

în loc să mergem la gara principală din nordul Bucureştilor, am fost duşi într-un punct mai îndepărtat, unde transferul nostru în tren putea să aibă loc ferit de ochii publicului. Era Griviţa, o staţie de triaj amărâtă, între Gara de Nord şi depouri. Am coborât cât am putut de repede, ajutându-i pe colegii noştri încătuşaţi. Punân- du-ne bagajele pe umăr, escortaţi de ambele părţi de gardieni înarmaţi, am trecut printre paznici care stăteau tolăniţi, mecanici de locomotivă, măturători de tren şi alţii, inclusiv femei îmbrăcate în salopetă. Toţi se întorceau să se uite la noi, iar femeile duceau mâna la gură de parcă ar fi vrut să ascundă un suspin de uimire sau un strigăt de milă. Erau destul de obişnuiţi cu acest spectacol: bătrâni slabi, galbeni ca ceara, cu mers şovăielnic şi lanţuri ce le zăngăneau la picioare. Deşi nu-şi puteau ascunde simpatia şi mila, aceşti muncitori de la Griviţa, un bastion roşu cu nuclee de veterani comunişti bine pregătiţi, nu puteau să ne accepte cu adevărat.

Am trecut prin triaj unde mai multe trenuri erau curăţate şi remorcate de muncitori care s-au oprit să ne privească. Escorta ne-a pus să traversăm şinele căii ferate, dar din cauza bagajelor şi a perechii de deţinuţi cu cătuşe care aveau nevoie de ajutor, înaintarea noastră era destul de lentă. Gardienii au început să-şi piardă răbdarea, să strige şi să ne ameninţe cu patul pistoalelor. Dacă nu s-ar fi uitat muncitorii, ne-ar fi ciomăgit. Erau întotdeauna prost dispuşi când trebuiau să escorteze, prin spaţii deschise, deţinuţi pe care mulţimea îi simpatiza şi ar fi putut să dea ajutor unui eventual evadat. Ba şi mai rău, nu era exclus un act de violenţă pentru eliberea deţinuţilor şi asta ar fi însemnat să fie şi ei arestaţi, trimişi în judecată şi condamnaţi pe viaţă, fie pentru neglijenţă fie pentru complicitate. Aşa că, în dorinţa lor ca deplasarea să se termine cât mai repede, erau cuprinşi în mod inevitabil de o furie pe care şi-o revărsau, fără milă, asupra deţinuţilor.

Am încercat să mărim pasul, împiedicându-ne de şine, iar unii au căzut. Gardienii au presupus că au făcut-o dinadins şi, din ce în ce mai nervoşi, înjurau cât îi ţinea gura. Unul dintre ei şi-a ieşit complet din fire şi, plin de duşmănie, a tras un picior unui bătrân ofiţer care trecea anevoie peste traversele şi balastul tăios. În sfârşit am început să mergem de-a lungul trenului pe care scria: „Bucureşti – Braşov – Cluj – Oradea Mare”. Cum Aiudul se găsea la şaizeci

şi doi de kilometri de Cluj, era limpede care avea să ne fie destinaţia. Locomotiva scotea deja aburi şi ne-am oprit la „dubă”, vagonul pentru transportul puşcăriaşilor. Era lung şi negru şi nu comunica deloc cu restul trenului. Sus, lângă tavan, avea trei ferestruici cu plasă de sârmă şi bare subţiri de fier pentru siguranţă.

Uşa mare, glisantă a vagonului era deschisă şi sergen- tul-major care era în fruntea celor trei gardieni ce însoţeau transportul ne aştepta. Erau îmbrăcaţi în cămăşi cu mânecă scurtă, aveau şepci şi purtau papuci în vederea călătoriei lungi şi încete ce avea să dureze vreo treisprezece ore. Sergentul care ne escortase i-a înmânat fişele noastre şi o sacoşă cu provizii. Sergentul-major avea dreptul să refuze puşcăriaşii dacă socotea că are prea mulţi, sau considera că anumiţi deţinuţi ar fi trebuit puşi în lanţuri. A cercetat cu atenţie fişele, aparent satisfăcut, apoi ne-a chemat pe nume. De la nivelul peronului trebuia să ne săltăm, încărcaţi cum eram, şi ajutând şi pe cei doi încătuşaţi, o distanţă de cel puţin un metru, deoarece nu existau trepte ca să te urci în vagon. Ne-au dus într-un compartiment larg, care ocupa o treime din vagon, şi care era făcut pentru patruzeci de persoane. Uneori erau transportaţi aici mai mult de nouăzeci, aşa că aveam noroc să fim numai douăzeci şi opt. •

Trenul se puse în mişcare cu spatele, înainte până în gară, vagonul nostru fiind cel din urmă.

Călătorii se grăbeau să se urce, nebănuind că în vagonul care putea fi luat drept unul de marfă, era poate cineva din propria familie, dus Dumnezeu ştie unde, să-şi înceapă viaţa de deţinut politic. Totul părea atât de bizar şi ireal. Noi închişi acolo, iar viaţa mergând înainte în mod normal, cu difuzoare care anunţau plecările şi sosirile trenurilor. Toţi păreau atât de liberi iar noi eram atât de neajutoraţi, închişi acolo în compartiment. Pe când trenul prindea viteză, stăteam cu rândul cu nasul lipit de ferestruici, privind cum trec pe lângă noi punctele de reper care ne erau familiare. Cât de îndepărtată mi se părea ultima mea vacanţă, când plecasem din aceeaşi gară, în ianuarie 1950! Cât de îndepărtată mi se părea acea viaţă!

în compartimentul nostru erau şiruri de bănci, dintre care una, înălţată puţin mai mult, era veceul. Dar nu era nici apă, nici hârtie igienică. Mai departe era un culoar, având de fiecare parte celule mici pentru deţinuţi! politici mai primejdioşi. La capătul vagonului era un spaţiu larg pentru bagaje şi loc pentru gardieni, cu paturi, chiuvetă şi cele necesare pentru gătit. Toate ferestrele şi uşile erau bine zăvorâte. Trecuse de ora cinci, ne apropiam de Ploieşti şi noi ne pregăteam pentru noapte. S-ar fi putut să reuşim să şi dormim câteva ore, dar deocamdată eram foarte treji, vorbind cu noii noştri prieteni despre experienţele trăite, schimbând impresii cu privire la diferite închisori şi întrebându-ne

ce va aduce viitorul. Câte unul începea să vorbească despre viaţa lui de odinioară şi cu toţii ne întorceam la acel trecut de dinainte de a cădea în sclavie.

Gardienii au adus o găleată mare cu apă şi sacoşa noastră cu alimente, care totuşi, în mod oficial, ar fi trebuit să fie atinsă doar a doua zi. Ni s-a dat pâine neagră, cu mirosul ei de proaspăt copt care ne gâdila nările şi o sută de grame de gem la fiecare. în grupul nostru mai era

Pohne şi un bărbat ai cărui ochi ieşeau din orbite, iar gura îi lăsa apă, uitându-se cum Pohne aşeza pâinea pe o batistă. De obicei dădeam cu banul care să aleagă primul, dar omul se uita la noi cu ochi rugători. „Mi-e foame”, spuse el, „lăsaţi-mă să aleg eu primul.” L-am lăsat. Luă ceea ce i se părea lui că e bucata mai mare, şi fără să mai aştepte gemul, şi-o îndesă în gură, gata să se sufoce. Am văzut că toţi ceilalţi se reped la pâine şi, în câteva minute, Pohne şi cu mine am dat-o gata pe a noastră. Era o lege nescrisă să mâncăm imediat tot ce ni se dădea. Nu trebuia să laşi hrană nemâncată. Chiar proviziile secrete de pâine, ţinute în pungi, erau riscante. Oricând puteai fi chemat afară pe neaşteptate şi gândul că te-au amăgit şi te-au lipsit de pâine nu-ţi mai dădea pace. Chiar şi acum îmi amintesc cu jale de bucăţi de pâine care mi-au fost furate în acest fel.

La căderea nopţii, trenul pufăia greu urcând Valea Prahovei spre pasul Predeal. Primăvara era încă prea timpurie ca să se încălzească sus la munte şi în compartiment era foarte frig. Am despachetat bagajele şi am început să ne îmbrăcăm pentru Aiud cu cât de multe haine era posibil, îmbrăcând două perechi de pantaloni şi două jiletci, s-ar fi putut să reuşim să luăm pe ascuns mai multe haine în celulă. Unii încercau să doarmă, dar lunile de închisoare ne tociseră în aşa hal

sistemul nervos, încât dacă aţipeai un sfert de oră era maximul pentru oricare dintre noi.

în zorii zilei, ne-am oprit la Teiuş, nod de cale ferată, şi gardienii ne-au spus să ne pregătim. în cincisprezece minute urma să ajungem la Aiud. Ne-am îngrămădit la ferestre să privim frumoasa vale a Mureşului, pe când trenul şerpuia între râu şi dealurile care se înălţau abrupt de

ambele părţi. Mult mai departe, spre Arad, înfăşurate în negură, vârfurile Munţilor Apuseni erau îmbăiate cu foc de răsăritul soarelui. Jinduind de atâta timp după natură, în spatele ferestrelor cu gratii, ne simţeam aproape liberi. Fusesem şi eu un orăşean ca oricare altul, gata să guste frumuseţea naturii în timpul vacanţelor, dar care foarte repede începea să tânjească după oraş. Acum, pentru prima oară, mi se adânciseră sentimentele pentru natură şi pentru pământ; le simţeam mai reale şi mai legate de libertate. Pentru întâia oară, uram civilizaţia noastră, secolul

nostru şi fiinţele umane în stare să prefacă lumea într-un asemenea iad de lacrimi şi mizerie. Nu era oare mai multă bunătate în vacile şi boii aceia care păşteau pe câmp, decât în cei mai mulţi dintre noi?

ÎNCEPE ISPĂŞIREA OSÂNDEI

Trenul s-a oprit la Aiud. Ţinând strâns în braţe bagajul nostru sărăcăcios, aşteptam să ni se spună să pornim, ştiind că vom fi, ca de obicei, mânaţi fără milă. De noi s-a apropiat un detaşament mic de gardieni, îmbrăcaţi în mantale albastre, purtând căciuli cenuşii, înarmaţi toţi până în dinţi. Uşa mare a vagonului s-a deschis şi după ce au schimbat câteva cuvinte şi au înmânat documentele, am fost strigaţi pe nume. Era greu să sari jos din vagon şi noua noastră escortă începu imediat să strige la noi, cu intenţia evidentă de a ne lămuri, de la bun început, ce însemna pentru ei disciplina. Am ieşit din gară în văzul tuturor celorlalţi pasageri, care se prefăceau că nu ne văd.

Ne-am târât paşii obosiţi pe strada principală a orăşelului Aiud, stradă care ducea de la gară la piaţă. După câteva sute de metri am cotit, îndreptându-ne spre un complex uriaş de clădiri văruite, cu şiruri de ferestre cu gratii. Am mers de-a lungul zidului exterior al curţii închisorii, pe o stradă pe care oamenii mergeau grăbiţi la muncă. La fiecare cincizeci

de metri se vedea o gheretă rotundă de beton care proteja santinelele de vânturile îngheţate. Trupele Securităţii Ministerului de Interne, înarmate cu pistoale şi puşti mitralieră, stăteau de pază zi şi noapte. în fiecare gheretă se afla un proiector, alimentat de generatorul închisorii. Zidurile, înalte de cel puţin trei metri şi jumătate, aveau la intrarea principală porţi grele de fier. Când ne-am oprit acolo, santinela care stătea deasupra ne şi anunţase sosirea şi s-a deschis o poartă mică laterală. Un miliţian ne-a controlat, ordonându-ne să intrăm unul câte unul şi să ne aliniem pe aleea lungă din interior.

Am mers apoi pe lângă nişte case de cărămidă şi de piatră, pe lângă o popicărie folosită de gardieni şi de-a lungul unui spaţiu întins pe care era depozitat material lemnos şi buşteni pentru prelucrare. Condamnaţi! se aflau deja la muncă, încărcând căruţe. A urmat apoi o cazarmă, frizeria miliţienilor, un şir de case joase şi pătrate pe care scria Administraţia, Cantina, Birouri. Aici am fost din nou număraţi şi încredinţaţi unor gardieni care ne-au spus să ne grăbim, ceea ce am şi făcut. Deţinuţi! care sosesc într-un loc nou sunt întotdeauna foarte docili şi doritori să arate cât sunt de disciplinaţi. Acţionează cu prudenţă şi încearcă şireţi să evalueze caracterul noilor supraveghetori de sclavi.

Soarele se înălţase pe un c-r proaspăt şi limpede, iar noi am lăsat în urmă curtea centrală, intrând printr-o veche galerie de piatră în coridoarele ca de mănăstire ale vechii închisori. Pe stânga, ferestre zăbrelite se deschideau spre o curte interioară. La dreapta, la intervale regulate, erau uşi de celulă făcute din stejar, solid zăvorâte. Am fost opriţi în faţa uneia dintre ele şi ni s-a spus să ne aliniem pe două rânduri. A apărut căpitanul Dorobanţu, fost muncitor petrolist, iar acum comandantul închisorii. Ne-a întrebat pe fiecare cum ne numim şi ce profesie avem. Ba chiar pe unii dintre noi i-a întrebat dacă se simţeau condamnaţi pe nedrept. Nu a comentat când unii i-au spus că lor aşa li se părea. S-a uitat la noi cu dispreţ şi a dispărut. „Un tip destul de cumsecade”, a remarcat unul dintre noi.

în celulă erau treizeci de paturi militare, din fier, legate două câte două şi acoperite cu saltele zdrenţăroase. Ne-am ales paturile la întâmplare. Pohne şi cu mine am căzut cu bagaje cu tot pe două dintre ele şi am încercat să pătrundem întreaga semnificaţie a prezenţei noastre în celula aceea mare şi rece, al cărei rând de ferestre întunecate ne întâmpina cu un rânjet sinistru, arătându-şi dinţii înnegriţi de vrăjitoare. Când ne-am culcat pentru odihna de care de atâta timp

aveam nevoie, cineva a propus ca unul dintre coloneii care erau printre noi, cunoscut ca bun povestitor, să ne binedispună cu o poveste. Şi astfel, pe când vântul aspru de munte aducea curenţi îngheţaţi în celula noastră întunecată, Tache Tomescu, fost lector de tactică modernă la Academia Militară, a început să ne spună „Comoara din Insulă" de R.L. Stevenson. „O, ho, ho, şi-o sticlă de rom", scanda el cu vigoare. în depărtare, santinela bătea la fiecare jumătate de oră într-o bucată de şină de cale ferată agăţată de tavanul adăpostului său.

Aiudul se întindea pe mai mult de şaptesprezece pogoane. Dintr-o veche puşcărie construită de María Teresa, în secolul al optsprezecelea, devenise una dintre cele mai mari închisori din ţară. Construcţia originală, care se mărginea acum cu o latură a unui scuar, consta dintr-un şir de o sută de celule, paralel cu două lungi galerii boltite, din piatră. Devenise locul unde erau cazaţi deţinuţii politici importanţi, unde disciplina era severă şi unde un regim special ducea la moarte prin înfometare. Cei care călcau disciplina închisorii erau aruncaţi în „Zarca"<[4]\ adică nişte carcere ce nu aveau ferestre şi unde erau lăsaţi timp de o lună şi mai mult fără pături şi fără haine groase. Mulţi au murit din cauza acestui gen de pedeapsă

folosit de regimul comunist ca unul dintre numeroasele lui sisteme de exterminare lentă.

Celelalte trei laturi ale pătratului erau ocupate de bucătării, cămări, băi, ateliere şi trei capele: româno-orto- doxă, greco-catolică şi calvină. Deşi cele două cruci şi sfera cu ţinte tot se mai vedeau din afara închisorii, o capelă servea ca depozit de haine, o alta ca magazie de cărbuni şi a treia drept depozit de mărfuri pentru fabrică. În mijlocul curţii, o clădire nouă, care se presupunea că fusese refectoriu, avea acum diverse întrebuinţări, ca de pildă magazie de mărfuri sau uscătorie pentru cherestea. Partea nouă a închisorii, construită spre sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, se întindea spre apus. Aceasta cuprindea secţia întâi şi a doua în care aveau loc opt sute de persoane. Acolo am fost duşi şi noi.

Separată de o curte mică, era fabrica. Aparţinuse cândva unui particular care o construise alături de zidul închisorii, căci folosea puşcăriaşi drept muncitori. Acolo se fabricau vehicule trase de cai şi au fost deschise: un atelier de mobilă fină, unul de tâmplărie, o turnătorie şi un atelier de lăcătuşerie. După naţionalizare, fabrica a fost extinsă, incluzând şi o întreprindere de mobilă. În 1952, lucrau acolo în trei schimburi 1 760 de persoane, cam jumătate din deţinuţii politici de la Aiud. Intre zidul exterior şi cel

interior erau închişi 250 de puşcăriaşi de drept comun ce îndeplineau sarcini pentru care era nevoie să iasă din închisoare.

În ziua în care am sosit, ni s-au dat numere de înregistrare. Aceste numere erau frecvent schimbate, în urma vreunui capriciu al administraţiei centrale, ceea ce provoca mare confuzie printre funcţionari. Dar nici deţinuţilor politici, nici celor de drept comun nu li s-a cerut vreodată să poarte numerele. Erau chemaţi pe nume, ceea ce crea oricum dificultăţi gardienilor, darămite dacă ar fi fost vorba de numere. A doua zi, am fost duşi la baia închisorii, iar între timp, bagajele noastre au fost dezinfectate. Nou sosiţii, indiferent de unde veneau, trebuia să fie ţinuţi în carantină cel puţin două săptămâni, dar aceste reguli nu erau niciodată respectate întocmai. De cele mai multe ori, eram duşi imediat la celula ce urma să fie a noastră. Dacă bântuia vreo epidemie sau dacă se considera necesar ca nişte veşti să ajungă la cei din închisoare abia după ce aveau să fie răsuflate, carantina putea să dureze cu lunile. Adeseori, oamenii erau puşi în aceeaşi celulă cu nişte persoane pe care ar fi fost cazul să nu le întâlnească niciodată, spre încântarea celor implicaţi.

Credeam că vom rămâne izolaţi cel puţin cele paisprezece zile obligatorii, dar a treia zi am fost duşi de cealaltă parte a drumului

principal de acces, în blocul nou. Văzân- du-l, mi-am amintit de filmele americane cu gangsteri. M-am înfiorat privind în sus la balcoanele îngrădite cu bare de fier care se întindeau pe trei etaje, în lungul nenumăratelor rânduri de uşi de celulă. Toate cele trei capete ale construcţiei în formă de T se terminau cu ferestre uriaşe gotice, care ajungeau până în partea de sus a închisorii. Am fost băgaţi într-una dintre cele două camere mari care se aflau la fiecare nivel şi care erau folosite în special pentru deţinuţii supranumerari, deoarece în timpul şederii mele, în cele 342 de celule erau 1 500 de oameni.

Am fost percheziţionaţi, ni s-a făcut inventarul obişnuit şi am fost repartizaţi în diferite celule.

Repartizarea în celule era o chestiune complicată şi administraţia distribuia deţinuţii în urma unor planuri bine ticluite. Pe vremea aceea erau foarte puţini funcţionari pregătiţi special pentru a lucra în închisori, iar cei calificaţi se întorseseră abia de curând de la Moscova. Tot personalul angajat în penitenciarele care funcţionaseră după sistemul de dinainte de război fusese concediat. Cei care îi luase locul, conducea închisorile cum credeau el că e mai bine. Domnea multă confuzie, dar se putea totuşi

respira puţin mai în voie.

Cei care se ocupau de treburile închisorii erau numiţi „plantoane”. Armata română fusese formată într-o oarecare măsură de francezi şi, cum închisorile se inspiră în general din disciplina existentă în armată, cuvântul acesta era folosit şi în puşcării. Cu ani în urmă, „plantoanele” erau alese chiar de puşcăriaşi. Acum erau numite de administraţie şi trebuiau să fie buni informatori. Unii dintre ei fuseseră aleşi pentru că erau comunişti sau socialişti şi puteai fi sigur că raportau orice abatere a celor care aveau alte opinii politice. Alţii o făceau pentru hrană. Gardienii erau adesea leneşi şi se bizuiau mult pe „plantoane”, în aşa măsură încât le încredinţau până şi cheile. Aceştia menţineau ordinea în coridoare şi făceau nenumăratele liste care se cereau în fiecare zi, sarcină pentru care erau adesea mai potriviţi, având mai multă carte decât gardienii. Un „planton” îţi putea uşura viaţa dacă aveai ţigări, haine şi hrană, cu care să-l cumperi. Puteau, de asemenea, face din viaţa ta un iad.

Când Transilvania a fost încorporată în România Mare, Aiudul a rămas o insulă de maghiari într-o mare de români. Mulţi dintre gardieni erau ţigani unguri sau simpatizau cu ungurii, fiind căsătoriţi cu unguroaice. Deşi locţiitorii politici se străduiau zilnic să le bage în capetele primitive că între naţionalităţi trebuie să existe „coexistenţă paşnică”, această coexistenţă era foarte departe de a fi paşnică, în special în zilele de plată când cârciumile din localitate făceau vânzare bună. Tovărăşia dintre comunişti nu reuşea să învingă glasul sângelui, care este foarte puternic în partea aceea a lumii. Mare parte dintre sentimentele antiromâneşti răbufneau asupra deţinuţilor. Majoritatea gardienilor fiind simpatizanţi ai maghiarilor, protejau pe toate celelalte naţionalităţi cu excepţia românilor. Alegeau „plantoanele” dintre puşcăriaşii unguri, germani şi iugoslavi.

Primul meu „planton” a fost un român de origine iugoslavă, fost ofiţer de securitate şi comunist de nădejde. Dar, după ce Tito s-a desprins de lagărul comunist, el a trecut de partea lui Tito şi a dezvăluit informaţii Legaţiei iugoslave din Bucureşti. A fost judecat pentru înaltă trădare şi acum, în închisoare, îşi continua activitatea lui partinică, fiind cel mai de încredere informator al locţiitorilor politici. îl întâlnisem mai demult la Jilava, aşa cum îl întâlniseră

mulţi dintre noi. Lui îi revenea sarcina repartizării deţinuţilor pe camere şi sistemul său diabolic a fost mai târziu adoptat în toate închisorile. Dar el îl descoperise cu mult înainte ca administraţia să-l redacteze ştiinţific, după un plan rusesc. Consta în a îngrămădi laolaltă oameni de categorii diferite. într-o celulă, de exemplu, putea fi închis un profesor universitar, un ţăran, un lăcătuş, un general,

un preot catolic şi un socialist evreu. Profesorul universitar, care fusese poate cândva deputat, avea să ridice în slăvi rolul Partidului Liberal în trecutul ţării. Ţăranul avea să-l înjure, acuzând boierii că îi mânau cu biciul pe câmp. Generalul începea cu morală patriotică, la care socialistul evreu îi dădea înainte cu Marx şi cu beneficiile pe care le aduceau lumii învăţăturile sale. Lăcătuşul avea să riposteze, înjurând vehement sistemul extenuant folosit acum în industriile naţionalizate. Bietul preot catolic nu putea face nimic altceva decât să se închine cu pietate şi să se roage să le fie tuturor iertate păcatele.

Amicul nostru „plantonul”, cu urechea lipită tot timpul de vizetă, avea să raporteze totul gardianului. Acesta, temându-se să nu fie denunţat şi el locţiitorului politic, îşi nota numele. Rezultatul urma să fie izolarea în carceră a „vinovatului”, care era ales după bunul plac al cuiva. Tot în urma spionării la vizetă, te-ar fi putut denunţa că scrii scrisori sau vorbeşti oamenilor într-o limbă străină. Cu cât denunţa un număr mai mare, cu atât era mai apreciat de locţiitorul politic. Răsplata lui imediată era hrană, pâine şi ţigări.

Am constatat că sunt în celulă cu un telegrafist, un ceferist, un montator ungur şi un ţăran sârb. Eram închişi, în medie, de nouă luni fiecare şi aveam foarte puţine în comun care să ne lege. Şi totuşi, în ciuda dificultăţii, am găsit de nevoie o cale care să ne apropie.

Telegrafistul primise cândva telegramele mele de presă şi îşi aducea aminte cât de des îi spuneam să-şi oprească restul. Ceferistul, naţional-ţărănist, îi ura pe unguri. Dar ungurul era catolic practicant şi cum prima noastră zi de convieţuire era într-o vineri, postise şi-i dăduse porţia sa ceferistului *care* părea să aibă cea mai mare nevoie. Sârbul, fericit să nu fie singurul străin din celulă, se purta destul de bine, deşi nu rezista ispitei de a ne denunţa, când îi cereau conaţionalii lui din afară. În schimb, ei îi dădeau mai multă hrană când se distribuia mâncarea.

Aşa că, ne-am dat cumva pe brazdă. Pohne era într-o altă celulă unde nu se descurca atât de bine. Dar se vede că administraţia hotărâse ca asta să fie doar un fel de carantină, probabil până când veştile pe care le aduceam îşi vor pierde prospeţimea. Eram scoşi afară în fiecare zi ca să ne plimbăm, timp de o oră, separaţi de cei care erau mai demult aici şi care se plimbau în cerc într-unul dintre spaţiile pătrate. Recunoşteam pe mulţi dintre cei care plecaseră de la Jilava înaintea noastră şi ne-am dat seama că nu plecaseră nicidecum cu toţii la Canal, cum credeam noi pe atunci, invidiindu-i. Le-am făcut semn, prefăcân- du-ne că ne netezim părul inexistent, sau făcând cu mâna în vânt, iar ei ne-au răspuns la salut.

în cea de a zecea zi ni s-a spus pe neşteptate să ne strângem lucrurile şi să fim gata în cinci

minute. Afară, pe coridor, împingându-ne şi îmbrâncindu-ne, m-am trezit înghesuit în Pohne. „Ţine-te de mine!”, mi-a strigat el. Curând după aceea, noi doi şi încă trei am fost împinşi într-o celulă, cu două niveluri mai sus, la ultimul etaj. Generalul care era cu noi spuse: „Asta-i definitiv. De acum, rămânem aici mai mulţi ani. Domnilor, să facem prezentările.” Am lăsat lucrurile jos, ne-am scos bonetele, ne-am înclinat ceremonios şi ne-am strâns mâna.

Ne-am uitat unii la alţii cu evidentă uşurare. Nu era o combinaţie rea: un general, un colonel, un avocat şi doi corespondenţi de ştiri externe. „Excelent!”, exclamă colonelul, fost profesor de strategie şi vechiul nostru povestitor. „Va trebui să ne organizăm activitatea intelectuală. Dar mai întâi hai să facem curăţenie în celulă şi să scăpăm de rahatul care s-a strâns aici. Pute.” Butoiul nu fusese golit de cine ştie când. Avocatul, Pohne şi cu mine eram mult mai tineri decât ceilalţi doi şi i-am scutit de muncă. Avocatul scoase o cârpă veche şi începu să şteargă duşumeaua celulei. Noi am aranjat scândurile care erau puse pe o pereche de capre de-a lungul peretelui ca să servească drept pat şi apoi am început să batem în uşă. „Plantonul”, un fost sergent-major, s-a supărat că am bătut, dar l-a recunoscut pe general. Lupta de clasă e luptă de clasă, dar între patru ochi, generalul tot general era. Mi-a dat voie să mă duc la closet şi să golesc butoiul, pe care l-

am spălat cu bucata mea de pânză de sac. L-am umplut apoi cu apă ca să spăl pe jos.

în două ore, celula era curată lună. Toţi cinci nu puteau să încapă pe unicul pat, aşa că eu m-am culcat pe podea, cu paltonul drept saltea şi sacoşa drept pernă. închisoarea ne dădea fiecăruia o pătură de cai uzată. Aveam un butoi de douăzeci şi cinci de litri zilnic pentru nevoile noastre, un litru şi jumătate de apă pentru băut şi spălat, cinci căni de lut şi câteva linguri. Una dintre ele, foarte folositoare dar periculoasă, avea mânerul ascuţit ca un briceag. Soarele apunea şi auzeam în depărtare muzică de la un radio. Era pentru prima dată că auzeam aşa ceva de când ajunsesem la Jilava, cu ochii legaţi, în urmă cu un an. Cerul era violet şi portocaliu în lumina apusului. Undeva necheza un cal şi vacile comandantului rumegau la mai puţin de cincizeci de metri de noi. La fiecare jumătate de oră răsuna bucata de şină şi proiectoarele începeau să cerceteze ferestrele, căutând capete care încearcă să privească afară.

în primele ore ale duminicii, în dimineaţa Paştelui, după două săptămâni petrecute în celula cea nouă, veşnic prezentul sunet al ferăstraielor mecanice s-a întrerupt. Afară era linişte totală. Stăteam în pat şi priveam pe fereastră. Paza fusese dublată şi alţi gardieni patrulau, doi câte doi, cu puşti mitralieră gata să tragă. Ne gândeam că > se întâmplă ceva

neobişnuit, dar era doar faptul că ziua de Paşte şi sărbătoarea comunistă de 1 Mai urmau una după alta, iar cei din administraţie luau măsurile obişnuite. Amintirile unor sărbători burgheze, ce fuseseră adesea folosite pentru lovituri de stat, îi făceau să fie deosebit de vigilenţi în asemenea ocazii. Când am ieşit la plimbare, am văzut un gard de sârmă ghimpată, recent ridicat la câţiva metri de zidul închisorii. Un anunţ avertiza pe oricine ar fi încercat să treacă peste el că risca să fie împuşcat pe loc.

în ziua următoare, la două dimineaţa, întreaga puşcărie a prins viaţă. Uşi se deschideau şi se trânteau. Podurile de lemn bocăneau fără încetare din cauza saboţilor şi a tocurilor metalice ale cizmelor celor care fugeau. Era ceea ce auzeam de fiecare dată când se schimbau la fabrică turele, dimineaţa şi după-amiaza, însoţite de strigătul monoton al „plantoanelor”: „Fabrica!”. însă, la două dimineaţa era ceva neobişnuit. încă relativ nou-veniţi în închisoare, de câte ori se întâmpla ceva neaşteptat ca acum, de câte ori se deschidea uşa când ar fi trebuit să rămână închisă, inima ne bătea să se rupă, ni se înmuiau genunchii şi păleam la faţă. Ca la animale, ochii ni se roteau neliniştiţi încercând să percepem pericolul, iar auzul ni se încorda ca să prindă orice sunete.

Ne ţineam respiraţia de teamă să nu ne scape ceva important. Avocatul se lăsă jos pe

podea, apropiindu-şi urechea de crăpătura de sub uşă. Dar nu puteam distinge nimic altceva decât uşi care se deschid şi tropăit pe scările de piatră. Unde? De ce? Apoi, abia perceptibil dar crescând în intensitate, am auzit tuse şi târşâit de picioare. Am bănuit că oamenii se adună jos în holul principal, unde aşteptau ceva. Dar ce?

Trecuseră două ore când zgomotul a ajuns şi la etajul nostru. Auzeam uşile celulelor deschizându-se din ce în ce mai aproape. încercam să desluşim cuvintele. După un timp, am auzit că unii erau chemaţi pe nume, dar ca de obicei cu voce joasă, ca totul să rămână secret. Aşa se proceda întotdeauna, ca oamenii din celula vecină să nu ştie ce se întâmplă. Uşa celulei noastre a fost larg deschisă. Avocatul a fost chemat primul, iar eu al doilea. Ni s-a ordonat să ne îmbrăcăm, să ne punem pantaloni şi haine şi să-l urmăm pe gardian, lăsându-ne lucrurile în celulă. în holul clădirii principale erau aliniaţi câteva sute de oameni, foindu-se, tuşind şi vorbind în şoaptă. Ne-am aşezat şi noi la capătul şirului şi eu am privit întrebător spre cel de alături. „Aleg oameni pentru minele de plumb," mi-a explicat el. Era uimitor cum se aflau toate lucrurile acestea. „Au început?", am întrebat eu. A clătinat din cap. Ca de obicei, voiau ca oamenii să fie gata cu mult înainte de a fi nevoie.

Minele însemnau pericol, în special pentru nişte oameni bolnavi, slăbiţi şi neexperimentaţi,

cum eram noi. Dar însemnau totodată o anumită eliberare de supravegherea permanentă şi, mai ales, mâncare. Oamenii aveau păreri diferite. în ce mă privea, eram atât de flămând, încât m-am refugiat în versiunea românească a fatalismului oriental: „Dac-o fi să mor, măcar să mor cu burta plină". Eram chiar bucuros la gândul că aveam să fiu miner.

în timp ce aşteptam, am aflat că au avut loc mari schimbări în cele două zile de când se închisese fabrica. Condamnaţii de drept comun urmau să fie complet separaţi de cei politici. Majoritatea lor fiind maiştri şi meseriaşi, fuseseră folosiţi la treburile bucătăriei, ale închisorii, în ateliere de reparat, magazii, încălzirea centrală şi altele. Regimul deţinuţilor politici avea să devină mai sever, în timp ce puşcăriaşii de drept comun urmau să se bucure de multe privilegii. Puteau scrie şi primi cărţi poştale şi pachete. Puteau deţine cărţi, frecventa cursuri de educaţie şi vedea filme. Aveau voie să primească bani de acasă şi să fumeze. Dar, mai presus de orice, aveau din când în când contact cu familia şi li se permitea să meargă la gară ca să încarce şi să descarce marfă, având astfel prilejul să stea de vorbă cu ceferiştii şi să obţină veşti. Noi, deţinuţii politici, nu aveam dreptul la absolut nici unul dintre aceste privilegii.

Zeller, inspectorul general al închisorilor, venise la Aiud ca să supravegheze în persoană

modificările. în timpul războiului, Zeller avusese o cârciumă la graniţa dintre Ungaria şi România, care era locul de întâlnire al comuniştilor. Fusese internat, împreună cu alţi comunişti, într-un lagăr din Ungaria, iar ofiţerul ungur care îl arestase, Julius László, era acum deţinut printre noi şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru ceea ce făcuse. Zeller fusese şeful Securităţii din Oradea Mare. Un avion al Securităţii, cu doi dintre oamenii săi, a zburat la Belgrad cu arhivele secrete ale Securităţii şi una dintre ele a fost, mai târziu, transmisă la radio Belgrad. Zeller a fost arestat şi ţinut optsprezece luni în subsolul Ministerului de Interne. Apoi, la fel de brusc cum fusese arestat şi retrogradat de la gradul de colonel, a fost scos şi promovat inspector general al închisorilor, cu gradul de locotenent- colonel.

În aceste ultime patruzeci şi opt de ore, patru sute de puşcăriaşi au fost mutaţi în alte regiuni ale României. Cei care au mai rămas au fost scoşi din incintă şi mutaţi într-o clădire dintre cele două ziduri. Serviciile închisorii interioare urmau să fie preluate în viitor de condamnaţii politici. După ce îndeplinirea acestei sarcini mersese strună, Zeller avea chef să aleagă oameni pentru a lucra în mine. Era şase dimineaţa şi mulţi aşteptau de aproape patru ore când Zeller şi suita sa au intrat grăbiţi în biroul şefului gardienilor care se afla aproape de intrarea principală a închisorii celei

noi. Selecţia a început prin a ne chema înăuntru, pentru câteva minute, unul câte unul. Cei care ieşeau nu erau complet îmbrăcaţi, ceea ce ne-a făcut să bănuim că ni se face un examen medical. Priveam întrebător spre cei care treceau grăbiţi pe lângă noi şi apoi urcau scările spre celule, dar clătinau din cap, neştiind încă nici ei ce avea să urmeze. După ce aşeptasem cinci ore, la zece dimineaţa, mi-a venit şi mie rândul. Nu mân- casem de la ora trei după-amiaza a zilei precedente. La o masă prezida Zeller, în mantaua lui grea de miliţian şi cu căciula gri pe cap. Pe epoleţi îi luceau două stele mari, brodate cu fir auriu. Comandantul stătea alături de el, apoi medicul închisorii, alţi doi ofiţeri, locţiitorul politic şi doi funcţionari.

După ce mi-au controlat numele, medicul m-a întrebat: „Suferi de ceva?" „Da, de sciatică," am răspuns eu, gata să mă dezbrac. „Nu te dezbrăca," îmi ordonă el, dând din cap spre Zeller care stătea de vorbă râzând cu comandantul. Zeller făcu semn unuia dintre funcţionari care bifă ceva pe o listă şi scrise un bilet. Gardianul mă scoase afară, dându-mă pe mâna altui gardian căruia îi dădu nota. Am fost dus într-una dintre celulele de rezervă, unde mai erau încă cincisprezece inşi. Ii cunoşteam pe doi dintre ei. M-am prezentat şi unul mi-a spus: „Noi, cei de aici, mergem la mină." Informaţia îi scăpase probabil unui gardian. M-am simţit uşurat, ba chiar bucuros. Ideea de a

lucra din nou, de a face ceva şi de a primi mai multă mâncare îmi surâdea. în sfârşit, voi scăpa de inactivitate şi de îngrozitoarea lipsă de mişcare. Simţeam că-mi revin forţele şi doream să mă apuc de ceva, deşi abia împlinisem un an de când eram închis.

Pe măsură ce erau aduşi din ce în ce mai mulţi oameni, creştea nerăbdarea şi larma vocilor. Gardianul îşi vâra capul înăuntru, să ne poruncească să tăcem. Dar nu era chip să ne stăpânească. Am descoperit că doi dintre noi mai lucraseră în mină. Amândoi se îmbolnăviseră atât de grav, încât a fost nevoie să fie operaţi. După convalescenţă, au fost aduşi la Aiud, iar acum erau selectaţi din nou să lucreze în mină. Unul era specialist în mine, condamnat pentru spionaj în favoarea americanilor, iar celălalt, un căpitan tânăr din Corpul de Transport al Armatei, era condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru spionaj în favoarea englezilor. Ne-au spus că limita de vârstă pentru a lucra în mină era de patruzeci şi cinci de ani, deşi mai târziu am constatat că fuseseră aduşi printre noi chiar şi oameni de şaptezeci de ani. Majoritatea celor din mine erau din Garda de Fier sau criminali de război; în ultimul timp însă, moara judecătorească începuse să-i trimită în mine şi pe condamnaţii pentru înaltă trădare.

Cei doi fuseseră la mina Nistru, unde li se distribuiseră haine groase, echipament minier

şi cizme de cauciuc. Hrana şi raţiile de pâine erau bune. Dar, după o lună petrecută în aerul fără ventilaţie, unde forajul se făcea fără apă şi pericolul de silicoză era iminent, îşi pierduseră pofta de mâncare. De fapt toţi, erau intoxicaţi cu plumb. în plus, galeriile erau vechi şi condiţiile de lucru extrem de periculoase. Fostul proprietar al minei, care era şi el în puşcărie, împreună cu un alt inginer minier, depuseseră eforturi să amelioreze condiţiile, ajutaţi de un birou tehnic condus chiar de deţinuţi. Au reuşit doar parţial, înainte de a fi daţi afară şi înlocuiţi cu directori numiţi de comunişti, conştienţi de lupta de clasă. Munca se deteriorase în urma faptului că administraţia crescuse forţat normele, sărăcind minereul. Cele opt ore de muncă deveniseră douăsprezece, deoarece trebuia să mergi trei kilometri prin galerii ca să ajungi la filon. Când se întorceau de la muncă, număratul mai dura încă o jumătate de oră. Abia făceau duşul şi mâncau ceva în grabă, când cel puţin jumătate dintre ei aveau alte sarcini: să descarce cărbuni, lemne de foc, provizii, să mături, să facă curăţenie în lagăr şi să cureţe cartofi. *Lp* rămânea puţin timp să mai şi doarmă. Perspectivele nu erau deci prea bune.

N-avea importanţă; orice părea de preferat supravegherii neîntrerupte a gardienilor şi vieţii între cei patru pereţi ai celulei mohorâte. Am fost duşi pe rând în celulele noastre să ne

luăm lucrurile. Pohne şi generalul mă priveau cu invidie când le spuneam ce am aflat, dar nu ne-a rămas mult timp să ne luăm rămas-bun. Mâncarea din celula unde stăteam acum izolaţi ne-a făcut să simţim pentru prima dată că suntem trataţi ca nişte fiinţe omeneşti. Se părea că regimul ne va purta de acum înainte de grijă. Eram, pentru ceea ce puteam produce, demni de a fi hrăniţi în mod decent, ca nişte vite de preţ. A fost masa cea mai bună de care avusesem parte de o veşnicie, cu tocăniţă de oaie la discreţie şi cartofi deshidrataţi. Multora dintre noi le-a fost rău după ce au mâncat câte două sau trei porţii. Gardienii păreau mulţumiţi şi ne tot repetau că am încetat să fim trântori şi suntem acum muncitori.

La intrarea în secţii, pe un panou uriaş, scria: „Munca duce spre libertate.” Era similar cu sloganul de la Auschwitz: „Arbeit Macht Frei”, iar diferenţa faţă de mentalitatea supraveghetorilor de sclavi era neglijabilă. Ni s-a spus că dacă muncim bine, două zile de muncă vor fi considerate trei. Codul penal al României, introdus de regele Carol în 1937, prevedea micşorarea pedepsei cu până la un sfert din sentinţă pentru purtare bună. Comuniştii au aplicat-o condamnaţilor de drept comun. Acum se părea că vom avea şi noi o şansă asemănătoare, deşi celor mai mulţi nu le venea să creadă. Am rămas optimişti, cât timp mâncarea a fost bună şi făceam zilnic mişcare

ore întregi. Aşteptam să fim duşi la mină dintr-un moment într-altul, dar zilele se scurgeau şi nu se întâmpla nimic. Descărcăm cărbuni şi lemne de foc, apoi ajutam la făcutul cărămizilor. Era în plină vară şi lucram în pantaloni scurţi pe care ni-i făcusem singuri. Eram arşi de soare şi slabi ca nişte yoghini. Ceilalţi din închisoare, văzându-ne cum lucram sub soarele arzător, încărcând sau împingând cărucioare prin curte, ne porecliseră „echipa de rugby".

O mare parte din munca făcută de puşcăriaşi trebuie să fie fără rost, căci altfel şi-ar pierde valoarea ei punitivă. Nu se cade ca un condamnat să lucreze din toată inima. Intr-o zi venea un gardian, dădea cu piciorul dispreţuitor într-o grămadă de bolovani şi ne poruncea: „Luaţi pietrele astea nenorocite de aici." „Unde să le ducem?", întrebam noi. Făcea un semn vag într-o direcţie oarecare şi noi le căram acolo şi le făceam grămadă. în ziua următoare trecea pe acolo comandantul închisorii. „Cine dracu v-a pus să mutaţi pietrele alea de aici?". Aşa că le duceam la loc unde fuseseră înainte de a le muta. Peste două, trei zile venea altul şi ne întreba de ce nu au fost mutate pietrele. Le mutam din nou şi de fiecare dată trebuia s-o facem în graba mare.

într-o săptămână, am descărcat şase sute de tone de lemne de foc şi le-am stivuit în jurul curţii închisorii. După un timp, şeful gardienilor

a chemat echipa de rugby la el. „Care dintre voi are experienţă de magazioner?”. Vreo şase au făcut un pas înainte, oferindu-se. „Foarte bine, organizaţi stivuirea lemnelor ăstora în partea aia a pătratului dintre închisoare şi grajduri.” Ne-am aliniat şi am început să cărăm în spinare buştenii. Mergând câte doi sau trei, vorbind despre politică şi poezie, istorie şi geologie, târându-ne anevoie picioarele, am clădit o stivă uriaşă de lemne în paisprezece zile. După ce terminasem totul, a venit cineva şi a spus că lemnele împiedică vizibilitatea santinelelor de pe platformele de observaţie. Am mai petrecut alte trei săptămâni mutând lemnele în curtea bucătăriei. între timp, raţiile noastre de mâncare coborau rapid spre nivelul foametei.

La un moment dat s-a început lucrul la un proiect ambiţios de extindere a fabricii, pentru care era nevoie de multă cărămidă. Printre deţinuţi era şi un excelent fabricant de cărămizi, care fusese trezorierul Partidului Naţional Ţărănesc şi care a fost întrebat dacă ar putea organiza fabricarea cărămizilor. A examinat lutul şi a spus că e mult prea calcaros. Cărămizile făcute din el aveau să se spargă. Se prezentă un ţigan care, ca mulţi dintre ei, făcuse cărămizi la marginea satelor. Omorâse vreo şase oameni, dar crimele sale erau considerate politice deoarece unele dintre victime fuseseră membri de partid. îl acuză pe

fabricant că vorbeşte prostii şi că încearcă să saboteze închisoarea. Aşa că i s-au dat puteri nelimitate ca să organizeze producţia de cărămizi. Cu o echipă de patruzeci de oameni, la care uneori ne alăturam şi noi, a început lucrul. Primeau hrană suplimentară şi tutun. S-au făcut şi s-au ars douăzeci de mii de cărămizi şi erau gata pentru a fi folosite când, au început să se spargă. în cele din urmă, închisoarea a trebuit să comande cărămizi la o fabrică situată la trei sute de kilometri distanţă, deoarece producţia fabricii din localitate era destinată unei regiuni îndepărtate a României.

Totuşi şi aceasta era o schimbare bine venită faţă de vechea monotonie. Celula noastră de izolare nu avea vizetă şi în fiecare seară, pe şoptite, obişnuiam să jucăm şah, table şi să facem engleză. Unul dintre noi găsise vreo sută de pagini din „Noul Testament" în locul unde se depozitau cărbunii, ce fusese cândva capela ortodoxă a închisorii, şi acum încerca să le traducă în engleză. Eu am înfiinţat cursuri de engleză pentru începători şi avansaţi. Jos, pe duşumea, partenerii mei de somn erau un colonel şi un maior care conduseseră o organizaţie secretă pentru ofiţerii români ce voiau să fugă în Occident. Erau amândoi oameni cu carte şi luau lecţii de engleză. Maiorul recita cu uşurinţă „Friends, Romans, countrymen...", dar fără să priceapă nici o iotă. Din păcate, eu nu ştiam pe de rost nici o poezie

englezească, dar i-am învăţat „Tatăl nostru”. Am fondat şi un club de bridge, excelent ca să omoare timpul. Distracţia principală rămâneau însă, nesfârşitele discuţii stârnite după ce se juca fiecare mână şi care se terminau adesea cu ostilităţi trecătoare.

într-o duminică dimineaţa, cinci dintre noi ne-am simţit rău şi am anunţat de mai multe ori gardianul că vrem să-l vedem pe doctor. Ne-a răspuns că e duminică şi nu se poate. După vreo două ore de văicăreli şi strigăte, gardianul a intrat la noi. „Cine-i bolnav?”, a întrebat el. Toţi cinci ne-am ridicat în picioare. A întrebat apoi cu generozitate: „Mai este cineva?” Era întotdeauna o plăcere să mergi la infirmerie, aşa că s-au mai prezentat trei. Am găsit toată clădirea cu fundul în sus, căci tocmai se văruise în urma unei reparaţii. Unii dintre bolnavii care erau în stare să lucreze un pic ajutau deja la curăţarea locului. Ni s-au dat şi nouă mături, cârpe, apă şi săpun, cu ordinul să frecăm duşumelele şi să spălăm ferestrele. Când am protestat sub pretextul că am fi bolnavi, ni s-a spus: „Aţi vrut la infirmerie? Foarte bine! Acum puneţi-vă pe treabă şi faceţi ceva de folos. Asta-i leacul cel mai bun pentru voi.” Când au venit medicii deţinuţi să ne consulte, ne-au umplut buzunarele cu medicamente. Alţii au venit cu legume, usturoi, morcovi şi felii de pâine uscată pe care le-am pus rapid în buzunare. De îndată ce nu se mai vedeau gardienii, le înfulecam cât

puteam de repede.

A trecut şi luna mai şi noi tot mai aşteptam. Ceea ce ni se întâmpla era tipic pentru modul de a proceda al regimului. Mai întâi, o lungă migăleală pentru întocmirea planurilor şi nimeni care să vrea a-şi asuma responsabilitatea. După aceea, ordinul Partidului şi o grabă nebună care să compenseze timpul pierdut. Iar apoi, când totul părea gata, se ivea de undeva o încurcătură neaşteptată. Moralul nostru era foarte scăzut. Exuberanţa adusă de speranţa de a munci şi a avea condiţii mai bune pierise cu desăvârşire. Unicul bec din celula noastră se stricase şi dormeam într-un întuneric străpuns doar de lumina slabă, galbenă, din curte. Din punctul meu de vedere era un dar ceresc deoarece, cu excepţia unor scurte perioade, am dormit cu lumina aprinsă timp de zece ani. Gardienii se jucau de-a „poarca” din cauza greutăţilor pe care le aveau de întâmpinat când era vorba să obţină un bec nou. Luau mai întâi un bec de la altă celulă, pentru moment goală, sau de pe coridor ori din closet, şi numai când întregul etaj rămânea în întuneric, se vedeau siliţi să apeleze la birocraţie. Asta mai dura o săptămână. În cele din urmă, becurile dădeau lumină, până când jocul trebuia luat iar de la capăt.

La începutul lui iunie, la ora două dimineaţa, am auzit voci şi bocănit de cizme ţintuite pe culoar. Cineva s-a repezit înăuntru, păşind

peste trupurile noastre şi călcân- du-ne în picioare lucrurile. A aprins o lanternă, ceea ce ne-a făcut să clipim şi să ne ferim ochii. De afară, cineva ne-a ordonat să ne sculăm. Era chiar Zeller, în toată splendoarea lui, însoţit de mai mulţi ofiţeri, câţiva civili şi doisprezece gardieni. Pe jumătate îmbrăcaţi, ni s-a poruncit să ne întoarcem cu faţa la perete, strânşi unii lângă alţii şi să ne împreunăm mâinile deasupra capului. Aveau oare de gând să ne împuşte? Sentimentul de neputinţă, de a fi un obiect la bunul plac al acestei puteri arbitrare şi violente, era copleşitor. Am încercat să întoarcem capetele şi să privim cu coada ochiului ce se petrece, dar cineva a aruncat o gheată cu ţinte în capul unuia dintre noi, căruia a început să-i curgă sânge pe faţă. Nimeni nu s-a mai răsucit după aceea. Era o percheziţie, dar nu una de rutină. Haidamacii în civil, care se repeziseră în cameră, erau probabil veniţi cu Zeller, de la Bucureşti. Majoritatea gardienilor, neînarmaţi, cum cerea regulamentul închisorii, căutau să prindă privirea marelui om ca să-i arate de ce sunt în stare. O percheziţie specială, ca aceasta, trebuie să fi fost urmarea vreunui denunţ secret venit de undeva. Se putea întâmpla ca un rival al comandantului, în dorinţa de a-i lua locul, să denunţe vreo treabă suspectă ce-i făcea pe vulturii din Bucureşti să se năpustească asupra prăzii.

Ne-au luat bagajele făcute de noi în vederea

călătoriei şi au început să le controleze, bucată cu bucată, examinând cusăturile, cercetând fiecare buzunar, rupând căptuşeala. Apoi, aruncau obiectul într-un colţ. Lucrurile aparţinând celor douăzeci şi opt de persoane au format curând o grămadă. Batiste, şosete, cămăşi, ace, chiloţi, vestoane, pantaloni, haine, sacoşe, aţă, nasturi, gamele şi cârpe. în vârf s-au adăugat saltelele de paie de pe paturi şi deasupra tuturor un nor gros şi înecăcios de praf. Zeller îşi ţinea batista la nas, dezgustat de praf şi de miasma de la butoaiele noastre pline. Ne-a aliniat pe coridor şi se plimba în sus şi în jos de parcă ar fi trecut în revistă un batalion la paradă. Ne-am dezbrăcat şi ne-am întors cu faţa spre perete, în timp ce gardienii ne examinau hainele. La noi în celulă, becul fusese scos din dulie şi soarta a vrut să se stingă şi becul de afară. în întuneric şi goi puşcă, am împins grămada de lucruri în mijlocul încăperii şi am nivelat-o. Am tras sub noi lucruri mai moi şi am adormit, în timpul nopţii, am auzit ciclonul trecând din etaj în etaj şi aruncând obiecte în plasa de sârmă atârnată între niveluri, ca să-i oprească pe cei ce încercau să se sinucidă. Soarele se înălţase bine când ne-am trezit, amorţiţi şi înghesuiţi unul într-altul, pe grămada formată din boarfele noastre ce fuseseră scotocite. Unul dintre noi s-a aşezat în vârful grămezii şi a început să prezinte obiectele. „Al cui e ăsta?” „Al meu... al meu!”,

se tot striga. A durat vreo patru ore să-şi recunoască fiecare bunurile şi să facem ordine în cameră. Vânatul după cutii de cremă de ghete, linguri ascuţite şi alte obiecte interzise continua încă în celelalte celule.

într-o seară, un gardian a întrebat dacă vrea cineva să descarce cărbuni. S-au oferit vreo doisprezece, bucuroşi să simtă aerul proaspăt al nopţii şi să privească stelele. în curtea unde era Zarea, am descărcat timp de patru ore camioanele venite de la gară, depozitând combustibilul, mai mult praf decât cărbune, în vechea capelă ortodoxă. Când am terminat, am cerut voie gardianului să ne spălăm şi el ne-a dus în curticica pătrată de lângă bucătărie, unde era un furtun. Ne-am dezbrăcat şi ne-am stropit unul pe altul, lunecând din când în când într-un coş cu napi pregătiţi pentru masa de a doua zi. Apa rece era minunat de înviorătoare şi noi ţipam şi ne împroşcam ca nişte copii. Dar când ne-am trezit a doua zi dimineaţă, ne-am prăpădit de râs, uitându-ne unul la altul. Eram atât de mânjiţi cu negru, încât ni se vedeau doar albul ochilor şi galbenul dinţilor. Au trecut mai multe zile până ne-am curăţat.

în timp ce puneam cărămizi să se usuce la soare, un tânăr voinic şi bronzat, de aproape treizeci de ani, s-a apropiat de mine. Căra apă şi mi-a spus că avocata lui a reuşit să-mi murmure numele fără s-o audă escorta. I-a şoptit că dacă mă vede să-mi spună să nu-mi

pierd speranţa, căci părinţii mei făceau tot ce se poate să mă aducă din nou la Bucureşti. Când i-a spus numele, mi-am dat seama că-i vorba despre o fostă prietenă din prima copilărie, căreia se vede că familia mea i-a cerut sfatul. Ei făcuseră apel împotriva judecării mele „în absentia”, pentru deţinere de monedă străină, ceea ce era ilegal în regimul respectiv. încercau să facă să mi se anuleze sentinţa la Curtea de Casaţie şi să se ceară rejudecarea procesului, ceea ce ar fi însemnat să fiu adus la Bucureşti, unde sperau să mă vadă.

Această scurtă întâlnire, sub soarele arzător de iulie, mi-a adus pentru prima dată vestea că ai mei sunt bine. Ştiam că prin apelul făcut de ei nu se va obţine, în cazul meu, nici revizuirea procesului, nici eliberarea, dar era încurajator să ştiu că părinţii mei erau activi şi nu fuseseră, ca mulţi alţii, complet paralizaţi de lovitura primită. Apoi, brusc mi-am dat seama că am o familie şi am început să-mi fac griji. Gândul la ei şi la cum reuşesc să se descurce mă pândea tot timpul din umbră. îl lăsasem pe tata, om de şaptezeci şi unu de ani, destul de sănătos, dar fără nici o posibilitate, la vârsta lui, de a-şi găsi undeva de lucru. îi purta de grijă mama mea vitregă. M-am gândit şi la ea: reuşise oare să se angajeze în Bucureşti, ştiindu-se că eu am fost arestat ca „trădător”? Mai avea şi o mamă suferindă. Cui puteau să ceară ajutor? Ştiam prea bine că vechii prieteni, atât de numeroşi în

zilele când la noi se mânca bine şi se dădeau petreceri reuşite, aveau să-i evite auzind de arestarea mea. Am văzut întâmplându-se astfel de lucruri altora, pe când eram încă liber. Membrii familiei unui arestat erau ca leproşii. Nimeni nu se apropia de ei, de frica Securităţii, altfel i-ar fi arestat în speranţa de a găsi legături noi care să ducă la alte arestări. închisoarea era plină de oameni care organizaseră ajutoare pentru familiile rămase fără mijloace de existenţă, fiind închişi pentru că ajutaseră familii de „trădători" şi „criminali".

în lupta zilnică pentru existenţă, gândul la familia care suferă în afară nu făcea decât să-ţi amărască şi mai mult zilele. Era mai bine să devii aspru şi indiferent. în prima perioadă după arestare, mă gândeam foarte puţin la cei rămaşi afară şi care mă aşteptau. Acelaşi lucru se întâmpla cu noi toţi; ne cream foarte curând o lume a noastră, din care cei dragi erau complet excluşi. însăşi concepţia de „acasă" devenea ceva vag şi ambiguu. Când se făcea ora şase seara şi din curtea unde lucram era timpul să ne întoarcem în celulă, câte unul întreba: „Nu s-a făcut timpul să fim duşi acasă?". Unii îşi blestemau nevestele şi copiii care o duceau bine, în timp ce ei erau închişi. După opt ani de puşcărie, un bărbat spunea că avea să-şi ucidă soţia dacă-l înşelase. Alţii ridicau nepăsători din umeri. Cu cât era omul

mai bătrân, cu atât soţia părea să aibă mai puţină importanţă. Se gândeau mai mult la părinţii lor în vârstă, la copiii mici sau la fraţi şi surori. Tinerii,

mai ales cei abia trecuţi de douăzeci de ani, jeleau tot timpul după nevestele lor pierdute, iar observaţiile celor bătrâni nu-i prea încurajau. Când administraţia o lăsa mai moale, aşa cum se întâmplase cu noi în vara aceea când eram mineri în perspectivă,

începe ispăşirea osândei

gândurile ni se îndreptau mai mult spre casă. Dar de îndată ce condiţiile se înăspreau, ne păsa numai de propria supravieţuire.

AIUD – FABRICA

într-o zi, spre sfârşitul verii, deţinuţii de naţionalitate străină au fost strânşi laolaltă pentru a fi mutaţi, deoarece administraţia hotărâse să-i concentreze pe toţi într-o singură închisoare. Văzându-i plecând, i-am invidiat; lipsa de speranţă în privinţa propriei noastre soarte s-a intensificat. Eram siguri că se ajunsese la vreun acord internaţional care urma să exercite influenţă asupra felului cum aveau să fie trataţi: aveau să primească hrană mai bună, îngrijire medicală şi condiţii de muncă. în timp ce trudeam ca să prefac o grădină de zarzavat într-un teren potrivit pentru depozitarea materialului brut al secţiei metalurgice, am văzut gardienii venind şi plecând, iar la distanţă o mulţime de oameni, cu bagajele lor cu tot, revărsându-se din închisoarea principală spre secţii. Pe neaşteptate, l-am văzut şi pe Pohne ieşind de după un colţ, cărându-şi bocceaua şi făcându-ne semne, din spatele gardianului, ca să ne anunţe că pleacă.

A doua zi ni s-a spus tuturor celor de pe terenul cu legume să ne întoarcem înapoi în

celulă, apoi să ne aliniem pe două rânduri la parter unde ni s-a strigat numele şi am fost număraţi. Listele nu corespundeau. Am fost chemaţi şi număraţi din nou. în continuare, am fost scoşi din închisoarea principală şi duşi la fabrică pe porţile căreia am intrat cu o imensă uşurare. Ne gândeam că erau
poate camioane de încărcat, materiale de mutat din loc sau ceva treabă urgentă. Dar nu, am fost opriţi aproape de intrarea în fabrică şi aliniaţi din nou. Comandantul, directorul fabricii şi personalul lor erau acolo şi se tot foiau împreună cu nişte deţinuţi de la biroul tehnic. L-am recunoscut pe generalul Constantin Nicolau, fost ataşat român pe probleme de aviaţie la Londra. Era mare expert în motoare de zbor, iar acum proiecta cu sârguinţă sobele noi pe care le făcea fabrica pentru locuinţele ţărăneşti. în biroul tehnic, l-am recunoscut pe un fost rector de la Politehnică, un fost subsecretar din Ministerul Finanţelor, un fost director general al uneia dintre cele mai mari corporaţii bancare româneşti, mai mulţi ingineri şi învăţători. Ei erau cei care făceau toate proiectele, desenau schiţele şi ţineau socotelile fabricii ce producea maşini de bucătărie, panouri de tragere la ţintă, mese şi multe alte produse din metal şi lemn.

Ne-am aliniat, în timp ce muncitorii din fabrică stăteau prin preajmă, jos pe pământ,

pe stive de lemne şi în alte locuri comode, luând masa de prânz. Fasole şi burtă, iar nouă ne mirosea foarte bine. Eram înfometaţi de multă vreme, prânzul nostru fiind o zeamă încălzită, cu puţin morcov înăuntru. Ne uitam fascinaţi la jumătatea de pâine pe care o ţinea fiecare şi calculam echivalentul ei în calorii. Pe când noi aşteptam îngrijoraţi, oficialităţile şi câteva persoane din biroul tehnic terminaseră ce aveau de discutat şi se îndreptau agale spre grupul nostru. Ne-au cântărit cu ochi de negustor la un târg de sclavi căci, cu tot aerul proaspăt din timpul verii, mâncarea proastă făcuse să nu arătăm prea voinici. Ne-am îndreptat toţi spatele, încercând să dăm impresia că suntem sănătoşi şi în putere. Şefii de atelier, puşcăriaşi şi ei, aveau nevoie de mână nouă de lucru, dar nici unul n-ar fi vrut să se împovăreze cu nişte slăbănogi. Dacă nu-şi puteau atinge normele, riscau să fie penalizaţi pierzând salariul pe o lună sau raţia de pâine. Am fost selectaţi cu încetul pentru făcutul sobelor, al paturilor de campanie, pentru a lucra în atelierul de asamblare, la turnătorie şi cei mai mulţi, printre care şi eu, în secţia de tâmplărie.

Ne-am dus cu escortele noastre la locul de muncă unde eram repartizaţi. La atelierul de tâmplărie, am fost predaţi unui deţinut tânăr şi blond, cu pantaloni scurţi, cămaşă în carouri şi o căciuliţă împletită cu ciucuri. Era Săndel

Theodoreanu, verificatorul normelor. O persoană importantă, de care depindea recuperarea timpului pierdut dacă se iveau dificultăţi neaşteptate în muncă. Săndel fusese director general în Ministerul Finanţelor şi una dintre marile speranţe ale tinerei generaţii. Acum avea treizeci şi cinci de ani şi făcuse primii trei ani dintr-o condamnare de douăzeci şi cinci pentru spionaj în favoarea puterilor occidentale. Vestea că eu lucrasem pentru agenţiile americane şi britanice a făcut curând înconjurul fabricii şi cum în închisoare sentimentul filoamerican era pe atunci foarte puternic, m-am bucurat de ajutor şi simpatie considerabilă din partea fiecăruia. Săndel mi-a găsit o muncă mai simplă în secţia de tâmplărie uşoară unde se făceau sute de mii de cutii pentru minele mici din ţinuturile împădurite, ce urmau să fie umplute mai târziu cu beţişoare de explozibil. Ca toate produsele fabricii, erau pentru Ministerul de Interne, destinate să fie îngropate de-a lungul graniţei din vest ca să împiedice oamenii să fugă din ţară.

Zece dintre noi am fost aleşi pentru acest atelier, al cărui şef de echipă era un bărbat oacheş, de patruzeci de ani. în haine de puşcăriaş, etalând o beretă, semn de elită intelectuală, era fost căpitan în armată şi împuşcase în 1941 niste evrei în Basarabia,

pentru simplul motiv de a se distra. Fusese condamnat la douăzeci şi cinci de ani. Ne-a explicat că trebuia să aducem părţile de lemn din atelierele de prelucrare şi să le asamblăm unindu-le cu nişte cuişoare ce se băteau cu un mic ciocan. Lemnul provenea din resturi, fiind în general de brad, dar uneori era lemn foarte tare de salcâm sau fag. Unele din părţile componente prin care trebuia să pătrundă cuiul, fără să se vadă, erau groase doar de şaizeci de milimetri. Pentru unul ca mine, care nu se ocupase niciodată cu tâmplăria, însemna o adevărată tortură, deşi era o muncă uşoară pe care o făceai stând jos.

Norma era o sută patruzeci de cutii în opt ore. Mă străduiam cât puteam, dar primele două, trei zile au fost foarte grele. Cuiele bătute de mine continuau să o ia pe de lături. Nu mi-am închipuit niciodată cât e de greu să baţi drept un cui, fără să se crape lemnul sau să se vadă cuiul.

Ciocăneam şi eu cât puteam de repede, dar în prima zi am reuşit să fac doar patruzeci de cutii. După o săptămână îndeplineam norma, dar a fost ridicată la o sută optzeci de cutii în opt ore, ceea ce s-a dovedit mai presus de puterile mele. Mulţi dintre cei cu mai multă experienţă reuşeau şi ne ajutau şi pe noi. Printre aceştia era un vechi prieten de al meu, Constantin Niculescu, fost contraamiral, care împreună cu un alt amic ciocăneau în grabă

două duzini de cutii pentru mine. Fusese condamnat la cinci ani pentm că jucase bridge, în mod regulat, cu consulul francez de la Constanţa. Acuzarea a spus că jocul era doar praf în ochii lumii ca, de fapt, să-l pună la curent cu mişcări importante de nave ce plecau şi veneau în port.

Ne supraveghea câte un gardian tot la două ateliere şi cei mai leneşi stăteau într-un colţ în loc să patruleze. Al nostru era excepţional de cumsecade şi făcea zilnic doisprezece kilometri pe bicicletă ca să vină, din satul său, la Aiud. După opt ore petrecute cu noi şi patru de instrucţie şi şedinţe de îndoctrinare cu locţiitorii politici, se ducea acasă, adesea prin zloată şi zăpadă, ca să-şi ajute nevasta la muncă. Era întotdeauna frânt de oboseală. La schimburile de noapte picotea ascuns după soba pe care noi încălzeam cleiurile, atenţi să nu vină vreun control, ceea ce se întâmpla frecvent. Dacă auzeam paşi, îl trezeam. Dar majoritatea gardienilor erau brutali şi tiranici, siguri că ştiau mai multă meserie decât noi. Unii chiar ştiau, deoarece fuseseră recrutaţi de Partid dintre muncitorii codaşi. Aici aveau mai mult timp pentru marxism, dar colegii lor câştigau mult mai bine în fabricile dinafara închisorii.

Schimburile de echipă se făceau prin rotaţie în fiecare săptămână, iar tura noastră putea fi dimineaţa, după-amia- za sau noaptea.

începuse să se întunece pe la cinci şi la şase suna clopoţelul. Şase sute dintre noi lăsam sculele şi ne repezeam cu gamelele ca să ne aliniem în curte pentru cină. Alături de porţi, trei bucătari mânuiau nişte polonice foarte mari în dreptul a trei cazane enorme care abureau în întuneric. Şase miliţieni înarmaţi ne vegheau, gata să intervină. întâi se făcea numărătoarea, care dura cincisprezece minute. Apoi, aveam exact douăzeci de minute pentru ambele feluri. Ne împărţeam pe trei rânduri şi înaintam spre bucătari. înaintarea mergea greu deoarece aproape de fiecare dată când se umplea un polonic, cineva din coadă protesta spunând că nu a fost umplut bine. Bucătarul se răstea la el şi sfârşitul putea fi: o porţie un pic mai mare, deţinutul dat la o parte sau lovit de miliţian, bucătarul aruncându-şi polonicul drept în capul cârcotaşului care, ferindu-se, îşi vărsa jumătate din gamelă, între timp, cei de la spate începeau să ţipe că pierdem vremea şi, în consecinţă, rămânea foarte puţin timp pentru felul doi. Dădeam pe gât pur şi simplu fiertura fierbinte şi ne aşezam imediat la coadă în spatele celor care încă îşi mai aşteptau supa. Gâlceava se intensifica deoarece mulţi aveau prieteni la bucătărie, şi se strecurau în umbră încercând apoi să ia loc din nou la coadă pentru o a doua porţie. împotriva lor, un număr de „detectivi" erau întotdeauna gata,

înarmaţi cu bare de fier. Vai de cel care era prins! Şi, totuşi, zeci de oameni îşi încercau în fiecare, seară norocul, împinşi de foame. Până să terminăm cu aşezatul la coadă, suna clopoţelul şi trebuia să ne întoarcem în goană înapoi la lucru.

Era destul de rău chiar şi în nopţile senine, dar veneau lungi perioade când în curte sufla un vânt aspru de munte, iar noi aşteptam la coadă, tremurând în hainele noastre subţiri. Existau şi nopţi în care ploaia ne uda până la piele, curgând în cazanele cu hrană şi muind bucăţelele noastre de pâine pe care le păstrasem ca să le mâncăm la cină. Toată iarna ne-am luat cele două mese în aer liber, cu zăpada care ne intra în străchini, în timp ce noi stăteam înfundaţi în nămeţi până la glezne. Dacă ne plângeam, ni se răspundea: „Unde dracu credeţi că vă aflaţi? La restaurant? Aici e închisoare, băieţi!”.

După două luni, am fost mutat în alt atelier, condus de un pitic. Simpatizant al Gărzii de Fier, era foarte bun tâmplar. Era mândru de vocea sa, din când în când, făcea pe Rigoletto. Altfel, era un om bun, condamnat la patru ani închisoare fiindcă dăduse patru sute de lei soţiei unui legionar arestat. Oameni care dăduseră bani familiilor de legionari arestaţi se aflau mulţi în noul meu atelier. Erau toţi nişte fanatici, nu avea rost să-i contrazici, dar

cei din Garda de Fier erau, de fapt, singurii în care puteai avea totală încredere că nu te denunţă, că te ajută la nevoie, şi că au înţelegere pentru nenorocirea care s-a abătut asupra ta. Cu cât condamnarea lor era mai grea, cu cât erau mai umiliţi şi mai persecutaţi, cu atât le plăcea mai mult. Se bălăceau în suferinţă şi tânjeau după ea. N-au renunţat niciodată la antisemitism. Bănuiau că evreii din închisoare sunt informatori şi nu le acordau niciodată încredere. Dar dacă întâlneau un evreu ortodox care nu- şi mânca porţia din motive religioase, îi dădeau pâinea lor. îl urau dar îl ajutau.

Legionarii erau elevii mei cei mai entuziaşti. Doar în fabrică se mai putea face rost de hârtie şi creion, dar ei scriau pe scândurile pe care le tăiau. Adesea am văzut texte întregi date la rindea după ce fuseseră tăiate de învăţăceii mei entuziaşti. în timpul nopţilor lungi de iarnă, ducând scândurile mele la strujit sau polizat, treceam pe lângă un şir de strunguri la care strungarii făceau piese de şah sau butuci de roată. De fiecare dată mă opream la câte unul sau doi şi le dădeam lecţii. „Cum se spune «prohab»în engleză?”. Sau, „Cum se scrie «extraor- dinary«?” Sau, „Ce însemnă «lip service» (vorbe goale)?”, mă întrebau ei.

La ora nouă, în fiecare seară, dacă rămânea ceva mâncare după ce fuseseră hrăniţi porcii

comandantului, era dată muncitorilor din fabrică. Cazanele erau aduse în atelierul mecanic, într-un colţ al încăperii pătrate şi cine venea primul era servit primul. Toţi se înghesuiau şi se îmbrânceau să ajungă lângă cazan ca să-şi umple gamela cu arpacaş fiert sau cartofi. Mâncarea era acră şi aproape rece, dar luptam ca nebunii pentru ea şi numai cei puternici triumfau. Din când în când apărea un gardian şi dădea totul acoliţilor săi. Uneori spunea: „Vă bateţi pentru mâncare ca nişte porci. Foarte bine, lingeţi-o de pe jos, porcilor!”, şi răsturna cazanul cu cizma lui grea, soldăţească. Alţii îşi puneau cizma plină de noroi pe marginea cazanului, privind dispreţuitor oamenii flămânzi şi apoi scuipau în cazan, spunând: „Acum puteţi s-o mâncaţi”. Mulţi chiar o mâncau.

Când a venit Crăciunul, eram cinci în celulă, printre care şi un preot cu o voce minunată de tenor. Ne-a cântat colinde şi noi am pregătit o masă grozavă pentru ziua aceea. Cu plata noastră de mizerie, am cumpărat marmeladă şi biscuiţi de la cantină şi am pus deoparte o mulţime de ţigări. De dimineaţă, am mâncat un terci deosebit de dulce, biscuiţi la desert şi am fumat. Seara ne-am dus la muncă, dar nu cu zelul nostru obişnuit, căci duminicile şi sărbătorile nu eram plătiţi. Era contribuţia noastră voluntară la construirea societăţii comuniste. Porţia noastră dublă de

pâine lipsea şi ea în aceste zile. Ne simţeam puşi la încercare într-un mod insuportabil şi totuşi sentimentul minunat că-i sărbătoare nu ne-a părăsit. Deşi era o zi mohorâtă şi aveam mâncare mai puţină, simţeam totuşi că e ceva special. Amintiri vii despre focurile de acasă, pomii de Crăciun, cadourile, confortul şi viaţa de familie pluteau deasupra noastră. Eram tăcuţi şi ursuzi deşi ne bucuram. Era ceva straniu şi contradictoriu.

De Anul Nou, mai nici unul nu lucra în atelierul prost luminat. în timp ce se apropia miezul nopţii, ne adunam în grupuri mici şi nu ne despărţeam decât dacă vedeam că se apropie vreun gardian. Trebuia să fie vigilenţi în asemenea zile, de frică să nu evadăm în masă. Erau de asemenea prost dispuşi, deoarece propria sărbătoare le fusese suspendată şi adesea dispăreau pentru a bea ţuică de prune din gamelă. Deveneau din ce în ce mai beţi şi mai răi, lovindu-ne la cel mai mic pretext, iar noi făceam tot ce puteam ca să nu le stăm în cale.

Puţin înainte de miezul nopţii, m-am dus la closet, unde era ticsit; mai mult de doi oameni stăteau pe vine deasupra fiecărei găuri. Gardienii, în loc să patruleze afară unde ningea, stăteau în atelierele încălzite. Mirosul latrinei i-ar fi dat oricum gata. Fumam, discutam şi schimbam veşti. Dintr-odată, am văzut artificii verzi şi roşii înălţân- du-se pe

dealuri şi am auzit oamenii strigând în jurul zidurilor închisorii. Clopotele bisericii sunau puternic, explodau grenade pe câmpuri şi în lungul râului Mureş, şi în tot oraşul se auzeau pocnituri de pistoale. Ne-am felicitat unii pe alţii şi am mai fumat o ţigară în tăcere, înainte de a ne întoarce în atelier. „An Nou fericit şi anul viitor să fii acasă!”. Veşnic aceeaşi dorinţă, să fie ultimul Crăciun în închisoare, ultimul An Nou în închisoare, ultimul Paşte în închisoare, ultima baie în închisoare, ultimul..., dar niciodată nu era ultimul. Ne-am întors în ateliere cu inima grea. Ce făceau în clipa asta familiile noastre? Aveau oare un acoperiş deasupra capului? Aveau oare ce mânca? Luptam din răsputeri să ne stăpânim lacrimile şi să rămânem nepăsători la toate, pe cât ne era cu putinţă.

Unul dintre prietenii mei, Vasile Valuşescu, m-a invitat să-i fiu oaspete după miezul nopţii. Fusese profesor de liceu şi făcuse parte dintr-unul din grupurile de rezistenţă din Banat. în urma faptului că dormise în zăpadă, era acum tuberculos, scuipându-şi zi de zi plămânii. Altfel, un meseriaş admirabil, era vesel, frumos, cu ochi nevinovaţi şi strălucitori şi gata să ajute pe oricine să-şi facă norma. Când am ajuns, Vasile făcuse un delicios ceai din coajă de stejar, îndulcit cu bomboane acrişoare de la cantină. Am băut aproape doi litri, ciugulind câte şase biscuiţi fiecare, în

mod foarte delicat, că să dureze cât de mult posibil. Vasile, deşi el personal nu fuma, mi-a oferit două ţigări excelente pe care le-am fumat ascunzându-mă după sobă, sub pretext că sunt atent la clei. Apoi, am toastat pentru anul 1952, în care toţi aşteptam să fim eliberaţi. Fiind anul următoarelor alegeri din Statele Unite, eram încrezători că avea să fie o schimbare în bine. Deja se strecurase până la noi ştirea că în Marea Britanie venise ia putere Partidul Conservator şi aşteptam minuni de la Winston Churchill.

în ianuarie, colonelul Constantinescu de Ia departamentul închisorilor din Ministerul de Interne a vizitat fabrica şi ne-a vorbit în curte. Ne-a spus că guvernul are planuri mari, vrând să transforme fabrica într-un şantier de reparat locomotive şi vagoane. S-a construit deja un atelier din beton şi el ne-a schiţat noile planuri. Se intenţiona să fim reeducaţi şi transformaţi în cetăţeni buni.

Peste zece ani, nu avea să mai fie muncă manuală în fabrică, deoarece se urmărea o automatizare completă. Urmau să se construiască blocuri cu locuinţe pentru noi şi familiile noastre. în câţiva ani, urma să fim liberi, făcând parte din colonia de muncitori care devenea mândria României. între timp, aveau să ne permită să scriem familiilor şi să primim pachete. Spaţiile libere din interiorul fabricii urmau a fi transformate în parcuri, se

instalau bănci ca să petrecem acolo timpul liber, citind şi studiind. Urma să avem o bibliotecă nouă şi o cantină plină de bunătăţile pe care le găseau şi muncitorii obişnuiţi în cantinele lor. Dar, mai presus de orice, de atunci înainte nicăieri nu avea să se lucreze mai mult decât în schimburi de opt ore. Ca semn că începea o viaţă nouă, ni se dădea voie să ne lăsăm părul să crească.

Unii l-au crezut, dar cei mai mulţi, nu. Totuşi, în săptămânile care au urmat, bărbierii ne-au lăsat părul în pace. Apoi am văzut un şef de atelier pedepsit pentru că cerea oamenilor să lucreze cincisprezece minute peste opt ore şi atunci am început să ne convingem.

Dar abia trecuse o săptămână şi iată că deţinuţii, în mod „voluntar”, au organizat un miting în curte. Cu un entuziasm teribil, au cerut să lucreze în schimburi de douăsprezece ore în loc de opt, ca să depăşească planul pe anul acela. Toate acestea erau rezultatul unui instructaj în care locţiitorii politici au informat pe acoliţii lor şi pe informatorii din rândurile deţinuţilor politici ca ar fi „bine văzut” dacă deţinuţii ar munci patru ore în plus. Aceştia, la rândul lor, ne-au informat pe noi, spunându-ne că dacă munca nu era făcută „voluntar”, avea să fie făcută „în mod obligatoriu”.

Aşa că am trecut la schimburi de douăsprezece ore, iar în nopţile nesfârşite se mergea foarte greu prin ploaie, zloată şi

furtuni de zăpadă. în februarie, temperatura a scăzut sub minus zece grade. Patru dintre noi am trebuit să cărăm buşteni şi scânduri de fag foarte grele şi să descărcăm trunchiuri de copaci de câte două tone şi mai bine. Gardienii zeflemitori îşi băteau joc de neputinţa noastră. „Porci leneşi ce sunteţi! N-aţi făcut o zi de muncă în viaţa voastră.” Scuipau cu dispreţ. „Hai, la treabă, bandiţilor!”, ne strigau în timp ce cu băţul ne loveau în cap, peste umeri şi peste rinichi. Dacă unul se împiedica sau cădea, îi strigau; „Te prefaci, fiu de curvă ce eşti!”, şi o ploaie de lovituri se abătea asupra lui. Aburcam, stângaci, greutatea înapoi pe umeri şi ne târâiam picioarele înainte prin întuneric. Se aşezau paturi de fier unul peste altul, se cărau lemne la bucătărie; scândurile erau descărcate la gară de preoţi, profesori, doctori, avocaţi, ingineri sub supravegherea lui Kerestesz Ferencz, ţigan ungur, hoţ de cai, care ajutase la uciderea câtorva români în timpul retragerii ungurilor în 1944.

într-o noapte, am început să cărăm coşciuge din atelierul lui Fabian. Era ungur, condamnat la douăzeci şi cinci de ani închisoare de tribunalul din Cluj, pentru una din micile lui năzdrăvănii. Când au intrat ungurii în Transilvania, după arbitrajul de la Viena din 1940, el şi cu vreo câţiva amici, ca să se distreze, s-au dus la protopopul din Huedin şi l-au târât de barbă afară din casă.

„Ţi-s dragi românaşii tăi?!”, a strigat Fabian. „Bine, atunci hai să te facem fericit.” Fabian, care era un dulgher excelent, a pus cu mâna lui un steag românesc în spatele bătrânului şi l-a prins bine în trei cuie de opt centimetri. „Bătrânul”, povestea chicotind Fabian într-o românească stâlcită, „nu ştia de glumă. N-a priceput unde-i hazul şi a murit.” Apoi, Fabian scuipa în palmă, lua o scândură şi făcea alt sicriu. El era slăbiciunea cu ochi albaştri a comandantului, căruia îi lucra toată mobila.

Noapte de noapte o ţineam tot aşa, cu „Feri” care ne bătea, Fabian care chicotea, gardienii care înjurau şi zăpada căzând din ce în ce mai deasă. Câte douăsprezece ore la rând, oamenii vopseau în cachi căruţe şi cutii de muniţie, până când le îngheţau degetele. Printre ei era şi George Tomaziu, cel mai mare pictor din tânăra generaţie, căruia comandantul îi spusese: „Eşti pictor, foarte bine! Aci ai să poţi lucra în meserie.” Din când în când, reuşeam să scap pentru câteva minute. în curte într-o colibă era o forjă unde un fost secretar YMCA *(Young* Men *Christian Association)* ciocănea arcuri şi alte părţi metalice pentru căruţe. Mă aşezam lângă foc şi manevram foalele, prefăcându-mă că fac parte din echipă. Nimeni nu părea să aibă habar unde trebuie să lucreze vreunul dintre ceilalţi, aşa că nu se observa.

Duceam o viaţă dublă. Una în fabrică, unde

ne amestecam cu mulţi alţii şi o a doua la noi în celulă unde eram, în medie, cinci. Mutatul din celulă în celulă luase sfârşit şi tovarăşii noştri de cameră rămâneau aceiaşi. Faptul că nu ne vedeam uneori câte şaptesprezece ore în şir, făcea ca viaţa să fie suportabilă. A te întoarce acasă seara sau dimineaţa era ca şi cura te-ai întoarce la propria familie. Vorbeam despre experienţele noastre în fabrică şi discutam micile probleme casnice ale celulei. Ne trăiam viaţa în comun, căci învăţasem să împărţim între noi micul nostru câştig şi hrana. îl ajutam pe cel anemic sau bolnav în timpul crizei, dându-i fiecare câteva linguri din porţia sa. Seara, după ce făceam curăţenie, ne aşezam pe pat şi ne făceam programul. Mai întâi, ne mâneam pâinea într-o tăcere pioasă, apoi împărţeam ţigările, după care urma o povestire sau un cântec. Nu era voie să cânţi şi gardianul bătea de mai multe ori în uşă ca să ne avertizeze, dar nu ne opream. Se găsea întotdeauna câte cineva care să ştie minunatele cântece populare româneşti, pline de nostalgie, sau care să poată recita o poezie ori să ne povestească ceva. Deşi complet epuizaţi de munca noastră extenuantă, vorbeam până târziu în noapte, mult după ce clopotul suna stingerea.

Mă întrebam cât avea să dureze acest lung răstimp de relativă pace şi ce avea să facă administraţia ca să pună capăt solidarităţii

noastre în creştere. O provocare permanentă la neîncredere şi animozitate era esenţială pentru ca să-şi exercite eficient puterea, dar se părea că au luat în serios ideea de a face din fabrică o unitate productivă. Faptul că mâna de lucru era ieftină îi tenta. Aproape două sute de mii de oameni trudeau pentru Republică sub un pretext sau altul şi calitatea producţiei creştea susţinut, pe măsură ce mii de oameni începeau să înveţe noua meserie. Administraţia credea sincer că organizează o adevărată reabilitare, în special pentru numeroşii avocaţi, profesori, şi preoţi pe care dorea să-i facă muncitori calificaţi. Dar, în condiţiile noastre, munca rămânea muncă silnică de închisoare şi nimic altceva. Administraţia şi-a dat în cele din urmă seama că nu va fi niciodată mai mult decât atât, căci nu putea smulge din rădăcină dorinţa noastră, a tuturor, de a-i înşela pe orice cale posibilă.

Noi, deţinuţii politici, eram consideraţi drept intelectuali şi administraţia se gândea că ar putea să ne facă, dacă nu chiar comunişti convinşi, cel puţin conştienţi de interesul nostru în viitor. Dar au calculat de două ori greşit, în primul rând, în ceea ce priveşte rezistenţa noastră spirituală, deoarece nu putea fi vorba de vreo rezistenţă fizică organizată. Rarele exemple ce au existat au fost înăbuşite repede şi fără milă. în al doilea

rând, faptul că preluasem ceva din mentalitatea puşcăriaşilor de drept comun. încă de la Jilava, m-am trezit folosind jargonul bogat al hoţilor. Toţi îl foloseam într-o anumită măsură. Bazat în mare parte pe dialectele romilor, apăruse în urma necesităţii de a-i face pe curcani mai mult să bănuiască decât să înţeleagă ce spunem. Foarte curând, am avut cuvinte pentru mâncare, pâine, gardieni şi tot ce conţinea lumea noastră de fiecare zi. O dată cu aceste cuvinte, mentalitatea pungaşilor obişnuiţi s-a strecurat pe neobservate şi a devenit a noastră. în primul an consideram că nu-i de demnitatea noastră să furăm din pâinea care aştepta, pe tăvi, să fie distribuită. Dar până la urmă am început să ciordim orice ne ieşea în cale în materie de hrană şi îmbrăcăminte. N-am căzut niciodată atât de jos încât să furăm unul de la altul, deşi au mai fost cazuri izolate, în momente de foamete acută. Eram conştienţi că această nouă mentalitate punea stăpânire pe noi, dar nu ne-am străduit serios să ne dezbărăm de ea. „Credeam că sunteţi deţinuţi politici, dar voi vă purtaţi ca tâlharii de drumul mare!", ne reproşau gardienii cu dispreţ. Noi răspundeam: „Voi ne-aţi făcut să fim ceea ce suntem acum." De fapt, noi îmbogăţeam chiar mentalitatea lumii interlope cu un surplus de subtilitate, în ochii asupritorilor noştri, combinaţia de intelectualitate cu tehnică

interlopă făcea din noi elemente deosebit de periculoase şi ducea la înăsprirea regulamentului şi aşa destul de sever.

În timpul ultimelor şi epuizantelor răbufniri ale iernii, am alunecat pe gheaţă în timp ce încercam să trag un cărucior încărcat cu vreo cinci sute de kilograme de cherestea. Şinele grele de oţel ale roţilor din spate mi-au trecut peste picioare, distrugându-mi unghiile. Mergeam şchiopătând prin curte, incapabil de a mai face ceva, dar infirmeria refuza să-mi dea o scutire. „Deţinut politic? Nu, se preface”. Peste câteva zile, când încă mai mergeam anevoie, am răsturnat nişte scânduri grele de fag care m-au lovit exact în acelaşi loc. Ca lucrurile să fie şi mai rele, m-a apucat o criză paralizantă de sciatică. Luând acid salicilic în cantitate mare, mi-am stricat complet stomacul. Şi totuşi nu mi-au dat voie să mă odihnesc. Singura cale care-mi rămânea era să fac febră, aşa că am recurs la trucul obişnuit, să înghit cretă ca să-mi crească temperatura şi să obţin de la douăzeci şi patru de ore la maximum trei zile de repaos. M-am ales cu trei zile, dar chiar în prima zi un ştab mare de la Bucureşti a venit să inspecteze puşcăria. Mergând cu comandantul prin clădire a deschis uşa celulei mele şi a întrebat: „Ce cauţi aici?”. Afară aştepta cea mai mare

parte din personalul închisorii, tremurând pentru propria soartă. Am explicat care este situaţia mea: „Dacă nu te întorci în fabrică până mâine, le spun să te pună în lanţuri.” Aşa a luat sfârşit visul meu de a mă odihni şi, din ziua următoare, am început din nou să mă învârtesc şchiopătând prin curtea fabricii, fără să fac altceva decât să-mi sporesc teribil durerea.

Atitudinea din infirmerie rămăsese aceeaşi de pe vremea când împărţeam celulele cu puşcăriaşii de drept comun. În timpul vizitei medicale, după ce se hotărâse de ce suferi, te întrebau: „Deţinut politic sau de drept comun?”. Când spuneai că eşti „deţinut politic”, răspunsul era invariabil: „Pleacă de aici, măgarule! N-ai nimic. Nu putem risipi medicamente pe bandiţi.” Dar cei de drept comun plecau încărcaţi cu sirop de tuse, fortifiante şi medicamente de care rar aveau nevoie, dar pe care le dădeau deţinuţilor politici, primind în schimb pantaloni scurţi sau pâine. Acum, sutelor de deţinuţi care nu puteau sau nu aveau voie să lucreze în fabrică, nu li se dădea nici un fel de medicament şi nu aveau decât să moară. Mâncarea lor era chiar mai rea decât a noastră. Uneori, când ne întorceam de la fabrică, îi vedeam încolonaţi pentru munca lor zilnică, o armată de strigoi sfrijiţi, cu hainele numai zdrenţe fâlfâind în

jurul lor.

La începutul lui aprilie, când primăvara plutea în aer, a apărut Zeller ca să vadă cum merge fabrica. Rezistenţa noastră fizică era aproape zero, mergeam clătinându-ne prin curte şi ateliere. Producţia scăzuse mai mult ca niciodată şi din promisiunile făcute în ianuarie rămăsese numai părul nostru lung şi murdar. În timp ce lucram cu echipa mea de tras la jug, în curtea unde era Zarea, un camion uriaş aparţinând cooperativei generale de transport a intrat în curte, încărcat cu ficat. A marcat o nouă eră, în care administraţia a hotărât că, o dată ce vremea rea trecuse, puteam să mâncăm în sala de mese. Au fost aduse noi mese pliabile, bănci, ceşti şi linguri nefolosite. S-au făcut instalaţii pentru a ne spăla, ba chiar un loc unde să ne spălăm pe mâini înainte de a lua masa. Strungurile au produs solniţe de lemn şi capace pentru cazane, ca să împiedice ploaia să ne dilueze mâncarea. Am stat la coadă în interior pentru prima noastră tocăniţă cu ficat şi ceapă, cu gardienii care ne tot întrebau ce credem despre felul în care suntem acum trataţi şi dacă ne place sau nu mâncarea. Ba chiar ne-au pus să ne scoatem bonetele în timpul mesei. De doi ani nu mai stătusem la o masă şi nu mai băusem dintr-o ceaşcă. A doua zi, toţi cei din fabrică făceau coadă la closete. Zi după zi, camioanele soseau cu ficat şi iar ficat. Ficat

de porc, de viţel, toate felurile de ficat. Era cu neputinţă să se consume toată această cantitate de ficat, aşa că o bună parte din el era afumat şi dat nouă cu mazăre furajeră. Aveam stomacul deranjat, dar mâneam cum nu mai mâncasem niciodată. Apoi, camioanele începură să aducă jumătăţi de vacă sau de oaie congelate, niciodată mai puţin de trei tone. Brânză, marmeladă, în cantităţi enorme. Gardienii care ajutau la distribuirea hranei priveau cu invidie, căci unii dintre ei ne-au mărturisit că ei n-au primit niciodată aşa ceva.

A durat cam o lună până să ajungem la saturaţie, iar bucătarii să ne spună: „Veniţi încoa' la mine, mai am puţină came!" şi eram fericiţi să ni se dea cartofi şi varză. La intrarea în sala de mese s-au pus patru butoaie mari şi ni s-a spus să punem rămăşiţele acolo. După fiecare masă erau pline. Niciodată nu căpătaseră porcii comandantului atâta mâncare. Şi totuşi, nu era voie să ajungă nimic la cei care nu lucrau în fabrică. Ba, mai mult, comandantul ordonase ca mâncarea lor să fie diluată cu apă şi să se micşoreze numărul caloriilor. Erau pur şi simplu lăsaţi să moară de foame. De câte ori luam masa, cei închişi în Zarea, cu feţele lor emaciate, se uitau spre noi pe când aruncam hălci de came în butoaie. Ruşinaţi, ferindu-ne privirea, mergeam în tăcere pe lângă ei, uitând de salutul secret pe care obişnuiam să li-l adresăm de câte ori

treceam cu vreo treabă pe acolo. Dar nu puteam face nimic să-i ajutăm.

Motivul principal pentru care eram îndopaţi astfel era să nu murim de foame. Voiau să mărească producţia şi nu economiseau nimic. Un an mai târziu, l-am întâlnit pe Veres Păi, preşedintele Sfatului Popular din Cluj. El mi-a spus că Zeller venise cu ordin de la Bucureşti ca întregul surplus de came al abatorului din Cluj, care era la vreo patruzeci şi cinci de kilometri depărtare, să fie dus la închisoarea din Aiud. Populaţia Clujului nu era amatoare de ficat şi carne congelată, aşa că era un aranjament bine venit pentru ambele părţi. Producţia în fabrică creştea constant şi, o dată cu vremea frumoasă de afară, am cunoscut ceva ce aducea a prosperitate.

Fabrica a primit o comandă de şase sute de mii de cutii pentru muniţii de aruncătoare de mine. Toată producţia atelierelor de tâmplărie a fost reprofilată în acest scop, iar eu m-am trezit din nou în atelierul de asamblare. Unui atelier de şaizeci de oameni, care nu au reuşit să-şi facă norma, drept pedeapsă li s-a luat jumătate din raţia de pâine şi felul doi la masa de prânz. Apoi, timp de două săptămâni, li s-a interzis să se întoarcă în celulă unde acum avea fiecare patul său, cearşafuri, pernă şi pături. Au trebuit să petreacă noaptea în Zarea, dormind pe podeaua goală, fără pături şi cu geamurile deschise. Incapacitatea unui

preot sau a unui medic de a se compara cu un dulgher, care avea o experienţă de treizeci de ani, era interpretată drept „sabotaj” sau „rezistenţă”. Drept urmare, era închis într-o celulă de izolare mică de doi metri pătraţi,

timp de o săptămână sau două, cu lanţuri grele de nouăsprezece kilograme la picioare. Apoi, se întorceau în fabrică şi lucrau cu lanţurile la picioare.

Hrana noastră devenise bogată, dar neechilibrată, lipsită de verdeţuri. îi mai lipsea de asemenea fosforul şi fierul; au rezultat o mulţime de deranjamente, în special pierderea memoriei, pentru menţinerea căreia luptam în permanenţă. învăţam poezii, limbi străine, cuvinte fără sens, orice numai să dăm de lucru minţii. Obosiţi cum eram după o zi de muncă, aceste eforturi intelectuale ne secau bruma de energie pe care o mai aveam, dar moralul era menţinut. în astfel de condiţii, gândurile pesimiste ca cele despre „moarte", „imposibilitate de a supravieţui", „maladii" găseau în noi o pradă uşoară, cu care se îndopau ca vampirii. Pentru a le îndepărta era nevoie de o luptă cruntă şi fără păsuire. Ele erau duşmanul şi dacă, în cele din urmă, le permiteam să învingă voinţa noastră de a trăi, eram sfârşiţi.

Erau printre noi vreo cincizeci de Martori ai lui lehova, cei mai mulţi tineri maghiari de vârsta serviciului militar, a căror crimă fusese refuzul de a purta arme. Conducătorii lor fuseseră închişi pentru că primiseră fonduri din Statele Unite şi fuseseră acuzaţi că încearcă să submineze regimul comunist.

Aceşti tineri maghiari nu erau deloc potriviţi cu atmosfera ortodoxă, încărcată de emfază. Ştiau „Biblia” pe de rost şi era amuzant să asculţi lungile lor dispute interpretative cu preoţii ortodocşi. Şi ei aveau răspunsuri dogmatice, precise, pentru orice, dar solidaritatea şi idealismul de care dădeau dovadă făceau să fie foarte respectaţi.

Dându-şi seama de scopul militar pentru care se făceau cutiile, au refuzat să mai lucreze la ele. A fost prima şi ultima grevă la care am asistat. Au avut loc greve în mine şi la Canal, dar niciodată la Aiud. Singura formă la care am ajuns şi noi a fost o tendinţă de a o lăsa mai moale cu munca, şi asta în grupuri mici, izolate, care de obicei au plătit scump această îndrăzneală. Gardienii, majoritatea unguri şi ei, nu ştiau cum să o scoată la capăt. Prin favoritisme, li se atribuiseră Martorilor ocupaţiile cele mai uşoare, pe care de altfel le îndeplineau cu o conştiinciozitate caracteristică. Acum, se revoltaseră în mod deschis şi exista pericolul ca revolta să se răspândească. Şi-au exprimat clar punctul de vedere: erau gata să facă orice altceva, ca de pildă maşini de gătit, dar fireşte nu se poate îngădui deţinuţilor să-şi aleagă munca pe care vor ei să o facă. Astfel că au fost ţinuţi în celule vreo două zile, iar funcţionarii şi gardienii au încercat în zadar să-i convingă să-

şi schimbe părerea. într-o noapte, cinci dintre ei, consideraţi a fi liderii, au fost transferaţi la Securitatea locală şi bătuţi crunt timp de trei zile. Când s-au reîntors printre noi, nu mai puteau nici merge, nici sta jos sau culcaţi în pat. Peste o săptămână făceau din nou munca impusă, dar a fost un exemplu care ne-a afectat profund şi pe noi.

Cele trei schimburi ce munceau în fabrică erau aranjate conform nevoilor de securitate. Cei condamnaţi la peste cincisprezece ani ori pe viaţă lucrau dimineaţa. Schimbul de după-amiază îl formau aceia care fuseseră osândiţi de la zece până la cincisprezece ani. în schimbul de seară erau cei care aveau de ispăşit mai puţin de zece ani. într-o zi, schimbul de după-amiază ajunsese în sala de mese destul de târziu şi era zorit de gardieni să termine mai repede cu mâncatul. S-a produs o învălmăşeală şi unul dintre gardieni a intervenit trăgându-i o palmă peste obraz unuia dintre deţinuţi. Imediat, toţi cei din schimb au început să protesteze şi să strige: „Ruşine!”. Despre aşa ceva nu se mai auzise în analele închisorii din Aiud; însemna o adevărată rebeliune. Ziua următoare, când cei din schimbul doi au venit la masă, locţiitorul politic a apărut şi el cu gardianul respectiv şi i-a cerut să-i arate cine fuseseră instigatorii incidentului din ziua precedentă. Gardianul a început să se plimbe în jos şi în sus printre

mese şi i-a arătat şase oameni aleşi la întâmplare. Locţiitorul politic le-a ordonat să plece imediat din sală şi pe tot drumul înspre clădirea nouă s-a abătut asupra lor o ploaie de lovituri. Apoi au fost puşi în lanţuri şi închişi în celule de izolare timp de o lună, dându-li-se doar pâine şi apă. Toţi ceilalţi din schimb au fost puşi să se radă în cap drept pedeapsă.

Am reuşit să fac rost de un loc de muncă în atelierul de vopsitorie şi să scap de ciocănitul neîntrerupt. Şef de atelier era un tânăr avocat naţional-ţărănist pe care îl mai întâlnisem şi tot acolo lucra acum Tomaziu şi alţi prieteni, printre care un fost subsecretar de la Finanţe şi un profesor universitar de calcul vectorial. Stăteam şi vopseam sub soarele arzător, vorbind despre artă, literatură şi matematică. La sfârşitul lui iulie, disciplina în fabrică era foarte relaxată, gardienii se împuţinaseră şi comandantul dispăruse împreună cu majoritatea funcţionarilor. Am aflat că un săptămânal ilustrat elveţian, introdus pe furiş în ciuda securităţii, publicase o fotografie cu Molotov şi Acheson despre care se spunea că s-au întâlnit pe furiş la Berna.

Imediat s-au răspândit zvonuri furtunoase în fabrică, confirmate şi de cei nou veniţi la Aiud. Cei doi se puseseră de acord ca Germania să se reunească şi Europa de Est să fie evacuată şi deci era doar o chestie de zile până la eliberarea noastră. De fapt, o comisie formată

din români din străinătate sosise deja la Bucureşti şi se pregătea pentru preluarea puterii.

înnebunisem de bucurie, deşi cei sceptici ne sfătuiau să fim precauţi. înşişi gardienii, analfabeţi în cea mai mare parte, începuseră să creadă zvonurile răpândite intenţionat de informatorii politici bine instruiţi. Unii dintre ei se ţineau după noi şi ne explicau că fuseseră obligaţi să se poarte brutal şi că de altfel lor nici nu le-ar fi trecut prin minte să ne facă vreun rău. Pe neaşteptate s-a întors comandantul şi a dezlănţuit ţeroarea. Zeci de oameni au fost puşi în lanţuri şi aruncaţi în subsolul neaerisit al noii clădiri. Se turna apă pe duşumea ca celula să fie cât mai umedă şi mulţi s-au asfixiat. Comandantul alerga ca un ieşit din minţi prin fabrică şi poruncea să fie bătuţi şi căleaţi în picioare oamenii pentru nimica toată, ca de pildă că nu l-au salutat sau nu au stat drepţi. Nimeni nu mai era în siguranţă, nici chiar propriii lor informatori. Şefii de echipă civili începură şi ei să ne bată. Te trezeai pe neaşteptate lovit în cap cu bare de metal, ciocane şi tot ce le cădea la îndemână.

Acest tratament de şoc a avut un efect devastator asupra moralului. Mulţi dintre cei care au crezut că sunt în ajunul eliberării nu

şi-au mai revenit şi au devenit, din punct de vedere fizic, nişte epave. Abandonaseră, pur şi simplu, orice speranţă de a rezista. Ne supraîncărcau cu sarcini şi au stabilit norme noi care duceau deliberat la exterminare. Fiecare dintre noi se întorcea de la muncă frânt de oboseală. în plus, se afişase un anunţ în care se spunea că oamenii au cerut să facă ore suplimentare. Aceasta însemna un schimb de şaisprezece ore timp de cel puţin o lună şi a urmat o perioadă în care toţi cei o mie şapte sute de oameni din fabrică nu căutau decât un loc unde să se ascundă. Cum nu erau scule suficiente pentru un schimb, ca să nu mai vorbim de trei, inventau tot felul de munci grele suplimentare ca să nu stăm degeaba. Trebuia când să stivuim, când să facem grămezi când să le desfacem, ba una, ba alta, ca să fim mereu ocupaţi. Nimeni nu mai ştia ce face.

Ne trezeau la trei jumătate dimineaţa, deşi mergeam în fabrică la ora şase. Acolo lucram până la zece noaptea şi ni se dădea cina. înainte de a intra în celule, ne puneau să ne dezbrăcăm şi să trecem unul câte unul prin faţa paznicilor care examinau fiecare obiect de îmbrăcăminte, cu intenţia de a ne face să întârziem cât mai mult posibil. Abia pe la unsprezece jumătate cădeam epuizaţi pe patu-

rile noastre. De două ori pe săptămână, la ora unu noaptea, ne trezeau ca să ne radă şi atunci, cu coada pe care o făceam până ne venea rândul, mai pierdeam o oră şi jumătate din timpul nostru atât de preţios de somn. într-o altă noapte pierdeam două ore cu baia săptămânală. în aceste condiţii, nimeni nu putea rezista prea mult. Lista celor bolnavi devenea tot mai lungă, dar infirmeria nu ne primea. Unica scăpare din acest infern era printr-o operaţie, aşa că ne analizam toate părţile şubrede. Hernia era favorita multora dintre noi care sufereau de aşa ceva în urma ridicatului unor greutăţi excesive. Pe locul doi era apendicita. Alţii şi-au scos amigdalele sau şi-au operat hemoroizii. O operaţie, urmată de convalescenţă, însemnau douăzeci şi unu de zile departe de fabrică, un pat bun, linişte, mâncare mai bună. Dar, pe măsură ce creştea cererea, perioada a fost redusă la nouă zile. Chiar şi aşa merita să o faci şi pe mulţi i-a salvat de la epuizare totală.

Toate schimburile au fost chemate în clădirea cea nouă la un miting organizat de cei din biroul tehnic. Ni s-a spus că fiecare dintre noi ardea de dorinţa de a creşte producţia şi a îmbunătăţi calitatea. Oameni din toate atelierele cereau cu entuziasm să se ia la întrecere. Până şi bucătarul ungur, într-o

românească stâlcită, a spus că îşi ia angajamentul să facă mai multă mâncare, mai bună, şi să folosească mai puţine lemne de foc. Armata de informatori aclamau şi aplaudau când oamenii care repetaseră întrega comedie se luau la întrecere unii cu alţii. A refuza să accepţi un rol ce ţi se impunea cu o săptămână înainte, însemna să fii dat afară din fabrică şi să te întorci la raţia de mâncare obişnuită. Era trist să vezi un fost ministru al Informaţiilor, Alexandru Hodoş, spunând oamenilor că îşi va dubla producţia de mine terestre, deşi de fapt nu era în stare să-şi îndeplinească nici norma cerută.

Pe măsură ce frenezia muncii îşi atingea culmile, robinetul hranei se închidea. Se spunea că bandiţii au mâncat prea mult. Au reapărut arpacaşul, marmelada şi cartofii, dar cumva am reuşit să mergem înainte. La sfârşitul lui septembrie, cutiile pentru muniţii erau gata şi personalul fabricii a fost redus drastic. În această perioadă, informatorii au fost ocupaţi cu lista tuturor „reacţionarilor”, cerută de locţiitorul politic. Reacţionarii erau: cei din Garda de Fier; cei care vorbeau, predau sau învăţau limbi străine; cei care comentau ştirile; cei care încurajaseră politica de a o lăsa mai moale cu munca; şi cei care aveau peste şaizeci de ani şi nu erau de mare

folos nimănui. La şase octombrie, cam vreo sută de reacţionari printre care şi eu, au fost chemaţi la poarta fabricii, duşi încolonaţi la infirmerie unde medicul, întovărăşit de sergentul lui, infirmier, a început să se plimbe de sus în jos, de-a lungul rândurilor. Nu spunea nimic. Apoi, ne-au dus dincolo de zidul vechii închisori, pe locul unde se construia noua turnătorie. Aici am fost despărţiţi în perechi, câte doi la o roabă, în vederea construirii unui drum nou. Trebuia să aducem pietre de la o carieră şi să cărăm pământul dintr-un loc într-altul, pe ploaie şi vânt, timp de douăzeci şi unu de zile, fără să ne oprim nici un moment. în fiecare zi făceam cam vreo douăzeci şi cinci de kilometri. Mâncarea, cea obişnuită, nu cea care se dădea celor din fabrică, era diluată cu apă până la jumătatea raţiei şi am slăbit douăsprezece kilograme jumătate în timpul acelor trei săptămâni.

La sfârşitul primei zile, înfriguraţi şi uzi leoarcă, am fost mânaţi într-o altă celulă din secţia a doua, concepută pentru douăzeci şi cinci de persoane şi fără bec. Grupul nostru de o sută era împins în întunericul de nepătruns. Călcam unul peste altul ca nişte animale sălbatice, cuprinşi de teama că nu vom găsi loc pe cele două priciuri de lemn de pe lături. în această învălmăşeală de coşmar, o treime a

rămas să doarmă pe duşumea sub priciuri. Unii îşi scuipau plămânii şi alţi doi erau invalizi, fără un picior.
Toţi erau intelectuali. Dimineaţa următoare, am constatat că printre noi erau trei generali, cinci profesori universitari şi preşedintele fostului Royal Yacht Club. Toţi eram pedepsiţi nu pentru ceea ce pretindeau că am făcut, ci pentru ceea ce reprezentam.

în orice caz, cel puţin, lucram în aer liber ca şi tot restul verii. Eram slabi, dar eram bronzaţi şi chiar sănătoşi, după standardele închisorii. Secţia a doua era ca o mănăstire, cu o curte interioară de vreo sută de metri pătraţi, mărginită de celule pline cu tuberculoşi şi deţinuţi ce nu fuseseră admişi în fabrică. în prima noastră duminică după-amiaza, în loc să muncim, ne-am îmbăiat, ne-am ras şi ne-am tuns. Ne-am spălat rufăria în groapa betonată de sub robinetul cu apă rece dintr-un colţ al curţii, împreună cu alţi deţinuţi pe care nu-i mai văzusem de vreun an. Chipurile lor erau scofâlcite şi livide. Umblau desculţi şi îmbrăcaţi în zdrenţe murdare. Majoritatea trecuseră de cincizeci de ani şi fuseseră ofiţeri în armată sau politicieni. Nu exista decât un closet cu trei locuri, pe care cinci sute de oameni trebuiau să-l folosească în cele două ore cât le erau îngăduite. La

intrarea în curte stătea gardianul, mâncând seminţe şi scuipând cojile în timp ce supraveghea calm scena cu indiferenţa unui suflet simplu, obişnuit cu toată mizeria aceasta.

Mulţi umblau de jur împrejurul curţii, discutând, în timp ce unii dintre cei mai bătrâni şedeau jos pe pământ, sprijinindu-se de zid. în faţa closetului era coadă permanentă. într-un colţ, oamenii îşi spălau rufăria şi în celălalt, rufăria peticită era pusă pe zid la uscat. în jurul fiecărei găuri de latrină, ale căror capace de fier fuseseră mai întâi

date la o parte ca să fie golite butoaiele noastre pline, stăteau câte trei oameni pe vine, cu fundurile goale şi încordate, scremându-se ca nişte câini. Cu feţele schimonosite, păreau nişte monştri fantastici. Priveau absenţi spre mulţimea care se învârtea în jurul curţii, argumentând şi gesticulând. Fiecare celulă îşi adusese butoiul ca să-l deşarte şi pe fiecare stătea câte un om, cu pantalonii pe vine, în timp ce alţii îşi aşteptau

rândul. Aerul era îmbâcsit de putoarea latrinelor, a butoaielor şi a găurilor omeneşti expuse. Aceasta era civilizaţia Noii Ordini.

8

EXTERMINARE LENTĂ

Dacă aş mai fi rămas mult timp în grupul acela muncit până la ultima limită a rezistenţei fizice, nu cred că aş fi putut supravieţui. Dar a intervenit providenţa. Un prieten de-al meu de la Ministerul Informaţiilor, arestat la Bucureşti sub acuzarea de sabotaj, a fost întrebat ce corespondenţi cunoştea. A căzut în capcană şi m-a menţionat pe mine. Când l-au bătut, a recunoscut că îmi dăduse informaţii. Ancheta a ajuns la Aiud şi, într-o bună zi, în timp ce lucram la drum, am fost chemat în biroul administraţiei şi interogat de un locotenent de securitate din Bucureşti. După ce mi-a pus întrebări timp de o oră, m-a anunţat că va reveni. Trei zile mai târziu, mi s-a spus să-mi strâng bagajele. Mi s-a dat şi carnetul de economi, ce conţinea o sută cincizeci de lei, cu permisiunea de a-mi cumpăra două sute cincizeci de ţigări de la cantină şi apoi am fost izolat într-o celulă mică din clădirea nouă.

La puţin timp după aceea, a intrat în celulă un bărbat înalt, de vreo şaptezeci de ani, îmbrăcat destul de bine pentru un deţinut, în haine civile şi purtându-şi bagajele. „Sunt

generalul Stoenescu," se prezentă fostul ministru de Finanţe al mareşalului Antonescu. Nici unul dintre noi nu ştiam unde vom merge şi am fost din nou copleşit de disperare, de a fi un obiect neputincios la discreţia unei puteri nemiloase. Stoenescu îmi spuse că a auzit de mine

şi că aşteaptă cu mult interes să vorbim despre posibilitatea ca Eisenhower să devină preşedinte. Deşi viitorul nostru imediat era total nesigur, acest subiect ne interesa foarte mult. Stoenescu avea acces la informaţii din afara închisorii printr-un sergent-major care fusese cândva subordonatul lui. Fiind informator, se avea bine cu gardienii şi reuşea să spicuiască veşti pentru fostul lui comandant.

Am fost duşi în cancelarie şi controlaţi conform fişelor, apoi ni s-au dat două pachete substanţiale cu raţia de hrană pe două zile. Un sergent-major de securitate nea prevenit, bătându-şi tocul de la revolver: „Ne ducem la gară. Veţi merge în faţa mea. Dacă unul dintre voi încearcă să fugă, trag.” După ce ai fost închis timp de mai bine de doi ani, era o experienţă ciudată să vezi porţile deschizându-se în faţa ta. în drumul nostru, am întâlnit sute de oameni care se întorceau de la lucru dinspre cele două fabrici ce se aflau chiar în spatele gării. Sergentul- major ne-a spus să stăm lângă intrarea în sala de aşteptare, în timp ce ei aveau să fie la câţiva metri distanţă, prefăcându-se că nu sunt cu noi.

Oamenii ne întrebau când urma să plece următorul tren spre Bucureşti, iar eu ridicam doar din umeri, fumând o ţigară după alta, neştiind dacă să vorbesc sau nu. Generalul, a cărui privire se plimba în jurul staţiei, explodă

dintr-o dată, văzând o vitrină a Asociaţiei de Prietenie Româno-Sovietice cu o serie de cărţi ruseşti şi etichete scrise în limba rusă. „Nu mai vorbeşte nimeni româneşte în ţara asta!”, exclamă el. Am crezut că o să dăm de bucluc, dar probabil că era o reacţie obişnuită deoarece nimeni nu a făcut caz. Un rapid în direcţia Bucureşti intră în staţie şi ni s-a ordonat să urcăm într-un vagon de clasa a treia. Trenul era destul de aglomerat, aşa că sergentul o luă înainte şi când intră într-un compartiment, patru inşi se grăbiră să-şi părăsească locurile pe care stătuseră. Cu securiştii era mai bine să n-ai de-a face, căci riscai să ajungi la închisoare. Ne-am aşezat unul lângă altul, iar escorta noastră stătea în faţă, alături de sergentul care îşi ţinea revolverul pe genunchi. Ceilalţi patru pasageri nu prea se simţeau în largul lor. După ce ne-au fixat cu interes, s-au gândit că e mai bine să nu ne mai privească deloc. Cei doi care erau la capătul băncii se prefăceau că dorm şi-şi ascunseseră capul sub mantalele ce atârnau în cuiul de deasupra. Ceilalţi doi, care păreau ţărani, s-au gândit că o să le fie mai bine în alt compartiment. între timp, toţi aflaseră că sunt doi deţinuţi în tren. La zece minute după ce trenul s-a pus în mişcare, sergentul a scos o pereche de cătuşe şi mi-a legat mâna dreaptă de stânga generalului. Fumam fără pauză, vorbind din când în când cu generalul, în timp

ce pe coridor oamenii defilau prin faţa compartimentului nostru, aruncând priviri grăbite înăuntru. Un băieţel de vreo zece ani se uita insistent prin fereastră. Credea poate că suntem nişte bandiţi periculoşi. Sau, poate, şi tatăl lui era închis undeva.

Sergentul cercetă dosarele şi-l întrebă pe general: „Ce-ai fost înainte?”. Generalul răspunse: „Am fost general plin, inspector al armatei şi comandant în armată.” Sergentul îşi scoase o pereche de ochelari cu rama de baga şi-i privi bine pe general de jos în sus. Apoi se întoarse spre mine. „Şi dumneata?” I-am spus că am fost ziarist. M~a privit dispreţuitor şi şi-a pus ochelarii înapoi în buzunar.

La şase treizeci am ajuns la Bucureşti. Gara era plina de oamenii din trenul nostru şi din altul de pe peronul alăturat. Ne-am făcut drum printre ei, fără cătuşe, cu escorta imediat în spatele nostru, îndreptându-ne spre comisariatul miliţiei din gară. Când am intrat, tocmai avea loc o discuţie aprinsă între nişte ţărani şi miliţieni. Ţăranii fuseseră prinşi aducând în Bucureşti alcool de contrabandă. Securistul nostru a telefonat la Ministerul de Interne şi l-a cerut pe ofiţerul de serviciu. L-am auzit spunând: „Sunt delegatul de la Cluj. Am adus două pachete. Puteţi, vă rog, trimite o maşină la gară?” Peste douăzeci de minute sosi un sergent de miliţie. Generalul a fost

lăsat în gară, tuşind zdravăn din cauză că răcise cu o zi înainte de plecarea noastră din Aiud. în faţa intrării principale aştepta un automobil de stat, Skoda, cu geamurile camuflate. După ce s-a trântit uşa şi mi s-au pus ochelarii opaci, am plecat.

Când s-a oprit maşina, escorta mea m-a tras afară şi m-a dus în interiorul unei clădiri unde am coborât nişte scări de piatră, în spirală, iar apoi am mers în lungul unui coridor în care paşii mei trezeau ecou. M-a aşezat jos şi am aşteptat, cu bagajele la picioare. Treceau pe acolo, tot timpul, oameni care vorbeau. Apoi, am auzit şoapte şi am ştiut că este adus în cameră cineva ca mine. Răsună o tuse familiară. Nu-mi venea să cred. „Dumneavoastră sunteţi, domnule general?", am întrebat într-un moment de tăcere. „Da," mi-a răspuns în şoaptă. Fusese adus în acelaşi loc unde eram şi eu, dar nici el nici eu nu trebuia să ştim. Skoda se întorsese probabil la gară ca să-l ia şi pe el. Cheltuielile nu contau când era vorba să mişti nişte pioni atât de neînsemnaţi pe acea tablă macabră de şah.

Am stat acolo ore în şir, neîndrăznind să privesc în jur, până când a venit cineva şi mi-a spus să-mi scot ochelarii. Eram într-o sală de aşteptare improvizată, în subsolul Ministerului de Interne. Generalul dispăruse şi nu l-am mai întâlnit niciodată. Un sergent din miliţie mi-a adus masa de prânz, o tocăniţă de cartofi, iar

apoi am fost dus într-o celulă în care patru inşi înspăimântaţi s-au ridicat în picioare de îndată ce s-au deschis uşile metalice. Era o încăpere strâmtă, cu două paturi; eu fiind mai vechi în închisoare, mi s-a îngăduit să dorm singur. Printre ei era şi un bătrân ziarist liberal care nu m-a recunoscut; atât de mult mă schimbasem. Erau acolo pentru primul interogatoriu încrucişat şi aşteptau de luni de zile. Când ne-au adus supa de varză pentru cină, mi-am dat seama că tot ce puteam face era să scot brânza şi pâinea primite la Aiud şi să le împart cu ei. Au ciugulit firimiturile de telemea de oaie cu o intensă concentrare, iar cele douăzeci de ţigări păreau un dar ceresc.

Luni am fost interogat de aceeaşi persoană care venise pentru mine la Aiud. Am reluat din nou întreaga poveste şi după ce am făcut declaraţia finală, m-a întrebat dacă vreau mâncare suplimentară şi ţigări. Am refuzat mâncarea, deoarece ştiam ce ar fi însemnat pentru colegii mei de celulă, dar am acceptat ţigările pe care le putea lua din cele două sute care erau la mine în bagaj. A fost de acord, aşa că toţi cei din celulă am avut ţigări până la plecarea mea, după cinci săptămâni.

în prima zi de marţi a lunii noiembrie 1952, ştiam că vor avea loc alegerile în SUA. Auzisem şi despre campania electorală pe care o făcuse Eisenhower prin Statele Unite şi despre angajamentul pe care şi-l luase de a

elibera naţiunile captive. Nişte legionari au răspândit zvonul ca a fost amendată constituţia americană, dându-i-se preşedintelui puteri aproape dictatoriale şi câţiva dintre noi s-au străduit zadarnic să explice că aşa ceva era imposibil, îmi blestemam soarta în momentul acela, căci într-o închisoare normală, rezultatul alegerilor ar fi ajuns la noi în câteva zile. în celulele din subsolul acela, eram complet izolaţi şi unii trăiseră acolo mai mulţi ani fără să vadă lumina zilei. Doar în mod excepţional au fost unii scoşi să se mişte noaptea, într-o curticică interioară înconjurată cu ziduri înalte. întregul sistem era orientat astfel încât să nu ştim ce se petrece în lumea din afară, deoarece puterea noastră de a rezista depindea de acest factor. Auzeam deasupra noastră oameni umblând pe coridor şi, când ventilatorul mare era oprit, puteam distinge vag clopotele unei biserici îndepărtate şi sirenele unei fabrici. în afară de asta, erai ca îngropat de viu, nici o ştire nu putea pătrunde până la tine.

Sâmbătă dimineaţa a intrat în celulă un bărbat foarte speriat. Avea vreo treizeci de ani şi purta haine elegante. S-a prezentat spunându-ne că este contabil la aceeaşi fabrică de avioane din Braşov de unde era şi inginerul care se afla printre noi. îşi ştergea tot timpul fruntea cu o batistă viu colorată şi l-

am întrebat când l-au arestat. „Abia noaptea trecută," a fost răspunsul. Fusese adus cu o maşină de teren din Braşov la Bucureşti şi, fără nici un fel de carantină, după ce a fost percheziţionat a fost aruncat în celula noastră. Nu ne venea să credem în norocul care dăduse peste noi şi l-am lăsat să-şi mai vină în fire. Era esenţial să nu intensifici temerile unui nou venit. Li se spunea să-şi ţină gura şi erau ameninţaţi cu pedepse dacă aveau să vorbească despre propriul lor caz sau să dea veşti din afară. Dacă nu-l luam cu binişorul, putea să se închidă ca o scoică, aşa că îl pândeam cum pândeşte pisica şoarecele. S-a liniştit în cele din urmă şi întrebarea arzătoare izbucni pe neaşteptate: „Cine a fost ales preşedinte al Statelor Unite?" în tăcerea care a urmat, puteam vedea lupta lui interioară. Se hotărî apoi să răspundă şi o făcu atât de amănunţit, încât era evident că ascultase regulat emisiuni de radio ale unor posturi străine. Am sărit în sus de bucurie şi am început să dansăm în mica celulă ticsită, auzind că a fost ales Eisenhower. Noul venit ne-a informat care a fost votul popular şi cel electoral şi, când ne-am dus la closet în seara aceea, inginerul s-a grăbit să mâzgălească ştirea într-un colţ mai ascuns al pereţilor, aşa cum era obiceiul.

La 7 decembrie, am fost dus în camera de gardă pentru o percheziţie, apoi mi s-au dat

bagajele şi am fost împins, împreună cu mulţi alţii, în sala de aşteptare. După o oră, goneam spre o destinaţie necunoscută într-o autocamio- netă a Securităţii. Capitala era plină de astfel de maşini, dar, cu excepţia celor folosite de închisorile Jilava şi Văcăreşti, nu puteau fi recunoscute de marele public. Sute de bărbaţi şi femei erau transportaţi în permanenţă spre sau dinspre diferite secţii din oraş ale Securităţii, despre a căror locaţie oamenii obişnuiţi nu trebuiau să ştie. Din acest motiv, maşinile purtau tot felul de inscripţii false, de exemplu „Pâine”, „Alimentara” sau „Legume şi fructe”. Când am ajuns la Jilava, am recunoscut mulţi gardieni care fuseseră acolo şi în urmă cu doi ani. Stratul gros de zăpadă m-a făcut să-mi dau seama că, pe când eu stăteam închis în subsol, venise iama.

Am fost purtat în lungul unui coridor întunecos şi umed al fortului subteran şi apoi încredinţat unui gardian care m-a dus la celula 23. Acesta mi-a ordonat să mă dezbrac. Era teribil de frig şi el purta un cojoc lung de oaie peste uniforma obişnuită a armatei şi pâslari peste cizmele înalte. Pe cap avea căciulă de blană. Se pare că nici nu simţea frigul, nici nu înţelegea de ce l-aş simţi eu. Gol şi tremurând, stăteam drepţi în faţa lui. M-a privit critic, mi-a spus să mă răsucesc şi, cu un reflex tardiv, mi-a restituit boneta. Apoi a descuiat lacătul greu al celulei, a tras zăvorul, a deschis uşa şi

mi-a făcut semn să intru. „Ce-i cu hainele mele?”, l-am întrebat eu. „Ţi se vor înapoia mâine, după ce le controlăm mai bine. Intră!” şi îşi sublime îndemnul cu o lovitură de picior care răsună pe fundul meu gol şi mă trimise zburând înăuntru.

Stând acolo pe podeaua de ciment umedă şi rece, gol puşcă, doar cu o bonetă pe cap, ars de soare şi numai oase, ţinându-mi mâinile încrucişate în faţă, îmi părea bine că sunt un vechi puşcăriaş obişnuit cu înjosirile. Capetele s-au ridicat de pe cele două rânduri de paturi de lemn care se aflau pe o latură a celulei slab luminate şi boltite.

După ce m-am înclinat ceremonios, m-am prezentat. Articole de îmbrăcăminte au început să zboare spre mine: cămaşă, chiloţi, ciorapi, o haină de piele căptuşită cu molton şi o pereche uriaşă de cizme înalte, din partea unui tânăr soldat, foarte drăguţ. M-am întors din nou spre celulă şi am început să le dau veşti. Nu auziseră despre alegerile prezidenţiale şi şi-au manifestat recunoştinţa dăruindu-mi pâine veche şi terci de arpacaş rece. Astfel au început cei patru ani şi jumătate ai celei mai dure experienţe pe care am trăit-o în cei zece ani de închisoare. Fusesem la Jilava şi înainte, şase luni, ceea ce în total însemna cinci ani. Sunt întrebat adesea cum de am reuşit să supravieţuiesc atât de mult în locul acela de groază şi tot ce

pot răspunde este că n-am vrut să mor acolo. Nici chiar locţiitorii politici ai închisorii nu credeau că poate cineva îndura atâţia ani. Totuşi, miracolul s-a întâmplat şi am supravieţuit acei cinci ani, rămânând cu mintea întreagă.

La început, credeam că m-au adus la Jilava pentru a fi apoi transferat din nou la Aiud dar, pe măsură ce treceau zile, săptămâni, luni, mi-am dat seama că trebuie să fie un alt motiv. în primele douăzeci şi două de luni am rămas în aceeaşi celulă. Faptul că Jilava era o închisoare de tranzit, m-a împiedicat să-mi pierd minţile. în unele celule erau oameni care aşteptau să fie judecaţi. în altele, aşteptau să fie transferaţi acolo unde urmau să-şi ispăşească pedeapsa. Deţinuţii din închisoare se schimbau tot timpul, în special aceia care erau mutaţi dintr-o închisoare în alta, în timpul regrupărilor periodice ale regimului. Cred că am întâlnit cel puţin patru mii de oameni cât timp am stat acolo.

Timpul pe care l-am petrecut la Jilava se împarte în două perioade majore. Prima până în 1954, marcată intens de foamete, deznădejde şi acte de teroare. A doua, caracterizată de o hrană mai bună şi o relaxare generală a disciplinei. Perioadele pot fi de asemenea împărţite în raport cu semnarea Tratatului de la Viena, deoarece situaţia internaţională afecta în mare măsură

felul cum eram noi trataţi. Până în 1954, a fost o perioadă pronunţat revoluţionară, care s-a deosebit de baia de sânge caracteristică revoluţiei ruseşti numai prin metodele de exterminare. „Noi am învăţat ceva din experienţa revoluţiei sovietice şi a consecinţelor ei”, spuneau locţiitorii politici. Noile metode de exterminare nu erau uciderea cu sânge rece sau împuşcarea după o judecată pripită, ci o exterminare ştiinţifică, după un simulacru de proces extenuant. Eram încurajaţi să murim din propria noastră voinţă, deşi nu ne era îngăduit să ne sinucidem sau să murim făcând greva foamei. Acestea erau împotriva regulilor jocului.

Un lucru era sigur. Orice ameninţare a regimului din partea oamenilor liberi, ca de pildă grevele, avea drept rezultat, pentru noi cei închişi, o severă strângere a şurubului. Aceasta pentru că administraţia suspecta existenţa unor linii de comunicare între asemenea evenimente şi cei din puşcării. Cu toate acestea, locţiitorii politici declarau: „Credeţi că am ameliorat condiţiile pentru că suntem slabi, pentru că ne temem de consecinţe? Nu aveţi dreptate. Regimul este atât de consolidat acum încât îşi poate permite să fie generos.”

în această primă perioadă, până în 1954, ordinul era să fim ucişi cât se poate de repede, fără a se lăsa urme de violenţă fizică.

înfometarea şi extenuarea prin muncă erau directivele generale. Neomenia din închisorile româneşti şi din coloniile de muncă au ajuns la apogeu în iama din 1951-1952, precum şi în cea din 1952-1953. La Jilava, punctul de tranzit cel mai important al închisorilor din România, am avut prilejul să-mi fac o imagine a condiţiilor din toată ţara.

în perioada aceea, Jilava era supraaglomerată. Puteau fi cazaţi acolo maximum o mie două sute de bărbaţi şi optzeci de femei, dar atunci când m-am întors eu erau trei mii de bărbaţi şi două sute patruzeci de femei. în secţia mea, care era cea a bărbaţilor ce îşi aşteptau procesul, era relativ destul spaţiu. Existau vreo treizeci de celule şi membrii organizaţiilor politice erau răspândiţi prin ele în aşa fel încât nu ştiau absolut nimic unul despre soarta celuilalt. De multe ori se întâmpla ca omul să afle cine mai fusese arestat o dată cu el abia când se ducea prima oară la proces. După luni de zile petrecute în această secţie, unii părinţi îşi descopereau fiii sau fraţii se descopereau între ei, după ce fiecare crezuse că celălalt este acasă, în siguranţă. Mame şi fiice arestate se întâlneau de asemenea prima oară abia când se duceau la proces. Moralul scădea până la dezintegrare când vedeai pe neaşteptate pe unul dintre cei dragi apărând în dubă, înjurat şi bătut.

Deşi închişi de mulţi ani, nu eram total

adaptaţi la viaţa de aici şi nu ne organizasem în consecinţă. Sistemul nostru clandestin de informare nu era sigur. În această primă perioadă, încă mai dibuiam ca să putem afla câte ceva, cât de neînsemnat, care să ne ajute să supravieţuim. Izolarea noastră era perfectă şi nu ştiam cine este în celula vecină. Organizarea comunicării era esenţială, dar aproape imposibilă din cauza pedepselor îngrozitoare aplicate de atotputernicii gardieni. Locţiitorii politici nu le spuneau decât să fie cât mai brutali cu putinţă. Una dintre regulile oficiale ale închisorii erea ca deţinutul să stea drepţi, la cinci metri depărtare de gardian, să-şi scoată boneta şi să salute. Datoria gardienilor era „să i se adreseze cu vocea ridicată şi aspră" şi să-l întrebe ce vrea. Gardienilor li se spunea că suntem nişte bandiţi, drojdia societăţii şi că am încercat să furăm de la ei lucrurile bune pe care le punea acum regimul la dispoziţia lor. Li se spunea să strige la noi, să folosească ciomagul de câte ori era posibil şi să ne dea drept pedeapsă zile de carceră pentru orice fleac, ca să se impună disciplina şi să nu ne dea prilejul de a prinde curaj. Generali bătrâni, care trăiseră cu pensii de mizerie, erau acuzaţi că folosiseră soldaţii să le culeagă recoltele de pe moşii. Boierii erau acuzaţi că îi bătuseră pe ţărani, medicii că îşi otrăviseră pacienţii, preoţii că furaseră de la văduve,

comercianţii că au speculat.

în fiecare zi ni se ordona să ne aliniem afară şi trebuia să alergăm cinci sute de metri până la „solariu” pentru zece minute de aer curat. Acolo stătea un gardian pe o platformă înaltă din lemn, în timp ce noi tropăiam în jur, în şir indian, la şapte metri distanţă, cu mâinile unite la spate şi capetele plecate. O dată a fost pedepsită o celulă întreagă pentru că deţinuţii s-au uitat în sus la un avion. Apoi, goneam îndărăt la celula noastră unde ajungeam la capătul puterilor, întovărăşiţi de înjurături şi de ciomag. Eram de-a dreptul terorizaţi; totuşi, după un timp, am refuzat pur şi simplu să mai alergăm. Prima reacţie a fost sporirea bătăilor şi a înjurăturilor. Uneori se reducea la jumătate raţia de hrană a unei întregi celule, dar am persistat, şi în primăvara lui 1953 au cedat ei. Câştigul era foarte mic, dar cu toate acestea ne-a sporit foarte mult încrederea în noi înşine. în anumite perioade, care variau de la trei la şase luni, nu eram scoşi niciodată din celulă. Aceasta avea jaluzele fixe, în pantă, care lăsau să pătrundă o lumină slabă şi chiar şi aceasta era împuţinată de obloane văruite, închise iama pentru căldură.

La Aiud, oamenii ştiau că se află acolo pentru timp îndelungat şi că statutul lor va rămâne acelaşi. Singurul stimulent din partea autorităţilor era promisiunea că aveau să fie

eliberaţi mai devreme pentru purtare bună, ceea ce însemna să fii informator şi să treci la comunism; de la Jilava, mulţi erau eliberaţi, iar alţii sperau să fie. Era un amestec de speranţă şi disperare, de mărturisire şi negare, de supunere şi revoltă. Nouăzeci la sută dintre deţinuţi aşteptau eliberarea şi cel puţin jumătate dintre ei susţineau că nu sunt vinovaţi. Totuşi, după un timp, am ajuns să înţelegem punctul de vedere al comuniştilor şi ne-am dat seama că suntem duşmanii lor. Să negăm acest lucru ar fi însemnat să negăm toate principiile noastre. Chiar şi azi mă consider vinovat conform legilor comuniste. Dar vina mea era dorinţa de a fi om liber, care spune ceea ce gândeşte, scrie cum îi place, cinsteşte pe cine vrea. Şi sunt mândru de această vină.

Noi, cei care stăteam de mult în închisoare, eram scârbiţi de oamenii laşi. Nu am fost nici eu un erou, dar am preferat să-mi recunosc vina, decât să fiu reabilitat. Nou veniţii adoptaseră poziţia arestaţilor de drept comun şi anume, să nu te recunoşti niciodată vinovat până nu ţi s-a pronunţat sentinţa. Cât timp exista o posibilitate de a fi eliberat, să nu sufli o vorbă. însă, deţinuţi! politici nu aveau o astfel de şansă. Cei din clasa noastră nu erau iertaţi niciodată, eliberarea era doar temporară. în mod inevitabil erau aduşi înapoi, chiar dacă uneori după mulţi ani. în timpul

celor douăzeci şi două de luni petrecute în prima mea celulă, opt sute de inşi au plecat acasă şi cam jumătate s-au întors din nou.

Ca să ne treacă ziua, jucam şah, table şi istoriseam. Mulţi se temeau de vreo activitate intelectuală care însemna o gravă încălcare a regulilor şi stăteau tăcuţi, neîndrăznind nici măcar să povestească ceva. Alţii ne reproduceau din clasici, Dumas, Dickens sau Stevenson. Am fost surprins să constat ce mulţi dintre intelectualii români citiseră Somerset Maugham şi Cronin. Ne redau din Zweig, Thomas Mann, Cronin, iar *„If”* al lui Kipling a circulat în cel puţin patru traduceri bune. Nu ne mai săturam să ascultăm aceste povestiri şi, ca nişte copii mici, îl opream pe povestitor dacă încerca să schimbe ceva. îmi amintesc de unul dintre noi care ne-a reprodus fragmente din *Punct şi Contrapunct,* de mai multe ori, în decursul anilor şi întotdeauna cu exact aceleaşi amănunte. Pentru cel care istorisea era un exerciţiu bun pentru memorie, căci noi toţi ne temeam să nu o pierdem.

La noi în celulă rămăsese neocupat un spaţiu de cinci metri pe trei şi mergeam în marş în jurul lui, în şir indian, un sfert de oră în direcţia acelor ceasornicului şi un sfert de oră invers, în totală tăcere. Chiar şi în privinţa aceasta existau păreri din două şcoli diferite. Unii susţineau că fără mişcare n-o să ne mai putem folosi membrele. Alţii credeau că,

mâncând atât de puţin, era mai bine să stăm pe loc. Unii nu se sculau luni întregi de pe pat, decât pentru nevoi fiziologice. Stăteau culcaţi pe spate, visând cu ochii deschişi sau, lungiţi pe o parte, dormeau câte optsprezece ore pe zi. Preferau să nu se spele şi dormeau cornplet îmbrăcaţi, ţinând chiar căciulile pe cap. Multora lea căzut părul din cauză că l-au neglijat. Nu era voie să avem nici perii, nici piepteni şi nici să ne tundem părul, căci oamenii erau duşi de aici la tribunal şi nu trebuia îngăduit familiilor să-şi închipuie că rezultatul procesului era stabilit mai dinainte. Aparenţa legalităţii trebuia menţinută.

O acomodare reală la condiţiile închisorii durează cam trei ani. Până atunci, corpul pierde tot timpul din greutate şi nu-i în stare să facă faţă şocurilor din perioadele trecătoare în care eram nutriţi mai bine. Raţia noastră de zahăr era o bucată (7 grame) pe zi. Ficatul se forţa să-şi tragă zahărul necesar din cartofi, porumb şi sfeclă şi, în lipsa lor, din muşchii proprii, reducându-i şi mai mult. Perioadele în care eram hrăniţi cu grăsimi, fasole, came de porc îl solicitau enorm. Cea mai mare parte a hranei era lichidă şi ne dilata stomacul. începeam să arătăm fleşcăiţi şi adesea ni se umflau picioarele în mod grotesc.

Miasma butoaielor, aburii de mâncare, apa care se scurgea pe pereţii igrasioşi, atmosfera mucezită, mirosul trupurilor nespălate, lipsa

de soare şi aglomeraţia erau o încercare grea pentru plămânii noştri. Aproape întotdeauna o persoană care stătuse mulţi ani în închisoare ieşea cu plămânii atacaţi. în umezeala din celulă, dormind ani şi ani pe ciment şi lucrând în exterior cu haine nepotrivite era, în general, imposibil să scapi de reumatism sau sciatică. Lipsa vitaminelor ne afecta în mod grav văzul, care deja era suprasolicitat din cauza celulelor slab luminate. Ceea ce citeam era zgâriat pe tăbliţe făcute din săpun şi literele erau greu de descifrat. Se înmuiau aşchiuţe de săpun, se adăuga funingine şi, din pasta care rezulta, se făcea, prin ciocănite, o placă neagră ce strălucea când i se adăuga parafină. Doar unul din cinci vedea suficient ca să bage aţa în ac. La plecarea mea din închisoare, după zece ani, nu mai puteam distinge nici mâncarea din farfurie.

Ni se jupuia pielea. Coatele şi mâinile ne erau întotdeauna inflamate şi sângerânde. După un timp şi auzul ne slăbea. Neputinţa de a ne spăla cum trebuie făcea să se acumuleze ceara care nu ni se extrăgea niciodată. Colitele şi diareea erau ceva permanent. Puteai vedea ochii îngrijoraţi ai celor cu stomacul stricat, aşteptând să termine de mâncat ultimul om ca să se repeadă la butoi. în primii ani, nu ne dădeam seama că stomacul se dezintegrase şi deţinuţi! insistau să se facă reguli rigide privind timpul de folosire a

butoaielor. Se stârneau discuţii fără sfârşit, care duceau la pumni. Cei care călcau regula deveneau obiectul insultelor şi mersul la butoi devenise o tortură pentru cei mai mulţi dintre noi. Un om a spus: „Dacă doresc pentru ceva să fiu vreodată liber, e ca să pot merge la closet de câte ori vreau şi să stau acolo cât am chef.”

După doi ani, eram predispuşi la orice boală. Răcelile erau frecvente la venirea iernii, dar momentul cel mai periculos era primăvara. Zăpezile grele ale iernii intraseră în pământul de deasupra noastră. O dată cu primăvara, cantităţi mari de apă se infiltrau prin crăpăturile tavanului de ciment şi şiroiau tot timpul pe pereţi ca un izvor de munte. în plus, mai era condensarea aerului cald de afară şi umezeala corpurilor noastre.

în timpul acestei prime perioade, asistenţa medicală era practic inexistentă. Numai cei despre care Securitatea considera că urmau să fie în curând judecaţi primeau îngrijiri medicale. în fiecare dimineaţă, ne plângeam ofiţerului de serviciu care venea să deschidă celula şi să facă numărătoarea. El nota de obicei numele bolnavilor, dar treceau săptămâni întregi până se întâmpla ceva. Această procedură era o sursă de certuri, căci oamenii se acuzau unul pe altul că raportează prea des îmbolnăvirea şi împiedică pe alţii să

le vină rândul. Chiar când ajungeam la medic, consultaţia era superficială. O excepţie era totuşi doctoriţa Victoria Iliescu, o femeie de vreo cincizeci de ani, cu părul roşu şi foarte fardată.

Şi ea îţi dădea, în general, doar trei aspirine pentru o bronşită acută sau două pastile de magneziu pentru colită cronică. Dar avea slăbiciunile ei: hernia şi hemoroizii. Ochii începeau să-i sticlească şi-ţi ordona: „Dă-ţi pantalonii jos." Urma o cercetare şi o palpare foarte atentă a organelor genitale, după care puteai să-i vorbeşti despre durerile de cap sau răceală. Plătea cu un pumn de medicamente.

Nu existau două închisori organizate pe aceleaşi principii. Nici două închisori unde să fie aceeaşi categorie de deţinuţi. A fost o perioadă în care politica generală dispu- neă să fie mai bine trataţi ţăranii şi muncitorii închişi la Gherla. Poliţiştii aveau condiţii mai bune la Făgăraş. Când ruşii au lăsat-o mai moale cu criminalii de război, românii au făcut la fel. Uneori, organizaţiile politice erau tratate bine, alteori studenţii. Apoi, şurubul era strâns şi închisorile „bune" deveneau centre de teroare. La început, guvernul credea că anumiţi deţinuţi ar putea fi „recuperaţi" sau „reeducaţi", dar până la urmă au fost siliţi să admită că numărul acestor recuperări era mai mic de cinci la sută. La sfârşit, au renunţat la

această politică.

Infecţiile de piele, abcesele, furunculoza erau foarte răspândite. Nu aveam mijloace să tratăm abcesele. Nu se găsea tinctură de iod, iar hipermanganatul fusese eliminat deoarece îl folosisem pentru alte scopuri. Praful de hiper- manganat pus în vată de bumbac şi frecat între două surcele se aprindea când trăgeai vata afară. Ne rupeam cămăşile şi lenjeria de corp ca să facem bandaje, fără să avem posibilitatea de a le spăla cum trebuie. Abcesele ni se spărgeau pe ceafă, la subsuori, pe fese şi la stinghie. De durere, nu puteam să stăm jos sau culcaţi. Când situaţia devenea într-adevăr disperată, toţi cei din celulă erau duşi la infirmerie şi printr-o operaţie primitivă şi dureroasă ne drenau şi ne bandajau abcesele. Uneori dura trei patru luni până se stingea o asemenea epidemie, lăsând în urmă cicatrici.

Era aproape imposibil să pătrunzi în infirmeria care era înţesată de bolnavi culcaţi câte doi într-un pat mic de campanie. Consultaţia medicală de una singură nu era suficientă. Hotărârea medicului trebuia aprobată de sergentul care era asistent medical şi a cărui calificare marxistă îi dădea dreptul să judece dacă nu au fost călcate regulile luptei de clasă. Apoi, locţiitorul politic trebuia să aprobe raportul acestuia şi să-l trimită comandantului. Singura excepţie o

constituiau cazurile de apendicită acută care erau trimise imediat în sala de operaţie a spitalului Văcăreşti.

Femeile erau ţinute în patru celule izolate, aflate la capătului fortului. Gardiencele femei erau de cea mai josnică speţă posibilă, iar limbajul lor ar fi făcut să se înroşească de ruşine chiar şi pe prostituatele dintr-un bordel. O femeie care ştia că soţul ei e la Jilava ca şi ea, a auzit nişte oameni trecând prin dreptul celulei. S-a urcat pe marginea ferestrei să încerce să-i zărească. Păzitoarea lor a început să strige: „Hei, curva dracului! Zi, ai nevoie de bărbat? Las' că-ţi dau eu f...” Nimic nu era sfânt pentru gardieni, în străduinţa lor de a distruge în noi demnitatea umană şi a ne reduce la un nivel bestial. În condiţii la fel de neigienice ca şi ale noastre, femeile trebuiau să îndure perioadele lor lunare şi alte dificultăţi fizice feminine. Trebuiau să şi muncească. Pentru o bucată de mămăligă în plus, spălau lenjeria gardienilor şi rufele comandantului, stând câte zece ore în şir în spălătoria plină de aburi. Hrana lor era aceeaşi ca şi a noastră, dar cum un atotştiutor în medicină declarase că ceapa verde păstrează rotunjimea sânilor, ele primeau în plus o raţie de ceapă verde. Singura delicatesă în existenţa lor lugubră. Şi printre ele se găseau informatori, dar când se lega o prietenie era mult mai intensă decât a noastră.

Se ştia cu precizie că printre deţinuţi! politici legăturile homosexuale erau extrem de rare. Dar existau din abundenţă printre condamnaţii de drept comun, unde mulţi erau închişi tocmai din această cauză. Intre femei se isca repede prietenie sau ură pasionată. Tendinţa de a se despărţi în grupuri era puternică, iar pofta de bârfă şi intrigă era mai mult decât satisfăcută. Totuşi, viaţa lor era pătrunsă de devotamentul pentru o cauză comună pe care celelalte puşcăriaşe nu-l puteau împărtăşi. Această cauză comună şi faptul că mai toate aveau o rudă apropiată în închisoare le ajutau să reziste. Când era vorba de curaj în înfruntarea gardienilor, a judecătorilor şi a securiştilor, o femeie, o dată ce se pornea, era ca o leoaică. Nu le era teamă niciodată să-şi spună deschis părerile, nici înainte nici după judecată şi administraţia le trata cu prudenţă.

Formarea unor grupuri mici era ceva inevitabil. Nu putea fi nimic în comun între un general şi un muncitor, un profesor şi un ţăran, un legionar din Garda de Fier şi un socialist moderat, un român şi un ungur. Dacă aceste grupuri şi-ar fi dat seama că aceasta urma să fie viaţa lor cel puţin pentru câţiva ani, ar fi găsit teren comun. Dar, cei mai mulţi credeau că vor fi în curând liberi. Mulţi insistau să se refere la trecut ca să explice evenimentele prezente şi asta ducea numai la înăsprirea rivalităţilor dintre grupuri. Unii îi

acuzau pe foştii politicieni pentru toate belelele, alţii erau porniţi împotriva soldaţilor şi alţii împotriva preoţilor. Românii dădeau vina pe evrei şi pe unguri pentru situaţia gravă în care se aflau, nedându-şi seama că acum erau toţi supuşi aceloraşi opresiuni.

Intr-o atmosferă ca aceasta, informatorului îi mergea bine. Avea diverse mijloace ca să-şi transmită informaţiile. Spunea că merge să-l consulte pe „doctor", de obicei singur; sau era chemat pentru un „interogatoriu". Altădată, era luat pentru ziua întreagă drept „martor" la tribunal. Uneori, locţiitorul politic mergea prin toată închisoarea şi chema vreo şase până la zece oameni din fiecare celulă ca să vadă, spunea el, „care era orientarea opiniei publice". Printre cei chemaţi era întotdeauna un informator. Rezultatul era că atunci când oameni nevinovaţi erau chemaţi cu vreun pretext oarecare, cei din celulă deveneau imediat suspicioşi. Locţiitorul politic ştia prea bine acest lucru şi, din când în când, se deda la acest sport ca să arunce un văl de fum printre deţinuţii din celulă care să-l ascundă pe informator. Când reuşeam să descoperim un informator adevărat şi încercam să luăm măsuri împotriva lui, tragându-i o mamă de bătaie sau izolându-l, ne denunţa imediat administraţiei. Pedeapsa venea iute şi era severă, aşa că am renunţat la asemenea acţiuni.

În fiecare lună, locţiitorul politic al fiecărei închisori, lagăr de muncă, mină sau colonie din România era obligat să trimită un raport detaliat. în acest raport, informa despre moralul detinuţilor, despre respectarea disciplinei, despre numărul de cazuri pedepsite, cu o descriere amănunţită pentru fiecare caz, o listă completă a lucrurilor găsite în timpul percheziţiilor, locul unde fuseseră ascunse,

din ce erau făcute şi cum erau făcute, despre nemulţumirile deţinuţilor, starea sănătăţii etc. Aceste rapoarte erau examinate până în cele mai mici amănunte de un grup special de analişti. Toate inspecţiile şi controalele închisorilor erau bazate pe ele şi vai de locţiitorul politic care nu raportase tot sau nu spusese adevărul. Administraţia nu urmărea să facă închisori model, aşa cum erau concepute în Vest, ci centre ştiinţifice de exterminare. Confuzia, teroarea şi proasta administrare erau studiate până în cel mai mic detaliu. Era un iad model, iar cei care îl conduceau fuseseră instruiţi la Moscova.

RUGĂCIUNE

Venise primăvara şi tot nu eram întrebat de nimeni ce căutam acolo. Un locotenent din Ministerul de Interne mergea din celulă în celulă, la începutul fiecărei luni, şi făcea de formă un apel nominal. Toţi îi puneau întrebări despre soarta care-i aştepta şi de ce erau ţinuţi acolo. Unii fuseseră interogaţi şi erau în aşteptarea procesului, dar nimeni nu Ie putea spune când urma să aibă loc acel proces. Alţii, ca mine, deja condamnaţi, fuseseră poate uitaţi în tranzit, sau erau ţinuţi pentru alte motive. Motive considerate secrete mari, a căror divulgare constituia o crimă majoră din partea unui funcţionar. Locotenentul care ne vizita dădea un răspuns invariabil întrebărilor noastre insistente: „Ştim, ştim!" sau „Am să mă interesez şi am să-ţi spun luna viitoare, când vin din nou." Dacă întrebam pe careva dintre autorităţile închisorii de ce eram acolo, răspundea: „Nu mă-ntreba pe mine. Tu ştii mai bine decât mine ce-ai făcut." Şi astfel, zilele deveneau săptămâni, luni şi ani.

într-o zi, pe la ora patru dimineaţa, gardianul nostru, unul dintre foarte puţinii

gardieni cumsecade pe care i-am întâlnit, intră grăbit în celulă şi strigă: „Kirschen!”. Mi-am ridicat îngrijorat capul. „Ce drăcii ai mai făcut?!”, spuse el, cu intenţia de a glumi. „De ce?”, l-am întrebat. „Hai, scoală-te şi vino jos. Pune-ţi cizmele, un pulover gros şi ia ceva pe cap.” Atunci am înţeles. Mergeam la tribunal. „Dar pentru ce?”, l-am întrebat. A ridicat din umeri. „Mie nu-mi spune nimeni, niciodată, nimic”, răspunse el. A merge la judecătorie era pentru noi un mare eveniment. Bănuiam că aveam să fiu martor la procesul prietenului meu de la Ministerul Informaţiilor.

La fiecare două sau trei zile, la primele ore ale dimineţii, cineva era scos în grabă afară din celulă şi se întorcea noaptea târziu de la un proces. în monotonia vieţii noastre, o astfel de ieşire era un dar ceresc. Vedeai oameni liberi, respirai aer proaspăt, auzeai veşti şi aduceai cu tine la întoarcere ceva care i-ar fi putut ţine pe cei din celulă treji noaptea întreagă. N-avea importanţă că erai judecat; cinci ani sau închisoare pe viaţă era acelaşi lucru. Când aveau să ne elibereze americanii, nimeni n-o să ne întrebe de sentinţă. Toţi vom fi liberi. O dată cu terminarea procesului, această fereastră deschisă spre lume se închidea pentru mulţi ani, poate pentru totdeauna. Pe când mergeam în lungul coridorului, am încercat în zadar să mai storc ceva informaţii de la gardianul meu. Din când

în când, se oprea în faţa unei celule ca să lase un alt strigoi să ni se alăture. Ne strângeam mâna şi ne prezentam, în timp ce gardianul se prefăcea că nu ne vede. Pe unii dintre ei îi cunoşteam şi le transmiteam câte un mesaj de la prieteni, special pregătit pentru astfel de ocazii.

Treizeci la număr, pe jumătate îmbrăcaţi, am fost adunaţi în baia aceluiaşi funcţionar la care fusesem dus în prima noapte a sosirii mele la Jilava. A urmat scena familiară a oamenilor care îşi alegeau, atenţi, un rând de haine de puşcăriaş. Am reuşit să obţin o haină zdrenţăroasă care se încheia cu sârmă, ca şi nişte pantaloni largi şi pătaţi cu ulei. Fiind vechi în închisoare, mi s-a îngăduit să-mi păstrez basca de civil care era pătată cu vopsea kaki, încheieturile subţiri şi vinete ale mâinilor, ca şi degetele osoase, care atârnau sub mânecile prea scurte, arătau ca un adaos la o sperietoare de ciori. Ni s-au dat briciuri neascuţite cu care să ne radem unii pe alţii şi peste două ore, duba închisorii, bine încărcată, a pornit în grabă să ne ducă la Bucureşti.

Mă întrebam îngrijorat ce urma să mi se întâmple. Tribunalul militar, unde fusesem judecat mai înainte, sub legea marţială, acum se ocupa numai de cei din armată. Pentru delicte politice, cum ar fi înaltă trădare, tulburarea ordinii publice, rebeliune, instigare, guvernul înfiinţase noi judecătorii

pentru acţiuni contrarevoluţionare, ataşate Ministerului de Interne, cu personal format din securişti. La sentinţele date de aceste judecătorii se putea face apel, dar numai la o curte de apel având acest specific, şi în absenţa inculpatului. Deţinuţii contrarevoluţionari nu aveau drept de apel la înalta Curte de Justiţie. De fapt, pentru cei arestaţi de Securitate, nu exista justiţie. Mai mult decât atât, judecătorii şi asesorii făceau parte din trupele Ministerului de Interne, fiind aleşi din batalioanele de intervenţie, dintre grăniceri şi pompieri. Dar nu puteai fi niciodată sigur, deoarece din cauza lipsei lor de popularitate, ofiţerii de securitate aveau permisiunea să umble în civil sau în uniforme militare obişnuite. în loc de odioasele petliţe albastre ei afişau, ca să nu fie recu- noscuţi, pe cele negre ale artileriei sau petliţele roşii ale infanteriei. Aceste judecătorii pentru contrarevoluţionari au funcţionat până în 1960.

Duba a făcut turul judecătoriilor raionale, lăsând de fiecare dată deţinuţi, iar eu am rămas ultimul. în cele din urmă s-a oprit, uşa din spate s-a deschis şi mi s-a ordonat să cobor. Am sărit jos şi, nimerind aproape în braţele unor trecători, am rămas buimăcit de mulţimea care se îngrămădea pe lângă tejghele cu pui, legume şi fructe. Spre marea mea uimire, mă aflam pe treptele de piatră

care duceau la construcţia monumentală, destul de noüă, a primăriei din Piaţa Amzei, înconjurată de cumpărătorii care se foiau prin piaţa ce se întindea pe terenul din jurul clădirii. Mă simţeam ca aruncat în gol pe o planetă bizară. Ca un somnambul, am urcat scările spre judecătoria raionului Stalin, atrăgând privirile furişe ale celor care erau în clădire. Se vedea limpede, după hainele de puşcăriaş şi aspectul meu sfrijit şi nesănătos, că nu eram un delincvent de drept comun, cum erau cei aduşi de obicei aici din închisoarea Văcăreşti.

Am trecut de o cotitură a coridorului şi inima a încetat să-mi bată. M-au lăsat genunchii şi au început să-mi tremure mâinile. Cu pălăria în mână, purtând un vechi palton de-al meu, aproape neschimbat, stătea tata. Când m-a văzut a pălit şi ochii i s-au umplut de lacrimi. Alături era mama mea vitregă, ţinându-şi mâna la gât fiindcă se sufoca de emoţie. Mai era şi menajera noastră cu soţul, încercând şi ei să-şi ascundă simţămintele. Am făcut un efort să-mi revin şi am trecut chiar printre ei, cu escorta pe urmele mele, uitându-mă drept în faţă şi fără să-i salut în alt fel decât făcându-le cu ochiul. Pentru cea mai neînsemnată mişcare greşită, aş fi fost pedepsit la întoarcerea în puşcărie. Stând ca nişte statui vii, şi ei se limitau doar să mă privească, temându-se să nu observe gardianul

că este vreo legătură între noi. Dar din prezenţa lor mi-am dat seama de ce mă aflam acolo. Eram acuzat că am schimbat bani la negru, deoarece nu puteam justifica transferul salariului pe care îl primeam de la *Associated Press* prin Banca Naţională Română sau Banca de Stat cum se numea mai nou/[5])

Cazul meu a fost judecat imediat. Am fost chemat eu, apoi Pohne, dar el nu s-a prezentat. Nu-i fusese dată citaţia aşa că cei doi avocaţi ai săi au cerut o amânare ca să poată fi adus şi Pohne din închisoare. Judecătorul, care era un civil, a fost de acord, aşa că m-am aşezat şi eu jos. Cum duba trebuia să vină abia după-amiază şi în acei primi ani ai reorganizării judecătoreşti nu era o sală de aşteptare, am rămas în boxa acuzaţilor timp de şapte ore.

Acea zi şi cele care au urmat au fost raiul şi iadul împreună. încercam de mult să uit că mai exista o lume în care oamenii puteau mânca tot ce-şi doresc şi merge oriunde le trece prin minte. Mă simţeam deconcertat să văd bărbaţi şi femei ieşind şi intrând liberi în sală. Pri- vindu-mi părinţii, îmi venea să strig de bucurie şi în acelaşi timp să plâng de frustrare. Doar încetul cu încetul mi-am redobândit calmul şi mi-am amintit de jocul pe care trebuia să-l joc. M-am întors spre ei şi pentru prima dată le-am surâs, dar judecând după zâmbetele forţate cu care mi-au răspuns

peste capetele spectatorilor, surâsul meu trebuie să fi fost doar o grimasă foarte ambiguă. Din când în când, privirea mea plutea peste încăperea înţesată de lume în căutarea unor feţe cunoscute. Părinţii mei îi anunţaseră pe câţiva prieteni şi erau aproape doisprezece, bărbaţi şi femei, în public, veniţi să mă vadă. Toţi se sileau să pară veseli şi încurajatori. Era 20 aprilie 1953, al doilea an al meu în închisoare şi, la 16 aprilie, discursul generalului Eisenhower, pe care el ceruse ruşilor să-l publice, apăruse şi în ziarele comuniste româneşti. Acest discurs era interpretat ca un semn că ţările din răsăritul Europei nu fuseseră uitate. Prietenii noştri aduseseră anume ziarul şi se prefăceau că-l citesc pentru ca eu să pot vedea titlurile. Alţii îmi făceau semne cu mâna ca să-mi sugereze că regimul comunist era pe ducă. Unul dintre ei făcea chiar pe furiş semnul victoriei, ascunzându-se în spatele celui din faţă. Pentru prima dată în ultimii trei ani am fost într-adevăr cuprins de speranţă. Iată nişte veşti bune, nu numai pentru mine, dar şi pentru cei care aşteptau cu nerăbdare să mă întorc.

Tatăl meu îmi făcea semne enigmatice, deschizând tot timpul gura şi lovindu-şi uşurel dinţii. în sfârşit, am înţeles şi mi-am deschis larg gura ca să-mi poată vedea dinţii. Oamenii din afară ştiau că ni se neglija complet dantura, în zece ani, a mea n-a fost controlată

niciodată. Când ni se umflau gingiile de abcese, aşteptam ca nişte animale bolnave până când treceau de la sine. Când ne durea o măsea, aşteptam până când murea nervul. Uneori dura săptămâni, alteori ani. Existau, fireşte, sergenţi infirmieri care erau încântaţi să ne extragă dinţii fără anestezie. Dar, deşi mi s-au crăpat trei măsele din fundul gurii şi am tocit două până la rădăcină, am refuzat să fiu măcelărit. Când au văzut că încă mai aveam dinţii din faţă, zâmbetul părinţilor mei părea mai liniştit.

Pe peretele din spatele podiumului era lozinca obişnuită: „Justiţia poporului pentru popor.” Curtea se compunea dintr-un judecător tânăr şi doi asesori. Procurorul era un bărbat uriaş, care aducea mai mult a zidar decât a jurist. Părea fioros, dar în realitate era o persoană într-adevăr înţelegătoare. Publicul părea îngrijorat, dar bine hrănit, însă judecata omului se deformează după ani de închisoare. în ochii mei, fiecare părea să aibă ceafă enormă, bărbie dublă şi burtă mare. Feţele mi se păreau extrem de roşii, dar de fapt ale noastre erau emaciate şi palide. Lumea era tot prost îmbrăcată, cele mai multe femei având baticuri pe cap. Bărbaţii purtau cămăşi deschise la gât şi îşi ţineau şepcile în mână. Absenţa cravatei era clar la modă şi chiar avocaţii încercau să pară proletari. Puloverele se purtau cu spatele în faţă, ca partea mai

înaltă să acopere gâtul fără cravată. Numeroasele uniforme de miliţieni şi securişti nu trezeau interes. Oamenii se obişnuiseră cu temnicerii lor.

Comerţul particular aproape dispăruse complet şi majoritatea cazurilor judecate au fost între organizaţii de stat sau împotriva unor infractori individuali acuzaţi de tulburarea liniştei, fraudă şi mici tâlhării. Unul dintre cazurile care se judecau era tipic. Două camioane de la ministere diferite se tamponaseră. Camionul ministerului, al cărui şofer nu era în culpă, fusese reparat într-un atelier care depindea de un al treilea minister. Nota de plată fusese expediată şi achitată. După o inspecţie inopinată a gărzii financiare, s-a considerat că nota de plată pentru reparaţie era umflată. Camionul celuilalt minister fusese şi el reparat în acelaşi atelier. Comisia de control a considerat că şi ei au plătit prea scump. S-a pretins atelierului să restituie diferenţa şi au cerut aprobarea ministerului lor. Au primit aprobarea, cu condiţia ca şoferul vinovat să plătească diferenţa, dar lucrurile încurcându-se, s-a ajuns la judecătorie. Toate cele trei ministere erau prezente prin consilierii lor legali şi tot aşa, atelierul. Şoferul vinovat era reprezentat printr-un avocat. Asigurările de Stat erau şi ele implicate, căci camioanele fuseseră asigurate. Un expert pe care îl numise Curtea

ca să constate pagubele şi costul reparaţiilor, nu a găsit excesivă nota de plată. Ministerul a chemat un al doilea expert, care constatase că nota a fost exagerată. Atunci, judecătoria numise un al treilea expert. Procesul dura de doi ani şi acum urmau să asculte depoziţia celui de al treilea expert. Dar se pare că acesta se îmbolnăvise, aşa că procesul s-a amânat pentru două luni.

Un lăptar era acuzat că pune apă în lapte şi în felul acesta înşală pe muncitorii din raionul său. Două femei se certaseră pentru un chiriaş. Un proprietar încerca să obţină un ordin de evacuare. Un bărbat insultase la beţie un miliţian. Un portar îşi neglijase obligaţiile. Un tutungiu înşelase Monopolul de Stat al Tutunului, vânzând pe sub mână ţigări americane. Un funcţionar delapidase fonduri de stat. Mie mi s-a părut viaţa destul de normală în această nouă republică socialistă. Se schimbaseră puţine lucruri, în afară de atitudinea judecătorilor. Dacă inculpatul era un fost ofiţer sau proprietar de teren, atunci era duşman de clasă pus să discrediteze regimul. Dacă era om sărac, dintr-o familie umilă, era o victimă a societăţii burgheze, un fiu bun al proletariatului, ispitit de anturajul său corupt, şi merita o a doua şansă.

Duba venise. în sala aproape goală mai rămăseseră câteva persoane, printre care şi părinţii mei. Aduseseră ţigări şi pachete cu

mâncare, în speranţa că printr-o minune s-ar fi putut să mi le dea. Dar minunea nu s-a petrecut. Am stat acolo neputincioşi şi separaţi, cu un duh rău şi mare între noi, privind unii la alţii timp de şapte ore. Am văzut privirea lor abătută când am fost luat. Au alergat după noi, dar uşa dubei s-a trântit şi eram din nou despărţiţi. Când m-am întors în celulă în noaptea aceea, le-am spus colegilor mei că mai sunt speranţe. Tot de la americani, drăguţii de ei! Preşedintele Eisenhower ordonase invazia, întregul Occident nu aştepta decât un cuvânt din partea lui: „înainte”. Eram siguri acum că plănuia să facă din nou un cap de pod, aşa că aşteptam cu forţe înnoite.

Pe neaşteptate, în octombrie 1953, am fost chemat din nou la tribunal, ca martor pentru prietenul meu de la Ministerul Informaţiilor. Luaţi şi duşi împreună în ziua respectivă, am descoperit că de multe luni ne aflam în celule învecinate. Separarea noastră era cu grijă ticluită. Eu nu ştiam dacă e arestat şi nici unde se află, iar el nu ştia dacă sunt sau nu la Bucureşti. Stătusem astfel din decembrie 1952, despărţiţi doar de un zid gros de un metru şi un sfert. Ne-am bărbierit unul pe altul şi ne-am grăbit să ne spunem cât mai multe. Fusese arestat în septembrie 1952, dar cunoştea bine soarta părinţilor mei până la acea dată. Am aflat că tata nu avea nici un

mijloc de a-şi câştiga existenţa, că pe mama nu o angajau nicăieri din cauza mea şi că trăiau din vânzarea mobilei şi a hainelor mele. într-o zi un covor, într-alta o figurină de Meissen şi altădată un costum. Făcuseră aşa timp de douăsprezece luni şi nu prea mai rămăsese nimic din ce-ar fi putut vinde.

Prietenul a fost luat pe sus la proces şi, după o oră de aşteptare într-o celulă din subsolul clădirii, m-au chemat ca martor. Aula judecătoriei era instalată într-un mare salon al reşedinţei unui fost prim-ministru. Trecând printr-un hol căptuşit cu oglinzi, m-am văzut şi am rămas uluit. Bărbia mea era unghiul ascuţit al unui triunghi, ochii îmi erau adânc înfundaţi în orbite, iar gâtul părea să mi se fi alungit cu câţiva centimetri. Cocoţată stupid pe creştetul capului stătea bereta. Mă îmbrăcaseră într-o haină din pânză cafenie, fără nasturi şi pantalonii, care îmi ajungeau până la glezne, se ţineau cu o sfoară pe care o trecusem prin nişte găuri.

Judecătorul m-a chemat chiar în faţa mesei prezidiului ca să depun mărturie. Era un căpitan tânăr, având la dreapta şi la stânga lui alţi doi căpitani. Avocaţii ocupau primele două bănci din spatele meu. Trecând prin public, am observat trei actriţe bine cunoscute din Bucureşti şi un actor important, veniţi să dea declaraţii în favoarea acuzatului. îi cunoşteam

pe toţi. Pe când eu înaintam ca să răspund la întrebările judecătorului, m-au văzut şi şi-au pus îngroziţi mâinile la gură. Bereta era între mâinile mele împreunate pe care le apăsam în dreptul burţii ca să nu-mi cadă pantalonii. M-am lansat într-o depoziţie detaliată ca să-mi apăr prietenul şi i-am pledat cauza în faţa judecătorului cât de favorabil am putut. Mă simţeam perfect detaşat şi în apele mele, fiind atât de obişnuit cu procedurile judecătoreşti.

în timp ce vorbeam cu însufleţire, am observat că unul dintre judecători ia o coală de hârtie şi îşi acoperă partea de jos a feţei. Un altul făcu acelaşi lucru. Apoi chiar preşedintele îşi acoperi faţa cu mâna. în spatele meu auzeam chicote şi m-am oprit nelămurit. De ce râdeau? Ce spusesem? Şi apoi, când mi-am dat seama de adevărul îngrozitor, mi s-a urcat tot sângele în obraji şi picături grele de sudoare au început să mi se prelingă pe faţă. în focul argumentării, mâinile mele îşi uitaseră datoria. Sfoara cedase şi ea în focul elocinţei şi, pe nesimţite, pantalonii mi-au alunecat uşurel la picioare. Vorbeam cu volubilitate de câteva minute, în timp ce publicul privea din spate nişte izmene peticite în toate culorile curcubeului. Râsul a izbucnit din plin când m-am aplecat iute, într-un efort frenetic de a-mi recupera pantalonii.

Poate căderea pantalonilor, poate elocinţa mea, sau poate prietenul meu era într-adevăr

nevinovat, dar peste o săptămână a plecat acasă eliberat şi a spus părinţilor mei să aibă curaj. Tot prin el, le-am trimis vorbă că orice lear promite Securitatea, eu nu sunt dispus să mă compromit. N-am să-mi retractez părerile în public pentru a fi eliberat şi nici n-am să fac ceva care să mă împiedice să privesc în ochii oamenilor, când voi ieşi din închisoare.

în septembrie 1954, m-au mutat într-o nouă celulă unde erau şi câţiva foşti miliţieni care lucraseră în închisori, toţi tipici pentru „democraţia populară". Niculae Guşoiu, cândva locotenent de miliţie cu serviciul la închisori, era un ţigan slab, mic, strâmb la trup ca şi la minte. Pielea îi era tuciurie, iar nasul uriaş şi coroiat ajungea până la buzele vineţii şi răsfrânte ce scoteau în evidenţă bărbia retrasă. Părul negru era uns cu ulei de floarea soarelui, adunat cu o lingură din supa noastră cea de toate zilele. Mâinile îi erau murdare, unghiile lungi şi ascuţite întotdeauna negre şi puţea. Tatăl său, petrolist pe undeva lângă Târgovişte, venea în fiecare seară acasă beat turtă şi până la urmă a omorât-o pe maică-sa în bătăi. în unele nopţi, Nicolae patrula pe şoseaua care ducea la exploatarea petrolieră, uitându-se atent în fiecare şanţ, până când îl găsea pe cel în care căzuse tatăl său şi îl căra acasă.

Regimul burghez era de vină fiindcă îi dădea tatălui lui Nicolae prea mulţi bani pentru

băutură.

în timpul războiului, Nicolae lucrase la gară, încărcând maşinăriile de care regimul burghez avea nevoie ca să exploateze zăcămintele de petrol. După război, când Armata Roşie i-a arătat lui Nicolae adevărata lumină, s-a dus la Braşov şi s-a angajat paznic de noapte la o fabrică de cherestea. Acolo, îşi amintea el, nu-i fusese uşor, căci trebuia să se descurce cu bandele de hoţi care voiau să colaboreze cu el. A hotărât că asta nu-i o meserie pentru un om ambiţios şi s-a întors la Târgovişte unde s-a angajat să lucreze în închisoarea locală. A devenit un excelent gardian, lovind regulat cu piciorul deţinuţii încredinţaţi lui şi s-a calificat pentru a fi trimis, în 1949, la Jilava, la şcoala de ofiţeri de miliţie pregătiţi pentru închisori. A ieşit sublocotenent şi a fost numit comandantul unui lagăr administrativ din afara Bucureştilor, unde avea un cal murg uriaş şi un bici cu care să pocnească. La douăzeci şi cinci de ani avea cinci sute de puşcăriaşi în grija lui care cultivau şi pliveau legume. Cei mai mulţi erau generali, ingineri, profesori, medici şi alţi pârliţi de burghezi. în curând a fost numit comandantul unui nou lagăr de puşcăriaşi la Iţcani, în nordul Moldovei, unde şase sute de deţinuţi politici ajutau la construirea unei noi căi ferate.

Nicolae era mândru de eficienţa grupului

său. Doamne cum mai lucrau, iar dacă n-o făceau era vai şi amar de capul lor. Iama lui 1952 a adus belşug de zăpadă, iar vânturile turbate din nord îngrămădiseră nămeţi de zăpadă lângă îndiguirea nou construită. Mâncare era puţină şi oamenii, având în medie peste cincizeci de ani, mergeau foarte anevoie. Un cretin de învăţător, unul care nu avea timp pentru nimic decât pentru hârţoagele sale, nu era în stare să-şi facă norma de cinci metri cubi de pământ pe care trebuia să-i sape şi să-i care cu roaba la vreo două sute de metri. „Mare leneş", ne spunea Guşoiu. Omul s-a plâns că îi era frig şi se simţea sleit. „Las[1] că-l încălzesc eu!", a hotărât Guşoiu şi a dat ordin ca învăţătorul să fie pus în lanţuri şi îngropat în zăpadă până la gât. Dar, mi-a mărturisit Guşoiu, tâmpitul dracului n-a fost în stare să îndure o mică glumă simplă şi a murit. Aşa că Guşoiu ajunsese aici la Jilava.

Guvernul începuse să fie îngrijorat de numărul mare de atrocităţi comise în iama aceea. Nu din motive umanitare, ci pentru că intenţia lor era să extermine fără violenţe fizice. Moscova ordonase să se mai slăbească frâiele, deoarece se apropia summit-ul de la Geneva. Mai mult, Rusia participa la Biroul Internaţional al Muncii şi o reputaţie cenuşie era preferabilă uneia negre. Aşa că guvernul a hotărât să deschidă o acţiune împotriva gardienilor şi a deţinuţilor care erau acoliţii

lor. în celula mea erau cinci foşti gardieni şi doisprezece foşti brigadieri din detaşamentul de pază al închisorii. Mihai Sofronie, de douăzeci şi doi de ani, din Botoşani, omorâse un om la Salcia pentru că lucra prea încet la tăiat trestia. L-a trântit jos, a sărit deasupra lui, şi apoi i-a rupt coastele lovindu-l cu pistolul mitralieră. Mihai, cu ochi albaştri şi figură de bebeluş, fusese înainte cioban. Nicolae Gheţău spânzurase un om cu capul în jos timp de trei zile, lângă două cadavre. Când i-au tăiat frânghia, înnebunise. Arestarea generală a acestor gardieni a fost lansată în urma încercării lor de a şantaja un deţinut al cărui frate era în Comitetul Central. L-au prins odihnindu-se în loc să taie trestie şi i-au cerut hainele în schimbul tăcerii. Deţinutul s-a îmbolnăvit din această cauză de pneumonie şi după ce a fost pus în libertate a povestit fratelui său cele întâmplate. în cele din urmă s-a organizat faimosul proces Salcia. Numărul de morţi recunoscut oficial la judecată, în iama dintre 1954 şi 1955, a fost de cincizeci şi opt, toţi omorâţi în mod neîndoielnic de miliţieni. Dar cei care ne păzeau la Jilava ne-au spus că erau de fapt opt sute.

Condamnările primite de ei variau între cincisprezece ani şi închisoare pe viaţă. în timpul procesului, colonelul George Crăciun, fost legionar şi fost comandant al coloniilor de muncitori, care acum avea un rol mare în

Securitate, a mărturisit că Ion Pavel, ministru de Interne, fusese cel care le ordonase să bată deţinuţii fără milă. Pavel avea cu siguranţă instrucţiuni din partea Comitetului Central. Dar timpurile se schimbaseră, iar judecătorii i-au spus acuzatului că numele lor a devenit vestit în toată lumea pentru infamie şi că au făcut Partidul de ruşine. Cei acuzaţi au fost apoi băgaţi toţi împreună într-o celulă. Ceilalţi deţinuţi n-au vrut să-i primească, iar administraţia închisorii n-avea ce face pentru a-i obliga, deoarece li se ordonase să fie mai puţin severi cu ei. Grupul acuzaţilor a intrat în greva foamei şi după ce unul a murit, Partidul a ordonat, în 1956, să fie judecaţi din nou. De data aceasta au fost acuzaţi de neglijenţă la îndeplinirea datoriei. Delictul a fost amnistiat în 1955, toţi au fost puşi în libertate, recăpătându-şi slujbele şi mai fiind şi promovaţi pe deasupra.

Pe măsură ce anii treceau, ne-am obişnuit cumva unii cu alţii, deşi rivalităţile, suspiciunile, antipatiile nu puteau fi şterse complet. Cel mai greu era să trăieşti împreună cu criminalii de război dintre care cei mai numeroşi fuseseră jandarmi mici în grad. Erau indivizi aspri şi needucaţi care nu ştiau ce-i remuşcarea. intraseră în jandarmerie cu unicul scop de a acumula bani în mod fraudulos ca să se pensioneze, având o casă şi un lot mic de pământ. Războiul crease ocazii

nelimitate de jaf în văzul lumii, în special cu nenumăraţii evrei care trebuiau escortaţi. Cei mai mulţi aveau dinţi de aur. Nu trebuia decât să-i împuşti.

Vorbeau adesea despre timpurile trecute: „Câte hoituri ai avut? Eu am avut patru.” Iar celălalt răspundea nostalgic. „O! Numai la Chişinău am avut trei şi vreo douăsprezece în Transnistria.” Unui locotenent îi plăcea să repete mica lui istorioară preferată care însă trezea dezgust chiar şi printre aceşti ucigaşi: „Eram la Stânca Roznovanu lângă Iaşi. Ce zi minunată! Eram cu nişte jidovi spurcaţi care abia îşi târau picioarele pe drum. Dracu’ să-i ia, nu voiau să se mişte! Mai ales o jidoavcă scârboasă cu-n plod în braţe. Tot timpul rămânea în urma convoiului. Voia să scape, parşiva! Am împuşcat-o şi pe urmă am luat plodul. Avea vreo două luni şi l-am împuşcat drept în frunte. Ce frumos a pârâit creierul când a ţâşnit afară! L-aş împuşca din nou să mai aud o dată pârâitul ăla.”

„De, n-ai ce face, un jidan mai puţin. Jidanii sunt născuţi să fie iscoade şi trădători. Iuda, ce altceva era? Tot jidan!”. „Şi Iisus?”, am întrebat eu. „Şi asta-i scornitură jidănească. Cum putea fi el jidan?”

„Ce-ai face dacă te-ar lăsa acum liber şi ar dispărea comuniştii?”, i-am întrebat pe mulţi dintre ei. „Aş omorî orice jidan mi-ar cădea în mână. Ei au adus comunismul în ţară,” era

răspunsul obişnuit. Exista un sentiment general printre deţinuţi, fie ei educaţi sau analfabeţi, că evreii, ungurii şi străinii au adus comunismul în România.

Politica constituia aproape mereu subiectul principal al discuţiilor noastre, uneori civilizate, dar în general sfâr- şindu-se cu insulte şi scandal. Efectul psihologic al acestor certuri era întotdeauna ură şi deprimare. Gardienii trăgeau cu urechea de afară şi-şi frecau mâinile de satisfacţie, deoarece o atmosferă asemănătoare le uşura mult slujba. Ca o boală, ura se răspândea peste toate. Se pornea de la politică şi se termina cu o bătălie decisivă dacă să se deschidă sau nu fereastra. în timpul certurilor, se dădeau pe faţă cele mai intime amănunte ale vieţii particulare sau publice. Nimic nu era sacru şi îşi aruncau de la unul la altul confidenţele făcute în momente de încredere.

în decembrie 1954, am fost sfătuit să încerc să obţin o rejudecare a procesului meu, pe motiv că sentinţa dată a fost excesivă. Am făcut cererea eu însumi din închisoare, căci se dăduse ordin să ni se dea hârtie de scris. Acest neaşteptat act de generozitate din partea administraţiei avea, ca de obicei, motivele ei bine întemeiate. O analiză atentă a unor petiţii a dat la iveală faptul că, în dorinţa lor de libertate, oamenii implicau pe mulţi alţii din afară. în felul acesta se deschidea o nouă

sursă de aprovizionare pentru Molohul care cerea mereu sacrificii. Dă-i unui om destulă hârtie, şi avea să spânzure pe alţii. Am fost cuprinşi toţi de furia scrisului. La doi ani după ce am înaintat cererea, procesul s-a reluat în afară, susţinut fiind de avocaţii mei care auziseră de cererea pe care am făcut-o de la persoane puse în libertate ce se întâlniseră cu familia mea.

Posibilitatea mea de a comunica era doar într-o singură direcţie. Puteam trimite veşti acasă, dar nu puteam primi îndărăt nici un singur cuvânt de încurajare. De câte ori mergeam la proces şi-mi vedeam avocatul în prezenţa gardianului, nu spunea nici un cuvânt. Cea mai mică scăpare ar fi fost fatală pentru noi amândoi. Mă uimea faptul că părinţii mei făcuseră rost de bani ca să-mi plătească avocaţi căci erau îmbrăcaţi tot cu lucruri cumpărate cu ani în urmă. Tatăl meu se proletarizase suficient ca să poarte un basc în locul elegantei lui pălării. Am aflat mai târziu că avocaţii se oferiseră să mă ajute pentru suma cea mai mică posibil, prin care se acopereau doar cheltuielile şi preţul timbrelor. Credeau în nevinovăţia mea şi în faptul că într-o bună zi aveam să fiu liber ca să mă recompensez. Printre atâţia escroci, ei au făcut onoare profesiunii de avocat. Unul dintre ei era fiu de ţăran.

Gardienii încercau tot timpul să afle de unde ne obţineam informaţiile cu privire la închisoare sau la lumea exterioară. De câte ori ceream să fim trataţi mai bine, strecurând o aluzie că am şti ce se întâmplă în alte părţi, ne întrebau imediat: „De unde aţi aflat? Cine v-a spus?” Majoritatea investigaţiilor din închisoare erau cu privire la informaţii. De unde s-a aflat? Ce mijloace aveam ca să le obţinem? Cum comunicam? Veştile ajungeau la noi după un răstimp de la zece zile până la un an. Aflam ce se întâmplă de la inşi care mergeau la judecătorii, de la cei care călătoreau în vagoanele speciale ale trenurilor, de la noii deţinuţi care soseau tot timpul şi de pe bucăţele de hârtie găsite în afara closetelor. Nici un gardian nu avea voie să intre în închisoare cu vreo publicaţie. Nici chiar să-şi împacheteze prânzul rece într-un ziar, căci ele figurau pe lista obiectelor periculoase, la acelaşi nivel cu cele mai puternice materiale explozive. Erau percheziţionaţi în fiecare zi după ce treceau de prima poartă.

Primăvara anului 1955 a sosit mai curând decât de obicei şi pe la sfârşitul lui martie era cald afară. Primele fire de iarbă răsăreau din pământul umed, prin laptele zăpezii, cum spune ţăranul român, şi cei câţiva copaci din şanţ înmugureau. Stăteam în celula de beton, sub acoperişul imens, boltit, destul de

mulţumiţi, ca nişte animale. Mâncarea era relativ îmbunătăţită. Sobele ce ne oferiseră o iluzie de căldură fuseseră scoase, lăsând deschisă gaura rotundă a hornului. Fortul avea pe acoperiş patruzeci de coşuri şi unde ai fi putut găsi ceva mai potrivit pentru ciorile care începuseră să caute prin preajmă loc pentru cuiburi? Cărei ciori deştepte i-ar fi putut scăpa o asemenea ocazie? Astfel încât, perechile de ciori au început să construiască patruzeci de cuiburi în hornuri. După ce-au făcut o recunoaştere, au descoperit că poziţia cea mai bună se afla în unghiul din colţul drept. Era cam dificil, deoarece cuibul putea uşor să cadă în celula de dedesubt. Dar păsările erau răbdătoare. Atât cioara cât şi cioroiul adunau crenguţe foarte lungi. Apoi zburau la gaură, mergeau pe marginea ei şi lăsau să cadă crenguţa. Adesea cădea direct în celulă. Dar de îndată ce una se înţepenea între pereţii hornului, se putea pune temelia cuibului. Construcţia cuiburilor era o treabă foarte gălăgioasă şi ciorile refuzau să respecte odihna noastră de după-amiază. Croncănitul tandru al cuplurilor era teribil de enervant. Mai întâi am făcut haz şi unul mai mucalit spunea: „Iar se aude Radio Moscova.” Dar în curând ne-am săturat de glumă şi ne-am sfătuit. Ceva trebuia făcut ca să punem capăt vacarmului şi singura soluţie era să distrugem cuibul. Am legat între ele două mături pe care

le ţineam ascunse, folosind sârmă şterpelită din reţeaua de sârmă ghimpată dintr-un loc pe unde ne plimbam. Unul dintre noi a împins butoiul pentru urină sub gaură iar altul s-a urcat pe capacul lui şi a început să lovească cu mătura în gaura hornului. Spre marea noastră satisfacţie, cuibul a căzut jos întreg, în capul omului.

Pe podea s-au răspândit o mulţime de crenguţe, iarbă, fân, cârpe şi ... ziare. Ne-am repezit la ele şi erau, fireşte, doar bucăţele de ziar, murdare, rupte şi ude. Dându-ne seama ce s-a întâmplat, am urmărit ciorile pe afară când au început să-şi reconstruiască cuibul distrus. Domnul cioroi cerceta câmpurile în căutarea unei căptuşeli şi ce putea fi mai moale decât bucăţelele de hârtie? Lua câte o coală întreagă, o sfâşia cu ghiarele şi apoi zbura direct la cuib să înceapă căptuşitul. Deşi au fost surprinse când nu şi-au mai găsit cuibul, au început imediat să construiască altul. Acum, de câte ori le auzeam croncănind, ne ţineam respiraţia şi ne bucuram. După vreo patru zile am dat din nou lovitura. Cuibul căzu şi ... o dată cu el un alt număr din revista ciorilor. Am mai repetat jocul încă de vreo două ori până când, împreună cu ştirile, ne-au sosit şi două ouă care s-au spart căzând pe podea.

De fiecare dată ne repezeam să adunăm bucăţelele de ziar şi într-o tăcere absolută

ascultam pe cel care începea să le citească, cocoţat pe patul cel mai înalt. Mai întâi, am aflat că Malenkov a demisionat şi care erau motivele demisiei sale. Erau bucăţele destul de mari cu discursul ţinut de el. Asta era într-adevăr o ştire importantă. Apoi am aflat că a demisionat Winston Churchill. Ne-a părut rău, dar am fost bucuroşi că Eden şi-a continuat activitatea. Apoi am aflat că Legaţia Română din Berna a fost atacată şi ne-am frecat mâinile. Am ridicat din umeri neinteresaţi la bucăţica în care ne informa cum se mulg vacile. Mai erau şi multe noutăţi picante de interes local. Şedinţa a durat vreo două ore, deoarece fiecare bucăţică era citită şi recitită. Apoi a început comentariul politic care a durat vreo două zile. Ce dar ceresc!

Bătrânul colonel de la noi din celulă ne-a rugat să-i dăm lui bucăţelele de ziar. I le-am dat, cu condiţia să le distrugă după ce a rumegat bine conţinutul. Noaptea le ascundea sub pernă şi în timpul zilei le citea cel puţin de zece ori. Dar într-o zi, uşa s-a deschis brusc: „Toată lumea cu faţa la perete şi mâinile sus!”. Era percheziţia lunară şi zece gardieni au dat năvala în celulă, împreună cu locţiitorii politici. După cincisprezece minute s-a auzit un strigăt de triumf: „Ale cui sunt astea?”. Priveam spre perete, fără să ne mişcăm. „Cu faţa spre mine!”, ordonă locţiitorul politic. Ţinea bucăţelele de hârtie în mână, cu o lucire

ameninţătoare în ochi. „Ale cui sunt astea?!” Colonelul făcu un pas înainte şi rosti bâlbâindu-se: „A, a, ale mele”. „Cum le-ai introdus în celulă? Cine ţi-a dat ziarele?”, urlă locţiitorul. După câteva secunde de ezitare, veni răspunsul: „Î,î, ci, ciorile, domnule.” Un râs înfundat a întrerupt tăcerea. Colonelul a trebuit să dea lungi explicaţii, dar în cele din urmă au fost acceptate. În ziua următoare, patruzeci de perechi de ciori făceau scandal şi se lamentau în faţa lăcaşurilor lor pe care autorităţile le astupaseră peste noapte cu cărămizi. Revista ciorilor a încetat să se mai publice.

Tot mai primeam informaţii de la nou veniţi, dar uneori era dificil să le rânduim. Ne venea mai ales greu să găsim locul noilor figuri politice. Cine erau Nixon, Debré, Pinay, Herter, Selwyn Lloyd? Mai toate veştile se prelingeau până la noi. Conferinţele la cel mai înalt nivel, guvernele noi, exploziile bombei H în Pacific. Germania se înarma până în dinţi şi Statele Unite îi dăduseră cinci tunuri atomice, fiecare lung de o sută de metri. Armata germană invadase Germania de Est şi ruşii se retrăgeau în dezordine. Două mii de avioane sovietice, care participaseră la o aplicaţie a Ţărilor Baltice, fuseseră pulverizate de noile raze cosmice de luptă folosite de diviziile americane staţionate în Norvegia. Partidele comuniste din Statele Unite, Marea Britanie,

Franţa şi Germania fuseseră desfiinţate. Am auzit despre cazul Rosenberg şi ne venea să-i omorâm pe soţii Rosenberg cu mâinile goale. China primise un împrumut de trei sute de milioane de dolari de la Statele Unite şi se desprinsese de lagărul comunist aşa cum făcuse şi Tito.

Era ceva caracteristic faptul că această ultimă ştire, privind neînţelegerea dintre Moscova şi Peking, deşi complet denaturată, ajunsese la noi în închisoare înainte de a fi lansată în Occident. Dar noi nu manifestam nici un fel de interes pentru ştirile interne, deşi ele ne-ar fi putut ajuta să ne evaluăm propriile şanse cu mult mai multă exactitate. Nu se ştia şi nu-i păsa nimănui cine erau miniştrii români din Cabinet sau cine era în Comitetul Central sau în afara lui. Faptul că toţi erau siliţi să citească ziarul Partidului îi făcea să fie scârbiţi şi sătui de cele ce se petreceau acasă. Dacă încercam să verificăm ştiri despre care auzisem că au fost publicate în ziarele româneşti, răspunsul era în mod invariabil: „Ziarele comuniste nu publică decât minciuni.” Dintre veştile care ajungeau la noi, cele mai multe proveneau de la persoane care ascultaseră posturi de radio străine. BBC-ul îşi avea ascultătorii săi permanenţi, datorită rapidităţii şi corectitudinii reportajelor sale. Susţinea cauza deţinuţilor politici şi ei au anunţat deschiderea minelor înainte ca alţii să

fi auzit despre aşa ceva. Cu prilejul procesului Alexa, între judecată şi pronunţarea sentinţelor s-au scurs, în mod inevitabil, câteva zile de aşteptare. în acest răstimp, programul BBC-ului pentru România a anunţat sentinţele care s-au dovedit a fi aproape sută la sută exacte.

Mai exista şi un circuit internaţional de ştiri din închisori, care cuprindea întreaga lume. în 1955, am întâlnit pentru prima dată câţiva dintre aceşti „globe-trotteri" care călătoriseră mii de kilometri fără să cheltuiască un ban. Am aflat despre felul cum erau trataţi deţinuţii în Franţa, Belgia, Germania, Cehia, Ungaria şi Iugoslavia. Deşi Tito se rupsese de grupul ţărilor comuniste, îi aresta pe toţi cei care încercau să scape prin Iugoslavia. Foarte puţinii norocoşi erau trimişi în Vest, spre frontiera italiană şi cam o treime erau expediaţi la minele de cupru din sud. Restul era oprit în scopul de a se face schimburi şi printre aceştia erau ţinuţi cu grijă foştii membri de partid care aveau să fie daţi în schimbul unor comunişti iugoslavi arestaţi pentru spionaj în România. Victimele care se întorceau în închisorile româneşti erau tratate foarte aspru.

Dintre toate închisorile din ţările de după Cortina de Fier, se spunea că cele ungureşti şi cele germane sunt cele mai bune. Deşi disciplina era extrem de severă, deţinuţii nu

erau niciodată înfometaţi. Un român, prins când traversa graniţa elveţiană venind dinspre Italia, a petrecut o săptămână la închisoarea din Lugano, înainte de a fi trimis înapoi în ţară. După felul cum ne-a descris-o el, închisoarea elveţiană părea să fie la fel de grozavă ca interiorul unui hotel „Hilton". De la cei care luptaseră în Vietnam, celula noastră mohorâtă a fost iluminată de descrierile vieţii de noapte fabuloase din Saigon, ale templelor budiste şi ale luptelor aprige din junglă.

La sfârşitul lui iunie 1955, am primit vestea fantastică că în luna mai fusese semnat Tratatul Statului Austriac. Nici nu ne venea să credem. Bătăile în perete, telegraful nostru din celulă în celulă, începură să funcţioneze furtunos şi evenimentul era salutat cu teribil entuziasm, drept un semn clar că aveau să urmeze mari schimbări. A urmat summit-ul de la Geneva şi am aflat despre el la începutul lui august. Cineva găsise într-un closet de la judecătorie comunicatul publicat în urma întâlnirii şi-l adusese ascuns în cizme. Textul fu transmis în mod prompt din celulă în celulă. N-am mai aflat amănunte, dar părea că totul fusese aranjat şi că ruşilor le venise mintea la cap. în cursul întregii veri, am cântat şi am jucat table, şah şi cărţi, cu pasiune, ca să ucidem timpul în aşteptarea libertăţii noastre ce se apropia. Dar libertatea n-a ajuns niciodată la noi şi pentru mulţi efectul a fost

dezastruos. Moralul nostru a coborât mai jos ca niciodată.

Depresiunea noastră spirituală a fost sporită de o amnistie din România, care în septembrie a eliberat toţi criminalii de război, deţinuţii condamnaţi până la cinci ani, cât şi alte grupuri de delincvenţi mai mici. Noi, cei cu condamnări grele, nu întrezăream nici o speranţă. Am văzut cum toţi cei care erau străini au plecat, iar Pohne, care fusese în sfârşit adus la Jilava, a fost eliberat în octombrie 1955. Era groaznic să vezi străinii plecând, iar cei care fuseseră închişi pentru simpla suspiciune că avuseseră de a face cu ei rămânând mai departe în închisoare. Nimic nu părea să aibă vreo logică, absolut nimic.

La Jilava funcţiona o comisie formată din ofiţeri de securitate prin faţa cărora treceau criminalii de război. Erau apoi lăsaţi să aştepte în celule de izolare, dar numai o parte dintre ei au fost, în cele din urmă, puşi în libertate. Poliţiştii şi jandarmii păreau să fie ţinuţi în continuare pentru a fi judecaţi încă o dată pentru aceleaşi culpe pentru care mai fuseseră judecaţi de două ori. Legea se schimbase şi un nou articol, 193, introdus în codul penal pentru aşa-zisele crime împotriva clasei muncitoare. Era un articol foarte convenabil, deoarece oricine putea fi acuzat că a încercat să împiedice clasa muncitoare să se ridice. Tot sistemul judiciar fusese în felul

acesta dat peste cap.

Ceea ce ne-a zdruncinat şi mai rău moralul în iama aceea a fost anunţul că România a devenit membră a Naţiunilor Unite. Cei mai mulţi deţinuţi politici speraseră că România nu va fi primită până când, printre alte puncte, nu li se va garanta şi lor libertatea. Ne-am simţit profund înşelaţi şi speranţa în aliaţii din Vest a început să pălească. în curând a încolţit un resentiment împotriva a tot ce era britanic. Când s-a răspândit zvonul că ruşii s-au dus la Londra şi erau pe cale să semneze contracte de miliarde de dolari, oamenii spuneau: „Perfidul Albion, naţie de negustori. Iată cum trădează din nou lumea întreagă!”. Toţi au început să studieze franceza, spaniola, italiana şi portugheza, orice numai engleza nu. Dar, firește, mai exista şi Unchiul Sam cu punga lui de dolari aşa că s-au format din nou clase de limbă engleză ca să înveţe să vorbească americana.

În timpul primăverii şi al verii din 1956, forţele miliţiei şi ale Securităţii au fost reduse cu aproape patruzeci la sută. Cu mare încântare i-am văzut plecând pe cei mai răi dintre gardienii noştri dar, din păcate, şi pe câţiva dintre cei buni. încă din toamna anului 1955 fuseseră eliberaţi atâţia oameni, încât multe dintre coloniile de muncă au fost desfiinţate şi miliţienii de acolo transferaţi la Bucureşti. Asistenţa medicală s-a îmbunătăţit

începând cu 1954 şi sergentul infirmier venea cu ofiţerul de serviciu în fiecare dimineaţă şi seara când se făcea apelul. Oamenii puteau fi consultaţi de medic în fiecare zi şi pentru patruzeci la sută dintre cei închişi la Jilava fusese introdusă o dietă, cu griş şi lapte în loc de mălai şi apă, pâine în loc de mămăligă şi uneori chiar pâine prăjită. Se dădea orez în loc de arpacaş, macaroane în loc de fasole, came în fiecare zi şi came de porc de trei ori pe săptămână. Ni se mai dădeau verdeţuri, salate şi ceapă. Toate acestea, adăugate la o plimbare zilnică de o oră, au contribuit să ne mai împlinim. în vara lui 1956, aveam din nou şaptezeci şi şase de kilograme, ca înainte, în loc de patruzeci şi cinci. Eram voinic şi bronzat. Ni se dădea voie să ne cumpărăm chiar ţigări cu banii economisiţi de la munca în mine şi fabrici, şi cei mai mulţi dintre noi ne refăcusem complet după depresiunea din iarnă.

Aşa cum stăteam întinşi pe pat, bine hrăniţi şi refă- cuţi, fiecare cu un cearşaf şi o pătură, am început să fim conştienţi de adevăratele victime. Fiecare celulă şi le avea pe ale ei. Oameni care fuseseră zdrobiţi de tensiunea nervoasă, bătuţi, oameni din care munca în mine şi în colonii făcuse nişte invalizi. Istorisirile lor ne îngrozeau. în fiecare noapte ne îngheţa sângele în vine auzind ţipetele celor demenţi şi bătăile lor violente în uşi, în

timp ce tovarăşi de celulă bătăioşi încercau să-i domine. Suspine isterice, combinate cu ţârâitul vibrant al greierilor de pe lângă canalul de scurgere. Existau deţinuţi cu adevărat nebuni şi unii care aveau crize trecătoare de nebunie. Nu ştiai niciodată cu cine stai de vorbă. Erau dintre cei care îşi scuipau plămânii în batiste însângerate şi dintre cei cu răni din care curgea un puroi mai rău mirositor decât latrinele. Erau invalizi care îşi pierduseră picioarele la Canal sau fuseseră aruncaţi jos din camioane de gardienii sau brigadierii lor. Erau oameni cu spatele frânt de stânci ce căzuseră peste ei şi cei pe care îi distrugea silicoza, otrăvirea cu plumb şi ulcerele. Celula părea o combinaţie imensă de spital cu casă de nebuni.

Ne consolam cu tovărăşi ciudaţi printre care greieri, lilieci şi şoareci, cărora le dădeam să mănânce, deşi uneori ne purtam sălbatic cu ei. în toamna lui 1954, o secetă în câmpia Dunării i-a făcut pe şoarecii roşii de câmp să alerge spre sate şi oraşe în căutare de hrană. Jilava a fost invadată de ei. De obicei, îmi agăţam haina de stâlpul patului de lângă capul meu, lângă punga cu pâine. în primele zile friguroase ale lui octombrie, m-am întins să mi-o iau şi spre surprinderea mea, din buzunarul interior al hainei, patru căpşoare şi-au îndreptat spre mine ochii micuţi. Deoarece pâinea ne era mult mai preţioasă decât

prietenia, a început imediat o vânătoare de şoareci. I-am hăituit în jurul celulei spre o cizmă înaltă pe care o pusesem într-un colţ. Şoarecii au zbughit-o direct în gaura mare şi neagră, iar noi am deşertat cizma într-un hârdău cu apă murdară şi spumă de săpun, înecându-i. Prindeam zilnic în medie cincisprezece-douăzeci de şoricei.

Avusesem şi la Aiud un prieten, un câine. 11 chema Picky, era o corcitură care nu ştiu cum reuşise să se strecoare în incinta închisorii. Lui Picky îi plăceau dezmoşteniţii sorţii; un instinct din altă lume îi şoptea că nu suntem chiar atât de răi cum s-ar părea. în loc să latre văzân- du-ne zdrenţăroşi ca nişte vagabonzi, Picky dimpotrivă îşi arăta făţiş dispreţul faţă de miliţienii bine îmbrăcaţi. în fiecare zi, când eram duşi la fabrică, dădea din coadă şi venea cu noi. Dacă mergeam noi, mergea şi el, dacă alergam, alerga şi el. Dar de îndată ce vedea un gardian începea să latre. Aceştia aruncau cu pietre şi beţe în el şi-i trăgeau un picioar dacă reuşeau să-l ajungă, dar Picki îi evita şi fugea lătrând. într-o zi, nu l-am mai văzut pe Picky. Nu putea fi tolerat într-o democraţie populară. Povestea lui era una foarte obişnuită la Canal şi în mină. Câinii care se împrieteneau cu duşmanii poporului trebuiau exterminaţi. Le lipsea simţul marxist al discriminării.

în 23 iulie 1956, am fost dus pentru ultima

oară la judecătorie, căci procesul intentat mie pentru valută străină se prelungise. în 1954, când Pohne fusese adus la Jilava, am fost judecaţi împreună, condamnaţi fiecare la opt ani de închisoare şi amendaţi cu patru mii de dolari. Am făcut apel, sentinţa a fost suspendată deoarece Curtea nu luase în consideraţie declaraţiile martorilor şi am fost rejudecaţi. Din nou am fost condamnaţi. Din nou am făcut apel. Apoi a venit o amnistie şi sentinţa a fost anulată. Până aici totul bine, dar Pohne, fiind de naţionalitate străină, a trebuit să fie judecat încă o dată, ca să i se hotărască amenda. A făcut apel, dar între timp a fost eliberat, judecat în libertate şi iarăşi am fost adus şi eu pe motiv că cele două cazuri trebuiau judecate împreună. De data aceea, în sfârşit, s-a terminat. Curtea a hotărât să-mi claseze dosarul deoarece delictul cu valuta fusese amnistiat şi amenda anulată. Dar Pohne nu putea pleca din ţară înainte de a-şi plăti amenda de treizeci de mii de dolari, în 1959, altă decizie a Curţii l-a absolvit de amendă, deoarece era insolvabil.

în aceşti trei ani, părinţii mei şi cu mine ne-am văzut, fără să ne vorbim, de treizeci şi unu de ori. Aceste treizeci şi unu de ieşiri mi-au dat forţa să îndur anii cei mai cum- pliţi la Jilava şi, de fapt, mi-au salvat viaţa. Când ne-am văzut ultima oară, tata a întârziat cu

privirea asupra mea, în timp ce săream în dubă, ştiind că în afară de cazul că se va întâmpla o minune, n-am să-mi mai văd familia niciodată. M-am întors teribil de deprimat în celulă, unde toţi aşteptau ultimele noutăţi. Dar abia intrasem înăuntru, când gardianul a venit şi mi-a spus: „împachetează-ţi lucrurile." Am dăruit jumătate din ţigările pe care le aveam, înainte de a fi mutat în celula apropiată, numărul opt, unde nu eram decât şapte persoane. Patru erau trădători şi spioni, doi ţărani care ascunseseră nişte legionari şi unul, un şvab, care bătuse un soldat rus la Arad. Pe când mergeam pe coridor, gardianul mi-a spus în secret că urma să fiu eliberat. Nu-mi venea să cred, dar şi celorlalţi din celulă li se spusese acelaşi lucru. Nu mai departe decât cu o sâmbătă înainte auzisem pe ofiţerul de serviciu ordonând să se evacueze celula numărul opt şi să se aducă paturi, cearşafuri curate şi pături. Cu siguranţă că o pregăteau pentru ceva.

în prima dimineaţă, în timpul apelului, îşi făcu apariţia locotenent-colonelul Gheorghiu. Fusese numit cu un an în urmă şi era persoana cea mai umană pe care o întâlnisem cu acel grad. Ne-a întrebat pe fiecare cum ne numim, ceea ce nu se mai întâmplase niciodată şi a plecat fără să comenteze. De atunci înainte, ne-am bucurat de un tratament special.

Gardienii vorbeau cu noi şi ne aprindeau ţigările, ceea ce nu fusese niciodată îngăduit. Ni se dădea mâncare după pofta inimii şi două ore de soare în care ne dezmorţeam picioarele şi trândăveam. în primele zile eram foarte emoţionaţi şi euforici, incapabili să mai dormim şi vorbeam până târziu în noapte. Printre noi era profesorul Petre Topa, om de şaizeci şi opt de ani, fost subsecretar la Sănătate şi Asigurări Sociale, judecat în 1951 pentru că luase legătura cu nişte preoţi catolici şi cu nunţiatura apostolică la Bucureşti. Fiind chirurg şi unul dintre primii medici ai asigurărilor sociale din România, făcuse peste optzeci de mii de operaţii. Dintre acestea, patruzeci şi unu de mii unor muncitori. Numai la Aiud operase de o mie două sute treizeci de ori şi salvase sute de vieţi. „Tot ce doresc este să mai ţin o lanţetă în mână timp de cinci ani, căci atunci aş şti că n-am trăit degeaba. Mi-e atât de teamă că n-am să mai ies de aici viu," spunea el. „Dar, domnule profesor," răspundeam eu, „au să ne elibereze. Nu vedeţi cât de bine se poartă cu noi? N-ar face aşa dacă n-ar urma să ne lase liberi şi încă foarte curând." Continua să se îndoiască. Din cauza unui ulcer, mânca foarte anevoie. Mi-a explicat că mesteca atât de încet ca să-şi uşureze digestia... Mi-ar plăcea să mai amintesc şi de alţii din celula aceea, dar n-o fac, din teamă pentru ei.

Zile şi săptămâni treceau şi gardienii continuau să fie amabili şi prietenoşi, hrănindu-ne bine şi lăsându-ne să facem zilnic mişcare în aer liber pentru sănătate. Aşteptam şi tot aşteptam, sperând în fiecare zi să se deschidă uşa şi să sosească momentul mult aşteptat. Dar nu se întâmpla nimic. Am mai cumpărat ţigări şi le-am împărţit cu ceilalţi. Fumatul ne ajuta să ne stăpânim nervii care începuseră cu încetul să pună iar stăpânire pe noi. Urcându-ne în picioare pe paturi, puteam privi pe deasupra obloanelor şi vedea pe foştii noştri colegi de celulă făcându-şi plimbarea zilnică. Ne salutau strigând sau murmurând ca să nu-i audă gardienii şi repetau tot timpul adresele lor de acasă. „Nu ne uitaţi," repetau ei. Eram acum complet izolaţi. Nimeni din celula noastră nu mai mergea la judecătorie, şi unica posibilitate de a obţine veşti era fereastra şi telegraful nostru prin bătăi în pereţi.

în 23 septembrie, uşa s-a deschis larg. împachetaţi-vă lucrurile şi fiţi gata de plecare, ni s-a spus. Ne-am apucat să împachetăm în grabă, nevenindu-ne a crede în norocul care dăduse peste noi. Pe obrajii bătrânului profesor se prelingeau lacrimi, în timp ce se muncea zadarnic să-şi facă bagajele. L-am ajutat noi. După o oră a apărut gardianul şi ne-a spus: „Puneţi-vă lucrurile pe paturi şi căutaţi paturile afară." Era limpede că doreau ca

celula să rămână complet goală. Am deşurubat paturile grele pe care erau saltelele, pernele, cearşafurile şi bagajele noastre. Gardianul ne-a condus în lungul coridorului spre cea de a doua poartă. Când am ajuns la ea, sub un arc boltit, ne-am întors plini de speranţă spre şanţ şi spre prima poartă. „Nu, nu pe acolo," a rânjit gardianul. „întoarceţi-vă", şi ne-a îndreptat spre fortificaţii. Nici nu apucasem să ne dăm seama, când ne-am trezit închişi în altă celulă, împreună cu treizeci de deţinuţi veterani. Fuseserăm aruncaţi îndărăt tocmai în inima fortului. Ce se întâmplase? Ce i-a făcut să-şi schimbe intenţia? Mi-au trebuit câteva zile ca să-mi revin după şoc. Profesorul Topa nu şi-a mai revenit deloc. în februarie 1957, a fost transferat la infirmerie şi în aprilie, aşa bolnav cum era, a fost dus la Piteşti. în iunie a murit la Văcăreşti, diagnosticat de cancer.

în octombrie, comportarea gardienilor a fost rezervată. Nu eram pedepsiţi pentru greşeli şi o dată pe zi ieşeam la plimbare sub soarele de toamnă. Mai trecuse pe lângă mine un an şi începusem să mă simt într-adevăr disperat. Ce aveau de gând să facă cu mine? îmi era oare cu putinţă să rezist mai departe? Am simţit o dorinţă arzătoare să mă rog. Nu fusesem niciodată necredincios, dar singura rugăciune pe care o ştiam pe de rost în vreo limbă era „Tatăl nostru", în englezeşte.

Noaptea încercam să spun rugăciunea concentrându-mă asupra înţelesului fiecărui cuvânt, dar de fiecare dată gândurile mele o luau razna. începeam din nou. Puteam să repet întreaga rugăciune fără să mă gândesc la înţelesul cuvintelor, dar dacă mă concentram asupra semnificaţiei lor, îmi zburau imediat gândurile. Era o dilemă teribilă.

De câte ori am avut printre noi, în celulă, preoţi se făcea rugăciunea de dimineaţă, cea de seară, liturghii, slujbe ortodoxe, predici şi lecţii. Dar aceste activităţi publice nu reuşeau să-mi satisfacă nevoia interioară de comunicare cu Dumnezeu. Teama că totul era sfârşit, că nu mai era nici cea mai mică posibilitate să ies din situaţia aceea teribilă, m-a făcut să cer ajutor lui Dumnezeu. Dar nu ştiam cine-i Dumnezeu sau ce ar putea face El pentru noi. După multe

nopţi de luptă cu mine însumi, am renunţat să mă rog repetând rugăciunea cunoscută. în loc de aceasta, mă rugam puterii aceleia invizibile doar pentru un singur lucru: „Ţine-mi mintea neatinsă. Nu mă lăsa să înnebunesc. Nu-mi îngădui să fac ceva de care să-mi fie apoi ruşine. Fă să nu-mi fie frică.” M-am mai liniştit. Tot mai eram îngrijorat, dar nu-mi mai era teamă. Criza a durat mai multe săptămâni şi abia de Crăciun mi-am revenit cu totul din depresiune. Efectul psihologic al acestor speranţe zădărnicite a fost foarte grav. Mult

mai grav ca în 1952 la Aiud, când ne-am închipuit că se apropie libertatea. Trecuseră şase ani de când eram închis, iar pentru viitor presentimentele mele erau dintre cele mai sumbre.

10

REVOLUŢIA DIN UNGARIA

Peste noapte, Jilava s-a umplut până la refuz, iar noi am fost duşi în grabă înapoi în secţia întâi. Ce naiba se întâmplase? Primele ştiri despre revoluţia din Ungaria ne-au ajuns abia în decembrie, Ia o lună după ce evenimentele avuseseră loc. Nu am reuşit să obţinem detalii şi n-am ştiut că revoluţia fusese deja înăbuşită. Ne ţineam respiraţia, aşteptând să auzim ce s-a mai întâmplat şi silindu-ne să ne fixăm atenţia asupra unor lucruri fără importanţă care să ne ţină ocupaţi. Am petrecut ziua întreagă jucând bridge şi certându-mă cu partenerii după fiecare mână. Nimeni nu mai dorea să i se dea lecţii. Eram surescitaţi, simţind că întregul nostru viitor era în joc.

în ajunul Anului Nou, am fost mutat într-o altă celulă a secţiei întâi şi, după câteva zile, Constantin Dincă, un ospătar tuberculos, ne-a spus întreaga poveste. Era liber când auzise de revoltă, dar după ce s-a îmbătat cu banii de pe o gratificaţie de sfârşit de an şi a cântat cântece naţionaliste româneşti, fusese condamnat la şapte ani închisoare. Lucra ca ambalator într-un laborator farmaceutic din

Bucureşti şi după ce şi-a primit banii, s-a întâlnit cu câţiva prieteni. Un sfert din gratificaţie a pus-o deoparte pentru familie, iar restul intenţiona „să-l facă praf”, cum ne-a spus el. împreună cu trei amici, a mers la un local de stat şi s-au pus pe băutură şi mâncare; salariul lui era mic

şi o baftă ca asta nu pica în fiecare zi. După ce au băut vreo şase ore, venise momentul să prindă ultimul tramvai. Erau fireşte foarte veseli, cântau şi strigau, dar Dincă nu-şi amintea să fi făcut ceva rău. A luat tramvaiul numărul şase şi apoi nu-şi mai aducea aminte decât că s-a trezit într-un loc necunoscut, cu oameni în uniforme familiare în jurul său. Era la cartierul general al miliţiei, iar uniformele aveau stele mari pe epoleţi.

De ce cântase cântece interzise? De ce instigase oamenii la revoltă? Dincă nu-şi aducea aminte de nimic, dar un colonel de securitate declarase că-l auzise pe Dincă strigând în tramvai: „Fraţi români, ce mai aşteptaţi? Uita- ţi-vă la unguri! Luaţi armele şi porniţi împotriva tiranilor comunişti. Ce pot face ungurii, noi românii cu inimă de leu putem face şi mai bine.” A cântat apoi un imn naţional român care era interzis: „Deşteaptă-te române, din somnul cel de moarte, / în care te-adâncirăbarbarii de tirani...” Fusese de ajuns.

Ca socialist cu educaţie politică, Dincă ştia ce vorbeşte şi se temea că revolta ungurilor fusese între timp înăbuşită. Mai întâlnise şi pe alţii arestaţi de miliţieni deoarece comentaseră evenimentul. Ţara întreagă era în culmea tensiunii şi ar fi avut loc, fără îndoială, tulburări serioase, dacă ruşii n-ar fi pus capăt revoltei. Studenţii din Cluj şi din Craiova începuseră să demonstreze şi Securitatea nu

făcuse decât să le noteze numele. Timişoara şi Bucureştii erau gata să se agite. Dar, după ce acţionaseră ruşii, Securitatea din România, intrată în panică, începuse să lovească iar cu furie. închisorile de lângă frontiera cu Ungaria ca şi lagărele de lângă Marea Neagră fuseseră evacuate şi tendinţa generală era ca deţinuţii să se concentreze mai spre interiorul ţării. Unii refugiaţi unguri care speraseră să obţină azil politic în România trecuseră graniţa şi puşcăriile din Satu Mare, Oradea şi Sighet erau pline de ei. Fuseseră judecaţi pentru trecerea ilegală a frontierei, condamnaţi şi, după un timp, trimişi înapoi în Ungaria pentru adevărata judecată. După revolta ungurilor, epoca de aur a închisorilor din România s-a sfârşit brusc, fiind înlocuită de un nou val de disciplină nemiloasă şi teroare brutală.

Oricât de departe au ajuns implicaţiile politice ale revoluţiei din Ungaria, reacţia noastră imediată a fost o insuportabilă dulce-amărăciune. Auzind despre Suez şi despre faptul că Ungaria era o problemă deschisă la ONU, nouă ne-a plăcut a crede că nu avea să fie posibil un compromis ipocrit între ţările din răsăritul Europei şi Occident. Dar asta ar fi însemnat sporirea tensiunii, iar în privinţa noastră, o scădere a şanselor, deja îndepărtate, de a fi liberi. Fără îndoială, toate acestea erau legate de faptul că fuseserăm din nou izolaţi în mod catastrofal. Totuşi, în ciuda

reducerii noastre la tăcere, după revolta ungurilor circulau zvonuri cu privire la o amnistie şi un cod penal nou. Aceste zvonuri ajungeau la noi din afară, fiindu-le spuse de familii şi avocaţi celor care mergeau la judecătorie. în privinţa lipsei unei adevărate cunoaşteri a evenimentelor politice, era de fapt puţină diferenţă între cercurile restrânse din închisoare şi masa mare a populaţiei din România. O dată cu sfârşitul lui decembrie, am primit veşti foarte proaste în legătură cu micul meu grup de prieteni. Liviu R Nasta, corespondent la „New York Times", murise în spitalul de la Văcăreşti, la vârsta de şaizeci şi opt de ani, după şapte ani şi jumătate de închisoare. După Aiud şi Jilava, fusese adus la închisoarea din Piteşti, unde erau concentraţi cei acuzaţi de spionaj şi trădare. Spre sfârşitul lui 1959, mintea începuse să-i rătăcească, dar în ciuda rezistenţei sale slăbite, când a fost întrebat dacă s-ar putea reintegra în viaţa nouă a României, a răspuns: „Daţi-mi pentru o săptămână cele mai recente numere ale ziarelor britanice şi americane şi, după ce le citesc, am să vă dau răspunsul." Nu i s-a mai pus niciodată această întrebare. Unica lui pată era că fiica sa, mergând la Cairo în timpul războiului, se căsătorise cu un englez în loc să rămână mai departe sub nemţi.

Avea dureri cumplite din cauza unui ulcer la stomac netratat şi, în condiţiile de murdărie şi

aglomeraţie din închisoare, rezistenţa i se măcinase încetul cu încetul. Cu şase luni înainte de a muri, total epuizat, se trezea şi spunea celor din celulă: „Ştiţi că Churchill a întrebat de mine? într-o zi sau două voi fi eliberat.” în ultimul timp, nu mai putea nici merge nici reţine mâncarea şi nici nu mai recunoştea pe cei din jur. Trebuia spălat şi îmbrăcat ca un copil mic de colegii lui de celulă care îl îngrijeau cu dragă inimă. Când a fost transferat la spitalul închisorii Văcăreşti, era deja prea târziu.

După un an, în 1957, Eleonora de Wied, de la *British Press Office,* a murit într-o închisoare de femei din Transilvania. Fusese condamnată la cinsprezece ani, din care făcuse opt şi jumătate. De la aceeaşi închisoare a venit vestea că Annie Samuelli a suferit o epuizare nervoasă şi Bobsie Samuelli a căzut într-o stare de melancolie. Cazurile de dezechilibru mintal, crizele de epilepsie, anemia cerebrală erau într-o rapidă creştere. Alexandru Coler, corespondent şef la *United Press,* a fost eliberat la vârsta de şaizeci şi şase de ani, bolnav de Parkinson, după ce stătuse închis doi ani fără să i se facă proces. Corespondentul Agenţiei *Reuter,* Pătraşcu, eliberat trei ani, fusese arestat a doua oară, pentru tulburarea ordinii publice şi instigare la acţiuni duşmănoase. Nadia, soţia lui Pohne, a fost eliberată după un an de detenţie preventivă,

condamnată apoi la alţi cinci ani de închisoare şi eliberată după doi ani.

Ameninţarea unui val nou de teroare ne umplea de spaimă: spaima animalică de a nu fi în stare să supravieţuim, căci nu mai aveam putere să mai rezistăm încă un an. Primăvara era aşteptată cu nerăbdare şi nelinişte, fiind anotimpul când tuberculoza îşi lua tributul şi cei bolnavi de gripă nu reuşeau să se vindece. O dată sosită, ne îngrozea gândul verii cu celulele supraaglomerate şi lipsa de aer. în timpul iernii, când nevoia de a înmagazina calorii era mai mare ca oricând, hrana a fost săracă. O dată cu vara, conţinutul ei caloric s-a dublat. în celulele supraîncălzite, stăteam dezbrăcaţi, mâncând hrana consistentă, în timp ce picăturile de transpiraţie ne ţâşneau din pielea galbenă şi ni se scurgeau pe spinările goale în râuleţe pe care nu ne mai oboseam să le ştergem. Sarea din sudoarea care şiroia pe feţe condimenta mâncarea fără gust.

Cei mai mulţi dintre prietenii mei fuseseră transferaţi de la Jilava la Piteşti, iar închisoarea era ticsită de feţe şi istorii noi. Şi-au făcut apariţia oameni veniţi din Rusia, căci după amnistia din 1955 au început să se perinde tot timpul prizonieri militari şi civili repatriaţi. Soldaţii şi ofiţerii au fost duşi la Sighet, iar civilii la Gherla pentru o nouă carantină şi o verificare politică. Primul lucru

la care s-au gândit nou veniţii a fost să se răfuiască în sfârşit cu acei informatori care le făcuseră din viaţă iad în lagărele pentru prizonieri de război. De îndată ce ofiţerii puseseră piciorul pe pământ românesc, câţiva dintre ei fuseseră omorâţi în bătaie. Dar fiind limpede că „reeducarea" lor nu fusese făcută cum trebuie o dată ce tratau în felul acesta informatorii, autorităţile româneşti au început imediat să umple lacunele. Sub pretext că se cercetează dacă sunt sau nu criminali de război, căutaţi de autorităţile româneşti, foştii prizonieri au fost din nou băgaţi la închisoare pentru doi sau trei ani.

Cea mai mare parte a civililor erau criminali de război judecaţi pentru delicte în activitatea administrativă din spatele forţelor de ocupaţie germane şi române din Rusia. Alţii fuseseră judecaţi de instanţe judecătoreşti militare ruseşti, în România, pentru aşa-zis spionaj şi sabotaj în spatele liniilor frontului rusesc. Pe harta noastră, reprezentând închisorile mondiale, au apărut nume noi. Inta şi Vorkuta în Cercul Arctic, Karaganda în Asia, Celeabinsk, Magnitogorsk, Omsk şi Kolîma în Extremul Orient lângă Strâmtoarea Barents. Unora le-au trebuit şase săptămâni ca să ajungă acasă. Am întâlnit un ins din Kolîma, care-şi petrecuse războiul într-un lagăr britanic de lângă Nairobi. Erau sute în situaţia lui. Unul scăpase din lagărele ruseşti de o sută

cincizeci de ori şi fusese adus înapoi de fiecare dată. Cea mai bună pază, în Rusia, împotriva pierderii prizonierilor o asigurau distanţele imense, lipsa mijloacelor de comunicare adecvate şi populaţia rară. Era uşor să scapi din coloniile de muncă, dacă stăteai pe loc şi munceai undeva într-o fermă. Milioanele de deţinuţi ruşi şi condamnaţi la muncă silnică dintre cei care mişunau pe întinsurile Imperiului Roşu, îşi distrugeau de obicei cartea de identitate după ce se vedeau scăpaţi şi nimănui nu-i păsa prea mult. Dacă se mulţumeau să rămână, Kremlinul era chiar bucuros, deoarece voia să ţină Siberia populată prin orice mijloace. Erau aduşi înapoi în lagăre numai dacă încercau să o ia spre vest, părăsind Siberia. La povestirile noastre cu tăiatul trestiei şi construirea de căi ferate, s-au adăugat cele despre minele de cărbuni din Rusia, tăierea unor drumuri strategice în taigaua siberiană, curăţirea zăpezii în Cercul Arctic şi ajutorul dat la reconstruirea Stalingradului, a Odessei şi a altor oraşe ucrainene. Am aflat, din surse directe, despre uzinele de tractoare şi tancuri din Celeabinsk şi electrificarea trenului transsiberian de la Omsk la Sverdlovsk. Cunoşteam cu de-amănun- tul închisorile ruseşti de la Manastîrca şi Orankie, Lubianka şi Butîrka din Moscova.

Intre timp, părinţii mei şi avocaţii lor căutau

martori care să aducă probe ale nevinovăţiei mele şi încercau să-mi reducă sentinţa. Speranţele lor ba creşteau, ba scădeau. Revoluţia din Ungaria pusese capăt la toate şi în cele din urmă am fost anunţat că toate cererile mele au fost respinse. în martie 1957, am fost chemat în biroul gardianului-şef şi mi s-a arătat o cerere înaintată de tatăl meu. Scrisul îi era tremurat şi mi-am dat seama că abia putea forma literele. Cerea administraţiei să i se restituie ceasul meu de aur, butonii şi un inel cu sigiliu pe care mi-I dăruise de ziua mea, cu mulţi ani în urmă. „Nu am mijloace de existenţă", scria el „şi nu am cui să-i cer ajutor. Am nevoie de aceste obiecte ca să le pot vinde pentru a supravieţui, împreună cu soţia mea." Era datată în februarie, dar starea în care se afla îl făcuse să scrie 1927

în loc de 1957. Am semnat o declaraţie prin care eram de acord să fie trimise aceste bunuri acasă. Din fericire nu fuseseră furate cum se întâmplase cu mii de alte obiecte de aur, ceasuri, verighete, creioane, tocuri, obiecte datorită cărora gardienii se îmbogăţiseră. M-am întors în celulă şi aproape

Leonard
Kirschen

că m-am prăbuşit, în ciuda zidului de indiferenţă pe care îl construisem ca să mă apere de toate câte se întâmplau în jurul meu.

PITEŞTI
f

Cei mai mulţi dintre prietenii mei plecaseră, procesul meu luase sfârşit, iar apelul îmi fusese respins, prin urmare nu avea rost să mai rămân la Jilava. Am solicitat şi mi s-a permis să fac o cerere pentru a fi trimis în altă parte. Ştiam că majoritatea celor acuzaţi de înaltă trădare erau închişi la Piteşti şi la 17 iunie s-a primit ordin să fiu transferat şi eu acolo. Intr-o dimineaţă, gardianul nostru mi-a spus să-mi fac bagajul şi cum mergeam pe coridor în urma lui, mi-am dat dintr-odată seama că omul acesta, care arăta ca o brută fioroasă, reuşise de fapt să evite, în ultimele douăsprezece luni, orice comportament nedrept sau brutal. L-am salutat la despărţire, fiind primul cu care mă purtam astfel în cei şapte ani, şi i-am spus că fusese drept cu noi. M-a privit, nevenindu-i să creadă: „Nu mi-a mai spus nimeni asta. Ştii bine că fiecare crede altceva. În slujba mea e greu să-i mulţumeşti pe toţi. Sper să fii liber în curând.” Dar nu mi-a întins mâna, căci, dacă ar fi fost văzut, ar fi însemnat închisoare şi pentru el.

Eram optsprezece inşi în celula de izolare, urmând să plecăm toţi la Piteşti. După patru ani şi jumătate la Jilava, aveam să călătoresc din nou cu trenul. Nici unul n-a închis un ochi toată noaptea, având prea multe să ne povestim şi doritori să ducem toate informaţiile pe care le ştiam celor din noua închisoare. Deţinuţii din Piteşti aşteptau cu nerăbdare nou-sosiţii lunar din Jilava, ca să fie puşi la curent cu ce se mai întâmplase. Era o datorie sacră să răstomi sacul cu noutăţi şi să repeţi totul de mai multe ori ca să fii sigur că nimănui nu i-a scăpat nici un amănunt. După-masă, ne-am schimbat în haine civile. Hainele de puşcăriaş ne dădeau o înfăţişare onorabilă; în propriile haine însă păream o adunătură de indivizi cât se poate de suspectă. Având printre noi un general, un fost consilier universitar, un fost funcţionar de la Legaţia Israelului şi doi preoţi catolici, arătam ca o bandă de vagabonzi.

A doua zi dimineaţa, la ora patru, ne-am mâncat terciul, care se servea drept mic dejun şi apoi ne-am dus afară la aer, să stăm pe îndiguirea fortului, având în faţă parcul lui imens. Calea ferată principală de la Bucureşti la Giurgiu trecea la câteva sute de metri depărtare şi oamenii care priveau prin fereastra vagoanelor nu vedeau nimic altceva decât teren întins, bine amenajat. De când stăteam acolo crescuseră sute de pomi fructiferi

şi de jur împrejur erau straturi imense de flori. Soarele dimineţii, cerul albastru, păsărelele care ciripeau în copaci îmi creau un sentiment ciudat şi simţeam un nod în gât. Clădirea modernă unde era administraţia arăta exact ca o şcoală de agronomie şi, în afara celor câţiva miliţieni care se învârteau pe acolo, nimeni nu şi-ar fi închipuit că e o închisoare. Fortul era ascuns adânc în pământ şi nu se vedea din tren sau din alt loc situat la nivelul solului. Şi totuşi, la o distanţă de numai câţiva metri, bărbaţi şi femei mureau cu încetul, bolnavi gemeau şi îşi scuipau plămânii iar alţii, nebuni, ciocăneau în uşile de stejar care nu cedau.

Pe neaşteptate, m-a cuprins un fel de părere de rău ca plec. Perioadele de relaxare politică şi ieşirile pentru a merge la judecătorie mi-au salvat aproape sigur viaţa. Dacă aş fi rămas la Aiud şi aş fi fost trimis iar în fabrică, poate că n-aş mai fi văzut acum lumina zilei. Veni duba şi gardianul lăsă uşa deschisă ca să vedem oraşul. Părea mai frumos ca niciodată. De la Festivalul Tineretului din 1953, oraşul îşi schimbase faţa. Bulevardele mărginite de copaci, casele reparate, străzile asfaltate şi chiar lumea care trecea păreau toate mai pline de viaţă şi mai îngrijite. Cum trecuse timpul! Pentru noi, ceasul se oprise pur şi simplu cu ani în urmă, în ziua în care am fost arestaţi.

Am ajuns la staţia de triaj Mogoşoaia şi ne-

am urcat într-un personal care mergea la Craiova, trecând prin Piteşti. Am fost înghesuiţi opt într-un compartiment de patru persoane. Trenul alerga prin mijlocul câmpiilor cu varietatea lor bogată de verde şi, în depărtare, linia munţilor Carpaţi strălucea în ceaţa uşoară a dimineţii. Totul părea atât de ireal. N-am prea vorbit între noi, ci ne-am uitat fiecare pe fereastră. Foarte curând, ne-am aflat pe drumul din faţa gării Piteşti, bine păziţi de escorta locală care venise să întâmpine trenul. Era ora prânzului şi străzile pline de trecători care mergeau spre casă. Duba întârzia şi mulţi dintre ei s-au adunat să ne privească. De ani de zile, piteştenii priveau cu interes deţinuţii politici care soseau în oraş, cu slaba speranţă că vor descoperi rude dispărute. „Plecaţi de aici! Ce aveţi de văzut?”, repeta tot timpul comandantul escortei. „O şleahtă de escroci şi bandiţi!”. Dar nouă ne spunea: „Domnilor, vă rog să staţi liniştiţi.” Da, „domnilor”! Deţinuţii politici se vede că obţinuseră un fel de statut social. Nici măcar nu ni se mai spunea deţinuţi politici, ci condamnaţi pentru acţiuni contrarevoluţionare. Vociferările din afara ţării, care cereau eliberarea deţinuţilor politici, ajunseseră în sfârşit şi la urechile comuniste. Protestele continue ale lumii libere împotriva numărului mare de deţinuţi politici nu conveneau ţărilor comuniste care se

străduiau să aibă legături politice, economice şi culturale cu Occidentul, chiar dacă numai pentru a-şi atinge scopul propriu. Acum, devenisem „domnilor” şi asta ne dădea mai multă încredere în noi înşine. Bineînţeles, dacă un gardian se enerva de-a binelea, îşi ieşea din fire şi ne spunea scârbe ticăloase, dar şi asta ne convenea, căci aveam motiv să înaintăm o plângere.

În noua mea celulă, aveam tovarăşi noi, pe care nu-i mai văzusem dar de care auzisem. Figuraseră pe lista nescrisă din închisoare în care erau trecute numele personalităţilor marcante. îi ştiam pe toţi pe nume, iar ei mă ştiau pe mine. Vara aceea petrecută la Piteşti a fost relativ una fericită. închisoarea fusese construită în 1938 şi era curată şi acceptabilă. Fiind situată pe un deal de unde se vedea valea râului Argeş, prin fereastra deschisă priveam licărirea luminilor orăşelului de provincie. Pe întinsul adânc al cerului albastru pulsau noaptea miriade de stele albe, galbene, roşietice şi o jumătate de lună imensă şi portocalie plutea foarte aproape. Priveam pe fereastră, copleşit de toate acestea.

La Piteşti, ca pretutindeni, se juca şah, table, cărţi, se predau lecţii, se ţineau prelegeri, se povestea, dar deţinuţi! erau foarte conştienţi de faptul că erau pierduţi. Se putea pleca doar în trei locuri: la Bucureşti pentru un interogatoriu, la spital sau la cimitir.

Veştile erau rare şi regulamentul foarte strict, dar în vara aceea am avut în celulă aer proaspăt din belşug. Activitatea noastră principală era să privim pe fereastră. La Piteşti erau jaluzele, dar în luna mai a venit un ofiţer de securitate cu un procuror căruia i se vorbise despre ele. „E ceva inuman," a spus el şi peste trei zile jaluzelele au fost scoase.

La Piteşti era un număr mai mare de intelectuali decât în oricare altă puşcărie. Mai mult de două treimi din cei patru sute cincizeci de deţinuţi vorbeau cel puţin două sau trei limbi străine şi aveau diplome universitare. O treime avusese posturi importante administrative, misiuni diplomatice în străinătate sau jucase un timp roluri principale în guverne. închisoarea era relativ liniştită şi administraţia mai relaxată, căci nu avea de ce să se aştepte la izbucniri violente. Rufele erau spălate de puşcăriaşele de drept comun. Aveam săpun din belşug şi o oarecare îngrijire medicală. Dar era o atmosferă apăsătoare de neputinţă şi chiar absenţa opoziţiei făcea ca destinul să ni se pară inexorabil. îmi lipseau până şi ţipetele alienaţilor care mă înnebuniseră la Jilava. Locul părea prea liniştit în comparaţie cu celulele mari şi gălăgioase de la Jilava şi cu viaţa agitată de acolo.

Prin fereastră ne aţinteam privirea asupra unui teren, alăturat de zidul închisorii, unde un miliţian îşi construia o căsuţă cu două

încăperi. în fiecare zi anunţam progresele care s-au mai făcut. Mai întâi s-au înălţat pereţii. Apoi s-a făcut acoperişul pentru care s-a folosit carton asfaltat. A urmat săparea unui puţ după care i-a sosit nevasta cu doi copilaşi. Ne întrebam care putea fi situaţia lui materială. Corelam faptul că progresele erau încete cu probabilitatea unui salariu mic şi cu dificultatea de a procura materiale.

La o săptămână după ce am sosit a avut loc o nuntă. Am urmărit mireasa care se întorcea de la biserică şi am tras concluzia că printre cei săraci încă mai era la modă căsătoria religioasă. Au sosit apoi invitaţii, muncitori şi ţărani şi a apărut chiar un taraf de lăutari ţigani cu trei viori şi cu ghitare. Au cântat neîntrerupt de sâmbătă dimineaţa până luni dimineaţa. Toată lumea era beată şi chiuia, cânta şi juca în mica ogradă care înconjura casa. Dar nici unul dintre oaspeţi nu a aruncat măcar o privire spre închisoare, ale cărei ferestre erau ticsite de chipuri tinere şi bătrâne care se uitau în jos spre spectacolul atât de rar. în cursul nopţii, am ascultat cântece populare pe care nu le mai auzisem de mulţi ani. Am dormit puţin şi într-un mod bizar simţeam că facem şi noi parte din nuntă şi le eram recunoscători pentru sărbătorirea aceea gălăgioasă.

Peste o lună, un circ şi-a întins cortul. îi vedeam vârful într-una dintre pieţele din oraş

şi fragmente muzicale cântate de o fanfară erau aduse de vânt până la noi. în oraş începuseră să se ridice antene ciudate şi unii ne-au explicat că fusese introdusă şi la Piteşti televiziunea. Pe drumeagurile prăfuite însă, ce şerpuiau în apropierea oraşului, ţărani aduşi de spate, pe jumătate adormiţi treceau rumegându-şi gândurile, în carele lor trase de boi. Ne simţeam mai potriviţi cu lumea lor decât cu lumea nouă, a avioanelor cu reacţie şi a televiziunii, la care noi nu aveam acces.

în dorinţa noastră de a comunica, strigam prin ferestre, vorbeam prin pereţii celulei făcând mâinile pâlnie la gură şi la urechi, băteam morse în ziduri. Ba am instalat chiar şi o linie telefonică primitivă. Ţeava de calorifer era golită atât vara cât şi iama şi noi am deşurubat capacele, şi chemam fiecare celulă conform unei litere de identificare, iar apoi băteam în elementii caloriferului cu o lingură. Era o chestie riscantă dacă erai prins, dar întotdeauna cineva stătea de pază la vizetă ca să-l prevină pe vorbitor. De-a lungul închisorii era o cale ferată şi în curând am ştiut la ce ore treceau trenurile; au devenit ceasul nostru. Am învăţat să disting fiecare uşă şi fiecare zăvor de la cele trei etaje ale clădirii, după scârţâit şi după zgomotul pe care îl făceau uşile când erau trântite.

în august, infirmeria s-a închis şi bolnavii au fost aduşi în celulă. Toţi condamnaţii pentru

înaltă trădare care erau ţinuţi în alte închisori erau aduşi acum la Piteşti. înghesuiala devenise atât de mare, încât se dormea din nou pe duşumele. în septembrie, jaluzelele au fost scoase din pivniţă şi montate din nou. La Piteşti era o fabrică, dar numai puşcăriaşii de drept comun aveau voie să lucreze în ea. Ei aveau un tratament special şi uneori, când priveau vreun film educativ, auzeam din aripa lor difuzoare de cinematograf puse la maximum.

într-una din celulele noastre, cineva scrijelise pe perete „Sfinxul" de Baudelaire. Au mai apărut două versuri din Rilke. în altă celulă s-au scris cinci mii de cuvinte englezeşti folosind toţi patru pereţii şi tavanul, pe care se scria stând culcat pe paturile de sus. După o inspecţie, pereţii au fost văruiţi dar, curând, dicţionarul a apărut din nou. îmi ţineam seminarul de engleză pentru cei din celula vecină la closet. Stând pe vine deasupra găurii, dădeam lecţii la câte trei patru studenţi care luau concentraţi note pe tăbliţe făcute din săpun, în timp ce eu mă concentram să mă uşurez şi de alte chestii. într-un colţ, unul îşi cânta ultima compoziţie la urechea unui iubitor de muzică. în altul se discuta despre formă şi perspectivă în pictura flamandă, ilustrându-se conferinţa prin scrijelirea cu un ac a pereţilor daţi cu smoală, în mirosul de dezinfectante, urină şi excremente. în celula în

care am trăit ultimii mei doi ani şi jumătate de închisoare, am fost mereu cu aceleaşi cinci persoane. Faptul că eram duşi zilnic la closet era supapa noastră de siguranţă, căci ne săturam unul de altul după luni şi luni trăite împreună. Ne organizam în aşa fel existenţa, cu lecţii, teme, conversaţii în limbi străine, prelegeri după-amiaza şi seara, încât abia dacă rămânea o secundă neumplută şi neplanificată.

în această celulă, am stat împreună cu George Tomaziu, care a avut o mare însemnătate în viaţa mea. Din cei patruzeci şi şase de ani pe care îi avea, fusese în puşcărie şapte, arestat pentru spionaj în urma vizitelor sale frecvente la Biblioteca Britanică din Bucureşti. Era fiul unui senator liberal din Dorohoi, oraş în nordul Moldovei, înalt de un metru optzeci şi opt, arăta ca un schelet uriaş învelit în piele gălbuie. Cu părul încărunţit înainte de vreme, trăsături frumoase, generoase, ochi mari, căprui, înfundaţi în orbite suferea de foame mai mult decât toţi ceilalţi oameni pe care i-am cunoscut şi totuşi vorbea puţin despre asta. Cânta la pian de când avea cinci ani şi la şase ani desena cu dexteritate. La paisprezece ani, talentele şi precocitatea l-au făcut să fie un copil problemă, printre cei patru fraţi şi o soră pe care îi avea. Unchiul său, Geoge Enescu, violonist şi compozitor, care se interesase întotdeauna de el, i-a dat un ultimatum la

această vârstă: să aleagă între muzică şi pictură. George a ales pictura. Abia avusese timp să studieze şase ani la Viena şi un an în Franţa, când războiul a întrerupt totul. S-a întors în ţară şi primele lui două expoziţii au avut mult succes. A devenit unul dintre cei mai buni critici muzicali din generaţia sa, scria versuri şi ilustraţiile de cărţi făcute de el sunt poate cele mai reuşite din România secolului nostru.

în 1941, în războiul împotriva Rusiei, a intrat într-o unitate de contrainformaţii a aliaţilor occidentali, care opera clandestin în Balcani. Când românii au intrat pe teritoriul rusesc, au ţinut deschise, spre deosebire de germani, şcolile ruseşti, universităţile, instituţiile superioare şi mai ales teatrele dramatice şi cele de operă. George a fost trimis în 1942 la opera din Odessa ca scenograf şi regizor. Trăind printre ofiţeri germani şi români, a desfăşurat o activitate folositoare pentru Aliaţi.

în vara care a precedat ofensiva germană de la Stalingrad, Aliaţii au aflat că germanii făceau pregătiri intense la ei acasă pentru un atac în est. Era absolut esenţial să se confirme ştirea că germanii se pregătesc în vederea unei operaţiuni decisive şi, în măsura posibilităţilor, să se afle unde urma să aibă loc lovitura principală. Ca toţi cei care lucrau în aceeaşi unitate de contrainformaţii, George şi-

a primit instrucţiunile. Nu câştigai mai nimic dacă stăteai pe loc la Odessa dar, studiind îndeaproape harta, George ajunsese la convingerea că merita să viziteze orăşelul Vinniţa, în sud-vestul Ucrainei, care se afla la încrucişarea drumurilor spre Polonia. Aşa că într-o zi fierbinte de iulie, un pictor român îmbrăcat în ţinută de sport a pornit la drum spre Vinniţa, înarmat cu un mic rucsac în care avea hrană, un caiet de schiţe şi câteva creioane. Nimeni nu l-a băgat prea mult în seamă văzându-l hoinărind prin orăşelul adormit şi plin de praf. Localnicii erau oricum bine ascunşi în spatele ferestrelor oblonite, deoarece de câteva zile, o nesfârşită coloană de soldaţi germani motorizaţi trecea pe acolo. în mijlocul huruitului vehiculelor blindate, George a început să schiţeze nişte case vechi şi pitoreşti. A tot schiţat aşa trei zile şi trei nopţi, continuând chiar la lumina lunii pline. Rar se mişca din loc şi nu l-a deranjat nimeni, cu atât mai puţin nemţii care erau prea ocupaţi ca să mai observe ceva.

George a notat toate numerele posibile de identificare ale tancurilor, ale maşinilor de luptă, ale căruţelor trase de cai şi a orice altceva trecea pe lângă el pe roţi. A notat fiecare semn, culoare sau număr pe care le putea identifica pe uniformele germane, româneşti sau italiene. Când şuvoiul s-a mai micşorat, s-a mutat la gară unde a întâmpinat

prima rezistenţă. Pe când se plimba pe peron, o santinelă germană i-a făcut semn brusc să se îndepărteze. Cuprins de curiozitate, a început, cu multă precauţiune, să facă o recunoaştere în jurul clădirii gării şi a constatat că peste tot erau plasate santinele înarmate şi tunuri. Pe o linie secundară, bine ascuns sub o plasă de camuflaj, a văzut ceva ce nu-i era cu putinţă să creadă, ceva ce nu mai văzuse până atunci decât în fotografiile din jurnalele nemţeşti. Trenul Fuhrerului! Hitler îşi stabilise cartierul general la Vinniţa. George s-a întors imediat la Odessa şi a raportat cele aflate.

Drept mărturie a recunoştinţei eterne a ruşilor pentru contribuţia lui la planul şi ofensiva pentru Stalingrad, se afla aici, pe jumătate mort de foame, cu avitaminoză acută, inima slăbită şi anemie, condamnat la cincisprezece ani de muncă silnică, pentru că îşi închipuise că e normal ca după activitatea sa din trecut să frecventeze Institutul Cultural Britanic, pe cel francez şi cel american, să viziteze birourile lor de presă şi pe diplomaţi. „Pentru ce-ai făcu în trecut, îţi ridicăm statuie de bronz. Pentru ce-ai făcut acum, n-ai decât să putrezeşti," i-a spus cel care l-a interogat. Dar George nu se plângea niciodată, ci repeta doar din când în când: „Ce porcărie şi nu se mai termină odată." Avea o rezervă enormă de răbdare din care mă mai aprovizionam şi eu când se sfârşea a mea. M-a făcut să învăţ

poezii. Am început prin a traduce poezii din limbile română şi germană în engleză, scriindu-le pe tăbliţe de săpun, pe pereţi, pe bucăţele de hârtie. În cele nouă luni cât am stat împreună, am învăţat o mie cinci sute de versuri şi am tradus douăzeci şi cinci de poezii. Dacă am ieşit cu mintea întreagă din aceşti zece ani de experienţă, i-o datorez şi lui George care se află acum la Gherla, traducând, compunând cântece şi poezii, în timp ce trupul său îşi pierde încetul cu încetul puterea de a rezista. Dacă vreodată vor exista sfinţi ai libertăţii, George este unul dintre ei.

Nu toţi deţinuţii din Piteşti erau sfinţi. Vasile Leu era dracul gol. Era preot ortodox răspopit şi fiul unuia dintre cei mai cunoscuţi mitropoliţi şi teologi ai României, Grigore Leu, din Huşi. Cu ani în urmă, soţia lui Vasile fusese profesoară la un liceu de fete din Iaşi. Oferindu-se să o ajute să ţină socotelile, şi-a însuşit banii şcolii. Femeia s-a sinucis. Apoi a început să falsifice iscălitura tatălui său ca să confere brâul roşu, o mare onoare care era însoţită de un rang administrativ. Vindea diplome pe bani peşin. Autorităţile ecleziastice s-au adresat legii şi în 1946, Vasile a fugit în Germania occidentală. Acolo a obţinut bani prin fraudă, spunând oamenilor că este conducătorul unei mişcări conspirative din România. Falsa lui pretenţie i-a făcut pe emigranţii români să contribuie în mod sub-

stanţial şi Părintele Vasile a devenit bogat şi influent. Ruşii au pus ochii pe el şi, în 1952, în timp ce celebra Ia Graz o căsătorie, a fost răpit, dus cu avionul la Moscova şi aruncat în închisoarea Lubianka pentru câteva luni grele. A fost apoi predat românilor şi a ajuns la Jilava după ce a fost condamnat la moarte. A petrecut patru luni în celula pentru condamnaţii la pedeapsa capitală, dar pedeapsa i s-a comutat în închisoare pe viaţă.

La Piteşti, propovăduia unirea bisericilor şi îl pomenea pe Sfântul Părinte în toate rugăciunile. Catolicii considerau aceasta un sacrilegiu, iar ortodocşii o trădare. Dar îşi avea discipolii săi care îi ofereau pâinea lor, îi spălau rufele murdare şi-i îngrijeau barba ce îi încărunţise. în închisoare, numai el avea voie să-şi lase barbă. Permis special din partea guvernului, spunea el. Părintele Vasile a devenit cel mai groaznic informator pe care l-am cunoscut eu. Nimic şi nimeni nu era sfânt pentru el. Dacă cineva îndrăznea să-l acuze, îşi împreuna mâinile ca la rugăciune, îşi înălţa ochii spre tavan şi se ruga pentru iertarea păcătosului. îşi spunea episcop, iar câteva luni mai târziu îl numeau chiar arhiepiscop. După afirmaţiile lui, participase la căsătoria regelui Mihai, făcuse un pelerinaj la Mecca şi cinase cu preşedintele Eisenhower, care îi ceruse părerea în legătură cu viitorul naţiunilor captive. Această ilustră figură era tipică

pentru felul cum îi puneau comuniştii pe toţi în aceeaşi oală, neţinând seama dacă erau şarlatani ordinari sau opozanţi fanatici. Nu era timp destul să-i controlezi toate poveştile, şi când în cele din urmă am avut o explicaţie cu el, a sugerat să-i fie judecată onoarea de un juriu. Am fost de acord. A numit în juriu pe comandantul închisorii, pe locţiitorul politic şi pe sergentul infirmier. După care, i s-a tras aşa o bătaie, încât a trebuit transferat la o altă închisoare.

în septembrie 1958, ni s-a spus că vizitele procurorului vor înceta. Ceva mai târziu, nu ni s-a mai dat hârtie pentru cereri şi plângeri. Prin sistemul nostru de comunicare, am auzit că în celula vecină doctorul Adam Schutzer fusese bătut. Schutzer, asistent timp de patruzeci şi unu de ani la clinica de radiologie de la spitalul Colţea, fusese la Paris în 1950 ca să i se amputeze trei degete de la mâna dreaptă, ca urmare a meseriei sale. în timpul celor şase luni petrecute acolo, agenţii Securităţii au descoperit că intrase în contact cu exilaţii români. La întoarcere, a fost judecat pentru înaltă trădare, deşi nu făcuse absolut nimic pe linie politică. Acum răspunsese unui gardian care îl insulta şi fusese dus la subsol unde acelaşi gardian a primit ordin să-l bată. S-a întors cu o coastă ruptă şi scuipând sânge.

Un ofiţer de marină a fost bătut pentru că

scrisese formule matematice cu creta pe uşă. Bellu, şeful francmasonilor din România, a fost prins jucând cărţi. La şaptezeci şi trei de ani, a fost aruncat în temniţă pentru o săptămână, cu mâncare o dată la trei zile şi obligat să doarmă pe ciment. I s-au blocat rinichii şi a trebuit dus în grabă la spitalul Văcăreşti. Se reinstaurase teroarea. Comandantul intra în fiecare celulă şi sigila robinetul caloriferului cu sfoară şi ceară. Orice rupere a sforii însemna punerea în lanţuri care, în curând, au început să zăngănească în toate celulele, pe măsură ce furia gardienilor se intensifica. Printre noi erau şase episcopi catolici şi patruzeci de preoţi, dintre care unii au fost bătuţi în carcere pentru că au cântat imnuri de Paşte.

Eram doisprezece în celulă, dormind doi într-un pat. La cel mai mic pretext, plimbările la aer erau reduse la zece minute şi apoi la cinci minute pe zi. Toată ziua şedeam turceşte pe pat, doi câte doi. Hrana devenise atât de subţiată, încât era aproape apă chioară. Ameţelile şi leşinurile erau frecvente. Ce se întâmplase? în vara lui 1958, la închisoarea din Gherla, ca un protest împotriva obloanelor care împiedicau să intre cea mai mare parte din lumină, bărbaţii dintr-o aripă s-au baricadat şi au refuzat să deschidă, în ciuda parlamentărilor. Când uşile au fost trântite la pământ, mai mulţi gardieni au fost bătuţi

crunt. Atunci, miliţienii au început să tragă cu puşca, lăsând morţi şi răniţi peste tot. Celulele au fost închise, hrana redusă la minimum, închisoarea desfiinţată şi o sută de deţinuţi trimişi la Piteşti.

Era fără îndoială o legătură între revolta de la Gherla, revoluţia din Ungaria, valul uriaş de arestări care măturа România, şi noua instaurare a terorii şi a opresiunii. Era deosebit de greu de îndurat fiindcă forţele noastre erau stinse. în plus, o întreagă aripă a închisorii, chiar deasupra noastră, la etajul al doilea, fusese evacuată pentru a aduce prea plinul de la Securitatea locală, care contribuia şi ea la vânătoarea de oameni din întreaga ţară. Aveau intenţia să-i prindă în plasă pe toţi intelectualii de la sate: preoţi, învăţători, foşti ofiţeri, proprietarii de pământ care stătuseră ascunşi, foştii funcţionari de la diferitele instituţii publice care fugiseră şi ei de la oraş, crezându-se mai în siguranţă la ţară. Dintre cei două sute cincizeci de oameni îngrămădiţi la etajul doi, patruzeci fuseseră arestaţi deodată. Guvernul se pregătea pentru preluarea finală a proprietăţii rurale de la ţărani, care tot se mai opuneau cu violenţă în ciuda teroarei dezlănţuite împotriva lor. Medicii erau naţionalizaţi şi siliţi să-şi abandoneze clientela particulară. Micii negustori şi meşteşugari, obligaţi să-şi închidă prăvăliile şi să intre în cooperative. împotrivirea lor era o scuză

pentru ca guvernul să meargă înainte cu arestările pe scară mare, iar teroarea era la fel de violentă ca în 1950-1952.

în octombrie 1959, regulamentele au devenit şi mai stricte, iar paturile noastre trebuiau să fie la un metru distanţă de fereastră. Raţia de dezinfectante fusese micşorată şi peste tot mirosul era abominabil. Apoi, administraţia închisorii ne-a obligat să ocupăm doar unul singur din cele două rânduri de paturi, ca să prevină comunicarea prin pereţi. După câteva zile, ne-a interzis să mai folosim paturile de sus. Rămăsesem, prin urmare, pe două paturi doisprezece inşi, printre care şi unul cu un picior rupt care folosea cârje. Stăteam pe jos, pe butoaie sau pur şi simplu în picioare, fără să ne mişcăm. Situaţia aceasta a durat câteva săptămâni, până când oamenii au început să leşine şi doctorul n-o mai putea scoate la capăt cu bolnavii. O epidemie de dizenterie făcea ravagii în închisoare. La sfârşitul anului 1959, nu mai aveam aproape nici o speranţă. Cineva care se întorsese din Bucureşti, unde fusese chemat la un interogatoriu, ne-a informat că ruşii lansaseră primul lor satelit pe Lună. N-am crezut, pentru că Securitatea încerca tot timpul să ne submineze moralul. Nu ne puteam imagina că ruşii sunt capabili să-i întreacă pe americani şi nu credeam nici că au bomba atomică. De Crăciun, am auzit că s-ar

putea să aibă loc o întâlnire la

cel mai înalt nivel. Geneva reuşise să schimbe condiţiile noastre de viaţă şi, la un anumit moment, salvase vieţi omeneşti. Va avea oare loc o reiterare a acestui miracol, dându-ne posibilitatea de a prinde forţe noi în lupta pentru a rămâne în viaţă? După toţi anii aceştia, – numai pentru mine trecuseră nouă

ani şi jumătate – nu luptam decât pentru a ne amâna sfârşitul. Nimeni nu se mai aştepta să iasă din închisoare viu.

12

ELIBERAREA

în ianuarie 1960, am fost prins dictând o lecţie în englezeşte şi am petrecut zece nopţi pe cimentul celulei de izolare, pe un frig muşcător. Când m-am întors, după ce mâncasem doar trei zile din cele zece, nu mai auzeam. De îndată ce mi-am revenit, am fost dus din nou la izolare pentru că am încercat să iau legătura cu cei din celula vecină. Am petrecut alte zece zile, murind aproape de foame şi sărind în sus mai tot timpul ca să mă încălzesc. Teroarea se mai potolise, dar tot eram obligaţi să stăm în- ghesuiţi numai pe o parte a celulei. Zilele treceau cu poezie, lecţii de engleză şi prelegeri.

într-o dimineaţă cenuşie de februarie, cu un strat gros de zăpadă în curtea fabricii şi pe acoperişuri, s-a deschis uşa celulei. „Kirschen, dă-te jos din pat şi îmbracă-te.” M-am executat fără grabă, pipăindu-mi cu grijă ochelarii. Eram sigur că avea să fie încă unul dintre interogatoriile interminabile care se tot repetau de aproape zece ani. Am fost dus în capătul cel mai îndepărtat al aripii noastre, unde erau şase celule pentru anchetele Securităţii. Nu mai fumasem de mai multe

luni, nici măcar chiştoacele pe care gardienii aveau grijă să le sfărâme bine cu tocul cizmei, aşa că mă gândeam cum să fac rost de ceva tutun pentru mine şi prietenii mei. în timp ce-ţi puneau întrebări, nu se putea face nimic. în celulele speciale, gardienii

stăteau drepţi şi nu se foiau alene, ca de obicei, cu câte o scobitoare în gură. Aici toţi păreau „aferaţi" şi „vigi- lenţi"<[6]\ Era clar că pe aproape se afla un mahăr.

în mijlocul celulei unde am fost dus, stătea cu mâinile la spate un om într-o uniformă nou-nouţă. Era destul de gras, de vreo patruzeci de ani, cu părul ca pana corbului, gură senzuală, o mustaţă lungă pe oală şi trăsături asiatice. Cele două dungi şi steaua de pe epoleţii strălucitori arătau că e maior. Pe stânga pieptului se aflau trei rânduri de barete de decoraţii, acoperite cu celofan. Mi-a zâmbit, făcându-mi semn spre scaunul de la masă.

„Bună dimineaţa, domnule Kirschen," mi-a spus el. „Presupun că eşti Leonard Kirschen?" Am dat afirmativ din cap. „Pentru ce-ai fost condamnat şi la câţi ani?" I-am răspuns. „Păi se vede că ai făcut ceva foarte rău dacă ţi s-au dat atâţia ani." N-am spus nimic. „Acum ce mai faci?" „Aştept să-mi ispăşesc pedeapsa." „Şi cum mai stai cu sănătatea?" M-am gândit că mergea puţin prea departe. „Puteţi vedea şi singur", i-am răspuns, simţind că sângele mi se urcă în obraji. Păşea în sus şi în jos prin cameră şi dintr-odată s-a întors spre mine. „Uite ce, domnule Kirschen, am venit aici să stau de vorbă cu dumneata. Ai să afli la timp despre ce e vorba. Dar, mai întâi, ai putea să-mi spui, aşa numai între noi doi, cum crezi c-o să ieşi din închisoare?"

I-am răspuns că m-am gândit la posibilitatea unei alte amnistii, că aşteptăm cu toţii noul cod penal şi că mai devreme sau mai târziu, ziua eliberării tot o să vină. „De, vreau să fiu sincer cu dumneata. N-o să fie nici o amnistie. Poţi să-ţi scoţi ideea asta din cap. în al doilea rând, eu n-am auzit nimic despre vreun nou cod penal. în al treilea rând, nici americanii, nici englezii n-or să vină sa te scoată pe dumneata şi pe prietenii dumitale din închisoarea asta. Am fost clar?" începu din nou să păşească în sus şi în jos. „Dacă nu mă înşel, în ultimii zece ani ai avut timp destul să vezi cum stau lucrurile." I-am răspuns că e adevărat. „Ei bine, şi la ce concluzii ai ajuns?" Am continuat să tac, iar el a trecut peste ultima întrebare. „Dar tot nu mi-ai spus de unde o să-ţi vină salvarea." M-am gândit că e momentul să-l descos şi să văd ce vrea de la mine. „Cred că o să-mi vină timpul să ies când oamenii din conducere vor ajunge la o înţelegere. Eu sunt o gâză prea măruntă ca să conteze. Dacă mă aflu aici e pentru că puterile care macină sunt mari şi oameni neînsemnaţi ca noi sunt zdrobiţi în desfăşurarea procesului. Dar am auzit că o să fie o întâlnire la înalt nivel. E adevărat?"

„Cine ţi-a spus?", urmă explozia de rutină a Securităţii, la care nu se aştepta răspuns. „De, există o anumită destindere a tensiunii în momentul de faţă, de aceea ţi-am şi spus că n-

o să vină nimeni să te salveze. Dac-o să fii eliberat vreodată, noi suntem cei care or să te lase să pleci. Şi o vom face când vom fi convinşi că ai fost reeducat şi că nu-i nici un pericol dacă te lăsăm liber. Suntem acum atât de puternici, încât ne putem permite să fim generoşi când e cazul." Stăteam ceva mai bine. Era o destindere a tensiunii. Aceasta explica într-o anumită măsură de ce gardienii lătraseră în ultimul timp mai puţin.

„Spune-mi, domnule Kirschen, ce crezi despre înfăptuirile noastre din ultimii ani? Trebuie să recunoşti că am făcut multe progrese," spuse el. „N-aş putea spune că nu s-a progresat deloc," am răspuns eu. „Ar fi însemnat o cârpăceală teribilă dacă în zece ani nu s-ar fi făcut nimic.

Dar v-aţi gândit vreodată, domnule maior, ce s-ar fi putut realiza în aceeaşi perioadă fără toate silniciile, sacrificiile şi brutalităţile comise? Ce spuneţi despre miile de oameni care au murit? Despre preţul pe care îl plătim cu toţii şi nu am îndoieli că nici dumneavoastră înşivă nu aţi fost scutit de greutăţi. Oare a meritat?"

„Cu siguranţă că a meritat. Dacă ai merge acum la Bucureşti, nici nu l-ai recunoaşte. Am construit fabrici, drumuri, locuinţe pentru muncitori. Am ridicat nivelul de viaţă şi am făcut din ţara asta un loc unde se trăieşte mai bine. Cât despre sacrificii! Ce importanţă are

că au fost uciși câțiva mii de reacționari, dacă generațiile următoare vor culege roadele binefacerii? Fără îndoială că a meritat.” Se ambalase bine de tot şi mă aşteptam ca dintr-un moment în altul să-mi tragă o palmă sau un picior ca să mă dea afară.

A schimbat subiectul. „Ce crezi despre felul cum sunteţi trataţi în închisoare?”, m-a întrebat. „De ce îmi puneţi o asemenea întrebare? Că doar Securitatea dă directive pentru felul cum să fim trataţi. N-aţi jucat şi dumne- voastră un rol în hotărârea directivelor? Ar fi trebuit să ştiţi prea bine până acum ce se petrece aici.” Am făcut o pauză. „Spune mai departe. Mă interesează ceea ce ai să-mi spui.” Eu, la rândul meu, nu ştiam ce să zic. „Am fost bătut, s-a dat în mine cu piciorul, m-au lăsat să mor aproape de foame, am fost prost tratat în toate formele posibile şi niciodată nu mi s-a dat asistenţă medicală. Am rămas umbra unei fiinţe omeneşti. Doriţi chiar să afirm că am fost tratat bine?” Mă temeam că am mers prea departe. „Dar, spune-mi,” continuă el, „crezi că vina e a noastră, a celor din conducere, sau mai degrabă a elementelor umane care au de a face direct cu voi?” Ce naiba voia omul ăsta de la mine? „Nu ştiu,” i-am răspuns. „Uneori m-am gândit că sunteţi voi, alteori gardienii. Dumneavoastră ştiţi mai bine. Aţi primit toate rapoartele, ştiţi ce se petrece aici,” am

încheiat eu fără vlagă. A dat din cap şi s-a aşezat la masă.

„Spune-mi, domnule Kirschen, de ce n-ai făcut niciodată cerere să ţi se suspende pedeapsa? Nu ţi-a permis mândria?" Nu înţelegeam ce urmăreşte. Convorbirea o apucase pe căi neobişnuite. „Nu-i vorba despre mândrie. Cui nu i-ar plăcea să fie liber?", am răspuns eu. „Dar v-aţi dat vreodată seama că, din 1958, dumneavoastră, Securitatea, aţi dat ordine stricte să nu ni se mai dea hârtie pentru cereri şi plângeri? Sunteţi informat că în februarie, anul trecut, un ofiţer de securitate, ca dumneavoastră, i-a cerut prietenului meu, pictorul George Tomaziu, să facă o cerere şi nici până astăzi n-a primit răspuns? Puteţi să-mi daţi vreun exemplu din ultimii zece ani în care o astfel de cerere a primit răspuns afirmativ? Eu nu ştiu să se fi întâmplat aşa ceva. De aceea, nu vreau să scriu nici o cerere. Nu vreau să fiu refuzat şi nu cer mila nimănui." Simţeam că fac o prostie, că-mi caut beleaua cu lumânarea. Maiorul îşi scoase stiloul şi începu să se joace cu el. „Dacă ţi-aş da acum o hârtie," m-a întrebat, „ai scrie o asemenea cerere?" Am dat din cap în mod afirmativ. „Ce-ai spune în ea?"

„Aş spune că am făcut zece ani dintr-o condamnare de douăzeci şi cinci pentru o presupusă vină. Chiar dacă m-aş fi aflat într-adevăr în culpă, consider că am ispăşit destul.

Aş spune de asemenea că voi încerca să-mi găsesc de lucru şi c-am să-mi văd de treburile mele." „Bine", a spus el ridi- cându-se. „Mă duc să-ţi aduc nişte hârtie." S-a întors peste câteva minute cu câteva coli. „Scrie cum îţi dictez," mi-a spus. „«Domnule Preşedinte», trebuie să te adresezi prezidiului suprem al Marii Adunări Naţionale. «Subsemnatul Leonard Kirschen, în vârstă de cincizeci şi unu de ani», eşti încă tânăr şi ai viitorul în faţă, «născut la Brăila, în 8 septembrie, 1908, de profesiune ziarist, cu ultimul meu domiciliu în strada C.A. Rosetti 14, vă rog să luaţi în consideraţie următoarele...,» de aici înainte, domnule Kirschen, nu pot să-ţi spun eu ce să scrii. Ştii dumneata mai bine. Fumezi?" Am clătinat afirmativ din cap. A ieşit şi eu începusem să scriu când s-a întors cu şase ţigări.

A plecat şi am scris mai departe. «Având în vedere că am fost condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru înaltă trădare etc... Cer să fiu absolvit de restul pedepsei deoarece am stat deja în închisoare zece ani, ceea ce eu consider suficient pentru delictul pe care se presupune că l-am comis. îmi iau de asemenea angajamentul să-mi găsesc un loc de muncă şi să mă încadrez în societatea în care vă rog să-mi daţi voie să mă întorc.» Am semnat şi am început să aştept. Pe când îmi fumam ţigara, aveam senzaţia că totul nu era decât metoda

clasică de a îndulci atmosfera în vederea unui interogatoriu viitor, promiţând ceva care să facă victima mai dispusă să vorbească.

Maiorul s-a întors, a citit hârtia, şi-a deschis servieta şi a băgat-o înăuntru. „Şi acum, domnule Kirschen, hai să trecem la treburile noastre. N-am venit aici pentru cerere, dar m-am gândit că nu strică s-o faci. Noi, Securitatea, vom adăuga pe ea acordul nostru, dar trebuie să-ţi dai seama că nu depinde de noi. Există puteri superioare care hotărăsc aceste chestii aşa că nu conta prea mult pe ea. S-ar putea să dureze o săptămână, s-ar putea să dureze o lună sau un an. S-ar putea să-ţi vină un răspuns pozitiv sau unul negativ. Nu-ţi pot promite nimic, dar e de datoria dumitale să înaintezi cererea. în viaţă, omul trebuie să încerce orice."

„Iată pentru ce am venit. Când ai fost la Ankara, în timpul războiului, îţi mai aduci aminte cine era ataşat militar român?". „Păi, generalul Theodorescu, care-i aici în închisoare cu mine," am răspuns eu. „Cum ai aflat?" a vrut el să ştie. „Am fost în carceră împreună," am minţit eu. De fapt, vorbisem cu Theodorescu datorită sistemului de comunicare prin calorifer. „Nu ne-a rămas mult timp", a spus maiorul „şi ţi-o fi foame. Du-te înapoi în celulă şi ia masa. Am să mă întorc miercuri. încearcă să-ţi aduci aminte tot ce ştii despre Theodorescu. Apropo, ce ai de gând să

faci cu ţigările pe care nu le-ai fumat încă?” „Să le duc colegilor mei de celulă.” „De unde faceţi rost de chibrituri?” „Când ne întoarcem de la un interogatoriu cu o ţigară, avem voie să cerem foc de la gardian.” Păru satisfăcut. „Ia-le,” spuse el. „Aş vrea să te mai rog un lucru. Nu spune nimic din cele întâmplate aici celor din celulă. Ne-am înţeles?”. Am făcut din cap semn că da. A deschis uşa şi a pocnit din degete. A intrat un gardian şi când eram gata să ies, m-a oprit. „Aş mai vrea să-mi spui ceva, domnule Kirschen. Crezi că mai eşti în stare să scrii?” „Dacă mi se dă toc şi hârtie, cu siguranţă,” i-am răspuns.

în celulă, mâncarea mea se răcise. Toată ziua m-au frământat gândurile despre ciudata întrevedere. Mă mânca limba să spun şi celorlalţi ce mi s-a întâmplat, dar printre noi era un informator notoriu. M-am gândit că sunt două posibilităţi. Dacă maiorul nu se întoarce miercuri, s-ar fi putut să fie ceva real cu cererea scrisă de mine, dar dacă se întorcea, era clar că încercase să mă înduplece ca să mă iscodească.

Miercurea următoare, puţin înainte de prânz, m-a chemat gardianul. Maiorul aştepta afară pe coridor şi m-a condus chiar el la o altă celulă. Mai mulţi ofiţeri se învârteau serviabili în jurul lui. Şi-a deschis servieta grea din piele de porc, a scos un teanc de coli de hârtie, şi mi-a dat un toc rezervor. „Ai de toate! Aşa cum

ţi-am spus, vreau să scrii tot ce ştii despre Theodorescu la Ankara. A, până nu uit, ţi-am adus nişte ţigări." Scoase un pachet scump cu douăzeci de ţigări şi lăsă zece pe masă lângă mine. Intră un locotenent tânăr şi se aşeză în faţa mea. Am scris în grabă, cu multă plăcere, timp de două ore, o relatare simplă, jurnalistică: lucruri pe care le ştia toată lumea. Maiorul s-a întors, mi-a luat din mână colile şi le-a pus în servietă, fără să le citească. „Nu vreţi să citiţi ce-am scris?", l-am întrebat eu. „Nu, am timp destul pentru asta. Nu uita că avem mijloace să aflăm dacă ne-ai spus adevărul. Poţi să pleci. Am să mă întorc vineri, pentru că mai am câteva lucruri să te întreb." Pocni din degete şi apăru gardianul. „Ei bine, domnule Kirschen, îţi urez poftă bună. A, da, mai vreau să-ţi spun că cererea dumitale a fost înaintată. Crezi că are vreo şansă?" „Păi, dumneavoastră ştiţi mai bine. Totul depinde de ceea ce aţi scris pe ea," am răspuns eu. „O să vedem," spuse el.

înapoi în celulă, m-am gândit că o dată ce nu fusese decât o altă chestionare, am să le spun prietenilor mei toată povestea. Apoi am bătut un mesaj prin ţevile caloriferului pentru Theodorescu, ca să-l previn că am fost întrebat despre dânsul. Am fumat împreună ţigările cartau mai rămas, bucuroşi că cel puţin am reuşit să profităm cu ceva de pe urma Securităţii. Dimineaţa de vineri a trecut

anevoie. încercam să traduc o poezie, dar din cauza discuţiilor gălăgioase din jur, mă poticneam şi nu-mi ieşea bine ritmul. Pe la unsprezece, s-a deschis uşa şi am văzut un gardian şi un civil îmbrăcat în cămaşă. Era magazionerul care ţinea în mână un toc şi un bloc de foi. „Kirschen, vino la uşă.” M-am dus spre ei în picioarele goale. „Când ai venit la Piteşti?”, m-a întrebat magazionerul. „în 18 iunie, 1957,” i-am răspuns eu. „Ai vreun bagaj?” „Da. „împachetat într-un cearşaf roşu cu carouri?” „Da”. Uşa a fost trântită şi s-a dezlănţuit vacarmul. „Te duci acasă!... Nu-mi uita adresa... Dacă ai putea s-o găseşti pe soţia mea... Sora mea locuieşte... Du-te şi vorbeşte cu avocatul meu, locuieşte...”

Le-am spus să tacă din gură. „Nebuni ce sunteţi, cine pleacă acasă? Nu vedeţi că sunt transferat la Bucureşti pentru că nu-s mulţumiţi cu ce le-am spus despre Theodorescu?” S-a aşternut tăcerea. Eram sigur că mă aşteaptă un nou interogatoriu. Poate la Malmaison şi de acolo probabil înapoi la Jilava. Perspectiva era foarte sumbră. La masa de prânz eram de serviciu şi după ce le-am trecut blidul la fiecare, am început să pescuiesc într-al meu. Era o zi norocoasă. în supă, în afară de cartofi, mai erau boabe de orez, grăsime gălbuie şi o bucată de carne de vreo sută cincizeci de grame, care sălta în sus şi în jos. Am rupt încet bucăţele de mămăligă

şi am începu să-mi îngroş supa.

S-a deschis uşa. „Kirschen, ia-ţi lucrurile şi ieşi afară.” M-am enervat. „Lasă-mă să-mi mănânc supa.” „Nu-i timp de supă, dă-i drumul,” spuse gardianul. „Dar cine ştie când o să mi se mai dea ceva de mâncare”, am protestat eu. „Dă dracului supa! O să iei masa la restaurant,” mi-a răspuns el. „Grăbeşte-te, ori poate vrei să te ajut?” în nici un caz nu doream să mă „ajute”, aşa că m-am ridicat repede. „Mănâncă-ţi carnea, omule, a susurat o voce şi mi-am îndesat bucata de came în gură, înghiţind-o pe jumătate. Ceilalţi stăteau şi se uitau la mine, cu lingurile oprite în aer, uitând să mănânce. Când am început să-mi împachetez lucrurile, s-au dezmeticit. „Hei, lasă-mi mie cearşaful tău, al meu e rupt.” „Dă-mi pantalonii tăi că nu-s peticiţi.” „Lasă-mi faţa ta de pernă.” Le-am făcut pe plac. în orice caz, plecând din închisoare la minister în Bucureşti urma să călătoresc în haine civile. în câteva minute, am fost gata. Am dat mâna cu toţi şi ne-am îmbrăţişat, în timp ce gardianul privea în tăcere.

Clătinându-şi cheile în mâna dreaptă, gardianul Dobre, care mă pedepsise cu asprime cu două săptămâni în urmă, mergea încet spre biroul său. Dintr-un sertar scoase fişa mea personală. Era un ţigan arătos şi fanfaron, care ţipa rar, dar bătuse pe mai mulţi dintre noi. Nu ştiu de ce, nu-i uram pe

gardieni. Erau o şleahtă de indivizi needucaţi care făceau parte din drojdia societăţii şi nu ştiau că se poate mai bine. Dobre mă privi şi-şi ridică pe jumătate o mână într-un salut ascuns. M-am întors să mă duc cu un alt gardian şi el a mormăit: „Noroc bun!”.

Când am ajuns la etajul de jos, un tânăr voinic, îmbrăcat în indispensabili şi maiou, stătea aplecat peste un morman de haine zdrenţăroase. Un miliţian îl ajuta să-şi aleagă bunurile lui pestriţe. O femeie gardian mesteca gânditoare un creion şi îi admira fesele care îi ieşeau prin izmenele rupte. Când a vorbit, am recunoscut vocea lui George Sarry, care la treizeci de ani făcuse unsprezece ani de închisoare, printre care şi la minele de la Aiud. Vorbisem împreună deseori prin sistemul nostru de comunicare. „Nu ne mai păcăli, domnule sergent”, spunea el. „Ştii la fel de bine ca şi mine că nu mergem acasă. Ne ducem la Ministerul de Interne pentru o altă anchetă.”

Apăru şi bocceaua mea. Sergentul ne preveni: „Nu aveţi voie să luaţi nimic care e rupt sau peticit, chiar dacă sunt hainele voastre. Alegeţi ce aveţi mai bun. Grăbiţi-vă, nu avem mult timp de pierdut.” Un alt gardian m-a întrebat ce aveam în stare bună. I-am arătat o pereche de pantaloni maro, o jachetă de sport din antilopă şi o beretă gri. L-a întrebat acelaşi lucru pe George, dar el nu

avea nimic. ’ „N-ai ceva şi pentru dânsul?”, m-a întrebat gardianul. I-am dat lui George o pereche de pantaloni ponosiţi şi o scurtă de blană. „Du-le să fie curăţate şi călcate imediat,” a spus sergentul dând lucrurile noastre unui gardian. „Ne duc la Minister,” şopti George. „Tare aş vrea să ştiu,” i-am răspuns eu. L-am urmat pe sergent la ghereta ofiţerului de serviciu, care ne-a examinat lucrurile, pe când noi stăteam în spatele mesei tremurând, căci în ziua aceea de iarnă eram îmbrăcaţi doar în lenjeria de corp. începusem să cred că poate o să ne elibereze. Totul era în ceaţă. Dar m-am forţat să-mi vin în fire. S-ar f; putut să ne ducă la Minister şi n-aveam să reuşesc să îndur şi asta, dacă mă lăsam pradă neliniştii.

Ca într-un vis, o voce a început să rostească tărăgănat: „Leonard Kirschen, născut la Brăila, 1908... Rosetti 14, douăzeci şi cinci de ani... înaltă trădare... eliberat... decret... prezidiu.” „Eşti tu, nu-i aşa?” Apoi am auzit numele lui George şi apoi acelaşi chestionar. „Da,” a spus George. „Eu sunt ăla.” Sergentul şi-a împins scaunul la spate şi m-a privit. „Ce fel de ziarist ai fost?” „Am lucrat pentru presa americană,” am răspuns eu.” „înţeleg. Duceţi-vă amândoi în cameră”, spuse el, făcând semn spre o încăpere de tranzit, alăturată, „şi aşteptaţi acolo până vă aduce lucrurile.” Ne-am aşezat pe o bancă, în celula murdară cu ferestre

zăbrelite. Butoiul nu avea capac şi puţea îngrozitor, dar niciodată n-am stat într-o cameră mai drăguţă şi urina nu mi-a mirosit mai plăcut. „Ne păcălesc. Ştii bine că afurisiţii ăştia de comunişti nu spun decât minciuni," insista George. N-am ştiut ce să-i răspund.

Următoarea jumătate de oră a durat o eternitate. Am fost chemaţi afară şi ni s-au dat hainele noastre curăţate şi călcate, în care arătam aproape ca oamenii. Ni s-a înmânat certificatul de eliberare, dar ochii mei suferinzi nu desluşeau decât o pată descurajantă. Sergentul ne-a condus în lungul unei alei noroioase până la biroul administraţiei, unde un civil ne-a controlat fişele şi apoi a scos nişte bancnote. George a primit biletul său de clasa a treia până la Constanţa şi eu, pe al meu, până la Bucureşti. Am împăturit cu grijă banii şi i-am pus în buzunar ca apoi să-i pipăi mereu de teamă să nu-i pierd. Am semnat o hârtie în care eram preveniţi că vom fi aspru pedepsiţi dacă vom vorbi cuiva despre viaţa pe care am trăit-o în închisoare. Apoi ni s-au luat amprentele digitale pentru ultima oară. „Sper că aţi înţeles bine ce aţi semnat," ne spuse gardianul. „Faceţi întocmai, dacă nu vreţi să vă întoarceţi aici din nou." Ne-am spălat pe mâini la veceul miliţiei unde era săpun, ba chiar şi un şervet murdar. Ne-am pus bagajele pe umăr şi întovărăşiţi de un gardian care ţinea un bilet în mână, ne-am dus la poarta de

intrare. I-a dat biletul ofiţerului de serviciu de la poartă. „Cine merge cu ei?”, întrebă ofiţerul. „Se duc singuri,” a fost răspunsul. Ofiţerul ne-a privit curios. Eram păsări rare, deţinuţi politici am- nistiaţi printr-un decret special. Şi-a zăngănit cheile şi a deschis poarta grea de fier, făcându-ne semn cu capul să ieşim. Am trecut pragul pe un pavaj plin de noroi. „Coborâţi până jos şi apoi luaţi a doua stradă la dreapta şi mergeţi tot înainte până ajungeţi la gară.” Poarta grea lunecă pe balamale şi se închise cu un bubuit. Eram liberi.

Am traversat strada cât am putut de repede fără să avem curajul să privim înapoi. Pe cealaltă parte a drumului urca Jean Spirea, un alt gardian ţigan. S-a întors pe jumătate spre noi şi ne-a făcut cu ochiul, dar nu a îndrăznit să se oprească. Când am cotit pe a doua stradă la dreapta, tot mai simţeam ochii Securităţii lipiţi de cefele noastre. Am traversat din nou strada, încercând să vedem unde suntem, uimiţi de ce ni se întâmplă. Admiram casele sărăcăcioase de parcă erau palate şi priveam fiecare femeie ca pe un animal ciudat. Dar curând, ne-am dat sema că şi noi stârneam mult interes. în haine ponosite, cu boccelele noastre murdare, era limpede de unde veneam. Cele două brazde adânci de suferinţă care coborau de la nas la colţurile gurii, buzele vinete şi subţiate, ochii înfundaţi, umerii

obrajilor proeminenţi erau indicii suficient de clare. Eram amândoi galbeni ca ceara, iar George era puhav de prea multă supă de orz. Oamenii treceau drumul să ne întâlnească şi unii se opreau să ne întrebe de unde venim. „Nu ştim”, răspundeam noi de frică să nu fie vreun alt şiretlic al Securităţii. Eram hotărâţi să evităm, pe cât era posibil, să stăm de vorbă cu lumea. Priveam spre autobuzele şi maşinile care păreau atât de noi. Ne opream la afişele care anunţau sosirea unei trupe de teatru şi nu recunoşteam un singur nume.

După vreo patru sute de metri, m-am simţit obosit. Anii lungi de inactivitate îşi spuneau cuvântul şi îmi târâ- iam paşii după George care îmi purta bocceaua. Curând, ne-am aşezat pe un gard scund de piatră de lângă un scuar, pentru că îl rodeau cizmele. Un camion mare se opri în apropiere şi un şofer tânăr strigă la noi pe fereastră: „Mergeţi la gară?” „Da”, am strigat şi noi spre el. „Atunci veniţi cu mine.” Ne-am urcat în cabina lui. „Veniţi de *acolo?”* ne-a întrebat, arătând cu degetul mare spre închisoare. Am dat din cap. „Mi-am închipuit eu. Se vede întotdeauna când vine omul de acolo. Am fost şi eu acum două luni. De drept comun. Am condus beat. Iadul pe pământ! Ştiţi voi mai bine decât mine.” Dar nu ne-a pus nici o întrebare. Oamenii care au fost închişi nu pun niciodată întrebări. Când s-a oprit la gară, ne-a spus: „îmi pare rău, da’ n-am nici o leţcaie

la mine. V-aş ajuta cu drag. Acum trebuie s-o şterg. Noroc bun!" l-am mulţumit. Ne scăpase de trei kilometri pe care mă îndoiesc că i-am fi putut parcurge pe jos.

Văzusem gara Piteşti în 1948, dar acum totul era nou, autobuzele, maşinile şi magazinele. Peste tot erau lozinci şi steaguri roşii. Şi pretutindeni fotografiile celor patru bărboşi: Marx, Engels, Lenin şi Stalin. Peste tot afişe îndemnând oamenii să facă ceva. Când am intrat în sala de bilete, am realizat pentru prima dată că sunt liber. Să vezi oameni venind şi plecând, cumpărând bilete, cărând bagaje, să auzi fluierul locomotivei făcând manevre la triaj, claxoanele de pe stradă, strigătele vânzătorilor ambulanţi care îşi vindeau marfa în scuar. Toate atât de ireale, atât de îndepărtate şi totuşi ne aflam în mijlocul lor. M-am dus la casa de bilete care era închisă. Am bătut în fereastră şi a apărut o tânără, făcând semn cu mâna că e închis. Apoi a privit mai bine şi a deschis.

„Când pleacă primul personal spre Bucureşti, domnişoară?", am întrebat-o. M-a privit lung înainte de a-mi răspunde. „E un expres peste jumătate de oră şi pleacă un personal la şase şi zece, care ajunge la opt treizeci. Dar n-am voie să vând bilete, până nu trece expresul, tovarăşe", m-a informat ea. Uitasem că nu mai suntem acum proscrişi ci „tovarăşi", o parte din noua societate. M-am

înroşit. S-a aplecat spre mine şi m-a întrebat: „De acolo?” Am făcut semn din cap că da. „Politici?” Acelaşi semn. „Câţi ani?” „Zece.” îşi trase capul înăuntru şi-şi făcu cruce. „Zece?” întrebă ea şi repetă „Zece.” Apoi trase fereastra în jos.

Ne-am gândit să ne aşezăm undeva pe peron până trece expresul. Când am ieşit din sala de aşteptare, trei femei stăteau lipite de fereastra casei de bilete, cu ochii aţintiţi spre noi. Am găsit un loc departe de peronul principal, dar foarte curând un grup de bărbaţi, femei şi copii au început să ne privească de la distanţă. Ne simţeam cât se poate de prost. O femeie slabă, cu un şal maro de lână în jurul capului, se apropie de noi. „Oare aţi putea să-mi spuneţi dacă al meu e acolo?”, întrebă ea, menţionând un nume şi o sentinţă. „Să ştiţi că n-a făcut nimic pentru care să fie închis. E nevinovat, absolut nevinovat.” Apoi a mai venit unul şi încă unul. Bărbatul ei, fiul lui, fratele, toţi închişi acolo, nu cumva i-am văzut sau le-am auzit numele? Nu ştiam ce-i de făcut sau unde să ne ducem şi ne-am simţit uşuraţi când a trecut expresul ca un fulger.

Am hotărât ca George să rămână peste noapte cu mine la Bucureşti. Ne-am cumpărat biletele şi ne-am întors la locurile noastre. George a cumpărat patru pachete de ţigări şi un ziar, apoi s-a dus în scuarul din faţa gării şi a venit cu o franzelă uriaşă, nişte slănină şi

nişte salam. Ne lăsă gura apă, dar ne-am gândit că e mai bine să mâncăm numai dună ce ne-am urcat în tren. Am fumat o ţigară după alta până când a sosit trenul, nu prea aglomerat, aşa că am găsit locuri într-un vagon de clasa a treia. Cum s-a pus trenul în mişcare, George a despachetat mâncarea, dar nu aveam cuţit. Doi bărbaţi de vreo treizeci de ani, un domn mai în vârstă şi o doamnă ne priveau într-o tăcere încordată. George a şoptit că nu are briceag şi doamna şi-a coborât o sacoşă. „Uite unul". I-am mulţumit. în timp ce ne tăiam pâinea, ne curgea saliva pe la colţurile gurii. Bărbatul de lângă fereastră începu să se uite afară în noapte, iar domnul mai bătrân scotocea după ceva în palton. Femeia ne întrebă. „Aţi venit de acolo?" Am afirmat dând din cap, gurile noastre fiind pline, căci înfulecam de parcă dădeau turcii. A întrebat apoi: „Câţi ani?" „Unsprezece", a bolborosit George, „Zece", am răspuns eu. Şi-a făcut cruce şi a început să caute în sacoşă, de unde a scos o pungă de hârtie unsuroasă. „Luaţi şi astea," ne-a îndemnat ea. „N-aţi mai mâncat aşa ceva de mult." Erau primele noastre măsline, după zece ani.

încă ni se mai părea toate foarte ciudate. Un compartiment de tren încălzit, oameni îmbrăcaţi relativ bine, o femeie, pâine albă, lumini fulgerând pe lângă noi, Bucureştii care se apropiau. Pe cine aveam să găsim acasă?

Locuiau oare tot acolo? O să aibă loc şi pentru noi? Au hrană destulă? Ne întrebam unul pe altul vorbind tare şi ceilalţi din compartiment se amestecau în vorbă, dându-ne sfaturi. Nu ne puneau întrebări. Românii erau obişnuiţi cu oameni care se întorceau din puşcărie. Cât despre noi, cu toată libertatea de curând obţinută, ne era teamă să vorbim, ne era teamă să nu ne scape ceva şi Securitatea să ne arunce din nou în închisoare. De fapt, era aceeaşi teamă pe care o cunoscusem puţin înainte de a fi arestat, o uitasem stând în puşcărie, şi acum se ivea din nou. Dar combinată cu o bucurie ameţitoare. Am început să ne interesăm de preţuri, doream veşti din ţară şi din străinătate, o învălmăşire de întrebări se revărsau pe nerăsuflate. Erau toţi obişnuiţi cu asemenea situaţii şi până să ajungem la Bucureşti am aflat că fiecare dintre ei avusese o rudă în închisoare, într-o perioadă sau alta. Am întrebat femeia. „Câţi ani îmi daţi?" M-a privit îndelung. „Vreo şaizeci şi cinci, aş zice eu." Aveam cincizeci şi unu.

O strălucire roşie pe cer şi o privire aruncată spre ceasul vecinului ne-a indicat că suntem foarte aproape de Bucureşti şi de „casă". Cuvântul părea neobişnuit şi o emoţie adâncă a pus stăpânire pe mine. Evenimentele se succedaseră atât de rapid, încât simţurile îmi erau amorţite. Trenul huruia trecând peste macazuri şi George a coborât boccelele

punându-şi-le pe umăr. Am coborât din tren în mijlocul mulţimii agitate şi grăbite. Rude şi prieteni care se reîntâlneau, mame care îşi ţineau copiii alături, vagonete electrice deschizându-şi drumul, lumini de neon, difuzoare anunţând mersul trenurilor, bâzâitul motoarelor Diesel, toate făceau asupra mea o impresie de neuitat. Priveam, miroseam, ascultam cu o intensitate pasionată. Eram liber. Ne târâiam picioarele spre ieşire, privind unul spre altul ameţiţi.

Când am intrat în sala de telefoane, aglomerată şi bine iluminată, cele două funcţionare în salopete verzi, ne-au privit cu înţeles. Plănuisem să telefonez unor prieteni şi să-i întreb ce s-a mai întâmplat pe acasă, aşa că am cumpărat câteva fise şi am cerut o carte de telefon. Mi-am pus nerăbdător ochelarii, dar n-am putut citi. Deveniseră prea slabi. Disperat, l-am rugat pe George să încerce să-mi găsească numerele. Ne-am înghesuit într-o cabină şi am ridicat telefonul cu mâini tremurătoare, încercând un număr după altul, fără să obţin răspuns. Nouă seara nu era o oră potrivită; cele mai multe persoane nu erau acasă. în cele din urmă, m-am gândit să-l sun pe Dinu Mironescu, fostul meu asistent. Mi-a răspuns o voce de femeie.

Era soţia lui Dinu. „Sunt Leonard Kirschen”, am spus eu şi am adăugat timid, „Ce mai faci?”. S-a auzit o exclamaţie la celălalt capăt

al firului. „Cine?”, mă întrebă ea. „Leonard Kirschen. îţi telefonez din gară. Abia am sosit. „Doamne Dumnezeule, eşti chiar tu?” „Eu sunt! Doar mă auzi cu urechile tale. Unde e Dinu?” „A ieşit.” „Ce face tatăl meu?” „E bine.” „Şi mama?” Am văzut-o acum câteva zile, pe stradă. Părea bine.” „Şi mama ei?” A tăcut un timp, după care mi-a răspuns: „Nu ştiu. N-am mai văzut- o de ani de zile.” „Spune-mi, trăieşte?” Iar un moment de tăcere. „N-am văzut-o de mai mult timp. Ţi-am spus,” insistă ea. Am înţeles. „A murit?” am întrebat eu din nou. „îmi pare rău”, veni răspunsul. Apoi mi-am adus aminte ceva extrem de important. „Locuiesc tot acolo?” „Da, nu s-au mutat în toţi anii aceştia.” I-am trimis salutări Iui Dinu şi fiilor lor şi am pus receptorul în furcă.

Ne-am dus la staţia tramvaiului 15, fără să ştiu cât mai costă biletul şi nici dacă tramvaiul merge pe acelaşi traseu. Am întrebat taxatoarea şi, spre uşurarea mea, nu se schimbase nimic. Ne-am dat jos la Lido şi am mers pe jos până la blocul meu care era decorat cu steaguri, lozinci şi fotografiile celor patru bărboşi. Un om bătrân stătea în ghereta portarului şi, pe când George punea bagajele jos, l-am întrebat: „Domnul Kirschen locuieşte aici?” Bătrânul îşi înălţă capul, tăcu vreo câteva secunde şi spuse: „Sunteţi fiul lui, nu-i aşa? Ce veste bună pentru ei! V-au dat drumul? O, Doamne, asta zic şi eu veste bună!”

Apoi s-a calmat şi mi-a zis: „Sunt amândoi acasă, în acelaşi apartament unde i-aţi lăsat.” I-am spus că n-aş vrea să-l iau prin surprindere pe tata, care avea optzeci şi unu de ani. „Ştii ce te rog? Du-te şi anunţ-o pe mama că m-am întors. Dar ai grijă cum îi spui. Cheam-o să vină jos.” S-a grăbit să plece şi am strigat în urma lui: „Mai bine spune-i că a venit cineva cu o scrisoare din partea mea.”

M-am retras în umbră şi l-am rugat pe George s-o întâmpine el. Peste câteva minute a coborât o doamnă în papuci, pe care n-o cunoşteam. „Domnul Kirschen?”, întrebă ea. Am ieşit din umbră. „Eu sunt o vecină. Portarul mi-a spus să cobor. Veniţi amândoi în apartamentul meu, până când îi pregătesc pentru întâlnire.” Am dat mâna şi ne-am prezentat. Când am ajuns în apartamentul ei, în salon mai era o doamnă. „Vă fac câte o cafea turcească”, spuse ea. „Pariez că n-aţi mai băut cafea de ani de zile. Scoateţi-vă hainele şi simţiţi-vă ca acasă.”

Am aflat că mă aşteptau, dar nu erau siguri când aveam să vin. Cu o zi în urmă, Dick Kaschiske de la *Associated Press* telefonase din Viena părinţilor mei. îi anunţase că Legaţia Română din Washington informase Agenţia *Associated Press* că fusesem eliberat. Aceasta atenuase cu siguranţă şocul. Pe când vorbeam, am auzit vocea tatei pe palier: „Leonard, fiule, unde eşti? De ce nu vii înăuntru? Nu-ţi fie

teamă. Nu păţesc nimic.” M-am repezit afară. Zece minute mai târziu, în apartamentul nostru, încă ne mai ştergeam lacrimile cu dosul palmei. Noroc cu George, căci datorită lui ne-am mai controlat emoţia. Mama mea vitregă s-a dus la telefon să cheme medicul şi când s-a întors, noi trei stăteam la masă vorbind toţi în acelaşi timp. Camera a început curând să se umple, căci vestea sosirii noastre se răspândise ca focul şi vecinii se îngrămădeau să-mi strângă mâna. A sosit medicul şi a adus nu numai siringa pentru cazul că tatăl meu ar fi avut nevoie de o injecţie ca să se calmeze, dar şi un carton mare cu prăjituri. George şi cu mine am rămas muţi când au apărut şerveţele, farfurii, mâncare şi băutură. Toţi au tăcut şi ne priveau cum mâneam.

Trecuse bine de miezul nopţii când am rămas singuri şi am putut privi în jurul nostru. Erau două camere şi mobila care nu fusese încă vândută. În celelalte camere, separate printr-un perete improvizat, locuia alt cuplu. Părinţilor mei nu le mai rămăsese practic nimic. Nu aveam pături, cearşafuri, nici perne, dar în câteva minute vecinii au adus de toate. Somnul ne-a ocolit pe toţi. După ce am stat treaz în pat două ore, am fiert nişte cafea neagră şi am vorbit cu George iarăşi şi iarăşi despre minunea care se petrecuse. Acelaşi maior venise să-l vadă şi pe el, exact în

aceleaşi zile în care vorbise şi cu mine. Procedase la fel şi cu el, cât despre cerere, maiorul găsise că a mea e bună şi pentru George şi i-o dictase. A doua zi dimineaţa, George a plecat la Constanţa.

Mama şi cu mine am ieşit în oraş să cumpărăm nişte haine. îmi venea încă foarte greu să umblu şi, sprijinin- du-mă de ea, înaintam anevoie pe străzile acoperite de zăpadă, privind vitrinele. Mă copleşea simplul fapt de a cumpăra şi a poseda lucrurile pe care le doream. Au fost primele acţiuni prin care am experimentat clar realitatea noii mele libertăţi. A fost nevoie de cinci săptămâni de perseverenţă şi exerciţii zilnice ca să-mi revină puterea şi mâneam cu grijă, ştiind că mulţi în situaţia mea au murit din cauza supraalimentaţiei. Am aflat că încăperea, ce în ziua venirii mele fusese înţesată de lume, fusese de fapt goală toţi cei zece ani. Mulţi prieteni şi cunoscuţi traversau strada când îi vedeau pe părinţii mei. Au trebuit să treacă douăsprezece luni până când mama mea vitregă a fost lăsată să urce din nou pe scena pe care o abandonase cu mult timp în urmă. Aceasta le ajutase părinţilor mei s-o ducă de azi pe mâine. Erau zile când nu aveau bani nici pentru pâine, nici pentru medicamentele de care aveau mare nevoie şi nici pentru electricitate. Multe luni au rămas în urmă cu plata chiriei. Vânduseră tot ce avea oarecare

valoare: covoare, mobilă, haine, tacâmuri, cărţi. Rămăseseră două cearşafuri şi o pătură pentru tata. Mama se învelea cu un palton.

în ciuda bolii sale, tata nu-şi pierduse niciodată speranţa. „Băiatul meu o să se-ntoarcă", spunea puţinelor persoane care veneau să-l vadă. „Credeau că sunt nebun," îmi povestea el. Mi-a arătat dosarele cu sute de pagini scrise mărunt: copii ale scrisorilor pe care le expediase în străinătate, copii de cereri pentru eliberarea mea, copii după cereri în care solicitau să mi se revizuiască procesul. Scrisese tuturor prietenilor din străinătate, fără să se teamă de consecinţe. „E fiul meu. Nu mi se poate nega dreptul de a lupta pentru eliberarea lui. E nevinovat", răspundea el celor care îl sfătuiau să fie prudent dacă vrea să nu aibă de a face cu Securitatea. în mod ciudat, Securitatea i-a lăsat în pace. Primise răspuns de la *Associated Press,* de la prieteni din Statele Unite, Franţa, Italia, Belgia şi Germania. Unii dintre ei i-au trimis pachete cu haine, cu alimente şi bani. Au trebuit să intervină Foreign Office, U.S. State Department, directorul general de la *Associated Press,* Franz Starzel şi Stan Swinton de la *Associated Press World Services',* insistând toţi, timp de zece ani, ca să-mi obţină eliberarea!

în 1957, Cari Hartman de la *Associated Press* a venit la Bucureşti şi a cerut să-mi întâlnească familia. I s-a acordat permisiunea

şi a apărut ca un înger milostiv, găsindu-l pe tata bolnav la pat şi casa goală. Le-a lăsat nişte bani şi costumul lui de rezervă, pe care tata l-a vândut ca s-o mai poată scoate la capăt o lună. Cari a raportat la New York situaţia şi *Associated Press* a început să le trimită lunar banii datorită cărora au supravieţuit. Tatăl meu a apelat la ei de mai multe ori când căzuse la pat şi de fiecare dată i au trimis vreo nouă sute de dolari, cu care au plătit medicaţia. Când am fost eliberat, mi-au trimis bani să mă pun pe picioare. Nu cunosc un alt caz în care o agenţie să fi procedat în acest fel.

Pentru moment, nu aveam nici un plan şi eram atât de speriat încât am ezitat trei zile până să-mi consult avocatul şi să telegrafiez la Associated Press. Spre surprinderea mea, am primit felicitări de la o mătuşă care locuia în provincie şi auzise despre eliberarea mea, ascultând un post de radio străin. Acest fapt mi-a dat curajul de a-i trimite o telegramă lui Starzel care a expediat o sumă de bani cu ajutorul căreia am astupat găurile cele mai presante. Au urmat zile agitate. Aveam în tot corpul dureri permanente din cauza exerciţiilor excesive. Nu era uşor să-ţi revii la normal. Rezultatul unui consult medical amănunţit a fost că sufăr de anemie, avitaminoză, lipsă de calciu şi nimic altceva. Inima, plămânii, rinichii erau, în mod incredibil, într-o stare perfectă. Memoria îmi era excelentă. în

primele zile, greutatea mea de cincizeci şi unu de kilograme a continuat să scadă. Era un proces natural, deoarece ţesuturile eliminau cu încetul toată apa ce se acumulase de-a lungul anilor. Numai după două săptămâni, am început să mă simt într-adevăr bine şi să câştig în greutate. Era imposibil să am linişte, casa fiind plină de dimineaţă până seara. Prieteni şi cunoscuţi, care se ţinuseră departe atâta timp, se străduiau acum să mă convingă că fuseseră singurii care au păstrat legătura cu părinţii mei. Prezenţa mea era considerată un miracol, căci puţini oameni se întorseseră de *acolo.* încă mă uimea tot ce vedeam şi nu puteam să realizez bine ce se petrecuse, când a început un pelerinaj dureros de persoane care veneau să- mi ceară veşti despre rudele lor arestate. Mai trăiesc? Sunt sănătoşi? Ce-aş putea eu face pentru ei? Cum ai reuşit să scapi? Am putea vorbi cu cineva ca să-i scoatem şi pe ei? Urma să fie o amnistie? La atâtea întrebări era greu să răspund. Când mi-au mai revenit puterile, am început să fac vizite, deşi mi-era teamă că Securitatea e veşnic pe urmele mele. îmi luasem angajamentul în scris să nu vorbesc, dar nu-l puteam respecta. Uneori mi-era teamă că cei care veneau la mine fuseseră trimişi de Securitate. Alteori, că o imprudenţă din partea lor mi-ar fi fatală deşi, între timp, toată România ştia că am fost eliberat.

Stăteam acasă, vorbind cu oameni pe care îi

cunoşteam de ani de zile şi cu străini. După atâta timp la închisoare, unde nu mai aveam nimic de pierdut şi ne spuneam deschis părerile chiar de faţă cu gardienii, mă simţeam inhibat. Curând, am avut primul şoc. După ce făcusem o observaţie foarte firească, cineva m-a lovit cu piciorul pe sub masă. Mai târziu mi-a spus: „Nu uita că nu mai eşti la închisoare. Acum eşti liber şi nu-ţi poţi permite să spui tot ce crezi fără să rişti să fii arestat. Doar nici nu-i cunoşti pe jumătate din cei care tot vin să te vadă. Se poate strecura cu uşurinţă un agent al Securităţii printre ei."

Ca toţi cetăţenii României, trebuia să obţin un buletin de identitate şi un spaţiu în care să locuiesc. Certificatul de eliberare din închisoare mă obliga să mă prezint la miliţie după patruzeci şi opt de ore de la sosire. La Miliţie, uniformele erau tot de un albastru ca oţelul ca şi la închisoare. Eram gata să-i spun ofiţerului „domnule" în loc de „tovarăşe", aşeptându-mă să aibă o atitudine provocatoare. Dar mi-a luat doar certificatul de eliberare, mi-a controlat adresa şi mi-a spus să revin peste două săptămâni cu certificatul de naştere şi două fotografii ca să-mi dea buletinul, „între timp, spuse el, poţi să ieşi fără nici o legitimaţie." „Şi dacă se întâmplă ceva?", l-am întrebat eu. „Te aduc aici şi lămurim noi situaţia."

Mi s-a spus că doar prin Sfatul Popular din

Bucureşti puteam să obţin un certificat de naştere de la Brăila, oraşul de pe Dunăre unde mă născusem. Când m-am dus la
Sfatul Popular mi-au înregistrat cererea şi apoi au spus: „Unde este buletinul de identitate?” „Nu am buletin. Tocmai am fost eliberat de la închisoare”. în cazul acesta, du-te la Miliţie şi cere-le să te identifice, ca să-ţi putem cere certificatul de naştere.” După ce am stat o oră la coadă la Miliţie, am ajuns la ghişeu. O doamnă în vârstă mi-a examinat cererea. „Ce doreşti?” „Vreau să-mi aprobaţi cererea ca s-o duc la Sfatul Popular”. „Buletinul de identitate, te rog,” spuse ea.” „Păi tocmai pentru a-l primi am făcut cererea!” „Unde ţi-e certificatul de naştere?”. „Pentru asta am venit aici. Nu înţelegeţi? Vreau să-mi aprobaţi să obţin certificatul de naştere, ca apoi să fac cerere pentru buletin,” i-am răspuns. „Lasă cererea aici şi vino peste o săptămână,” îmi spuse ea.

După trei zile a venit un locotenent de miliţie la noi acasă. „Sunteţi tovarăşul Leonard Kirschen? îmi permiteţi să intru?” Părinţii mei mi-au spus că e sectoristul care controlează fiecare mişcare de pe mai multe străzi. A urmat o lungă interogare în legătură cu ultimii mei cincisprezece ani şi apoi mi-a spus că totul e în ordine. După o săptămână m-am dus iar la Miliţie să-mi iau certificatul de eliberare la care era ataşată o viză dovedind că m-am prezentat la timp. Mi-au dat şi cererea pentru

Sfatul Popular, aprobată de ei. „Trebuie să aduci o adeverinţă de la Spaţiul Locativ, care să arate că locuieşti la adresa aceasta şi că-ţi repartizează dumitale spaţiul în care locuieşti.” Aşa că am stat la coadă o dimineaţă întreagă şi am înaintat cererea mea pentru un spaţiu unde să stau. „Vino peste o săptămână,” mi s-a spus. M-am dus peste o săptămână şi apoi peste altă săptămână şi tot aşa din săptămână în săptămână. Când, în cele din urmă, am plecat din România tot nu mi se repartizase un spaţiu de locuit. în mod oficial, nu locuiam nicăieri. Nu aveam nici buletin de identitate, iar certificatul de naştere nu l-am luat cu mine, deoarece nu era voie să scoţi din ţară nici un document. Totuşi, o dată ce formalităţile erau completate, nimeni nu se prea interesa de ele.

Când întâlneam cunoscuţi pe stradă sau la vreo cafenea, reacţia lor era diferită. Mulţi ieşeau grăbiţi deoarece nu doreau să rişte vreo neplăcere fiind văzuţi cu mine. Alţii se arătau surprinşi, dar nu şi doritori să mă revadă. Membrii de partid nici nu voiau să ştie de existenţa mea. O dată, la cinema, nişte ziarişti comunişti pe care îi cunoscusem foarte bine, însoţiţi de nevestele lor, priveau pe deasupra capului meu, făcându-se că nu mă văd. într-o zi, la un concert, am văzut pe un fost coleg de facultate, Ionel Miletineanu, cu care eram prieten bun şi petrecusem ani de zile împreună

la Berlin. Văr primar cu Magda Lupescu, văduva lui Carol, era acum directorul Comitetului de Stat pentru Norme şi Standarde. Când m-am dus să dau mâna cu el, s-a întors spre persoana care îl însoţea şi l-a întrebat: „Cine-i tipul ăsta?" îi era teamă să vorbească în public cu mine ca să nu-şi piardă slujba gras plătită. Această întâlnire a fost hotărâtoare: mi-am dat seama că atât el cât şi alţii ca el sunt fricoşi ca nişte şobolani. N-am mai făcut nici o încercare să mă apropii de cunoscuţi şi când au dat semne că mă recunosc, m-am îndepărtat eu. Am avut viziunea a sute de asemenea comunişti improvizaţi, lingând cizmele ruşilor care, în acest timp, le trăgeau un picior în mutră.

Planurile mele erau vagi. Era o modă nebună printre toţi bunii proletari să înveţe englezeşte şi m-am gândit să încerc să dau lecţii când aveam să fiu mai în putere. într-o seară, o tânără drăguţă cu un impermeabil deschis la culoare şi batic roşu a sunat la uşă. „Tovarăşul Leonard Kirschen?", m-a întrebat ea. Am dat afirmativ din cap şi mi-a înmânat o carte poştală. „Luni la ora opt sunteţi chemat la cartierul general al Miliţiei, pe Calea Victoriei. Nu trebuie să staţi la coadă. Arătaţi biletul acesta şi veţi fi lăsat să intraţi. Veniţi cu biletul la camera 307. Am să vin să vă conduc eu." Ne-a urat noapte bună şi a dispărut în jos pe scări. Am rămas pe loc tremurând,

temându-mă să citesc biletul. Deci, asta-i! Nu era chip să scapi din ghearele lor toată viaţa. Am petrecut un sfârşit de săptămână mohorât, tot uitându-ne la bilet şi întrebându-ne ce s-o fi întâmplat. Ce mai făcusem şi de data asta? Vorbisem prea mult? M-a turnat careva? A fost primul meu *weekend* întunecat de când fusesem eliberat şi mi-am dat seama mult prea bine de semnificaţia cuvântului „libertate” în lumea din afara închisorii.

N-am putut dormi şi am încercat să-mi pregătesc apărarea şi răspunsul la tot felul de întrebări posibile. M-am gândit bine la tot ce-am spus şi făcut în ultimele trei săptămâni. Ce să-i faci, cel puţin avusesem parte de o vacanţă. M-am îmbrăcat cu haine groase, pentru cazul că voi fi arestat din nou. Atâta cel puţin învăţasem din experienţă. Mulţi ţineau o valiză mică plină pentru cazul că erau invitaţi la Securitate. Mai bine decât să-ţi asumi riscuri. La sediul central al Miliţiei, deşi era foarte devreme, erau sute de persoane care aşteptau să intre, în special evrei care doreau să emigreze. Bolnav de frică, m-am urcat la al treilea etaj. Coridoarele erau aproape goale şi n-am îndrăznit să întreb un miliţian unde e camera 307. în România nu pune nimeni întrebări fără să devină imediat suspect. în cele din urmă am găsit camera şi am bătut la ghişeu. Un miliţian mi-a luat biletul şi a închis cu zgomot ferestruica. După cinci minute a

venit aceeaşi tânără, bine hrănită, bine îmbrăcată şi surâzându-mi încurajator: „A, dumneavoastră sunteţi, tovarăşe Kirschen. Să văd dacă a venit colonelul Panduru. Luaţi loc şi aşteptaţi până vă chem.” Mintea mi s-a înceţoşat şi am uitat o jumătate din pledoariile pe care le pregătisem. Nu mai era nimic de făcut decât să mă las în voia sorţii.

Tânăra s-a întors şi mi-a făcut semn să o urmez. Am intrat într-un hol micuţ, cu covor pe jos, unde era evident biroul unei persoane importante. Am fost invitat să intru în încăperea ticsită de covoare, de mobilă grea din mahon, perdele vişinii, bogate, un candelabru splendid şi vase preţioase pentru flori. Pe pereţii crem atârnau portretele celor patru bărboşi şi al lui Gheorghiu-Dej. Din spatele unui birou uriaş, cu patru telefoane, un om încruntat şi rece, de vreo patruzeci de ani, în haine civile, îmi făcu semn să mă aşez pe unul dintre fotoliile somptuoase.

„Eşti tovarăşul Leonard Kirschen?” Am făcut semn că da. Cel puţin mă numise tovarăş şi nu domn. Poate păcatele mele nu erau atât de grave. „înţeleg că ai intenţia să pleci din ţară?”, continuă el. Am rămas cu gura căscată de mirare. Nici măcar n-aş fi îndrăznit să visez la aşa ceva. „Păi”, am început eu prudent, pregătindu-mă să combat învinuirea de a plănui să trec graniţa ilegal, infracţiune pentru care aş fi putut primi doisprezece ani, „dacă ar

fi posibil, aş vrea să emigrez.” îl simţeam gata să formuleze acuzaţia. „Unde vrei să pleci?”. La asta nu mă aşteptam, era prea mult. M-am gândit în grabă şi m-am decis să mint. „Mi-ar plăcea să merg la Paris, unde am rude.” „La Paris”, spuse el. „Credeam că vrei să pleci în Anglia”. O, Doamne, mi-am spus eu în gând, omul ăsta vrea să mă prindă pe picior greşit. „Până la urmă, acesta ar fi obiectivul meu, deoarece Agenţia *Associated Press* îşi are acolo biroul european”, fu răspunsul meu circumspect.

Răsfoi nişte hârtii. „Pe cine vrei să iei cu dumneata?”, mă întrebă apoi. „Pe părinţii mei”, am răspuns eu. Panduru se lăsă pe spate, jucându-se cu un creion. „Ai numai zece zile să te pregăteşti. Vino luni şi îţi vom spune când să depui cererea şi adă câte două fotografii pentru fiecare dintre voi. Ai telefon?” Am negat. „Atunci o să-ţi trimitem un bilet. Dar între timp, grăbeşte-te şi vinde ce ai de vândut. Interesează-te de bilete şi ocupă-te de formalităţi. Vrem să pleci cât de curând posibil. Bună ziua.” Asta a fost totul. Pe când eu rămăsesem mut pe coridor, s-a apropiat zâmbind fata. „Mergeţi acasă şi aşteptaţi o altă invitaţie.” în dreptul camerei 307 aşteptau sute de oameni să depună cereri pentru paşaport de emigrare. Dacă aş fi venit mai târziu şi aş fi aflat că aici era sectorul pentru aceste paşapoarte, aş fi fost scutit de multă nelinişte.

Am luat un taxi până acasă, vrând să-i anunţ pe părinţii mei care se aşteptau să fiu arestat. Era prea mult pentru tata căruia începură să-i curgă lacrimile. Mama i-a urmat exemplul şi în curând plângeam toţi trei, la un pahar de vin. Ne-am dus să ne fotografiem şi în seara aceea, pentru prima dată, am mers la un restaurant unde era muzică şi dans. Era prea frumos ca să fie adevărat.

în ziua următoare, tânăra a venit din nou cu o notă adresată numai mie. „Şi părinţii mei?", am întrebat-o eu. A ridicat din umeri. „Asta-i tot ce mi s-a dat să aduc," spuse ea şi plecă. Ne-a cuprins de îndată teama, nesiguranţa şi deprimarea şi am hotărât că, o dată ce eu sunt acum capul familiei, am sarcina să mă ocup de toate. M-am dus a doua zi să-l văd pe colonel. „Părinţii dumi- tale? Trebuie să fi fost o neînţelegere. N-a fost niciodată vorba să plece şi ei", mi-a răspuns colonelul. „Dar ce o să facă ei singuri?", am încercat eu să insist. „Ce-au făcut şi până acum. Să-şi vadă de treaba lor." Nu era posibil să discuţi şi mi-am completat cererea care includea şi un chestionar pe douăzeci de pagini. Voiau povestea vieţii mele, începând cu prima copilărie: dacă am făcut politică, dacă am avut vreo proprietate, unde am lucrat şi aşa mai departe. Apoi, totul despre părinţii şi rudele mele, în special cele care trăiau în străinătate.

Efectul asupra părinţilor mei a fost

catastrofal şi tata a zăcut la pat ziua următoare. Nu putea îndura ideea de a se despărţi de mine. Nu ştiam ce să fac şi i-am spus că nu mai plec nici eu. „Nici să nu te gândeşti!”, a strigat el. „Cel puţin o să ştim că trăieşti şi până la urmă ne scoţi tu şi pe noi.” Dar în ciuda asigurărilor lor, vedeam că va dura mult timp până să se obişnuiască cu ideea. A fost o lovitură puternică, dar nu aveam de ales.

Tatăl meu avea dreptate. Exista mereu pericolul de a fi din nou arestat, aşa că, având inima grea, am început pregătirile. Să mă duc în Anglia? Dar dacă nu puteam obţine viza? Fusesem sfătuit de toţi cei cărora le-am spus că voi pleca în curând să nu mă apropii de Legaţia britanică pentru că s-ar putea să fiu arestat dacă mă prind fără paşaport. Aveam senzaţia că totul se putea duce de râpă în ultimul moment, printr-o mişcare greşită, aşa că am decis să aştept şi să văd ce se întâmplă.

Peste cinci zile a venit din nou fata cu batic roşu. „Luaţi-i pe tata, pe mama şi pe mama acesteia cu dumneavoastră şi hai să mergem la Miliţie. Au voie să depună cererea de paşaport,” spuse ea. Tata a început să se îmbrace imediat, căutându-şi înfrigurat lucrurile. Mama mea vitregă plecase la cumpărături şi am anunţat fata că mama ei murise. Se uită la ceas. „N-o să mai ajungeţi astăzi. Veniţi mai bine toţi trei mâine la opt şi întrebaţi de mine.

Cobor eu şi vă conduc sus ca să-şi completeze cererile.” Am făcut ce ni s-a spus şi apoi am aşteptat toată luna aprilie. Ne gândeam că cei de la miliţie s-au răzgândit. Pe doi mai veni iar tânăra şi de data aceasta aducea o scrisoare tipărită prin care eram anunţaţi că ni s-au aprobat paşapoartele şi că până la opt mai trebuia să depunem următoarele documente: certificatele de naştere, buletinul de populaţie (pe care eu încă nu-l aveam), dovezi că am plătit radioul, telefonul şi lumina electrică. O dovadă că nu datorăm nimic la fisc, că renunţăm la pensie şi la cetăţenie (aceasta din urmă ne-a costat treizeci şi trei de lire de persoană), şi că părăsim apartamentul în stare bună, golit de mobilă, proaspăt zugrăvit şi încredinţând cheile la plecare unui reprezentant al Spaţiului Locativ.

A trebuit să plec la Brăila, cu un ordin de la miliţie, ca să-mi obţin certificatul de naştere, folosindu-mă de o carte de identitate provizorie, pe care a trebuit s-o restitui imediat miliţiei. Toate regulile trebuiau respectate cu stricteţe, aşa că de dimineaţă până seara alergam înnebuniţi dintr-un loc în altul, cu avocatul după noi. Cea mai mare greutate a fost să scăpăm de mobilă. Nimeni n-o voia, şi cu toate că aveam mare nevoie de bani, cea mai mare parte am dat-o pe degeaba. Locuinţa, plină de oameni veniţi să-şi ia rămas bun şi să ne roage să comunicăm câte ceva

rudelor lor din străinătate, plus virtuali clienţi care examinau mobila şi muncitorii pentru renovarea apartamentului era o adevărată casă de nebuni. Nu ne dădeau paşaportul decât după ce cumpăram biletele de avion, iar birourile transportului aerian nu ne vindeau bilete decât după ce aveam paşaport. Părea că viaţa la închisoare fusese mult mai uşoară şi mai liniştită. Am început foarte curând să slăbesc din nou şi mă simţeam mort de oboseală. în cele din urmă, Panduru îmi dădu o scrisoare către agenţia de bilete, informându-i că pentru zborul nostru cu Sabena, biletele vor fi cumpărate la Londra. Folosind puţinii bani pe care îi mai aveam, am telefonat pentru întâia dată la biroul Agenţiei *Associated Press* din Londra, am vorbit cu John Lloyd, directorul executiv pentru Europa şi el ne-a asigurat bilete pentru paisprezece mai.

M-a cuprins iar neliniştea, căci pe şaisprezece mai urma să aibă loc o întâlnire internaţională la înalt nivel. Incidentul cu doborârea avionului american de spionaj U-2, din şapte mai, m-a făcut să mă tem că acel *summit* nu va da rezultate. Puteam oare pleca la timp ca să scap de consecinţe? Dacă întâlnirea nu ar fi avut succes, s-ar fi putut să nu ne mai lase să plecăm. Paşapoartele ne-au sosit pe unsprezece mai cu viza mea britanică datată încă din douăzeci şi opt martie. Şi eu care stătusem ca pe jar toate săptămânile din

urmă.

Cu paşaportul în mână, pe jumătate bucuros, pe jumătate speriat, m-am dus la Legaţia britanică, pentru prima dată după zece ani. în sala de primire, una dintre funcţionare m-a recunoscut. „în sfârşit, domnule Kirschen, vă aşteptăm de două luni. îl chem imediat pe domnul Wilton, însărcinatul cu afaceri. Wilton a coborât şi ne-am strâns mâna. Era ca pe vremuri. L-am întâlnit pe consulul Patterson şi le-am spus că-mi trebuie vize pentru părinţii mei. Nu prevăzuseră aceasta, dar mi-au promis că telefonează la Londra ca să obţină vize şi pentru ei cât mai curând posibil. Apoi, au insistat să mă facă să înţeleg bine că, deoarece atât ei cât şi americanii încercau să asigure eliberarea din închisoare a tuturor celor care lucraseră în birourile lor, trebuia să mă abţin de a face orice fel de publicitate. Aceasta da, lovitură serioasă! Era groaznic să ţii numai pentru tine toate câte ţi s-au întâmplat, dar alte vieţi erau în joc. După trei zile au sosit vizele şi tot cei de la Legaţie mi-au împrumutat bani ca să-mi închei socotelile.

Ultima săptămână a fost un adevărat haos şi m-am hotărât să iau două camere la hotelul aeroportului pentru cea din urmă noapte. în seara zilei de treisprezece mai, ne-am mutat la hotel, după ce am predat apartamentul. A fost o noapte plină de temeri. Dacă au să se răzgândească? Dacă se întâmplă ceva care să

ducă la anularea plecării mele? Ultima noastră cină la Bucureşti, în restaurantul aeroportului, a fost scumpă şi proastă. Mai era ocupată doar o singură masă şi aveai senzaţia de pustiu şi ireal. Neam dus la culcare cu inima grea, nu pentru că plecam din Bucureşti ci din cauza spaimei.

Dimineaţa următoare era timp frumos cu cer senin şi soare strălucitor. Vreo patru, cinci prieteni credincioşi au venit să ne conducă. Controlul vamal fusese făcut cu o zi în urmă. Printre pasageri se găsea o armeancă de optzeci de ani care zbura singură la rudele ei din Statele Unite. Era prima ei călătorie cu avionul, ca şi pentru părinţii mei. Consulul Patterson a venit şi el, spunându-ne să trecem pe la Ambasada britanică din Bruxelles.

În capătul scării avionului, un ofiţer din securitatea aeroportului, ţinând un teanc de paşapoarte şi de bilete în mână, ne striga pe nume. Fiecare pasager care se prezenta era privit cu atenţie şi comparat cu fotografia din paşaport. Am găsit trei locuri pe un rând şi, foarte curând, avionul a decolat spre Budapesta unde am aterizat peste o oră. în restaurant erau aceleaşi uniforme ale Securităţii şi aceiaşi ofiţeri, doar feţele erau diferite, aveau o anumită strălucire. în Bucureşti, veceurile erau frumoase pe dinafară, dar nu curgea apa. La Budapesta erau şervete rulante murdare, hârtie igienică

groasă şi apă rece. La Köln, toaletele aveau teancuri de şervete curate, apă caldă şi hârtie igienică moale. Ajunsesem în Occident. Puteam ieşi din aeroport fără să mă întrebe nimeni nimic. Pe pistă se vedeau avioane americane, britanice, franţuzeşti şi scandinave. La Bucureşti erau foarte puţine avioane străine şi mai ales din ţările de după Cortina de Fier.

La patru şi jumătate, am ajuns la Bruxelles. Un văr de al meu, Marcel Kirschen, judecător, cu cumnatul său Fred Cheval, şeful Agenţiei *Associated Press* din Bruxelles, erau la aeroport ca să ne primească. Am fost scoşi fără să ne fie controlate paşapoartele şi fără să trecem prin vamă. Marcel a înţeles că nu vreau nici un fel de publicitate. Afară ne aşteptau veri, unchi, mătuşi şi am petrecut două zile la Bruxelles, ameţiţi de libertate. Luni, 16 mai, am aterizat pe aeroportul din Londra şi peste câteva săptămâni mă înhămam din nou la treabă, puţin cam ruginit dar, în sfârşit, munceam.

Nu port ranchiună acelor oameni. Cei mai mulţi dintre ei sunt sigur că nu ştiau ce fac şi nu erau în stare să distingă răul de bine. Dar să fii degradat până la nivel de animal, înfometat la limită, torturat şi înfricoşat în numele unei cauze, indiferent care, este absolut odios. Cei din conducere, care îşi ascund ambiţiile neîndurătoare sub un văl de lozinci generoase, trebuie să ştie că: „Ce-i al tău e pus

deoparte", cum spune un proverb românesc. Şi o maximă marxistă este demnă de ţinut minte: „Fiecare societate poartă în sânul ei germenul propriei distrugeri." în cei zece ani pe care i-am petrecut în puşcărie, am trăit experienţa germenelui care va distruge societatea comunistă.

NOTE EXPLICATIVE

1. Dacă i-aş fi mărturisit că am făcut spionaj, ar fi fost chemat ca martor al acuzării. Avocaţii, medicii şi preoţii erau complet în subordinea statului, fapt care prevala asupra eticii lor normale de a păstra secretele încredinţate, astfel încât să te poţi încrede în ei.
2. Din câte ştiu, acest incident a fost ceva unic. După două săptămâni, preşedintele tribunalului nu a mai fost văzut niciodată.
3. în România, numele Kirschen este aproape imposibil de pronunţat pentru omul obişnuit.
4. „Zarea" vine din cuvântului maghiar pentru închisoare: zarko.
5. După stabilizarea din 1947, aveam un cont curent la New York şi vindeam valută mai ales agenţilor băncii, la un

schimb de două sau de trei ori mai mare decât schimbul oficial, dar mult mai mic decât cel pe care îl practica Banca, vânzând valută celor care aveau autorizaţie de stat să cumpere. Banca cumpăra dolarul cu 151 de lei şi îl vindea cu 450. Eu primeam 370 de lei pe un dolar. Toţi făceam astfel, chiar şi diplomaţii, iar Banca închidea ochii. Dar dacă erai acuzat pentru altceva, începeau să

cerceteze şi acest lucru.

6. „Vigilenţa” era directiva disciplinară de bază pentru tot personalul închisorilor.

MALMAISON

închisoarea Malmaison se afla în curtea unei vechi cazărmi pătrate, văruită, construită în timpul domniei regelui Carol I, la sfârşitul secolului al XlX-lea. în 1937, Moruzov, şeful serviciului secret din timpul dictaturii regelui Carol al II-lea, a folosit-o pentru a închide acolo arestaţii învinuiţi de spionaj şi uneltire, înainte de a fi trimişi în judecată. Când situaţia internaţională a devenit tulbure, prin anul 1940, a fost folosită în special pentru persoane suspecte de spionaj, ca de pildă petrolişti americani şi britanici. După lovitura de stat din 1944, guvernul controlat de comunişti a preluat închisoarea, împreună cu tot serviciul secret, condus în perioada respectivă de Bebe Stănescu, un avocat român. Serviciul secret a fost subordonat Preşedinţiei Consiliului de Miniştri şi se afla sub controlul direct al unui secretar general.

Când Andrei Vîşinski, ministrul de Interne rus a impus românilor guvernul Doctor Petru Groza, serviciul secret a devenit fieful lui Emil Bodnăraş, un ofiţer de artilerie. Acesta a început să-l reorganizeze dar, după trei ani, când a fost numit în Ministerul Apărării,

serviciul secret a fost preluat de Emil Stupineanu. Brutalitatea dictaturilor din Estul Europei de dinainte de război a fost rafinată de experienţa căpătată de Stupineanu în Rusia. Mare călător pe vremuri şi recent membru de partid, Stupineanu, un

avocat de patruzeci de ani cu studii făcute la Roma, fusese în Rusia la un curs special. în mod ironic, a căzut victimă propriilor lui metode. Mai târziu, în 1948, a fost arestat sub acuzarea că a făcut spionaj pentru serviciul de contraspionaj american, ţinut la Malmaison şi bătut atât de rău, încât a înnebunit. La Piteşti, avea obiceiul să umble în jurul curţii vorbind de unul singur, gesticulând, sau căzând în transă adâncă, timp în care, capul îi cădea în piept şi braţele îi atârnau inerte de-a lungul trupului.

în 1950, serviciul secret a fost reorganizat de generalul Ilie Pintilie, devenind un centru special de contraspionaj în cadrul Ministerului de Interne. Pintilie lucrase în NKVD-ul rusesc şi fusese anume ales pentru experienţa sa, cu intenţia ca Securitatea din România să funcţioneze pe aceleaşi principii ca aceea din Rusia. Adjunctul său era un fost sculptor, Nicolae lampolschi, un vechi membru al Partidului Comunist Român. în mai 1950, de la cinci dimineaţa până la unsprezece noaptea, nu era permis să te lungeşti în pat. Deţinuţi! aveau ordin să stea pe scaun tot timpul şi cei care nu ascultau erau pedepsiţi, fiind puşi să stea în picioare tot restul zilei. Cei care călcau ordinul de mai multe ori erau pedepsiţi să stea în picioare mai multe zile. Conversaţiile între colegii de celulă se făceau pe şoptite, căci regulile închisorii interziceau deţinuţilor să- şi

dezvăluie identitatea sau să spună cum au decurs interogatoriile. Declaraţiile erau adesea scrise în celulă şi, când era gata, deţinutul bătea în uşă şi anunţa gardianul. Acesta băga declaraţia într-un plic pe care îl lipea, scriind pe el numărul celulei şi adăugând numărul unu dacă deţinutul dormea pe patul de jos şi doi dacă dormea pe cel de sus. în ciuda unei supravegheri severe şi a izolării, prietenii îşi dădeau semne de viaţă unul altuia. O tuse, o periuţă de dinţi frecată de cana de cositor sau un pas în care se prefăcea că se împiedică, indica trecerea unui prieten. Cei care erau închişi de mai mult timp, comunicau bătând în perete sau în calorifer. Se folosea alfabetul Morse sau cel obişnuit, A=l, B=2, C=3 etc. Dacă erau prinşi, gardienii soseau alergând din toate direcţiile şi pedepsele erau severe.

în timpul anchetei, unii deţinuţi erau drogaţi. Li se punea bromură în mâncare, ca să fie apatici şi supuşi. Depresiuni intense alternau cu stări de exuberanţă optimistă. În cursul dimineţii, omul era somnoros, iar noaptea, nervozitatea şi zgomotul îl făceau să nu poată dormi.

Unii deţinuţi primeau şaizeci de ţigări şi alţii nici una. Unii primeau cafea la sfârşitul meselor, alţii nu puteau obţine un pahar cu apă. Unii primeau ziare, alţii erau ţinuţi câte trei ani fără să ştie ce se petrece în celula ală-

turată. Unii mâncau ouă la micul dejun, alţii o ceaşcă tulbure cu ceai de tei cu o bucată de pâine uscată. Gardienii aduceau căruciorul cu mâncare şi o listă care indica ce se va da fiecărui individ. Unii aveau parte de tratamente medicale complete, cu penicilină şi sulfamide, alţii erau lăsaţi să-şi golească intestinele până când leşinau. Nu aveai voie să ai pieptăn. Săpun se dădea numai la duş, o dată pe săptămână. Primeai o periuţă de dinţi din lemn şi un tub de pastă, care îţi putea fi luat dacă „nu-l meritai".

Anchetatorul putea începe întrebându-te ce-ai mâncat la cină. „Varză", răspundeai, eventual, tu. „Şi cel care e în celulă cu tine?" „Came la grătar". „Vezi dacă eşti ticălos? Poartă-te bine, cum se poartă el, şi-o să ţi se dea şi ţie came la grătar." Din propria mea experienţă, am dedus că cei care se bucurau de un tratament preferenţial, primind hrană bună sau câte două porţii, erau sau condamnaţi la moarte, sau la muncă silnică pe viaţă. Cu cât era mai prietenos anchetatorul, cu atât mai rea era soarta victimei, cu puţine excepţii.

Metodele de a stoarce mărturisiri mergeau de la conversaţii foarte civilizate, ca de la om la om, ajungând până la cele mai sadice atrocităţi. După ani de zile de la interogarea mea, m-am întâlnit cu un fost gardian, Nicolae

Dragomir, care a confirmat tot ce am descoperit noi sau am bănuit şi a mai adăugat şi alte amănunte. Cu intelectualii încercau mai întâi prima metodă. Dacă nu le reuşea, treceau la următoarea de pe listă, privarea de ţigări şi de ceaiul de tei cu pâine. Apoi, urma statul în picioare ore întregi; şezutului pe scaun ca să „meditezi", douăzeci şi patru de ore în şir, timp de câteva zile, îi succeda „manejul": mersul neîntrerupt în temniţă sau în celula deţinutului, unde fusese scos în prealabil tot mobilierul. Dura de la trei zile până la maximum şapte. Uneori, în timpul anchetării, uşa era lăsată deschisă şi se auzea înregistrarea unei bătăi cu toate ţipetele disperate ale victimei. Apoi, uşa se închidea, ca şi cum ar fi fost lăsată deschisă din nebăgare de seamă.

Violenţa includea obligaţia de a bea până la doi litri şi un sfert de apă, după care urmau şocuri electrice. Unii oameni erau umflaţi cu pompa de bicicletă. Alţii erau loviţi continuu peste mâini cu un arc de oţel care se termina cu o minge de plumb.

Bătăile se petreceau într-o celulă unde victima era dusă legată la ochi. îşi scotea pantalonii şi trebuia să se aşeze pe vine, cu genunchii aduşi la bărbie. Mâinile îi erau încătuşate sub genunchi şi i se trecea pe sub

braţe şi pe sub genunchi o ţeavă de fier. Era apoi pus între două scaune şi i se punea o glugă pe cap. Ridicat apoi în aer i se punea un cearşaf ud pe fund. începeau să-l bată cu un băţ sau o ţeavă la fund sau, alternativ, la tălpile care se legănau. Pentru „bomba atomică", victima era legată la fel, trasă sus la tavan cu un scripete şi lăsată să cadă pe ciment.

Câte unul era bătut în celulă de mai mulţi gardieni simultan. Am stat în aceeaşi celulă cu un oarecare Lazarovici care se alesese cu două coaste rupte, un timpan spart, picioarele atât de umflate şi învineţite încât nu mai putea merge, stomacul perforat şi dementă temporară. Existau dulapuri anume construite în pereţi, înalte de doi metri patruzeci şi având laturile de jumătate de metru. Uşa de metal avea şase găuri prin care intra aerul, iar hrana se introducea printr-o deschizătură specială. Unii oameni au fost închişi acolo timp de treizeci de zile şi aveau picioarele atât de umflate, încât nu s-au mai putut ridica cu săptămânile.

Odată, un deţinut a fost pus într-o celulă, să se „gândească", în tovărăşia unui câine. I s-a pus mâncare pe masă. Nu mâncase de câteva zile şi era foarte flămând. De câte ori încerca să ia ceva, câinele special dresat îl ataca. Alţii

au fost uitaţi în celule luni şi chiar ani. Băteau în uşă cerând să fie scoşi pentru interogatoriu, dar nu răspundea nimeni. Gardienii care veneau să le aducă masa sau să-i ducă la closet nu schimbau cu ei nici o vorbă.

în rar obţinutele zece minute de mers în curtea îngustă a închisorii, ceasul din coridor era întotdeauna acoperit cu o foaie de hârtie. Nu exista alt timp în închisoare decât cel al rutinei. în curte, toate numerele vehiculelor erau acoperite cu fâşii de carton. Când treceau alţi deţinuţi sau funcţionari, deţinuţii erau întorşi cu faţa la perete, cu capul aplecat ca să nu poată vedea chipuri cunoscute sau să-şi aducă aminte pe cine au văzut.

Metodele erau concepute pentru a distruge respectul de sine şi a degrada deţinuţii până la nivelul animalelor. Intoxicaţia cu luminai era o metodă apreciată de sinucidere. Se adunau capete de chibrituri şi se înghiţeau. Oamenii încercau să se spânzure folosind curele, şireturi şi cravate. Toate acestea li s-au luat. Atunci, au început să rupă prosoapele în fâşii şi li s-au luat şi prosoapele. Mulţi ţipau cu disperare în somn. Gardienii veneau repede înăuntru şi închideau fereastra până când victimele, din lipsă de aer, se trezeau şi începeau să bată în uşă ca să li se deschidă fereastra.

Unii au încercat să-şi taie venele cu cioburi de sticlă, bucăţele ascuţite de tablă din cutii de conserve găsite la gunoi sau cu ace de cusut pe care femeile încercau să le înghită. într-o zi, un bărbat a încercat să se spânzure la closet, folosind lanţul şi imediat lanţurile au fost zidite în perete. Altul a încercat să se spânzure de barele de la fereastra celulei. Imediat s-a acoperit fereastra în interior cu o plasă de sârmă. Inventivitatea nu avea limite când era vorba să se găsească noi metode de sinucidere pentru a scăpa de tortură.

în afară de Malmaison, unde era loc pentru cinci sute de arestaţi, Securitatea rechiziţionase zeci de case în centrul Bucureştilor şi vile în cartierele rezidenţiale cele mai

căutate. Acestea erau „case conspirative” sau centre pentru investigaţii secrete, unde tratamentul era special şi unde au fost duşi mulţi petrolişti şi politicieni. Erau aduşi noaptea, legaţi la ochi sau cu glugă pe cap şi unii dintre ei primeau camere elegante, cu o menajeră care să le gătească. Li se dădeau mese excelente, cărţi, ziare şi ţigări. Ferestrele erau văruite, astfel încât victimele

Maimais
on
nu ştiau unde se află. Alţii, aruncaţi în beciuri, subsoluri, camere de serviciu, erau trataţi la fel ca deţinuţii obişnuiţi.

CANALUL

între anii 1949 şi 1953, peste două sute de mii de deţinuţi politici şi de drept comun au muncit la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Planificat să se termine în 1955, Canalul a fost abandonat în 1953, când doar 15% din lucrarea finală era terminată. S-au irosit miliarde de lei pe acest proiect conceput în special pentru a se da suficient de lucru masei de puşcăriaşi în continuă creştere şi a cărei întreţinere devenise o problemă serioasă. Ideea de a se construi un astfel de canal nu era nouă. A fost promovată de inginerii români Leonida şi Cotovu, din administraţia căilor fluviale. înnămolirea gurilor Dunării a constituit întotdeauna o problemă. Pe neaşteptate, în mai 1949, Gaston Marin, secretar general în Ministerul Economiei Naţionale şi un grup de ingineri au primit ordin să scoată proiectele din rafturile lor prăfuite şi să plece cu ele la Moscova. Aici, fără să se ţină seama de factorii geologici reali ai viitorului şantier, s-a hotărât să se construiască canalul. în vara aceluiaşi an s-au

ridicat primele barăci şi au început măsurătorile şi găurirea solului, ca să i se constate compoziţia. Primii deţinuţi politici au fost aduşi din închisorile supraaglomerate şi faptul că aerul era curat, i-a făcut să salute schimbarea cu inima uşoară. Dar Canalul a devenit cel mai vast cimitir al României.

Lungimea Canalului era de şaizeci şi unu de kilometri, iar lăţimea, la suprafaţă, de o sută zece metri. Trebuia escavaţi cincizeci de milioane de metri cubi de pământ şi sfărâmate mii de tone de stâncă. Ruşii au promis să împrumute pompe, dar ele au sosit prea târziu şi nu funcţionau. S-au închiriat macarale uriaşe, de la ruşi şi cehoslovaci, plătindu-se sume enorme. Au fost importate vagoane grele pentru calea ferată, vehicule speciale, tractoare şi scarpere. în România s-au înfiinţat fabrici ca să crească producţia de ciment la treizeci de milioane de tone anual. Milioane de tone de ciment au fost transportate cu trenul sau pe camioane la Canal pentru ecluze şi alte lucrări. Două sute cincizeci de locomotive şi mii de camioane de marfă au fost aduse din toată ţara şi au lucrat pentru Canal. S-a înfiinţat pentru Canal un minister special şi un departament al Căilor Ferate. Se plăteau salarii foarte mari zecilor de mii de ingineri, funcţionari, planificatori cât, şi unei întregi armate de supraveghetori.

în afara proiectului principal trebuia drenată Valea Carasu şi construite pe tot traseul Canalului barăci şi ateliere de întreţinere şi reparaţii. Mai multe orăşele au devenit centre industriale. S-au construit portul maritim adânc de la Taşaul şi diguri uriaşe. Pe măsură ce avansau lucrările, apăreau proiecte din ce în ce mai ambiţioase,

care nu ţineau seama de cost şi mână de lucru. Timp de doi ani, zecile de mii de deţinuţi folosiţi la Canal nu au primit bani pentru munca lor.

în tot lungul Canalului au răsărit colonii de deţinuţi, începând cu Cernavodă până la Taşaul erau: „Kilometrul 4”, Poarta Albă, Mircea Vodă, Balta Albă, ca să amintim doar câteva. La Poarta Albă erau într-un timp peste douăsprezece mii de puşcăriaşi în barăci, formând un adevărat orăşel. Erau îmbrăcaţi şi hrăniţi prost. Cantitatea de muncă cerută unui om pe o zi era adesea opt metri cubi de pământ, săpat manual şi cărat cu roaba cam o sută optzeci de metri în sus, pe o pantă abruptă, podită cu scânduri alunecoase, iar apoi încărcate în camioane. Treburile administrative şi transportul deţinuţilor cu trenul durau uneori o oră Ia dus şi o oră la întors, la care se adăugau număratul, mâncatul, spălatul şi corvezile obişnuite din colonie, astfel că din douăzeci şi patru de ore se munceau şaisprezece. Raţia de hrană era o jumătate de kilogram de pâine şi o cantitate îndoielnică de două mii patru sute de calorii pe zi.

Canalul avea mai multe tronsoane stâncoase. Acestea erau aruncate în aer cu dinamită şi apoi pietrele erau sfărâmate manual cu ciocanul pentru a face balast folosit la calea ferată. Norma era o tonă şi jumătate

de persoană în opt ore. Această muncă trebuia făcută zi şi noapte, în bătaia vântului rece care sufla dinspre Marea Neagră şi la temperaturi de minus treizeci de grade. Iama nu era nici un adăpost, vara nici un loc la umbră. Apa se aducea de la izvoare sărate, în butoaie trase de cai şi stătea în soarele înăbuşitor până ce prindea miros. Iama îngheţa.

De ambele părţi ale celor care munceau stăteau gardienii din pază, cu pistoalele mitralieră gata să tragă şi la cea mai mică mişcare suspectă, oamenii erau împuşcaţi fără somaţie. Fiecare sută de oameni erau sub comanda unui puşcăriaş brigadier, ales de administraţie pentru brutalitatea lui. Avea două ajutoare. Normatorii, tot puşcăriaşi, aveau raţii suplimentare şi erau mai bine plătiţi deşi nu făceau nici o muncă fizică. Toţi aceştia erau informatori de nădejde şi ţineau în frâu lagărele şi coloniile printr-o teroare, adesea mai rea decât a administraţiei. Cuvântul lor era lege absolută. A-i contrazice însemna să rişti o bătaie soră cu moartea sau să fii ars de viu într-un cuptor de cărămidă, aşa cum a păţit la Poarta Albă comandorul Rambella, din Aviaţia Militară Română, care a sfidat pe brigadierul-şef încă din prima seară a sosirii sale, refuzând să primească ordine. Soţia lui a aşteptat trei ani până când brigadierul-şef a fost eliberat şi atunci l-a împuşcat pe stradă, la Constanţa, când ieşea din biroul Securităţii regionale cu

certificatul de eliberare în mână.

în lagărul Peninsula era o secţie specială pentru legionari, care erau ţinuţi în izolare absolută. Nimeni din lagăr • nu se putea apropia de secţia lor fără să fie somat şi uneori împuşcat de gardieni. Legionarii lucrau zece ore în loc de opt, iar hrana lor era mai proastă decât a celorlalţi. Nu aveau voie să citească sau să scrie şi li se repartizau muncile cele mai grele. Mureau ca muştele. Alături de ei, la Peninsula, era o baracă specială pentru preoţi. Ei împărtăşeau o soartă similară.

Capul Midia era o colonie mare, cu deţinuţi politici şi din administraţie, în care chiar şi oameni de şaptezeci de ani şi mai mult erau siliţi să sape şi să împingă roabe mari, încărcate cu pământ. Mulţi se prăbuşeau la marginea drumului şi mureau. în vara anului 1952, foametea era atât de cumplită la Peninsula şi la Capul Midia, încât oamenii mâncau câini, broaşte şi şerpi. Totuşi, normele creşteau în fiecare zi şi oamenii erau bătuţi de moarte atunci când nu se mai puteau ridica.

în timpul celor două ierni din 1952 şi 1953, au murit la Canal cel puţin zece mii de oameni. în iama anului 1952, o mie o sută de puşcăriaşi de drept comun au murit pentru că au trebuit să meargă la locul de muncă desculţi, deoarece administraţia a refuzat să le dea ghete. Secţia de condamnaţi la muncă silnică, numită „Secţia Texas", a intrat în grevă şi i-au rănit rău pe

gardienii care au încercat să-i scoată afară. S-a descoperit o organizaţie secretă care tipărea manifeste prin care îndemnau oamenii să se mişte încet şi să nu mai muncească. Instigatorii organizaţiei au fost arestaţi şi aduşi la Jilava unde ne-au povestit ce se întâmplase.

Nici măcar femeile nu erau cruţate. în lagărul „Kilometrul 4", trei sute de femei munceau sub comanda hii Ştefan Cormoş. Printre ele se aflau prostituate care nu puteau fi „reeducate", eleve care organizaseră mişcări de rezistenţă şi femei din „lumea bună" a căror vină fusese că pierdeau prea mult timp jucând cărţi şi luând parte la petreceri. Erau obligate să facă grădinărie sau să sape şi să care pământ, ca şi bărbaţii. Cormoş a violat cel puţin treizeci de eleve şi a fost condamnat mai târziu la douăzeci şi cinci de ani de muncă forţată. Acuzat că încercaşe să discrediteze regimul, fusese considerat deţinut politic şi mi-a fost vecin mai multe zile la Jilava.

Au izbucnit rebeliuni ce s-au terminat cu procese ţinute în lagăr. Tribunalul din Bucureşti a venit la Poarta Albă şi au fost condamnaţi la moarte cel puţin şase din cei găsiţi vinovaţi. Dar cel mai vestit dintre toate procesele a fost însuşi „Procesul Canalului". în primăvara anului 1953, toţi inginerii şefi şi directorii personalului civil au fost arestaţi, acuzaţi că au sabotat Canalul, că au făcut proiecte greşite şi că au risipit banii statului.

Din trei condamnări la moarte, două au fost executate imediat. Treizeci de oameni au fost condamnaţi de la cincisprezece ani până la închisoare pe viaţă. La două luni după proces, s-a ordonat să se sisteze toată activitatea la Canal.

Motivul oficial a fost că statul nu mai intenţiona să facă lucrări la scară mare. Ca şi în Rusia, atenţia s-a îndreptat spre bunurile de larg consum şi creşterea nivelului de trai. Cheltuielile pentru Canal, ţinute secret, au fost atât de mari, încât au secat resursele ţării. Cererea de ingineri feroviari, ingineri constructori etc. a făcut imposibilă dezvoltarea normală a altor proiecte din Planul cincinal. Pe de altă parte, o analiză finală a debitului apelor Dunării a arătat că fluviul, în mod normal, nu avea destulă apă ca să alimenteze atât Canalul cât şi vastele proiecte subsidiare de irigaţie. între timp, vântul nu a lăsat decât puţine urme ale acestui mare proiect. Barăcile şi grădinile de zarzavat părăsite sunt triste monumente ale miilor de oameni care au suferit şi au murit.

CUPRINS

Prefaţă / 5
Arestarea / 15
Interogatoriul – Malmaison / 26
în aşteptarea procesului Jilava / 50
Procesul / 80
în aşteptare / 109
începe ispăşirea pedepsei / 134
Aiud – fabrica / 160
Exterminare lentă / 188
Rugăciune / 209
Revoluţia din Ungaria / 241
Piteşti / 249
Eliberarea / 265
Malmaison / 301
Canalul / 308

Apărut: 2002
Coli de tipar: 19,75

/Ţ\ PAGINARE COMPUTERIZATĂ
EDITURA-ENCICLOPEDICĂ

Tiparul executat la IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAŞOV
tel: 0268 – 333028; 333031; 332469; fax: 0268 –

332499

Leonard Kirschen (19081983) s-a născut în România. După studii în Anglia şi Germania s-a întors în ţară şi, înaintea celui de-al doilea război mondial, a fost corespondentul unor ziare britanice.

în 1941, la instaurarea teroarei legionare, s-a refugiat în Turcia unde, până în 1944, a lucrat pentru ziarele *Daily Telegraph, Morning*

După război s-a întors în România în calitate de corespondent al Asociaţiei de Presă britanice, activitate în urma căreia autorităţile comuniste ale timpului aveau să-l acuze de spionaj.

Arestarea sa în aprilie 1950 reprezintă începutul unei experienţe cumplite pe care Leonard Kirschen o relatează în această carte.

Este judecat şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani de închisoare, din care execută zece. După ce este eliberat, reuşeşte să plece în Anglia, unde se căsătoreşte cu Margaret, cea care avea să fie alături de el tot restul vieţii lui.

Cartea *Deţinut al Justiţiei Roşii* ne prezintă teribila experienţă carcerală trăită de Leonard Kirschen, condiţiile inumane de detenţie, comportarea bestială a paznicilor, viaţa de zi cu zi a deţinuţilor politici. Ea ne vorbeşte despre demnitate şi noblеţe. Autorul nu abordează un ton amar şi arareori subliniază nenumăratele umilinţe şi nedreptăţi prin care a trecut, mulţu- mindu-se să relateze atitudinea altora: curajul şi dârzenia deţinuţilor ţărani, degradarea morală a numărului tot mai mare

de informatori şi bunătatea unora care, prin definiţie, ar fi trebuit să-i fie duşmani.

Mai mult decât o simplă relatare a unei experienţe personale, ea este o mărturie cu privire la universul concentraţionar din România anilor 50, un document valoros sub aspectul informaţiei şi o readucere în memorie a uneia dintre cele mai dificile epoci din istoria noastră.